

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**De Nieuwe En Naauwkeurige Neederlandse Hovenier,
Onderwyzende hoe hier te Lande, onder dit Climaat een
Thuin, met zyn Parken, Paaden, Glintingen en Heiningen
wel zal aangeleid, en hoe de Boomen aan ...**

Te Leyden, 1735

De nieuwe en naauwkeurige neederlandse Hovenier [...]

[urn:nbn:de:bsz:31-139361](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-139361)

DE NIEUWE
EN
NAAUWKEURIGE NEEDELANDSE
HOVENIER,

Onderwyzende hoe hier te Lande, onder dit Climaat een THUIN, met zyn PARKEN, PAADEN, GLINTINGEN en HEININGEN wel zal aangeleid, en hoe de BOOMEN aan deeze moeten geplant, gefnoeid, aangebonden en onderhouden werden.

EN
Op wat wyze men onvrugtbare BOOMEN, 't zy KARREL- of STEEN-VRUGTEN Vrugtbaar maaken, en nu wel draagsaam, alzo bewaaren kan.

OOK
De regte en zekere manier, om haar ZIEKTENS en ONGEMAKKEN, waar door ze anders in 't geheel of ten deelen ligt vervallen, ja sterven, voor te koomen en te geneezen;

ALS MEEDE EEN
Beschryving van alle soort van RYPEN en ONGEDIERTENS, die de Vruchten der Bloemen bederven: alles door de Reeden en de Ondervindingen van meer als vyftig jaaren berwaarts bevestigd.

En deeze NIEUWE DRUK is Vermeerderd met de voornaamste Gronden van het aankweeken en bebouwen der BOOMEN tot ESPALJERS.

Van veele Fauten verbeterd, en met verscheide Figuren verciert.

Te LEYDEN,
By JOH: ARN: LANGERAK, Boekverkooper.
M.DCC.XXXV.

O P D R A G T

Aan den WEL-EDELEN

H E E R E

D E H E E R

FREDERIK DEKKERS,

*Professor Medicinæ in de vermaarde Academie
te LEYDEN.*

WAARDE HEER!

Elyk alle Menschen den Almoo-
genden God moeten aanmerken
als een Schepper van de Na-
tuure en het geheele Al; zo is
het dat in het zelve zig op het
heerlykste komt te vertoonen
een doorluchtig en schoon Ta-
fereel van veelderhande beschouwingen en hoe-
daanigheeden, die in de Natuure van alle Schep-
zelen door deffels vermoogen leggen verborgen
ende opgeslooten: hier uit dan zo ontdekt zig
een klaar bewys, dat onder dit alles zig niet
voortreffelyker nog schoonder opdoet als den
* Mensch,

O P D R A G T.

Mensch , geschaapen zynde na Gods Beeld ende Gelykenisse , en uit dien hoofde begaafd zynde met een reedelyk verstand en oordeel om alle reedenlooze Schepzelen in zyn ingeschaapen Na- tuure te regt na te spooren , ende met een ver- standig Ooge te beschouwen. Gelyk dan den geschaapen Mensch onder alle Schepzelen bo- ven alles is verheeven , als een wonderwerk zyn- de van God ; zo onderstelle ik dat onder alle reedenlooze Schepzelen buiten den geschaapen Mensch , zig niet lustiger nog vermaakelyker op- doet als den Land- en Akker-bouw , als een van de voornaamste Pronk-stukken zynde , die den Schepper tot beschouwinge en onderhoud van het Menschelyke geslagte aan den Mensch heeft overgegeeven ende naagelaaten. Gelyk den zelve ook onzen eersten Aards-Vader Adam in den aanvang der Scheppinge aanstonds gesteld heeft gehad in een vermaakelyken Lust-hof , voorzien zynde van alderhande schoone Vrugten ; willen- de daar door aan hem genoegzaam te kennen gee- ven , dat den zelve , met alles wat in dezen Lust-hof van Eden zichtbaar was , uit der Aarde was voortgekoomen , hy ook naa dat hy gezon- digd hadde door de Dood en de vergankelyk- heid van alle Schepzelen , met de Aarde zyne

Moe-

O P D R A G T.

Moeder, (dewelke hem zyn voedzel en onderhoud
verschafte) wederom moefte vereenigd werden.

Ik hebbe, Waarde Heer! veelmaalen het geluk
gehad van met U Ed: te redeneeren over het
regte verftand van het Hovenieren, om daar uit
te leeren hoe men een Hof of Thuin ordente-
lyk zal aanleggen, en met verftand Cultiveeren
en onderhouden, zo omtrent de behandeling
van het Aardryk niet alleen, maar ook, en wel
voornaamentlyk omtrent de Regeering van meeft
alle vrugt-draagende Boomen; waar omtrent
U Ed: my zo veel ligt en opening heeft aan de
hand gegeven, dat ik gelyk als niet rusten kon-
de om het zelve aan onze Lands-genooten door
den druk gemeen te maaken, en aan dezelve
meede te deelen: te meer, dewyl ik wel mag
zeggen, dat deeze NIEUWE NAAUWKEURIGE NEE-
DERLANDSE HOVENIER genoegzaam door U Ed:
toedoen en aanleidinge is voor den dag gekoo-
men; weshalven ik het ten uitterften van myn
plicht geoordeeld hebbe, dat ik, Waarde Heer! by
deeze de vryheid gebruike van het zelve aan
U Ed: met veel Respect en Eerbiedigheit op te
draagen, en toe te eigenen; met dat vertrouwen
dat ik aan U Ed: een Trouw Patroon en Be-
fcherm-Heer zal vinden om met reeden te staa-
ven,

O P D R A G T.

ven, het geene in het zelve is gezegt. En ik derve wel rond uit voor al de Weereld betuigen dat'er tot deeze Tyd, in onze Moeder-taale nooit eenig Boek is gedrukt of voor den dag gekoomen, 't geen zo naauwkeurig en opmerkelyk den regten aart en eigenschap van het verstandig Hovenieren beschryfd als dit teegenwoordige komt te doen; het welke by deeze tot een proef aan alle regtschaapen Liefhebbers werd over, en in de hand gegeven: maar wat behoefte ik, Waarde Heer! U Ed: het voorz. Tractaat in zyn deelen te ontvouwen en bloot te leggen, naademaal U Ed: den inhoud van het voorz. Tractaat ten vollen is bekend, en genoegzaam een vrugt is, dat van U Ed: eigen Akker is voortgekoomen.

Wy bidden en wenschen, Waarde Heer! dat God Almagtig U Ed: Persoon en Waarde Familie, in zyn bescherming neeme en voor alle onheil bewaare; en dat het zelve voor hem mag vrugtbaar zyn tot in lengte van dagen, 't geen den wensch is van U Eds:

*Geboorzaame en Verpligte
Dienaar*

JOH. ARN. LANGERAK.

VOOR-

V O O R R E E D E N

van den Drukker aan den Bescheiden

L E E Z E R.

AARDE HEEREN en LIEFHEBBERS, het is U Ed: kennelyk dat weegens de behandeling van het Hovenieren, om een Hof of Thuin wel aan te leggen, die na den regten eifch wel te onderhouden, en alle foorten van Boomen en Vrugten wel te Cultiveeren in onze Moedertaale op veel-derhande wyze reeds verfcheide Boeken zyn gefchreeven, en door den Druk tot dienst van 't Gemeen zyn in het licht gegeven; maar geen van deezen allen, hebben tot nog toe de regte Oeffening, welke aan het Hovenieren vast is, op verre na niet getroffen; door dien dat 'er tot nu toe nog niet te rege of klaar is aangewezen, hoe men de Vrugt-boomen in een Hof of Thuin behoorlykerwyze moet behandelen; zo ten opzichte van dezelve op zyn tyd te regt en na de konft te snoeyen, als ook de wyze en maniere om die te planten: daar-en-booven hoe men moet te werk gaan omtrent de wortels van de Boomen, en daar beneeven het Mestten, Spitten, enz. te lang om alles hier uit te drukken: maar in teegendeel zo heeft men tot nog toe, voor 't meergedeelte alles in het Wild gevonden, zonder dat 'er omtrent den regten aart en eifch van het Hovenieren tot nu toe weinig of niets is gezegt, dat klaar en duidelyk aantoond, hoe men daar meede moet te werk gaan. Ik hebbe, Waarde Leezer! by my zelven lang gedoeld om aan onze Landsgenooten, weegens dit fluk, door den Druk iets meede te deelen, en het zelve op zo een wyze te laten trafteren als tot nog toe niet is gefchied. Hier toe nu had ik de occasie of aanleiding gekreegen door de converfatie en ommegang van zeecker voornaam Heer hier binnen deeze Stad, welke uit den Opdragt, hier voor, genoeg is af te speuren; en by welke geleegentheid my door zyn Ed: zo veel opening en licht wierd aan de hand gegeven van zaaken die voor deezen in onze Moedertaale niet en waaren gezegt, dat 'er eindeling deeze NIEUWE en NAAUWKEURIGE NEEDERLANDSE HOVENIER uit gebooren en voortgefprooten is: Wel is waar, dat men zig op sommige plaatfen confirmeerd en

gelyk

**

VOOR-

V O O R R E E D E N .

gelyk steld met zeeke uitheems Schryver, maar echter in geen andere zin, als dat alles overgebracht, geschikt en gerigt is na het Climaat van ons Land. Wy willen niet twyffelen of alle regtschaape Liefhebbers zullen dit Tractaat met een gunstig Ooge aanzien en omfagen. Te meer, dewyle wy considereeren, dat naast de eere en pligten die wy Gode schuldig zyn, geen lustiger nog vermaakelyker deel den geschaapen Mensch op 't Aardryk is te beurd gevallen, als het Land- en Buiten- Leeven: geen wonder, daar God Almagtig onze eerste Voor-Ouders Adam en Eva, met den aanvang der Scheppinge geplaast en gesteld heeft gehad in een vermaakelyken Lusthof, voorzien zynde van alle schoone Vruchten; Ja hier uit wel haast konde leeren en gewaar werden, dat gelyk den Mensch neevens de Boomen haar oorsprong uit het Aardryk hadden, beide de Dood en de vergankelykheid onderbeevig, wederom met haar Moeder de Aarde moesten vereenigd werden; zo ook, gelyk de Boomen zeer vast geworteld staan in het Aardryk, den Mensch daar-en-teegen met zyn Herte veeltyds bezorgt en gelyk als ingeworteld is in Aardse zorg en bezigbedden: wederom, gelyk de Boomen haare takken, als haare armen met Vruchten beladen Heemelwaarts uitstrekken, om gelyk als God te Looven en Eere te geeven; zo ook den Mensch, die van God, uit'er hoogte aangedaan zynde, zyn Herte, Hand en Armen wel eens opheft na den Heemel, om van God Almagtig zyn bulpe en bystand af te bidden, hem in zyn werken te pryzen en te looven: gelyk daar-en-teegen ook alle Vruchten en Planten, door den invloed der Heemels-teekenen moeten versterkt en aangedaan werden, zullen dezelve op baare tyd baare Vruchten voortbrengen; 't geen zelfs getuigd den Propheet David Psalm 1. (en ook veele andere plaatsen) welke aldaar een Godvrugtig Mensch vergelykt by eenen schoonen Vrughtdraagenden Boom, enz. 't welk wy, Waarde Lezer! alleen maar bybrengen, om aan te toonen wat een zoeten overeenkomst den Hovenier niet al heeft met zyn Hof of Thuin die hy regeerd. Wie zoude onkundig zyn en niet weeten hoe de Ouden, als Virgilius, Marcus Terentius Varro, Cato, Columella, Palladius, en andere meer, niet als met veel Roem en Lof van het Land-leeven geschreeven hebben: zelfs getuigen by onze dagen veele Hoven en Thuiten het vermaak dat den Bezitter daar in moet hebben; als zynde veele der zelve gedoopt met Zinspeelende naamen, welke te kennen geeven dat den Mensch zig in de ruime lugt verlustigd en ontskaat van veele zorgen; gelyk den Ridder Jacob Cats op Zorgvliet zyn vlugt nam van veele zorgen en bezigbee-

V O O R R E E D E N.

zigheeden; den Heere Huigens op Hofwyk; en andere ontallyke namen
meer, die hier ter sneede zoude kunnen bygebragt werden: en dewyl het
den Mensch eigen is, dat hy voor een poos wat adem haale en een lugtje
scheppe; zo vergunne my, Waarde Leezer! dat ik UE: met eenige wei-
nige regulen in Digtmaat al Zingende in deezen Nieuwen Neederlandsen
Hof in de open Lugt inleide, alwaar

Geleerd werd, hoe men Ploegd, en zwoegd, en Poot, en Plant;
En de omgedolven Aard' bereid tot Vrugtbaar Land,
Om veele en schoone Vrugt elk op zyn tyd te geeven:
O! Blonde CERES, die door vrugtbaarheid verheeven,
't Cieraad zyt van elks Hof, reik vry uw' Hooren toe,
En uwe milden Schoot voor ieder open doe.
Gy Heemel-ligten die by beurt en wisselingen
Uw' ronde altyd volbrengt; die d' Ondermaansche dingen
Verkwikt, versterkt, en door den Reegen mild besproeid,
Dat alles in den Hof zeer lief'lyk bloeid en groeid.
NATUUR werkt hier door konst, op vast gegronde reeden,
Hoe dat men Boom' en Plant', zeer keur'lyk zal ontleeden
En snoeyen na de konst, op regte tyd en stond.
Ook hoe men 't Aardryk Mest tot eene goede Grond.
NATUUR tart hier 't Pinceel, en doet het Ooft staan pryken
Met verwen schoon van glans; waar voor 't Paneel moet wyken,
Voor Vrugten die zeer schoon staan in haar volle fleur,
En geeven in den Hof een aangename geur.
Liefhebbers dit 's de plaats daar wy voor af van zeiden,
En Uw' verzogten daar al zingende in te leiden.
O! aangenaam vermaak; O! zoete Zoomer-vlugt,
Daar m' als een Vogel leefd in d' ope en ruime Lugt.

L O F - K R A N S

O M H E T H O O F D

van den

NEEDERLANDSEN HOVENIER.

Het Schouw-toneel waar op onze Aardze zaligheid
 Verbeeld zou worden, was een Hof, geplant in Eden;
 Wat Hof? Gods Hof; wat Planter? God; wiens Majesteit
 Niets aangener vond om 't Menschdom hier beneeden
 Te schenken, en zyn lust te boeten, God ten prys;
 Dus wierd het bouwen en bewaaren hem bevoolen,
 Die vry en bly met God verkeerde in 't Paradys.
 Gelukkig leeven; daar de zinnen als verdoolen.
 Hoe lokt de Thuin-praal ook doorlugte Mannen uit!
 Zie Salomon, die zig liefkoozende vermeide,
 Als hy d' Egyptische Bruinet, zyn schoone Bruid,
 Door Wyngaard, Appel, Bloem, Granaat, en Lely leide.
 Lukullus vond 'er een bekoorlyk tydverdrijf,
 Mecenas, als verzoet op Maroos Landgedigten.
 Den grooten Epikuur, die in het Hof-verblyf
 Dat wonderlyk verstand ontvouwde in zyn ligten.
 Augustus, Scipio, en zelf Domitiaan,
 Versleeten daar geruft een tussenpoos van 't leeven,
 Semiramis, befaamd door Heldische Oorlogdaan,
 Op alle strecken van het Thuin-kompas bedreeven,
 En duizenden, hier niet te noemen als met lof.
 Dog wie vermaak zoekt in gezezegende Landsdowen,
 Moet oordeelkundig in 't beleid zyn van den Hof,
 En keurlyk letten op de wetten van wel Bouwen,
 Daar allen middel aan zyne uitkomst werd verknogt:
 Want zo verr', God zy lof, reikt menschelyk vermogen;
 Dat het Natuur en aart den dingen ingewrogt
 Kan onderscheiden, en toetseezen onbedrogen.

Dat

N S
D
VENIER.
ligheid
lant in Eden;
niens Majesteit
benoeden
ryss;
en,
uit!
Lely leide.
ven,
an,
even,
dowen,
hof,
wen,
kooft:
k vermogen;
Da

Dat doen en laten is niet booven onze magt.
Indien 't mislukt, het is onweetendheid en schande.
Gelyk men somtyds ziet een aartig kind verkragt
In keure en zinlykheid, hem eigen daar 't na brande,
En hoope gaf van een hoog-eedel fraai vernuft.
Dog elders zynen boeg moet wenden, en gedwongen,
Nu lusteloos, den Geest gebluft, blyft quinen, zuft,
Verwaarloosd en als uit zyn Element gedrongen,
Daar alles ongelyk zyn kragten, werkt en woeld.
Wel aan dan, laat ons eens het Heiligdom betreeden,
Dat dezen Hovenier Wiskunstiglyk bedoeld.
Hesperien, geschetst in zulk een Bockjuweel,
Word als herbooren, en gezet in voeg'lyke orden,
Het lonkt, en lagt, en lokt, en noodigd, in elk deel,
Om op zo braaven grond een Hovenier te worden,
Hier ryze een Libanon in 't hooge opgaande hout,
Dat met zyn kruin en kroon den Heemel wil behaalen,
Daar Bosch-laan-dreeven, net geschooren, en volbouwd,
Men ziet Tefzalien, en Hermus koele daalen.
Hier speeld, hier leefd en zweefd de Paradyslugt in
De Galeryen van 't Geboomte, dat belaaaden,
Met Looverstaatsi-groen, elks harte, ziel en zin
En oogen streelen kan, bekooren en verzaaden.
Dit's Tempe! Dit's den Hof van Ceres, daar de Mei
De lieve Lente omhelsd; strooi Roozen! wy verdwaalen,
Al d'Akkers zyn bekleed met Bloem-festoen-livrei.
O Hovenier! gewoon in 't Veld te zeegenpraalen,
Wat ryken rypen Oogft van lekker Fruitbanket
Staat hier te volgen, als Gods Peans Zoomerwagen
Den Zonkring omrold, en uw Bloem tot Vrugten zet,
In 't luchtig Boschperk nu herschaapen om te dragen?
Gy zult het Keurboek zyn der Neederlanders, Gy
Zet door uw konst, natuur, zwier, vuur, en leeven by.

P. PLEMPER.

** 3

R E-

R E G I S T E R,

Van al de Hoofd-deelen die in dit Werk be-
greepen zyn.

- Pag.
1. *Verhandeling van de Fruitboomen enz.*
 3. *Van de Aarde.*
 4. *Over de diepte van de Aarde.*
 4. *Van 't Spitten.*
 4. — *'t Mesten.*
 16. *'t Geen het Enten, of Griffelen en Queeken raakt.*
 17. *Van de Aarde in 't Algemeen.*
 20. *Wat Hoedanigheeden de Aarde van een Thuin moet hebben, omze goed te noemen.*
 21. *Van 't Eerste Teeken eener Goede Aarde.*
 21. — *'t Tweede Teeken eener Goede Aarde.*
 23. — *'t Derde Teeken eener Goede Aarde.*
 24. — *'t Vierde Teeken eener Goede Aarde.*
 26. — *'t Vyfde Teeken van een Goede Aarde.*
 27. — *'t Sesde Teeken van een Goede Aarde.*
 28. — *'t Zevende Teeken van een Goede Aarde.*
 30. — *de Kouleur der Goede Aarde.*
 31. *Hoe men Thuienen met Fruit Boomen moet behandelen.*
 31. *Van den Akkerbouw.*
 39. — *het Mesten.*
 44. — *de Mest.*
 52. *Of het goed is Boomen te bemesten.*
 55. *Wat voor Aarde met elk soort van Vruchten best over een komt.*
 79. *Wat Peere-boomen men uit zal kiezen om alleen tot Heining geplant te werden. De Eerste en voornaamste in de Thuienen.*
 83. *Om een tweeden Peere-boom te kiezen aan Heiningen, en vervolgens van de derde, vierde, vyfde en sesde, enz.*
 90. *Tweede, of zo men wil derde Heining-boom.*
 91. *Derden Heining. Eerste Virgilleuse.*
 92. *Vierden Heining. Eerste Saffery.*
 92. *Vyfdes Heining. Eerste Ambret.*
 93. *Zesden Heining. Eerste Epine d'Hyver.*

93. Zee-

R,

Werk be-

R E G I S T E R I Enz.

- Pag. 93. Zeevende Heining. Eerste Rozelet, Muskée en Robine.
- 94. De Agtste Rozelet.
- 96. Agtste Heining, Eerste Robein.
- 113. Hoe dat men opgaande Peere-boomen zal Planten.
- 116. Verhandeling van de Appelen.
- 120. Van het goed gebruik der MUUREN, (dit zy ook gezegd van de SCHUTTINGEN) in elken Thuin.
- 121. — de Deugd en Waarde der PERSIKKEN.
- 124. — de PRÜMEN.
- 127. — de Uitkiezing der BOOMEN in de Queekeryen of eige Enteryen.
- 130. — het verkiezen der BOOMEN buiten de Enteryen.
- 132. — de Manieren om een BOOM te behandelen die geplant zal werden.
- 137. — de Manier om BOOMEN te Planten die reeds op de gezegde Manier daar toe bereid zyn.
- 140. — het Snoeyen der Fruit-boomen.
- 141. Beschryving van het Snoeyen der gezeide BOOMEN.
- 143. De reedenen van het Snoeyen.
- 144. van den Snoey-Tyd.
- 145. — de reedenen waarom men Snoeyen moet.
- 146. — de Fraayigheid der Boomen aan Heiningen.
- 146. Het schoone der Latwerken en de Grond-reegels om de Boomen daar aan te leggen.
- 147. Van de Takken in 't gemeen, die wel te kennen eer die aangebonden werden.
- 149. Om het onderscheid van goede en kwaade Takken wel te kennen.
- 150. Wat eigentlyk sterke en zwaare Takken dnr. zyn.
- 175. Eenige byzondere aanmerkingen over de eerste snoeying die jaarlyks in Februaryen Maart gedaan moet werden op Boomen van Steen-vrugten, en vooral aan die van Perzikken en Abrikoozen, zo aan Heiningen als aan Lattingen.
- 179. Byzondere aanmerkingen op het tweede en derde Snoeyen, inzonderheid van Steen-vrugten.
- 182. Van de verscheide Manieren waar na de Perzik-boomen, dog kwaadlyk, van eenige in de Zoomer behandeld werden.
- 183. — het Afbrecken der Knoppen.

185. By-

97. Za.

R E G I S T E R. Enz.

- Pag. 185. *Byzondere aanmerkingen over eene andere behandeling van belang, welke in de Zoomer aan sommige Boomen, en haar nieuw geschoote takken geschied met afknypen.*
187. *Wat 'er worder aan zekere Boomen te doen is, die geweldig geil wassen, en nochtans niet vrugtbaar werden.*
188. *Van de manier om Boomen te Snoeyen, die weegens haar ouderdom beginnen te kwynen.*
189. *— de gebreeken, die meenigvuldig begaan werden in het Snoeyen van Heining-boomtjes.*
190. *— de fouten, die begaan werden in 't Snoeyen van oude-Lating-boomen.*
193. *— het Voort-teelen en Snoeyen der Wyn-gaarden.*
198. *— de Aalbessen en Kruisbejen, en haare behandeling.*
200. *— de Moerbeze-boom en zyn behandeling.*
201. *— de Quee boom, Haasnoten en Mispelen, en haare behandeling.*
203. *— de zorg, die men dragen moet om de Vruchten af te breeken, als 'er te veel aan zyn.*
204. *Hoe men Vruchten, die te dicht of te zeer bedekt staan, lugt zal geeven.*
205. *Van de ryfheid der Vruchten, en de ordre, die de Natuur daar in houd.*
206. *— de ziekte der Vrucht-boomen.*
208. *— den bekwaamen tyd om te Griffelen, zo Appelen, Peeren als Kerffen, en te Occuleeren, zo Kerffen, Perzikken, Abrikozen, ja ook Appelen en Peeren.*
213. *De voornaamste Gronden van het aankweeken en bebouwen der Boomen tot Espaljers.*
219. *Naauwkeurige Beschryving, om alle Ongedierten uit zyn Hof, of Thuin te konnen Verdryven: enz.*

E E R-

EERSTE HOOFD-STUK,
 HANDELENDE VAN
 FRUIT-BOOMEN, enz.
 VOOR EERST.

*Hoe noodig het voor een Hovenier is, die een Tuin, of Hof
 wil aanleggen, dat hy bequame kennis hebbe van't
 geen daar in moet waargenomen werden.*

WY geven aan onze Land-aart dezen NIEUWEN HOVENIER in handen, waar uit alle de geene, die maar eenige lust of liefde by zig heeft om het wel en verstandig Hovenieren te leeren, of het zelve wys te werden, die doorleze dit Boek met aandacht en een goed oordeel, en wy twyffelen geenints, of veele zullen hier door opgewekt werden, om zyn Hof of Tuin met meer Pleizier te Regeeren, en die te bezitten.

Het Hovenieren, waarlyk, daar steekt Pleizier en Verdriet in; dog 't vermaak gaat zo zeeker, voor die verstandig en arbeidzaam is, als d'ongeneugte onvermydelyk moet volgen voor de Luyards en onbedrevene.

Dat zo zynde, moet elk toestaan, dat men verschoning, nog beklagens waardig is, zo men in plaats van uit zyn Tuin al het voordeel te halen dat men zig verbeelde, zo ongelukkig werd van niets te hebben als de kosten, schade, weérzin, en reeden van misnoegen enz. terwyl anderen, met wat te kunnen doen, al die ongemakken vermyd hebben, ook vol op, de zoetigheden daar van genieten, waarom het dan volstrekt nootzakelyk is, indien eenig Liefhebber een Tuin wil houden als een ding dat hem welvoeglyk, en vermakelyk is, dat hy zig oeffene in 't Hoveniere, of hy moet 'er niet eens om denken.

A

Ik

DE NIEUWE, EN NAAUWKEURIGE

Ik verzekere hem dan dat het ligt genoeg valt, zo veel kennis te bekomen, als 'er redelykerwyze vereischt werd; op dat hy zig bevryde voor ongeneugte; en met eene in staat gerake, om te krygen dat hy zoekt.

Maar zo 't waar is, dat men gemakkelyk tot zo veel waarachtig plezier geraken kan, (gelyk ik klaar zal aantonen,) vraag ik, of er dan geen reden is om te besluiten, dat, wanneer men zig met Tuinen wil bemoeien zonder genoegzame kennis te hebben van het Hovenieren, men al d'onlusten verdiend, die menigvuldig veel zyn, in plaats van de oneindige geneugten te genieten die het zelve kan geven, en dat 'er derhalven te regt gearbeid moet werden, om de kennis te krygen die daar toe van noden is.

TWEEDE HOOFDSTUK.

In gevolg van dien eersten grondregel, dat een goed Tuinier alle vlyt moet aanwenden om afgeregt te werden in het Hovenieren, onderstel ik nog deze, dat, zo 't hem ongelegen komt, zig meester in die konst te maken, (dat juist zo niet nodig is) hy zekerlyk mag geloven, genoeg te weten voor zyn gebruik; dat 's te zeggen, om met een goed oordeel te kunnen ordonneren wat 'er voornamelyk in zyn Tuin te doen is; en te beletten, dat zyn Tuinman hem niet geduurig misleide; behoudens dat hy een goede bevatting hebbe van de navolgende Artykelen.

Eerst, aangaande d'Aarde, in haar hoedanigheid, nodige diepte, het spitten en delven, mesten, en in wat stant een voordeelige Tuin moet gehouden werden.

Ten tweeden, om de Boomen behoorlyk uit te kiezen, het zy nog op 'er Stam in d'Enteryen, of alreeds daar van daan genomen; dat hy de beste soort van vrugten in elk saizoen by haare namen weet, dat hy die kenne, en ten naastenby 't getal van elks na zyn behoefte en de ruimte van den Tuin kan dragen; dat hy de Boomen aan top en wortels weete te behandelen eerze weer in d'Aarde gezet werden, en vervolgens die op een nette maat en wydte kan planten en plaatsen; dat hy juist niet al de reegels van het snoeyen ken-

ne

valt, zo veel kon-
t werd; op dat hy
staat gerake, omz

tot zo veel wanch-
aantonen,) waag
dat, wanneer men
gname kennis te heb-
n verdiend, die mo-
lige geneugten te ge-
thalven te regt ger-
die daar toe van to-

t een goed Tuinier
werden in het Ho-
m ongelegen komt,
zo niet nodig is)
voor zyn gebruik;
konnen ordonneren
en te beletten, dat
behoudens dat hy een
ykelen.

igheid, nodige dapp-
t kant een voordeelige

uit te kiezen, het zy
daar van daar genomen,
kizoen by hare namen
't getal van elks na zyn
dragen; dat hy de Bo-
len eerst weer in d'har-
nette maat en wyde las-
gels van het snoeyen ken-

NEEDERLANDSE HOVENIER.

3

ne, maar altoos de voornaamste, zo aan Heiningen als Lattingen; dat hy eenige takjens, die te weelig wassen, weet af te knypen; Boomen, die teegen de muur aan moeten, netjes te leggen; en dat al te wild door malkanderen groeid, tetoppen; kort-om, aan elks de fraayigheid na zynen eisch weet te geeven.

Ten derden, om de Fruiten schoon voor den dag te doen komen, omzigtig te plukken, en op zyn pas te doen eeten.

Ten Vierden, om allerley slag van Vrugtboomen te Enten, 't zy in de reine lucht, 't zy in de Queekeryen; den tyd wanneer, en de wyze hoe.

DERDE HOOFD-STUK.

EERSTE ARTYKEL.

Van de Aarde.

Een goede Tuingrond, en inzonderheid voor Vrugtboomen, kend men, indien voor Eerst; al wat d'Aarde daar in voortbrenghet van haar zelve, of door aankoking, schoon en tierig is, overvloedig; en dat men 'er by gevolg niets in vind dat dun en gering is, als het grof en groot moest zyn; niets dat geel is, als het groen moest wezen.

Ten 2. zo die Aarde, als men 'er een hand vol van ruikt, geenerley kwade lucht van zig geeft.

Ten 3. dat ze ligt bewrogt kan werden, en niet al te steenagtig valt.

Ten 4. zo ze roerbaar in 't behandelen is, en niet te droog nog ligt, gelyk de Veengronden.

Ten 5. zo ze niet te vogtig is, nog te zwaar, gelyk die na de modder, of te zeer na de Katte-kley wil aarten.

Eindelyk ten opzigt van de couleur, zo is zwartagtig grys de beste; echter is 'er roodagtige die wel tierd, ik heb ze nooit heel uit den witten gezien die deugdzaam goed was.

Over de diepte van d'Aarde.

Onder den oppergrond, die goed gelykt, moet twee of drie voet Aarde zyn, eveneens als de bovenste, eene opmerking van aangeleegentheid, en daar men zeker in gaan moet door het uitgraven, ten minsten op 5. of 6. verscheide plaatsen.

Die het ondieper aanleid vind zig bedrogen, vooral met Boomen, en Planten die lange wortels schieten, als Artischokken, Bietkroten, Slangenkruid, Pinsterkaken enz.

D E R D E A R T Y K E L.

Van 't Spitten.

Dat moet hoe meer hoe liever, en ten opzigt van Boomen voor 't minste viermaal 's Jaars gedaan werden, als in de Lente, te St. Jan, in 't leste van Augustus, en effen voor de Winter; altoos men moet nooit lyden dat d'Aarde braak en vol onkruid leid, nog plat betreden zy, nog bezet is met waterplassen; het is zeer vermakelyk voor 't oog als men ze nieuw omgespit ziet.

Kleine dunne planten, by voorbeeld Aardbeyen, Zuikeryen, Latouw enz. moeten dikwils uisgewyd werden om beeter te groeyen.

V I E R D E A R T Y K E L.

Van 't Mesten.

Verrotte Mest van allerley gedierte, Paarden, Eezels, Koejen, Kalveren enz. is uitneemend goed om de Aarde te Mesten die tot Moeskruiden werd aangeleid; Schaapen-mest heeft meer zout in als d'andere, en derhalven moet men ze dunder strooyen, zy is bykans als Mest van Kuikens en Duiven; maar ik
oor-

moet twee of drie voet
e, eene opmerking van
gaan moet door het ui-
plaatsen.

en, vooral met Boomen,
Artichokken, Biet-

ligt van Boomen voor
als in de Lente, te
vor de Winter; altoos
ol onkruid leid, nog
ffen; het is zeer ver-
pit ziet.

beyen, Zuikeryen,
om beeter te groeyen.

Paarden, Beets,
d goed om de Aarde te
Schaapen-mest beest
moet men ze dunner
en Duiven; maar ik
ver-

NEEDERLANDSE HOVENIER.

5

oordeel het ongeraden die te gebruiken, om het Ongedierte daar ze
vol van zit, en dat doorgaans de planten beschadigd.

Mest van Blaaden die ter deegen rot zyn, is van weinig nuttig-
heid, als om het nieuwgezaaide te bestrooyen, en te maken dat den
reegen of het begieten de boven-grond niet al te veel doorwaterd,
en het zaad moeite hebbe van op te komen.

Alle vrugt die in den Moestuin geplukt werd, wil veel Mest
hebben, Boombeddens weiniger, of zo 't zware Kley is, niet
met al.

De bovengrond is d'alderbeste om Mest te leggen; het slegtste
van de Kuilen is onder in de diepte.

En die kuilen kan men goed, nog welgemaakt noemen, zo ze
ten minste niet zes voet breed, en drie diep zyn.

VYFDE ARTYKEL.

De schikking van Vrugt- en Moes-tuinen, houd ik in 't alge-
meen de beste en gemakkelykste voor den Hovenier; als zy,
zo veel moogelyk is, gedaan werd met vierkante en welgeleide
parken, zodanig dat ze wat meer lengte als breedte hebben; ge-
lyk ook de breedte der paaden gefatzoeneerd moet werden na haare
lengte, zo wel als na 't geheele bestek van den Tuin.

De smalste paden moeten niet minder als 5. of 6. voet breed zyn;
en de breedste, al waren ze nog zo lang, nooit boven drie, of vier
roeden ten uitterste: het schynd afzigtig als men de vierkanten ruimer
maakt als van vyftien tot twintig roeden, op een stant wat meer
of minder van malkander; van tien tot twaalf, en van veertien tot
vyftien roeden is genoeg: en dat moet alles getchikt zyn na de ruim-
te van den Moes-tuin in hem zelve.

De tusschenpaden voor 't gemak en gebruik, moeten ontrent een
en een half of twee voet breed zyn.

SEDE ARTYKEL.

Van dit Hoofdstuk, dat de kennis der Vrugt-boomen beheld,
die men planten moet, is het genoeg en ook nodig dat men

A 3

wete,

weete, dat een Boom waardig om gekoozen te werden, als hy nog in den Enthof is, glad en blinkend van bast moet zyn, en zyne jaarige uitspruitzels lang en fris, want de andere blyven gemeenlyk Quarrels of Onderblyvers.

En is hy reeds al uit de Aarde, zo moet hy behalven het voorige schoon en gaaf van wortels weezen, die naar maate van de Stam, taamelyk dik zyn; ik neem nooit Boomen die bykans niets hebben als Veezelworteltjes.

Perzikken en Abrikozen, van een Jaarige scheut, (mits dat het uitspruitzel schoon is,) zyn beeter als de twee of meerder Jaarige; en men moet hier nog naaukeuriger, met Perzik als Abrikoos te werk gaan, en nooit een Perzik neemen die omhoog aan de Stam niet schoon, gezond, en volkoomen van rontbotten is; als die Stam een goede duim dik is, of wat meer, moet menze byzonder waardeeren.

Perzik op Amandel neemt beeter op in drooge en ligte gronden, als die zwaar en vogtig zyn.

Met die op Pruimen geoccculeert zyn, is 't vlak het teegendeel.

Alderley ander slag van laage Boomen moeten van onder twee of drie duim in 't rond dik weezen.

Alleen den Appel op Paradys is een duim overgenoeg; voor Stamboomen moeten ze vyf of zes Duim van onder dik zyn, en vyf, zes of zeeven voet hoog.

d'Enting van laage Boomen moet twee of drie vingerbreed boven d'Aarde geschieden, en als zy begroeid is, dat 's een teeken van kragt in de Stam, en van de voorzorg en 't belcid des Hoveniers die ze heeft aangekweekt.

Alle Peeren aan Heiningen en aan lattingen, tieren zo wel op tamme Stam als op Quee; maar men moet ze niet als op tam hout neemen in ligte Aarde, of die van middelbaare deugd is, dog op Quee, zyn ze draagbaarder, maar duuren zo lang niet.

De Winterpeer Bon-Chretien, aan heggen of lattingen, krygt op tamme Stam bezwaarlyk de geele en bloozende koleur, die men daar in wenschen zoud; maar men moet ze op Queen hebben, en dan draagen ze ook zo veel eer.

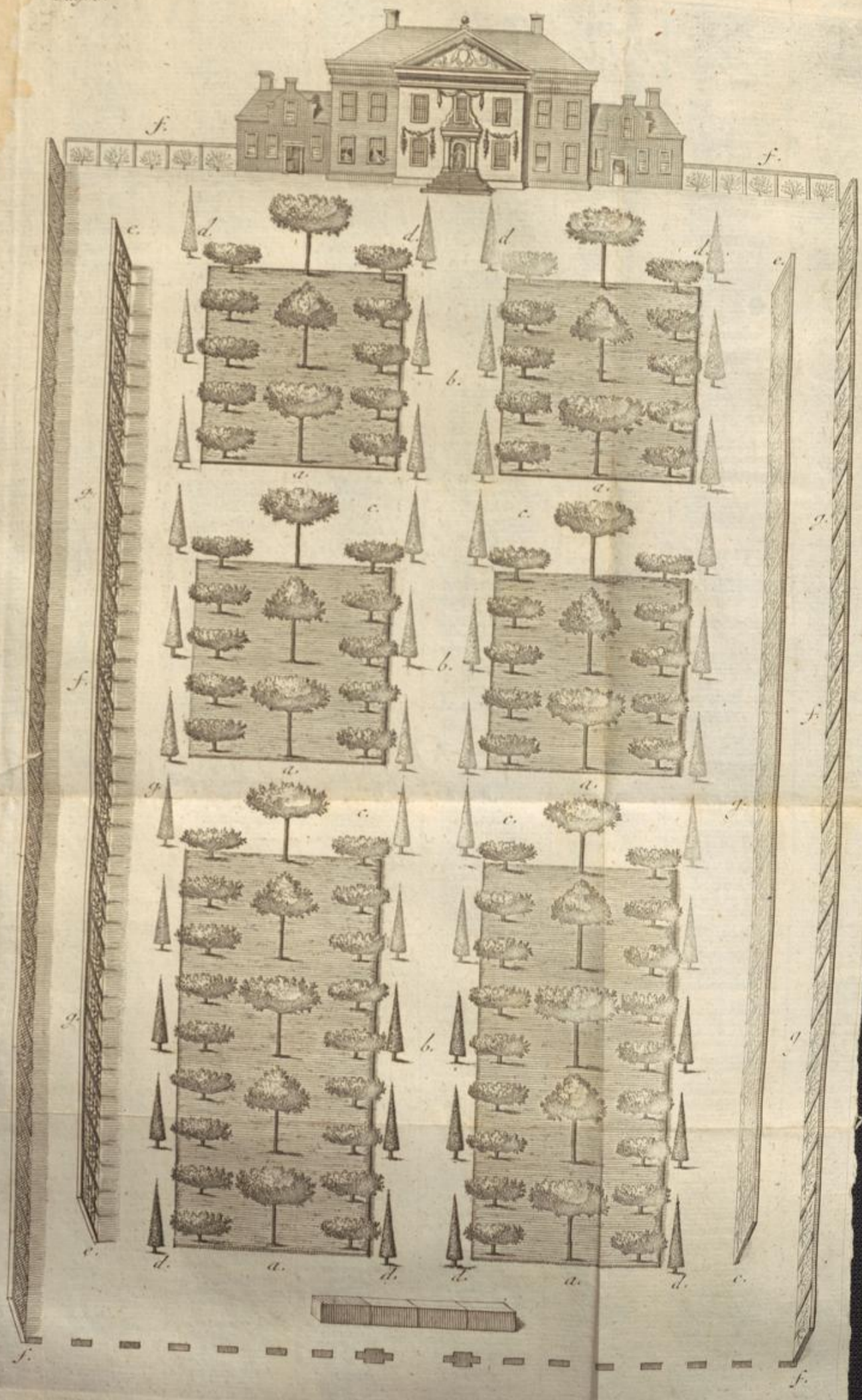
De Virgoulé en Robyn willen op tamme Stam zelden vrugtbaar werden, maar voor dat kwaad is raad, zy geeven wissel en rasser Vrugt op Quee.

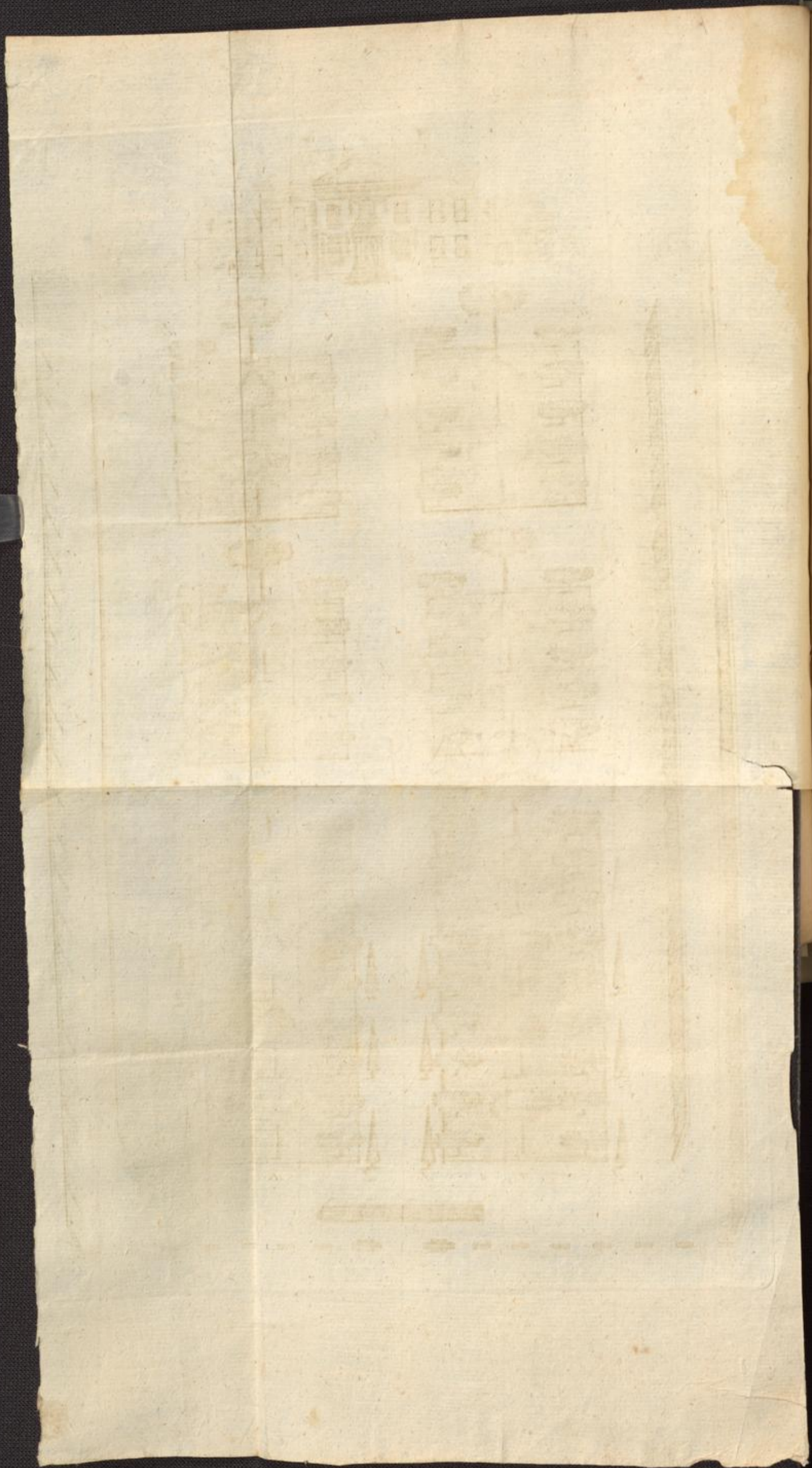
Ber.

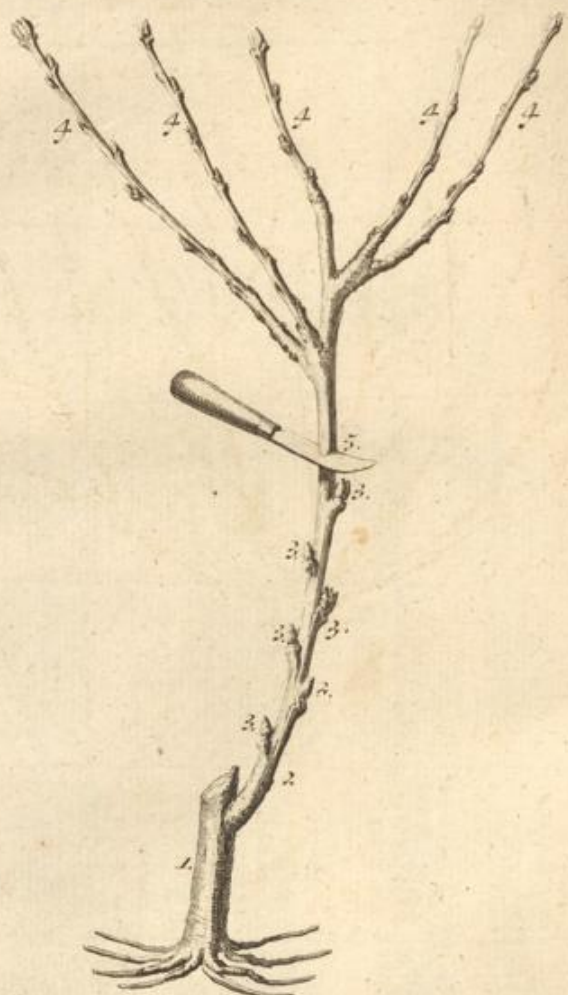
EURIGE

werden, als by
 moet zyn, en
 blyven gemein
 halven het voor
 te van de Sta
 kans niets hebbe
 (mits die be
 meerder Jurge
 als Abrikoo
 g van de Sta
 ten is; als de
 menze byzo
 lichte gronden,
 het toegendeel
 onder twee of
 genoeg; voor
 zyn, en vyf,
 ingenbreed boe
 at 't een teeken
 elid des Hov
 ieren zo wel op
 als op tam boe
 lengd is, dog op
 niet.
 latingen, kryg
 koleur, die me
 gen hebben, o
 zekden vrugter
 en wifler en rife
 Be-

Fig. 6.

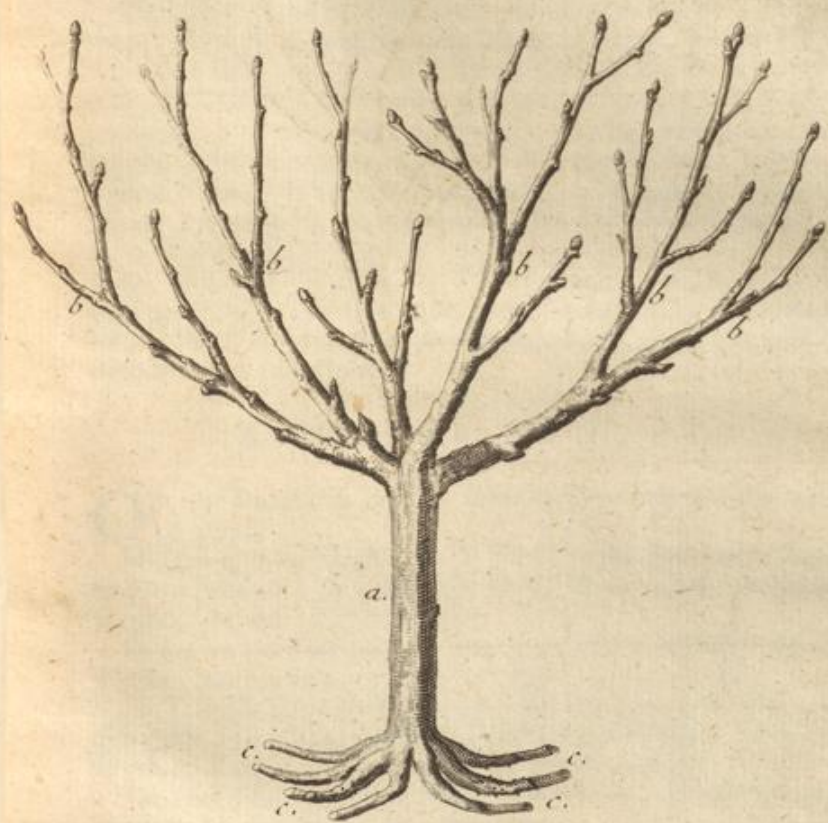

1. de Prain of Abricoos daar de Persik op staat.
 2. de Doorgeschote Occulatie.
 3. de Reinde Botten daar de takken uit moeten komen.
 4. de Bozenste takken, van de Occulatie nu doorgeschoten.
 5. de Plaats, daar die met het Mes werd afsnijden.

Faint, illegible handwritten text, possibly a botanical description or a list of items.

a. de Boom.
bb. de Takken.
cc. de Dikke Wortels van haar
onnutte over malkanderen
lopende hair wortels nu berooft.

erf ik op staat.
mit moeten kon
de nu de crake
werd amsjante

[Faint, illegible handwritten text or bleed-through from the reverse side of the page.]

NEE
Bergman
in hemogen ;
Men moet de
deere; de beffe
Pore fims Peau
tu, de Robyn
en Salviat; de
motten, Ver
Loize bonne;
Elpine, Amb
mar, Bogy, S
De Belle G
de grauwe en
lets, Aagen, G
de andre hier m

Z
Om een Bo
re plant.
Moezen myn
en niet behou
joghe, die let
Deze vallen
Eude, men
De Langhe
gen ium v
beyen en Ka
De teeder
genoeg, na
Eene kring
beganen te v
Stam xyn,
nen van een
twee of drie
tije, ik heb
in der dand

Bergamotten, en de kleine Muskaat-peer, neemmen niet wel op in heiningen; voor als niet in vogtige gronden.

Men moet de voornaamste soort van Peeren kennen, en dat zyn deeze; de beste Soomerpeer is de kleine Muskaat, Kuiffé Madame, Poire sans Peau, de groote en kleine Blanquettes, en de Langstaarten, de Robyne, Cassolette, Bon-Cretien misqué, le Rouffelet, en Salviati; de voornaamste Herfstpeeren zyn de Beurré, Bergamotten, Vertelougué, Crasane, Muscaat-Fleury, Lanzac, en Louise bonne; de beste Winterpeeren, de Virgoulé, le Chasserie, Espine, Ambrette, Saint-Germain, Bon-Chretien d'Hyver, Colmar, Bogy, Saint-Augustyn, en eenige Martin-secs.

De Beste slag van Appelen zyn de Calvilles, zo roode als witte, de graauwe en witte Renetten, al de Courpendus, en les Fenouillets, Aagten, Goud-pippingen, Passépomme, Princeffe noble, van de andere hier na breeder.

ZEVENDE ARTYKEL.

Om een Boom van top tot wortel wel te behandelen, eer men ze plant.

Moeten myns oordeels, als de Hairwortels afgesneden werden, en niets behouden als eenige van de dikste wortelen, en vooral de jongste, die leest geschooten zyn.

Deeze vallen doorgaans roodagrig en van leevendiger koleur als d'oude, men moet ze korten naar maate van 'er dikte.

De Langste aan kleine Boomtjes moeten niet booven agt of neegen duim zyn; van Stamboomen omtrent een Voet. Aan Moerbeyen en Karffen moogen ze wel iets langer blyven.

De teederste worteltjes is een, twee, drie, en vier duim overgenoeg, na dat dezelve dik of dun zyn.

Eene kring van wortels is alleen genoeg, zo ze volkoomen goed beginnen te werden; dat is, als 'er vier of vyf wortels rondom de Stam zyn, en vooral, indien ze bykans als zo veel getrokken lynen van een middelpunt na den cirkel loopen; zelf zyn 'er maar twee of drie, van deegelyke deugd, beeter als twintig middelmatige, ik heb dikwils Boomen geplant met eene enkele wortel, die in der daad quikgoed waaren, en zy hebben wel opgenoomen;
men

men ziet wat een kring van wortels is in het Tractaat van de Tuinbeddens, daar ik 'er te dien einde platen van heb doen snyden.

A G T S T E A R T Y K E L.

Om wel te planten moet men een drooge tyd waarnemen, waar door de Aarde ter deege droog zynde, rondom de wortels doordringe, en 'er niet een foort van kalkagtigheid daar door ontstaan zoude, die met 'er tyd verhardende, het groeyen en uitkoomen van nieuwe wortels beletten zoude.

Het Saizoen om te planten is goed van 't begin van October, of November af, tot het lest van Maart toe, zo de Vorst het niet belet; maar daar leid aangeleegen dat men in drooge gronden plant van October, of November af; en in vogtige is het beeter tot het begin van Maart te wagten.

De stant der wortels vereischt, dat het uiterste einde van de laagste niet dieper als een goede voet in d' Aarde koome; te weeten in natte en laage Landen; en de bovenste met twee of drie duim Aarde overdekt zy; men kan ook, zo d' Aarde droog is, die booven de wortels ophoogen, om te beletten dat ze door de Zon niet bedorven werden, en als de Boom wel gevat heeft d' Aarde weër slegten.

Eer men plant, na het snoeyen van de wortels, moet men elke stronk van den Boom op de laagte snyden daar ze op blyven moet, zonder daar mede te wagten tot dat ze geplant zy.

Voor laage Boomen bepaal ik die lengte op vyf of zes duim in drooge gronden; en op agt of neegen in vogtige. Maar indien men vroeg draagbaare Boomtjes begeert, moet men die met al haar takken planten, als die maar wat zyn uitgedund zo de takken te veel door een loopen,) zo aan latwerk als laage Boomtjes.

En voor Stamboomen op zes voet, dat haar regte maat is in alderley slag van Aarde.

Men moet in het planten de beste wortels na de kant zetten daar de meeste Aarde is, en dat 'er, zo veel als moogelyk zy, niet een van na beneeden schiet, maar liever na den boovengrond toe, op dat van de warmte der Zon moogen gekoestert werden.

De kleine Boomen, na dat ze geplant zyn, en dan d' Aarde bestampen, doet veel kwaad; met de groote leid het anders geleegeen,

't is

- a. de Stam het zy hoog of laag teoen een muur heuning etc. of van de selve te planten, met of sonder kroon.*
bb. de Takken des zelfs, soo met de kroon geplant werd.
cc. de Wortelen, die altyt op zy of rond maar noyt na andere moeten geleyd werden.

URIGE

staar van de Tis
 b doen sayen.

E L.

waarnemen, va
 rondom de was
 neit daar door te
 groeyen en uitw

in van October, i
 o de Vorst het in
 ooge gronden pit
 het beeter tot in

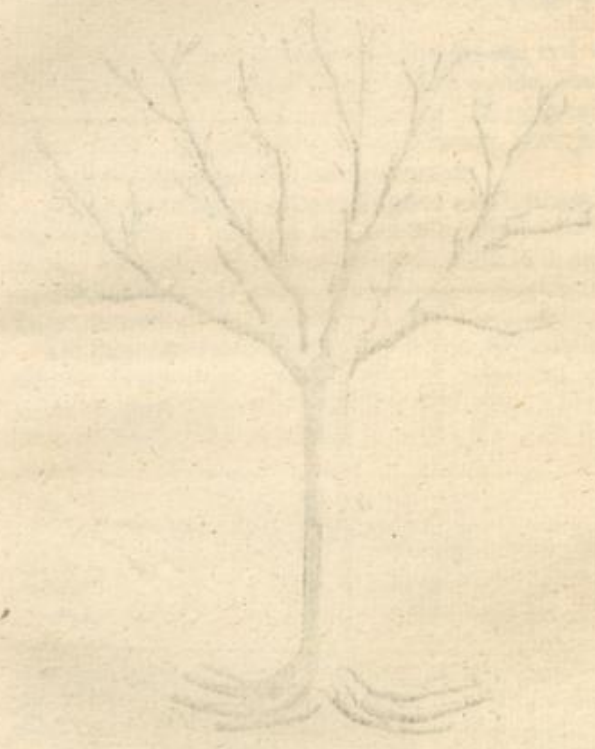
einde van de lug
 ne; te weeten n
 of drie duim lo
 s, die booven d
 Zon niet bedor
 de weer slegten
 moet men elke
 blyven moet,

of zes duim in
 Maar indien me
 e met al haar tak
 de takken te re
 tijes.

egte maat is in d

de kant zetten dar
 gelyk zy, niet es
 ovengrond toe, of
 werden.

en dan d'Aarde te
 het anders geleeyt.

NI
't is goed dat
en ze te ver
Aan Leninge
len, zulzig no
of vier duim van
widen.
Haar affiant
rumbheid van de
ren, derhalven
mer voor laag
In dit byzon
nen, moet m
twaalf voeten
hoog is, men
te bekinder, n
kan maar vijf
ren of schutting
tegen ruimte
Heining-boom
voet van malkand
rye, of Kern-rye
Stamboomen
gronden.
Ags gevend
der moet zette
uitloopen.
Inden de k
of vier duim
Een opme
de boovengr
Boomen te k
Of d'Ente
vragen wein
Maar voor
ven d' Aarde
Eeverwel
te voorfchy

't is goed dat men die bestampt, en zelf den boovengrond ophoogd, om ze te verzeekeren tegen het geweld der Winden.

Aan Lattingen moet de kruin der Boomen na de Muur toe hellen, zodanig nogtans, dat d' uitterste top van de kroon daar drie of vier duim van daan blyven, en de snoci-kwetfingen niet gezien werden.

Haar afftant van malkander, moet geschikt werden na de deugzaamheid van de grond, en voornaamelyk na de hoogte der muuren; derhalven kan men ze digter zetten voor hooge, en wat ruimer voor laage muuren of schuttingen.

In dit byzonder stuk voor een gemeene afftant van Latting boomen, moet men te werk gaan van vyf en zes, tot tien, elf, en twaalf voeten toe; wel te verstaan, dat de muur twaalf voet of meer hoog is, men altooseene Boom moet laten opschieten om de hoogte te bekleeden, tusschen twee andere die de laagte dekken, en dan kan men ze vyf of zes voet van malkander zetten, maar aan muuren of schuttingen van vyf of zes voet hoog moet 'er omtrent neegen ruimte blyven.

Heining-boomtjes, of Arbrenyns, moeten zes, agt en neegen voet van malkander staan; ook wel twaal of meer, zo het Pruimen zyn, of Kern-vrugten, op tamme Stammen.

Stamboomen drie, vier roeden, ook tot zeeven toe, in ruime gronden.

Agt geevende, dat men in groeizaame Aarde de Boomen wyder moet zetten als in slegte, om dat de kroonen daar breeder uitloopen.

Indien de kuilen nieuw gemaakt zyn, zal d'Aarde ten minste drie of vier duim zakken.

Een opmerking die noodig is om d'Aarde hooger te houden als de boovengrond der buuren, en om d'ongeleegentheit te myden van Boomen te krygen, die al te vroeg na de diepte schieten.

Of d'Enting buiten of onder zy, is voor het slaagen van Kern-vrugten weinig aan bedreeven.

Maar voor Steen-vrugten is het beeter dat ze heel - en - d' al booven d'Aarde is.

Evenwel om de fraayigheid van beide is het wenschelyk dat ze te voorschyn koome, maar voornaamelyk, dat de wortels zodaanig

B

geplaatst

geplaatst werden, dat overtollige hette, droogte, nog groote koude, nog het yzer van de Spa haar niet kinderen kan.

N E E G E N D E A R T Y K E L.

Om het snoeyen van Boomen behoorlyk te verstaan, moet men ten minsten weeten den tyd wanneer, de reeden waarom, en vooral, is 't mogelyk, de manier van behandeling.

Aangaande den tyd, is het zeekerlyk goed snoeyen, van dat de blaaden afvallen tot de nieuwe wéér beginnen uit te loopen; en wat Boom het ook mag zyn, men moet het nooit meer als eens, of ten hoogsten tweemaal 's jaars, en dat in 't laatst van Juni (op dat de Vruchten des te sterker moogen werden) dóen.

Met die voorhoede, is het niet kwaad, dat men eerst de zwakste, en laater de sterkste Boomen snoeye.

Aangaande de reeden, men snoeid om twee reedenen; eerst, om te maaken dat de Boomen schooner vruchten geeven; en ten tweede om ze t'allen tyde aangenamer voor 't gezigt te hebben, alsse zyn zouden zo zy niet gesnoeid en waren, en ten derden, de tweede reis, op dat ze dan zo veel eer bloemknoppen, aan 't nieuwe hout maaken.

Dit tweede punt kan men niet verkrygen, als door het fatsoen dat men elke Boom geeft.

Dat fatsoen moet verscheiden zyn, na het onderscheid der plaatsen, en het ziet niet verder als op Arbernyns, en Boomen aan latingen, want men moeid zig zelden met Stam-boomen om die dikwils te snoeyen.

Het zyn alleen de zwaare takken die dit fatsoen geeven konnen, dat men noodzaakelyk wel begrypen moet, zodaanig, dat het geduurig als voor onze oogen is.

Een heining van Arbernyns moet laag van Stam zyn, in het midden reedelyk oopen, op dat de Zon ook in 't midden, om te meer rypheid, en te eer ook aan die binnentakken vruchten te geeven; rond in zyn omtrek, en eenematig gestoffeerd op de zyden; die vier hoedanigheeden is d' opening in 't midden de voornaamste; en het grootste gebrek aldaar is de verwarring van te veel hout door mal-kander, dat men booven alles vermyden moet.

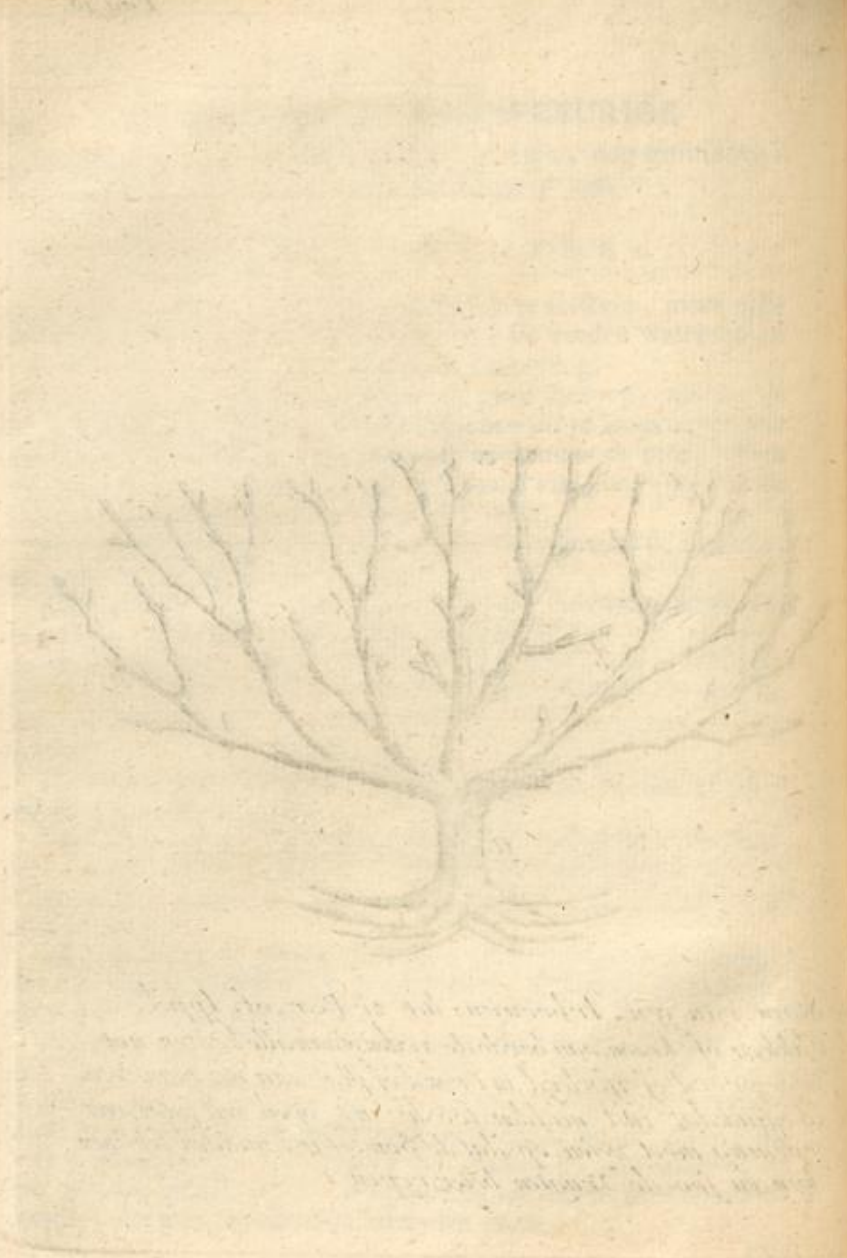
Om

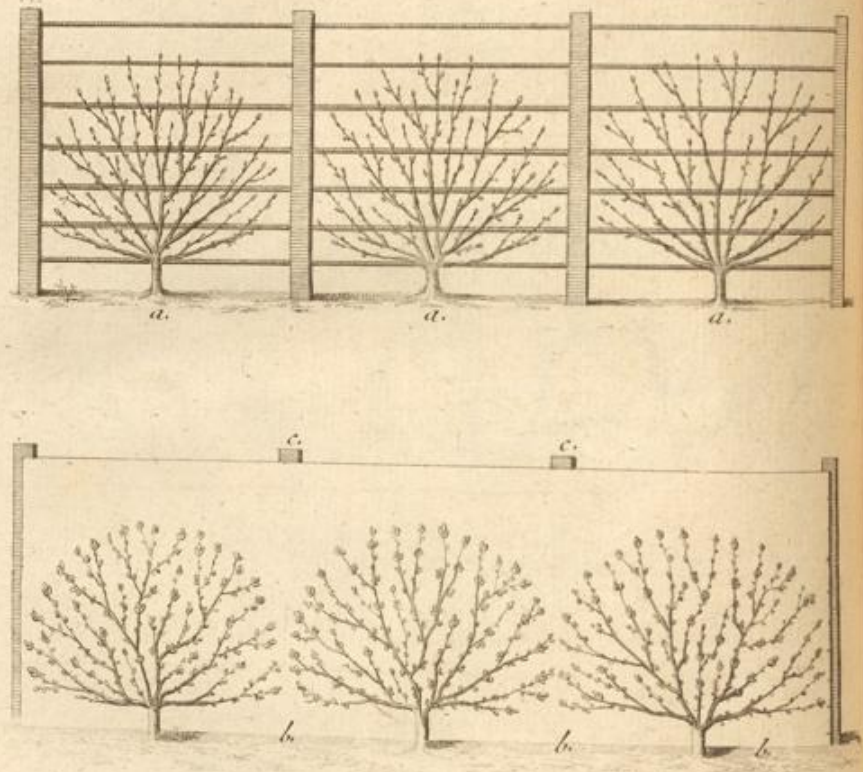

de Stam van a
de Takken of kr
mispredij
de Takken dat
opening moe
kan, en so

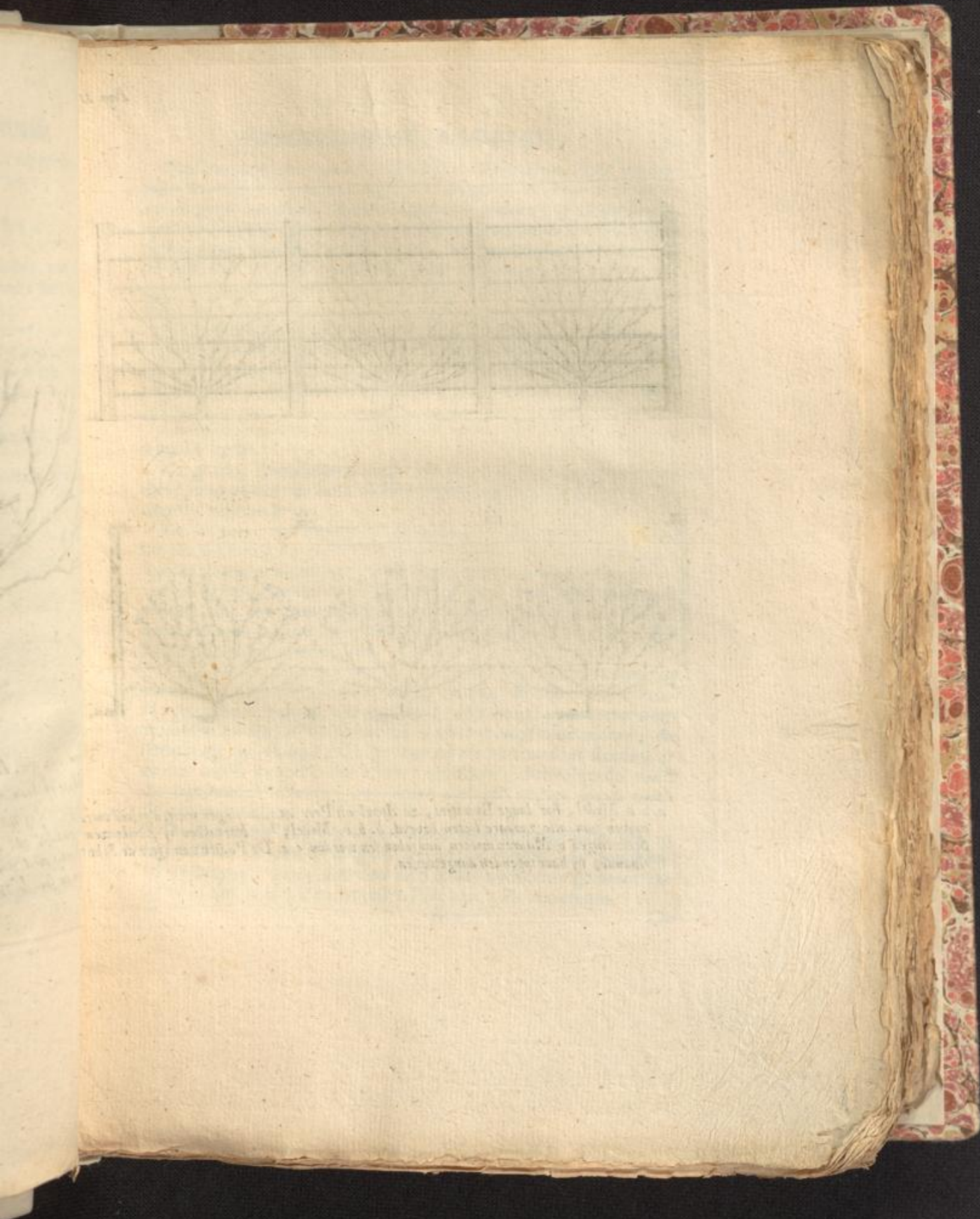
de Stam van een Arboren, het zij Peer of Appel.
 de Takken of kroon, aan beyde de zijden of aan alle kanten net
 uitspreyerd of afgeleyd in 't rond of plat aan een muur etc.
 de Beduidel dat in 't midden, soo hi in 't open veld staat, een
 opening moet wesen, op dat de Sou tot in 't midden schynen
 kan, en soo de Vruchten beter ripen.

*a. a. a. Model, hoe laage Boomtjes, zo Appel als Peer aan Latingen moeten geleid worden
booven van alle zwaare looten bevrjyd. b. b. b. Model, hoe Perzikken of Abrikoozen
Schuttingen of Muuren moeten aangebonden werden c. c. De Paalen van ogter de Schuttingen
gaande, by haar topenden aangewezen.*

Om Bo
lyke
zyden
op dat
suffeerd
ve voet
aan't
hoog is.
Hier leid
t goed
dik en
ungeveer
gevoeld
Die beide
kwaad
De goede
dan zwa
dig by
De kwaad
in het
kander
Om de
weten,
gevoeld
was uit
Ten twee
naamlijk
der en
zwaarder
derhalven
ze dun
de afgeve
fit vullen.
De man
der daad
lyk te beg
tigheid, dat

Om Boomen aan muuren, schuttingen en latingen haar behoortlyke frajigheid te geeven, moet men kragt en takken aan weedyden gelyk verdeelen, als een uitgestrekte waayer, of paauwestaart, op dat het werk, waar ook zyn hoofd begint, overal eeveneens gestoffeerd zy; zyn het laage Stammen, dan moet het omtrent een halve voet van d'Aarde beginnen; zyn het hooge, dan begint het aan't einde van de Stam, die doorgaans zes voet of daar omtrent hoog is.

Hier leid nu de geheimenis in't onderscheiden van de takken, en 't goed gebruik dat men daar van maaken moet; de takken, 't zy dik en zwaar, of dun en teerder, hebben elk haar reeden om 'er uitgesneeden, of behouden te werden, om lang te blyven of kort gesnoeid te zyn.

Die beide soorten, 't zy dikke of dunne, daar loopen goede en kwaade onder.

De goede, zyn die na d' order van de natuur voortkoomen, en dan zyn ze zwaar van hout of dikke blomknoppen, en dan die vry digt by malkander.

De kwaade, zyn teegens ordre van de natuur uitgekoomen, meest uit het dikke hout, en derhalven plat van knop, die wyd van malkander staan; waarom men ze de naam geeft van waater-looten.

Om deeze order van de natuur te begrypen, moet men voor eerst weeten, dat de takken niet moeten koomen als op de geene die lef gesnoeid zyn; en dus zyn al die op andere plaatzen, als oud en dik hout uitloopen, waaterloten.

Ten tweeden, moet men d' order van de nieuwe takken weeten, naamelyk, indien 'er meer als een is, zo moet de boventak zwaarder en langer zyn als die regt daar onder voegd; en deeze weer zwaarder en langer als de derde, en zo vervolgens de andere; en derhalven, zo eenigen tak zig zwaar en dik verthoond ter steede daar ze dun moest weezen, dat 's een waater-loot; dienvolgende moet die afgesneeden worden, ten waare men een leedige plaats moest vullen.

De manier van snoeyen, houd men voor veel moeyelyker alsse in der daad is, als men 'er de gronden van kan weeten, die gemakke-lyk te begrypen zyn; dan vind men in dat werk een ongemeene ligtigheid, dat waarlyk het meester-stuk van 't Hovenieren is.

De voornaamste gronden zyn, eerst, dat jonge Boomen ligter te snoeyen zyn als d'oude; enbyzonder, die voor deezen meermaalen kwaalyk gesnoeid waaren, en haar behoorlyke figuur niet hebben; d'alderbekwaamste Hoveniers staan verleezen om die oude gebreeken te verbeteren; ik geef op zyn plaats byzondere regulen voor zulke toevallen.

Ten tweeden, dat de zwaare takken kort gesnoeid moeten werden, gemeenelyk op twee of drie duim lengte; op dat daar blomknoppen voor 't volgende jaar uit koomen; nogtans zyn 'er gevallen dat menze wel wat langer behoud, maar zelden.

Ten derden, dat 'er onder d'andere takken eenige zyn die men korter, en eenige die men langer laten kan, dat 's te zeggen, van van agt, neegen, en tien duim, tot een voet of anderhalf toe, en moogelyk nog langer, en boven al aan Perzikken, Pruimen, en Karlsen, teegen lattingen; dat geschikt werd na dat ze kragt en dikte hebben, om, zonder breeken, de vrugten behoorlyk te voeden, en te draagen, daar ze mee beladen zullen werden: altyd aan Montagne-Perlikken moeten de toppen bewaard werden, anders gaan de vrugten aan die takken, gemeenelyk dood.

In weelig tierende Boomen, en die niet een eene fraye figuur hebben, zou men naauwelyks te veel aankoomend draaghout konnen laten; behoudens, dat het 'er geen verwarring in brenge: maar de zwaare; die men hout-takken noemd, moet men 'er doorgaans in alle Boomen maar een van allen overlaaten, uit elke snoeiing van het voorgaande Jaar geschooten, om zo de Boomen te bewaaren, anders zyn ze haast uitdraagers.

Ten minsten dat van wel deurgroeyende Boomen de uiteinden der nieuwe takken zig niet te wyd van malkander spreiden, nog na strydige plaatsen loopen, en die op de zyden leedig zyn; zo dat het noodig is hoe eer hoe beeter de zyden te vullen, om de sierlykheid van de figuur te voltooyen, en in dat geval kan men 'er twee, ook wel drie takken van laten blyven, mits dat ze van verscheiden lengten zyn, en nooit de figuur van een vork of gaffel maaken.

De Vrugt-takken vervallen, na dat ze haare werking gedaan hebben, met dit onderscheid, dat het in Steen-vrugten geschied in een, twee, of drie Jaaren ten langsten; en in Kork-vrugten, eerst om de vier of vyf Jaar.

En

KEURIGE

inge Boomen ligt
er deelen meermal
e figur niet delin
om die oude ghe
ndere regulen n

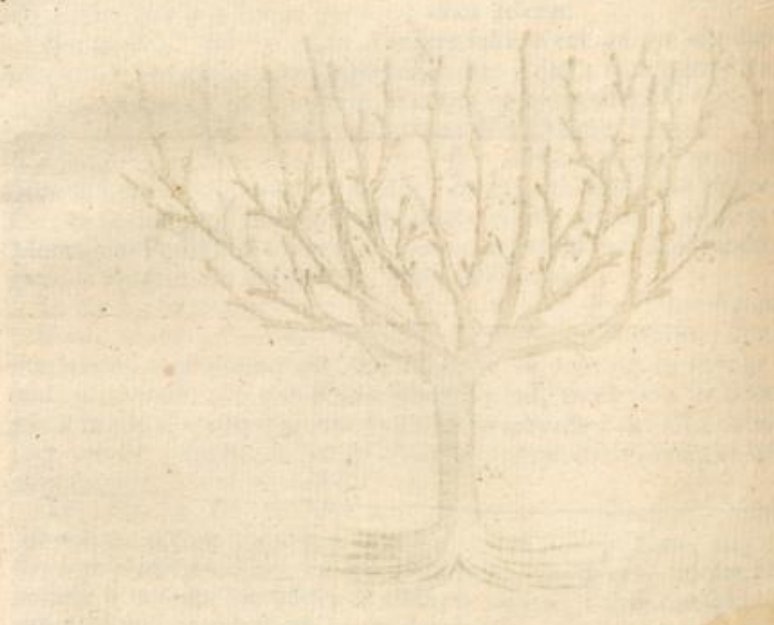
gesnoeid moeten w
e; op dat dar bli
ngtans zyn 'er goud
ten.

en eenige zyn den
dat 's te zeggen,
of anderhalf toe
kken, Prunus,
d na dat ze knop
en behoorlyk tre
n werden: altyt
ard werden, en
lood.

en een fraye sp
mend draaghoed in
warring in boog
moet men 'er dat
liten, uit elke linc
zo de Boomen te b

Boomen de uiteind
der spreiden, als
redig zyn zo die k
n, om de crenyde
n men 'er twee, of
van verſcheiden lo
ffel maaken.
werking gedaan heb
gten geſchied in en
rugten, eerſt an

En berbe
we takken
moeten; of
barheid ver
Dat voort w
ÿ zy na binne
Maar een
groei, ten w
nemen, gel
De traay
Vrugten,
odentelyk
groef en goe
feyden.
En dewyl
wa, om de v
zy natuurlyker
dere groore ta
van het snoey
met andere bo
dikke tak te l
mens is dien g
boom van te
Dat keure
ben; dat 's r
ken, die gro
leen de laag
Mix d
den Boom
de zyn: wa
hoogfte bev
men te heb
zyde, dat
dit om zull
der kleine
toegende
ontlasten va

En derhalven is de voorzigtigheid hoognoodig dat men om nieuwe takken denke, in plaats der geene die men weet dat weg gaan moeten; of anders zal men in 't ongemak van leedigheid en onvrugbaarheid vervallen.

Dat soort van Vrugt-hout is over al goed, waar het ook uitschiet, 't zy na binnen of na buiten.

Maar een zwaare tak is altoos kwaad als hy binnen in den heining groeid, ten waare mischien om de geene te besluiten die te veel schot neemen, gelyk gemeenelyk gebeurt in de Peeren Beurrez.

De fraayigheid der Boomen, en d' overvloed en schoonheid der Vrugten, hangd dan voornaamelyk af van 't wel snoeyen, en het ordentelyk behandelen van zekere takken, die op de zelve tyd grof en goed zyn; en die dik en kwaad zyn, t'eenemaal weg te snyden.

En dewyl zomtyds een tak die in 't voorleeden Jaar lang gelaaten was, om de vrugt, die als dan meer voedzel begint te krygen als zy natuurlyker wyze hebben moest, en derhalven dik word, en andere groove takken uitschiet; zo is het een voornaame bezorging van het snoeyen, niet alleen met dien tak te werk te gaan, als met andere hout-takken; maar hem in zyn booven-top niet eene dikke tak te laten behouden; ten minsten zoo men niet voorneemens is dien geheelen Boom te laten verlopen, en'er een Stamboom van te maaken.

Dat keurelyk beleid leerd ons de Boomen doorgaans laag te houden; dat 's te zeggen, dat het beeter is in 't snoeyen de-booven-takken, die grof en zwaar zyn, heel-en-dal weg te neemen, en alleen de laagste te behouden, als dat men anders doet.

Mits dat de hoogste niet voordeeliger staan om fraayigheid aan den Boom te geeven, als de laagste doen, dat wat ongemeens zoude zyn: want in dat geval moet men de laagste wegneemen, en de hoogste bewaaren: men doeld hier voornaamelyk om schoone Boomen te hebben, en met een nogtans ook veel vrugten, verzeekerd zynde, dat den overvloed van schoone Vrugten nooit zal missen, die om zulk een volkooime gesteltenis volgen, om dat men geene der kleine takjens wegneemd die ze moeten uitleeveren; en in teeteegendeel die zoekt te vermeenigvuldigen, en haar geduurig te ontlasten van alles wat 'er schaden kan, dat is, haar voedzel ont-

neemen, gelyk de waaterloten altyd meest doen, en daarom sterft het verdere van een tak, of blyft eeven maager.

De korting maakt dat in den tak, die op 't einde staat, van den geene die weg genoomen is, al het sap indringd dat in de boovensten, die afgeteeden is, zoude gegaan hebben, waar door dien behouden tak veel sterker groeid, en by gevolg bekwaamer werd tot overvloedige vrugtbaarheid.

En dewyl zomtyds teegen de gewoone loop der natuur, zwakke takjes op 't einde van de zwaare uitloopen, die in de voorgaande snoeying gekort waren, zo leerd deeze behandeling die kleine takjes te bewaaren, en dan doet men zyn snoeying op de groote, die beneden die kleine of kleinen staande, zig best vertoonen om de fraaye figuur te volmaaken.

Behalven het snoeyen daar wy nu van spreken, doet men te mets nog een andere werking, die men toppen noemd; en dat 's doorgaans nutter voor Perzikken als andere Boomen, ten zy van alderley Enten op kloeke en sterke Boomen die in het oopen veld staan; d'uitwerking van dit toppen is, te beletten, dat de takken niet al te dik werden, en by gevolg onnut tot Vrugt; nog te lang, waar door een Boom te vroeg zoude opschieten, of door harde wind aan stukken gesmeeten werden.

Daar en boven is het van deeze uitwerking, dat 'er in plaats van eene, verscheide takken voor den dag koomen, waar onder kleine zyn voor de vrugt, en eenige zwaare om hout te maaken; die handhaaving, of liever den tyd om zig daar van te bedienen, is in Mey en Juny; als booven reets is aangewezen; en de manier dat men als dan met de naagels deeze tak afknyp, die een half voet lang zynde, of wat meer; begind grof en dik te werden.

Ik zal hier van 't Snoeyen der oude Boomen, nog Vygen, niet spreken daar moet men andere Tractaaten over nazien, die byzonder daar van gemaakt zyn.

TIENDE ARTYKEL.

't Is gemeenlyk half Maart of April als men begind Boomen tegen muuren, schuttingen en lattingen aan te leggen.

De fraayigheid daar van bestaat hier in, dat men links en regts de

LEURIGE

n, en daarom hier
ande staat, yan in
dat in de boom
waar door dien
oc a waamer wort

der natuur, twi
die in de voorga
ning die klein
ing op de groot, a
st vertoonen en

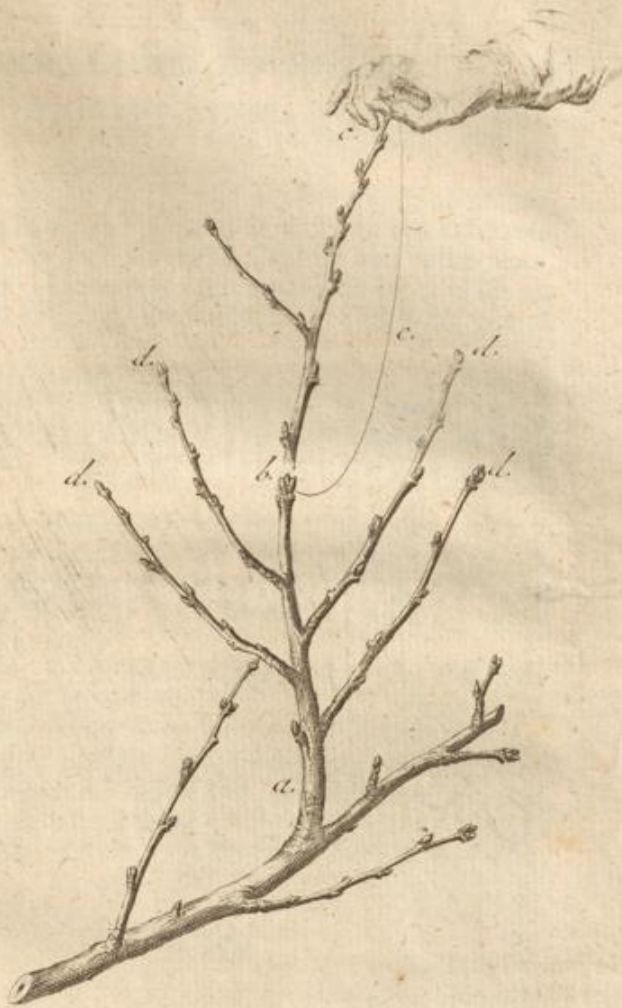
en, doet men
nd, en dat 's de
, ten zy van al
et oopen veld
at de takken ne
, nog te lang, w
doet harde wint

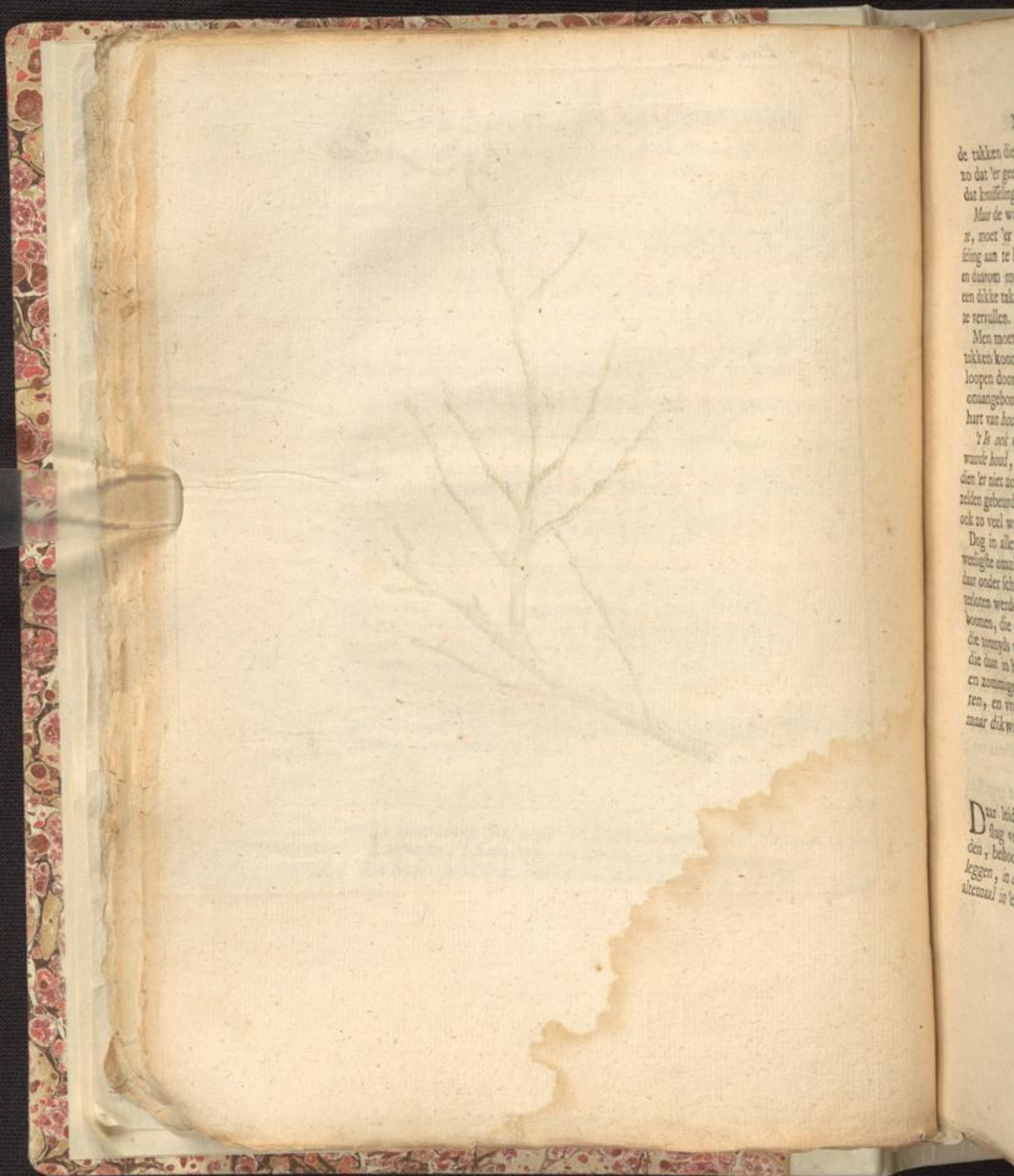
dat 'er in plant
. waar onder kie
maaken; die kin
bedienen, is in de
le manier dat men
a half voet lang op
en.

, nog Vijgen, en
er natien, die byn

E L.

egind Boomen oop
eggen.
men links en rop

de takken
zo dat 'er geen
dat knuffeling

Maar de wa

x, moet 'er
king aan te b
en daarom mo
een dikke tak
te vervullen.

Men moet
takken koo
lopen door
onaangebo
hart van hoo

't is ook v
wante houd,
dien 'er niet zo
zelden gebeurd
ook zo veel wa

Dog in alle
weegte om
dat onder lich
reizen werd
wonen, die
die tomrys v
die dat in b
en zonnige
ten, en vru
maar dikwi

Dus leid
slag va
den, beho
leggen, in d
altmaal is 'er

de takken die wederzyds kunnen koomen, net in order schikt, zo dat 'er geen verwarring onder is, nog leedige plaats, nog iets dat kruiffeling door malkander loopt.

Maar de wanstant van het leedige veel grooter zynde als d'andere, moet 'er geen zwaarigheid gemaakt werden om een tak kruiffeling aan te binden, als men anders het leedige niet vullen kan, en daarom moet met altemet wel eens een waater-loot, aliffe uit een dikke tak gesprooten, daar in laten staan, om alzo dat gebrek te vervullen.

Men moet weér zorgvuldig beginnen aan te binden zo ras als 'er takken koomen die daar lang genoeg toe zyn; en perykel zouden loopen door harde en sterke winden van een te breeken, indien ze onaangebonden bleeven, want zy zyn byzonder teer, als nog niet hart van hout zynde.

't Is ook vooral noodzaakelyk; dat men al de goede takken in waarde houd, die voor al de Perzikken des Zoomers maaken, indien 'er niet zo meenig zyn dat ze malkander in de weeg wassen, dat zelden gebeurd in een Boom die wel behandeld is, want die maakt ook zo veel waaterloten niet.

Dog in allen geval, zo de nood dringd, moet men eenige der weeligste omzigtig aftrekken of uitsnyden, om te maaken dat die daar onder schuilen niet te lang deurschieten, en ondeugende waaterloten werden, gelyk het ook geen kwaad mag dat men Peereboomen, die ergens teegen aan geleid zyn, de waaterloten afneemd, die zomtyds voor aan uit het dikke hout uitloopen, en in heiningen die daar in het midden koomen; en dat noemd men waaterloten, en zommige noemen het dieven, om dat ze het voedzel van de Vruchten, en vrugtbaare bloemmakende takjens niet alleen beneemen, maar dikwils ook doen sterven en vergaan.

ELFDE ARTYKEL.

Daar leid aan gelegen, dat zo wel Heer als Tuinman alderley slag van Vruchten, in wat getyde van 't Jaar zy ook ryp werden, behoorlyk weet te plukken; die niet rypen eer ze beslooten leggen, in de Fruit-kaamers te laten bergen en wegschikken: die altemaal in 'er volle fleur te bewaaren, op zyn pas te doen eeten, en
haar

haar geen tyd te geeven van bederven.

TEN OPSIGT VAN HET

TWAALFDE ARTYKEL.

't Geen het Enten, of Griffelen en Queeken raakt.

Moet men weten, dat de beste en gemeenste manier van griffelen geschiet door Enting, of door Oculatie: het Enten werd in February of Maart, ja ook in April gedaan, (na het seizoen het dikwils toelaat) op Boomen, die in het midden een duim dik zyn, tot tien, twaalf, en nog meer duimen toe in de rondte: de wyze van griffelen is goed voor alderhande Fruit-boomen, behalven Perzikken, Amandels, Moerbeyen, Vygen enz. daar't zelden mee gelukken wil.

Het kweeken door Oculatie van Korl- en Steen-vrugten, zo het een Jaarig Lot is, moet omtrent St. Jan, of liever wat laater geschieden; maar is het zo oud niet, en dat voor Pruimen, Kerffen en Appelen, dan werd het in 't laatst van Augustus gedaan; op Perzikken, Abrikozen, of op dito Perzikken en Amandels, zo om half September; naamelyk, men moet het op d'eene nog d'andere doen als in 't algemeen, als de sappen wat verminderen, echter dat de schil van het hout nog gemakkelyk afgaat.

De ervaarentheit heeft in Vrankryk geleerd dat het griffelen der Karstanie-boomen door Insteeking in 't leest van April of begin van Mey geschieden moet, als de schors zig gemakkelyk begind los te maaken; de Vygen kunnen ook op de zelve tyd en wyze gegriffeld werden, of maar door simpele Oculatie: de Kerffen daar en teegen in February of in 't begin van Maart, eer de schors van 't hout afgaat, anders is den arbeid vrugteloos.

De Wyngaard werd door insplyting op het oude hout gegriffeld, dat men met Aarde dekken moet, en moet men zulks in Maart of April waarneemen (dit zeit men in Vrankryk te geschieden) maar hier gaat het op deeze wyze niet aan, maar wel met stek te steken, of ranken in de Aarde, of Mandjes in te leggen.

De Peer slaagd zig zo wel op wild houd als op Quee.

Per-

NE
Perzik, of
Appel op
dys om beaang
naemlyk als de
geest zyn.
Prum en
Vrankryk de S
land, Zeeland
Het gaat o
Appel op mal
of maakt gan

T

E

Ik mog zegge
Ligtvoering
tuschen-ran
gewallen, ca
die men gem
dat wat gebo
te daar boor
daarig dat
tighet en
te spreken
Meel, dat i
men gevoeg
Meel, zeg
en veragig
daarig dat
zyn behoer
zel voor de

Perzik, op Pruijn en Amandel.

Appel op wild Appel-hout voor opgaande Boomen, en op Paradyss om heiningen te maaken, is tot nog toe best bevonden; voornaamelyk als de Appelen en Peeren op nu al draagende, nog eens ge-ent zyn.

Pruim en Abrikoos op Pruijn-hout, waar van de beste zyn in Vrankryk de St. Juliaans, en zwarte van Damaste, maar in Holland, Zeeland, enz. op Wyn-krooft, en Violet-pruijn.

Het gaat ook wel eens op Amandel, en zomtyds werd Peer en Appel op malkander gegriffeld, maar doorgaans loopt het slegt af, of maakt gansch geen goede Boomen.

T W E E D E D E E L.

E E R S T E K A P I T T E L.

Van de Aarde in 't Algemeen.

Ik mag zeggen, myns bedunkens, dat de Aarde als een soort van ligtvoerig Zand is, dat door zeeker Zout, van de natuur in elk tusschen-zandje verspreid; bekwaam is tot het voortbrengen van gewassen, en daarom moeten 'er veele Zandjes by malkander zyn, die eene gemaatigde vogtigheid ontfangende een lighaam maaken, dat wat gebonden is, en vervolgens zekere graaden van zoete warmte daar doorstraalende, gelyk als een bezielde lighaam werd; zoodaanig dat zonder twee ja vier hulpen, als van Vogt, Zout, Vet- tigheid en Warmte deeze Aarde van geenerley nut is, en om zo te spreken als dood; het is bykans hier meede gelyk als met het Meel, dat in zyn geheel is, veele oneindige kleine deeltjes te zaamen gevoegd, en altemaal wel van malkander onderscheiden: dat Meel, zeg ik, naar eisch van zaaken meer en minder nat gemaakt en vetagtig zynde, werd nu een Paftei-deeg, dan een Papje, zoodaanig dat het eene en het andere met wat Zout gemengd, en dan zyn behoorlyke warmte gegeven zynde, bekwaam werd tot voed- zel voor den Mensch; in plaats d'it dit Meel onnut zoude blyven.

C

en

en dood; by gelykenis, indien het Waater, het Zout, vettigheid of lymagtigheit en het vuur, daar niet als een soort van Ziel en leeven instorte; waar omtrent evenwel tusschen Meel en Aarde dit groot onderscheid overblyfd, dat het Meel eens vogtig gemaat zynde zo verandert van aart, dat het nooit weér tot zyn eerste staat kan koomen, schoon 'er het vogt t'eenemaal uit was; om dat de lymigheid of vettigheid ten deelen weg is, en dat daar en teegen d'Aarde het ontfange vogt eens kwyt raakende, weederom in d'eige staat komt als zy voorheen was, als zy de tweede maal gemest, gezout en bevogtigd werd; maar dit onderscheid moet onze gelykenis niet wegneemen.

Dat de Aarde een soort van Zand is, dat nogtans in zyn zelve niet anders is als een soort van kleine steentjes, als de vergroot glazen genoeg bewyzen geeve, is, om dat 'er in het aanraaken waarlyk iets zandagtigs gevoeld werd: ik zal my niet inlaaten om te beschryven wat Zand is, want ik zoud' daar niet nieuws nog byzonders van kunnen zeggen, maar alleen in het algemeen spreekende dat 'er veelerhande slag van Zand is, het eene heel bar en onvrugbaar, gelyk van Zee-stranden, Rivieren en Duinen, enz. het andere vet en vrugbaar, gelyk de Italiaanse, Engelse enz. en van dit is het eene meer, en dat maakt de goede Aarde; het andere minder, of geheel niet: en dat 's Aarde van middelbaare deugd, of ondeugende, en vooral de ligte Aarde, dor, en zandagtig: daar en booven is d'eene zagter; en dat noemd men zagte en ligtvoerige Aarde; d'andere valt groover, en die noemd men wreede Aarde, en moeyelyk te bearbeiten; eindelyk daar is 'er die vetagtig en aan malkander klevend is, als in de vette klei-landen, in Zeeland en andere plaatzen, bevonden werd: die dat middelmatig doet is de weiland-aarde, die 't al te veel doet, is de katte-kleiagtige, en daarom ook meest altyd onbekwaam tot de Queekery, gelyk ook is, die onder de booven of kalu-aarde, een dikke schil van dito katte-kley of harde turf-schillen hebben.

Behalven het onderscheid der Zanden gegrond op de Vrugtbaarheid en onvrugbaarheid, zyn 'er nog andere, in de kouleur geleggen; want onder de Zanden zyn, d'eene zwartagtig, andere roodagtig, daar zyn 'er wit, graauw, geel, enz. en daar komt de naam van daan van bruine, blanke, roode, graauwe Aarde, enz. deeze kou-

kouleur be-
de, gelyk

Dog men m
in der aard by
en zeeher zo
minderende,
Waater dat ha
danigheden o
om het in w
der Planten;
het meere
in zig hebbe
het Waater,
dat 's eene w

Den rooij
in zeeher pla
van Aarde volk
en welke da
se-boomen, de
Colines van N
Aarde men mo
men, enz. op
de van versche
belangen of g

Ik wou
ne hooie on
het zy ook
meenelyk
Tarw wel
bekwaam z
gelyk in V
deze plaats
nog valligh
ren beeter
kool-plante
Waar uit
zoude kotte

kouleuren behooren juist niet weezentlyk tot de deugd van d' Aarde, gelyk we hier na zullen toonen.

Dog men moet met waarheid zeggen dat de vrugtbaare Zanden in der daad by zig hebben zekere hoedanigheeden, (of zo gy wilt, een zekere zout van Vrugtbaarheid, waarom die in vettigheid verminderende, men straks de Aarde moet mesten) dat ze aan het Waater dat haar bevogtigt, meede deelen, het welke met die hoedanigheeden doormengd zynde, en de warmte daar by koomende om het in werking te brengen moet dienen, tot het voortbrengen der Planten; even eens gelyk de Scene-blaaderen, Rabarber, en het meerendeel der Planten, geneezende kragten en eigenschappen in zig hebben, die om tot gezondheid van den Mensch te dienen aan het Waater, daar men ze in te week leid, werden overgebracht, enz. dat 's eene waarheit daar niemand aan kan twyffelen.

Den voorspoedigen of ongelukkigen uitflag van sommige Planten in zekere plaatzen, moct ons klaar doen onderscheiden wat slag van Aarde volkoomen bekwaam zy voor zekere soort van Vrugten, en welke daar onbekwaam toe zy; by voorbeeld, de groote Karsse-boomen, de Valeye van Montmorency, de schoone Pruimen de Colines van Meudon enz. leeren in Vrankryk genoegzaam, wat Aarde men moet hebben voor de Karssen, wat Aarde voor de Pruimen, enz. op dat men niet heene gaa en haar wil aanteele in Aarde van verschillenden aart, met vertrouwen en inbeelding dat het ligt beslaagen of gelukken zal.

Ik zoud' ook kunnen zeggen dat elk genoeg bekend is, dat d'ee- ne Aarde ongelyk beeter valt als d'andere; 't zy in yder Gewest, het zy ook zomtyds in yder deel van kleinen omtrek, dat men gemeenelyk Aard-aderen noemd; want, by voorbeeld, hier neemt de Tarw wel op, en daar digte by wil ze niet slaagen, de grond maar bekwaam zynde om Rogge, of ligter Koorn-gewassen te teelen; gelyk in Vrankryk valt de Wyn goed, en daar digt by niet; op deeze plaats rypt de Muskadel volkoomen, ginder krygt hy smaak, nog vastigheid, nog kouleur, enz. hier wil Kool, daar Boonen beeter wassen: hier knotten, of krygen de wortels der Blomkool-planten knobbels en wassen niet, en ginder gantsch wel.

Waar uit volgt dat iemant bezwaarlyk gemeene en vaste reegels zoude kunnen geeven voor elke Landstreek op een algemeene wyze,

om de nabyheid en gebuurschap van de goede en kwaade Aarde : waarom men dikwils bevind, dat aan de eene zyde van de Tuyn of Hoffsteede, de Boomen wel, en aan de andere kant niet wel willen wassen of draagen. Zoo dat gelyk we ten opzigt van d' Aard-vrugten in elke Landstreek zeggen dat 'er zeer goede Aarde is, dat is, ongemeen Vrugtbaar; zo hebben we ook reeden om van die zelve Aard-vrugten of Landstreek te zeggen, dat 'er heel ondeugende Aarde is, dat is, zeer onvrugtbaare; dat ondertcheid moogelyk uit de hoedanigheeden ontstaande die van binnen in den grond leggende, om dat men ze niet alleen aan de Zon kan toeschryven, dieze alle op d'eigenste wyze beschynd; maar het kan ook elders van daan koomen, gelyk we hier na nog meer zullen betoogen; Echter onzen Tuyn moet noodzaakelyk goede Aarde hebben; laat ons nu zien wat de vereischte gesteltenis van deeze Aarde zy, om onzen Tuyn wel te doen beslaagen, en vrugtbaar te zyn.

T W E E D E K A P I T T E L.

Wat Hoedanigheeden de Aarde van een Tuyn moet hebben om ze goed te noemen.

Heel veel vald 'er te zeggen ten opzigt van de Aarde daar men noodzaakelyk kennis van hebben moet, ik zal, zonder iets voorby te gaan van het geene my bewuft mogt zyn, van elk in het byzonder spreken.

Maar gelyk we voor vast gesteld hebben, dat d'eerste en weezendlykste zaak die men voor een Fruit en Moes-tuyn bedenken kan, is, dat 'er een bekwaame Aarde zy, zo moet men aanstonds te werk gaan om te beduiden wat eene goede Aarde is, en derhalven zeg ik dat 'er veelerhande zaaken moeten t' zaamen vloeyen.

Voor eerst, dat het geene zy voortbrengt weelig en overvloedig is.

Ten tweeden, dat die Aarde zig ligtelyk van zelf hersteld als zy eenige tyd braak legt, of op nieuw weeder wat gemest werd, wanneer ze bedorven is geworden.

Ten derden, dat ze geenerley kwaade sinaak of reuk heeft.

Ten

Ten vierden, dat ze ten minste een, twee of drie voet diep is.

Ten vyfden, dat ze ligtvoerig zy, of ten minsten, niet zo styf, als de katte-kley, om; naamelyk met gemak te bearbeiten, en zonder Steenen.

Ten zesden, dat ze niet te droog nog al te vogtig zy.

Deeze zes grond-reegels zal ik in zes byzondere afdeelingen een weinig wydloopiger verhandelen, eer ik overgaa tot andere noodwendigheden die by eenen volslaagen Fruit-hoff behooren.

E E R S T E A F D E E L I N G.

Van 't Eerste Teeken eener Goede Aarde.

My dunkt om te moogen zeggen dat eene grond of Aarde in der daad goed is, en zy voornaamelyk hier in geleege leid, als men ze uit haar zelve Vrugten ziet voortbrengen die zeer fris en talryk zyn, zonder dat ze schier nooit schynd uitgemergeld te wezen; en ook als 'er de Planten oogschynelyk weelig uit opschieten, breed van blad, dik, en kragtig voortgezet enz. Wanneer 'er de Boomen dan in weinig Jaaren groot werden, schoon en gaaf zyn van Takken, groen van Blaaden, en stant-houdende tot aan den guuren Winter toe; dat ook haare schors mooy is, leevend, blinkende, enz. maar niet met veel Most omzet; Na zulke blyken vald'er geen twyffel aan, of d'Aarde is goed.

T W E E D E A F D E E L I N G.

Van het Tweede Teeken eener Goede Aarde.

Daar en booven moet de natuur die in deeze Aarde leid, ligt herstellen het geen 'er haarenthalven door eenig ongewoon toeval in bedorven was, naamelyk uit haar streek gezet zynde door eene overgroote hitte, koude, droogte, reegen; door het lang voedzel te geeven aan eenige uitheemsche Planten enz. zoodaanig, dat ze of de zelve te veel Jaaren aan een, zeekerlyk wederom verkomt en haar voorgige deugdzzaamheid krygt, als men ze maar stil of braak

laat leggen; en weder wat Mest, om zo haar Zout en vetzigheit op nieuw te verkrygen: en, dan zo over te laten aan haar zelve, en op 't goed vertrouwen dat men te vooren daar van gehad en ondervonden heeft in voorige Jaaren: waar uit blykt, dat de toevallen die haar hinderlyk waaren in 'er gewoonelyke vrugtbaarheid, beginnen op te houden; haar goede natuur, en voornamelyk haar gelukkige gestalte zyn daar naar allen schyn de oorzaak van; en dat gaat zo zeker; ten opzigt van deeze gelegenheid, dat zulk een Aarde, die op zo een plaats puik goed is geweest, wel haast ophoud van het zo te blyven; maar in 't korte herstelt werd, als men ze op een ander brengt, daar ze 't geluk treft van eene voordeeligere gelegenheid; waarom ook zulk een Aarde die hier, gelyk booven is aangetoond, genoegsaam onvrugtbaar was, daar wel en weelig zal werden, indien 'er de gelegenheid beeter is.

Daar komt het myns oordeels van daan, dat d'Aarde die men vervoerde Aarde noemd, hoe goed zy ook was, ter plaats daar men die uitzogt, ondertusschen om eigentlyk te spreken maar eene voorbygaande deugd heeft, en dus haar gewoone deugd wel haast verliest, indien ze geen gelegenheid verkrygd die haar eigen is; is en daarom men moet 'er ongemeene hulpmiddelen bybrengen, om ze in zulken goeden staat te houden van nuttigheid te geeven.

Men moet dan voor eene vaste grondreegel hebben, dat men niet zeggen kan dat eene Aarde goed is, zo ze geen teekens geeft van overvloedige Vrugtbaarheid door het geene zy natuurlyk op haar eigen plaats voorbrengt, en niet bekwaam is uit haar zelve om zig te herstellen; daarom moet men noodzakelyk zulken slag van Aarde in zyne Tuinen hebben, en niet uitwagten om eene natuurlyke onvrugtbaarheid met noodelooze kosten, en kragt van toemaaken en Mesten volkoomen te verbeteren; dat inzonderheid verstaan moet werden ten opzigt van de Fruiten; echter kan men met andere Mest, als voor deezen is gebruikt, veel toebrengen; byvoorbeeld in koude en natte gronden, Paarde- en Schaapen Mest; op ligte en drooge gronden, Koe-mest te brengen; zo ziet men dat Moeskruiden veel Mest en vogt hebbende, en eene meenigte van onvermoeide Tuin-lieden zo de Aarde verbeeterende, genoeg en schoon doen voor den dag koomen, op een grond die maar tusschen beide goed is; maar hier loopt te veel kosten op, om de groeizaamheid

NE
heid te krygen
moete en o

D
Van

Daar en bo
waarlyk
smak en schi
doen aan o
(hoewel and
voor 't oog
om dat de Fr
betreft werden
mes ze noorma

Het voorbee
gen naar haare
heid, om dat
niet als uit het
daar deeze w
smak en bo
vult behoud
d'haare m
ter weeten,
tig zynde
kwaade.

Dat's de
om den gro
ders vrygtb
is niemand
van deeze A
het waater
te oordeele
langer in ee
maar (let w

heid te krygen , en het regte vermaak van den Tuin leid in zo veel moeite en onkosten niet geleegen.

D E R D E A F D E E L I N G .

Van het Derde Teeken eener Goede Aarde.

Daar en boven dunkt my onder verbetering om eene Aarde waarlyk goed te noemen, dat ze zonder eenige reuk en zonder smaak en schimmelagtigheid moeten weezen; zeeker het moet kwaad doen aan onze Vruchten dat ze Kinderen werden van eene Aarde, (hoewel anders uitsteekende vrugtbaar, en by gevolg groot en schoon voor 't oog te zyn,) zo die Aarde eenigzints van kwaade reuk is, om dat de Fruiten en Pluk-vruchten daar onfeilbaar meê bezet en besmet werden, en derhalven de deugd niet kunnen hebben, daar men ze noornaamelyk om waardeeren moet.

Het voorbeeld der Wynen in andere Landen, die de smaak krygen naar haaren grond, is een overtuigend bewys van deeze waarheid, om dat zeekerlyk het Sap, dat door de wortels bereid is, niet als uit het waater geformeerd werd, dat in de Aarde zynde, daar deeze wortels haar werking doen moeten, noodzaakelyk de smaak en hoedanigheeden van deze Aarde heeft ingezoogen, en die vast behoud in haar verandering als hy tot Sap werd.

d'Aarde moet waarlyk om goed te zyn, even eens als goed waater weezen, dat is dat ze nog scherp, nog laf, nog geil-zoetagtig zynde, nergens naar smaaken moet, nog ten goede nog ten kwaade.

Dat's de eerste en voornaamste aanmerking die men doen moet, om den grond van een Tuin te verkiezen en te bepaalen, alsse wyders vrygtbaar gelykt; en die aanmerking vald niet moeyelyk, daar is niemand die ze niet doen en kan, 't zy met simpelyk een hand vol van deeze Aarde te ruiken, om van de reuk te oordeelen, of door het waater te proeven daar ze meê doorweekt is, om van 'er smaak te oordeelen; by voorbeeld, men laat daar van vyf of zes uren of langer in een glas wat staan weeken, en dan door een schoone doek, maar (let wel,) die na geen Seep of ergens anders na rickt, afge-
goo-

gooten zynde, om alle vermoeden van vuiligheid en onziendelykheid weg te neemen, zo proefd men ze; en uit de goede of kwaade smaak, van stank, schimmelagtigheid en scherpeheid, of van aangenaamheid en zoetigheid die men daar inbevind, zal men oordeelen of d' Aarde bekwaam is of niet, om goede Vruchten voor te brengen; om dan een besluit te maaken van zyn Tuin daar aan te leggen, of niet; zo kan men nooit te keurlyk zyn, nog te naauw op dit stuk, van een goede smaak voor vies vallen. Echter moet men straks uit de Muffe reuk der Aarde niet oordeelen, dat ze geheel niet en deugd, te meer als ze dat jaar niet is omgespit geweest; maar dikwils dat jaar omgesmeeten, en echter dan muf blyft.

Met Pluk-vruchten luisterd het zo naauw niet, die meerendeels door het kookken kwyt geraaken dat ze onaangenaams mogten by haar hebben, of door by-mengselen van zuiker of kruid enz. veranderen, ja verbeteren.

VIERDE AFDEELING.

Vierde Teeken van eene Goede Aarde.

Hoewel het schynd dat men om zekerlyk te oordeelen of een grond goed is, niet anders te doen heeft als te zien dat alles wat ze voortbrengt tierig en weelig wil groeyen, dat ze onvermoeyelyk aanfokt, en dat 'er d' Aarde van geen kwaade smaak is; zo moet echter de kennis van onzen Liefhebber, die een Tuin zoekt aan te leggen, nog al verder loopen; daarom is het noodig dat de diepte van dien grond gepeild werd, hy moet zyne ingewanden doorsnuffelen, en onderzoeken of 'er ten minste nog een, twee of drie voet Aarde zit zo goed als den boovengrond. En daarom is boven al aangetoond, dat onder de booven-Aarde dikwils harde schillen of katte-kley zit: Waarom ook in zulke gronden, de Boomen in 't begin dikwyls wel en sterk wassen, maar kort daar na in 't wassen stuiten, haar toppen sterven, en zullen naauwlyks meer Vruchten voortbrengen, gelyk in deeze Landen veeltyds is gezien.

De Boomen die men hier planten zal, zyn moeyelyker om op te kwecken als d' andere, die de natuur daar uit 'er zelve heeft voortgebracht.

bragt; zy zullen ook zo niet opneemen, indien ze, om zo te spreken, niet verzeekerd zyn van voorraad van Leevensmiddelen te vinden voor het toekomende; en deeze voorraad bestaat in twee of drie voet goede Aarde; daar beneevens; gelyk men de Aarde gedurig nieuwe dingen komt te vergen, waar door ze eindelyk vermoeid, traag en schraal in 'er Vrugt-draagen werd; zo moet men daar altemets eenige verandering in maaken; de voornaamste en gemaklykste van allen is, dat men d' Aarde in de Lugt brenge die in den grond bedolven lag, d' onderste wat booven brengt, daar ze geen weerwerk vindende, haar natuurlyke vrugtbaarheid bewaare, en wagte, dat men haar op den toets zette wat ze doen kan; daarom men ook alle jaaren de zelve gemeenlyk om-spit, om-ploegt, enz. dat 's te zeggen dat men ze in de Zon leid, en wat geeft om aan te kweeken; met die omkeering raakt de boovenste Aarde onder, in de plaats der geene die opgegraven werd, om daar op haare beurt in zodanig een rust te blyven leggen die bekwaam is, om ze binnen eenige Jaaren volkoomen te herstellen, en in staat te brengen van zo wel te zyn als voor deezen, waarom anders meent men, dat de Warmoefiers hier te Land alle jaar niet alleen eens en andermaal om spitten, maar het eene jaar Groote- of Roomse-Boonen, dan Kool; het andere jaar Artichokken, dan weeder Salaa en Wortelen teelen: anders nergens om, als om dat 't Land altyd vers, goet en vrugtbaar zoude blyven; endoor een en het zelve zoude t'eenemaal uitgeteeld werden; zo ook den Land-man, dan eens Tarw, dan Rogge, dan Gerst, dan Paarde-boonen zaaid: Bykans om zo te spreken gelyk met zulke Beeften, die hoe vermoeid van daagelyken arbeid, 's morgens met de zelve lust weêr te werk tyen; mits dat ze 's nagts hebben uitgerust en goed voeder gehad hebben.

't Is niet genoeg dat meneen, twee of drie voet diepte van goede Aarde noodzaakelyk heeft vast-gesteld voor de Boomen; maar daar leid ook aangeleegen wat 'er noodig zy voor Pluk-vruchten met lange wortelen, als Artichokken, Bietkrooten, Slangen-kruid, Pinsternaaken, Roode en Geele Peen, enz. myns oordeels moet men voor die alle ook volslaagen twee of drie voet Aarde hebben; d' andere Planten, als Salaade, de Groente, Kool enz. hebben aan een voet genoeg, op het minste; maar de Liefhebbers, die in het eene en het ander geval, het zy van Boomen, 't zy van groove bo-

D

ven

ghheid en vromen
n uit de goede d
scherphod, vrom
evind, zal men
le Vruchten voor
Tun daar wat
zyn, nog te ma
len. Echter moet
oordeelen, dat ze ge
omgeeft gewoone
n niet blyft.
niet, die meere
ingenams mogel
of kruid enz. van

Aarde.

te oordeelen of
als te zien dat
dat ze otr
daade smak is;
die een Tun
is het noodig
moet zyne ingew
alte nog een, t
ond. En daarom
de dikwils hard
gronden, de Bo
maar kort daar m
zullen nauwlyk
den veeltyds is ge
moeyelyker om
'er zelve heeft voer
boj

ven Pluk-vrugten zig met minder diepte willen behelpen als is aangewezen, die vinden zig zeekerlyk zeer bedroogen: enz. en zyn te beklaagen, of liever te berispen; zy zyn onderworpen het krygen van veel geele blaaderen en kwynende Boomen, jaa een gedeelte daar van te zien uitgaan, en dus genoodzaakt om nieuwe onkosten te beginnen en andere te planten, ten tyde dat ze na vyf of zes Jaaren wagtens behoorden voordeel uit haar Plantagien te haalen; kortom, zy hebben voor 't minste maar Fruiten en Pluk-vrugten die klein vallen, slegte soorten, mis-gewassen, enz. Zulke ongevallen verdienen de opmerking wel, die ik elk aanpnyzen, om eene Aarde uit te kiezen van genoegzaame deugd en diepte

V Y F D E A F D E E L I N G.

Het Vyfde Teeken van een Goede Aarde.

De natuurlyke en geduurige vrugtbaarheid van d' Aarde, haare smaak, reuken diepte enz. als vier voorwaarden die men niet voorby kan, nu op 'er voeten gezet te hebben, zo dunkt my, als een vyfde, dat d' Aarde zonder al te ligt te vallen, roerbaar moet weezen, naamelyk met gemak te bearbeiten (zo is ze die men vet Zand noemd, Kennip-tuin-aarde, enz.) daarom was het ook te wenschen dat ze niet steen-agtig viel, niet alleen, om dat den Akkerbouw met minder moeite gedaan werd, en dat 'er de Planten better uit opschieten, maar ook om behooryker voor het Oog te weezen, dat het zien van een meenigte steen- en kalk-puin in 't Akkerland, zeekerlyk verveelen moet; zo dat indien d' Aarde daar meê bezet is, men 'er raad voor moet schaffen; maar zo 't weinig te beduiden heeft, kan men met het omhakken van elken Akker zulks ligtelyk opruimen; dog zo het van belang is, dunkt my dat men d'onkosten doen moet van d' Aarde te laten ziften, ik verklaar het gebruik en werking deezer zifting in het Tractaat van het bereiden der Aarde, dog veele agten beeter de steenen geduurig wel uit te raapen, om dat door het ziften de Aarde meest te veel pakt, om dat ze dan al te fyn werd.

Ligtvoerige Aarde heeft groot voordeel in het aankweeken, zy valt

valt de Planten gemakkelyk tot het vermeenigvuldigen van 'er wortels, zy trekt het waater en den reegen of het begieten ligtelyk na binnen, en behoud evenwel vogt genoeg voor de groeizaamheid; zy kan met gemak van de stralen der Zon doorwarmd werden; en by gevolg groote, goede en vroeger Vrugten opleeveren, daar dog elk een wonderlyk op gezet is.

S E S D E A F D E E L I N G.

Het Zesde Teeken van eene Goede Aarde.

Om regt kennis te krygen wat 'er zit in ligtvoerige Aarde, is 'er niet beeter, als dat men eens bezie de geene die het niet en is, by voorbeeld.

Alte zwaare Aarde, die met de Spaa werd omgespit, gelyk vele Wey- en Klei-gronden, is onderworpen dat ze weêr toefluit, (zo als men zeyd,) dat is, aan malkander kleefd, en hard word, zo dat 'er by-kans geen waater van den reegen of het begieten kan doordringen, dat voor het opkweeken een heel moeyelyk en schaadellyk ongemak is; daar-en-booven is ze uit 'er eigen aart meer verrotting als andere onderheevig; Koude, en het laat aankoomen der Vrugten, om dat ze zo ras niet kan doorwarmt werden; in haaren grond een geduurige nattigheid behoudende; zynde drie der slegtste hoedaanigheeden die de Aarde hebben kan; doet hier by, dat de kleine en teere hairworteltjens daar zo ligt niet kunnen doorschieten; ook barst haaren booven-grond ligt open, door het steeken van de Zon, en in heete dagen; zodaanig zelf dat ze ter oorzaak van 'er droogte, als dan generley bebouding kan lyden, en by gevolg geene nieuwe Planten, nog nieuwe bezaayingen; dus baaren ze in de meeste Jaar-getyden eene elendige schaarsheid; ook doet zulk barsten veel kwaads aan de Boomen en Planten wiens wortels reeds gevat hebben, om dat ze die ontdekken, de jonge aan stukken breeken, en het volharden van haare werking te leur stellen.

Ik denk niet dat iemand die keur heeft om voor zyn Tuin een grond na zyn zin te neemen, zo kwaalyk bedagt zal weezen om zulk eene gebrekkelyke daar toe te verkiezen; maar dringt hem de noodzakelykheid, en kan hy anders niet, zo zya 'er drie dingen waar te neemen die men niet verzuimen moet.

Voor eerst, moet men die Aarde ter vereifchter diepte van twee of drie voet laten afvoeren, en daar dan weër zo veel van de beste opbrengen, die men gevoeglykft krygen kan, op dat 'er zo twee of drie voet goede grond komt te leggen.

Ten tweeden, moet men des Zoomers al de stukken die bebouwd zullen werden wat laager houden als de paaden, op dat het waater, dat in de paaden valt, zynen volkoomen afloop hebbe naa die bouw-aarde, maar des Winters moet men diepe lange greppen maaken, op dat het waater na de flooten enz. mag afloopen.

En ten leften, moet men des Winters de Sneeuw die in de paaden valt, en van overal elders waar ze maar met gemak te krygen is, op de Akkers laten smyten; dat maakt in 'er gronden schoone voorraad van vogtigheit om in de Zoomer-hitte haare werking te helpen voortzetten; als 'er maar geen natte voor-jaaren koomen, en als dan veel Planten koomen te verrotten; doe hier by, dat zulke gronden met Paarde- en Schaapen - mest veel konnen verbeterd werden, gelyk booven ook is getoond, en de daagelykze ervaarentheid leerd.

Van deeze middelen hebben veele haar geduurig bediend, en die haare Vrienden ook zulks hebben doen opvolgen, met dat succes, dat zy 'er altemaal haar wonderlyk wel by bevonden hebben, en dat in zulks te doen een groote zeekerheid geleegeen is.

Het is elk bekend, dat als d' Aarde van binnen vogtig is tot eene middelbaare diepte toe; (laat het zo omtrent twee of drie voet weezen) dat doorgaans gevonden werd in den grond der Valeyen, daar men heeft het geene dat men een goed zwart zand noemd; zo is 't bekend, zeg ik, dat 'er als dan in de diepte van deeze Aarde eene naa-

naatuurlyke kleinzing geschied, die een gedeelte van dat waater na den booven-grond toedringd, en dat is het dat d' Aarde in eene goede gesteltenis van vrugtbaarheid houdende, haar by uitstek deugdzaam maakt; dog zo daar-en-teegen dat waater in een genoegzaam meenigte al te dicht by den booven-grond is, naamelyk op een voet na, of wat meer, en aldaar door eenige harde kley en Steen-Aarde of harde schellen belemmerd zynde, werd opgehouden, om dat het niet laager zakken kan, zo werd de Aarde op zulk een plaats te nat; zo dat, indien men dat onder-aardse waater geen uitloop geeft waar door men het loozen kan, of ten minsten om het te doen opdroogen van die Aard-hoopen maakt, daar hier voor van is gesproken, zo werd zulk eene Aarde koud, rotagtig en kortom ondeugende; en dan ziet men gemeenlyk de Planten en Blaaderen der Boomen in plaats van schoon groen, daagelyks geelder werden.

Ik houde my verplicht om hier te zeggen, dat ten aanzien deezer verscheidendheid van Aarde, zwaare, vette, drooge, ligte, dit onderscheid te maaken is, naamelyk, dat het na wensch was ligte Aarde te hebben in koude Land-schreeken, op dat ze met een weinig hette ligtelyk doorwarmd zoude kunnen werden, daar eene zwaare en vette Aarde beeter is in warme Landen, op dat de hitte zo ligt niet tot den grond toe zoude doordringen, en by gevolg de Planten bederven: den Prins der Poëten, in zulk een Landschap gebooren, schynd zin gehad te hebben in zulk een slag van vette Aarde, zelf voor den Wyngaard, maar daar ziet hy alleen op den overvloed; want als het op de deugd aankomt, en de lekkerheid van den Wyn, dan spreekt hy 'er heel anders van, ons leerende dat eene ligte en schraalagtige Aarde voor goede Wyn bekwaam is; gelyk de zwaare voor goed Koorn, en daarom is 't niet kwaad, altemet hier in Holland; daar de Wyngaarden altyd zo groote en lange Looten schieten, haar regtneerschietende zwaare en dikke wortelen in 't voor-jaar eens af te steeken; op dat de stralen van de Zon de wortelen effen onder de vlakke van de Aarde leggende, mogte beschynen, en zo eer rype Vrugten geeven en minder waater-looten maaken; waar van hier na breeder.

Men vind zomtyds Aarde, zo deugdzaam van aart en zo goed van gestalte, dat 'er alderley Pluk-vrugten en Fruiten, wat soort het

ook zy, volkoomen wel in opneemen, en zelfs zal zulke Aarde alleen maar voor de Fruit-boomen bebouwd werdende, op de gewoone wyze, veele jaaren na malkander goed blyven, zonder eenige mesting van nooden te hebben; gelyk omtrent Rynsburg by Leyden vericheide Zaay- en Teel-landen gevonden werden, ja ook veele Boomgaarden.

Die eenen nieuwen Thuin wil aanleggen, en zulke Aarde ontmoet; is gelukkig, en mag wel zeggen, dat hy in zynen grond al de voornaame hoedanigheeden heeft die hier zyn voorgeschreeven; naamelyk, eene Vrugtbaare Aarde, eene Aarde die zonder smaak is, van genoegsaame diepte, met weinig steen enz. bezet; eene Aarde die niet te zwaar en vogtig, nog te ligt en droog is, om dat hy voor zo verre het den grond belangt, zig van een gewensten uitslag kan verzeekeren; hoe veel meer hoop moet hy dan scheppen, zo hy bezorgd, dat zyne Aarde zomtyds heel end'al werd omgespit en gedolven, ter diepte als is aangewezen, het zy om vast te gaan dat ze altoos overal ligtvoerig en roerbaar is, als om aan yder gedeelte het eene na het andere gelegenheid te geeven van zyne werking te verrigten; zo hy daar-en-booven niet en verzuimd de gewoone bebouwing daar op te laten doen, die ze vereischt.

AGTSTE AFDEELING.

Van de Kouleur der Goede Aarde.

Derhalven moet men daar toekoomen, en zeggen, dat het regte teeken om eene Aarde wel te kennen, niet zo zeer haare kouleur is, ook zelf haare diepte niet; daar is in der daad niets better, als dat ze haar Vruchten natuurlyk schoon voortbrengd; die alleen kunnen in dit geval het vonnis stryken: by voorbeeld, in het open veld fullen het de goede kruiden zyn, als het gras, klaver, enz. die de Beesten graag ecten; en in de Moes-kruiden de groote Artichokken, groove Latouwe, Zuuring, enz. en vooral gelyk reeds gezeid is, de weelig-tierende Boomen, de zwaare takken en uitspruitzels die men haar ziet schieten, haare geheele breedte en fris-groene Blaaden, enz. en zie daar het geene wy voor onwraakbaare getui-

getuigen moeten aanneemen, en op welkers gesteltheid men zig vast verlaaten moet, zonder zig ergens anders volkoomen op te vertrouwen; de groote of kleinheid van de Vruchten doet hier ook wel iets toe, maar men kan 'er geen overtuigende blyk uit haalen; men ziet dikwils groote Vruchten op tengere Boomtjes; en zeer kleine op Boomen die braaf doorgroeyen; leggende al haar kragt in 't hout schieten te kosten, tot dat ze beginnen in haar groey te stuiten, en dan werden ze gemeenelyk heel vrugtbaar. Elders is daar van de reedenen van zo groot een onderscheid gegeven of zal nog gegeven werden.

DERDE KAPITTEL.

Hoe men Thuienen met Fruit-Boomen moet behandelen.

Hoewel dien Land-bouw in zyn volle ruimte opgevat, alles besluit dat wy in verscheide byzondere stukken ontvouwen, is echter ons voorneemen om dezelve alhier alleen aan drie dingen te bepalen; naamelyk, voor eerst aan den arbeid, die op de Aarde gedaan moet werden; ten tweeden aan de gierlykheid die de Thuienen ten allen tyde eischen te hebben.

VIERDE KAPITTEL.

Van den Akker-bouw.

Den Akker-bouw is om eigentlyk te spreken anders niet als eene beweginge en omroering, die in den boovengrond van d' Aarde gedaan werd tot eene zekere diepte toe, zo dat d' onderste booven en de boovenste onder raakt, en in malkanders plaats leid; dog dewyl ons oogmerk niet is, om hier te spreken van den bouw die in 't open veld met de ploeg geschied: maar alleen van het bearbeiten onzer Thuienen, zo moet men weten dat zulks gedaan werd op veelerhande wyze.

Voor eerst met de Graaf en de Spaa in ligtvoerige en andere Aarde.

Ten

Ten tweeden met de plat-tandige Vork en de Spaa, in Aarde die steen-agtig vald, en echter lymig genoeg is; men gaat ook dieper te werk, als by voorbeeld, in het open Veld, en in het midden der vierkante Perken; en ondieper, naamelyk, aan den voet der Boomen, by de Aspergies, en onder de kleine Pluk-vrugten en Nanus-boomtjes.

Men moet vervolgens weten dat de oorzaak of beweegreden van den Akker-bouw waarschynelyk niet alleenig diend, om d'Aarde daar door aangenaamer voor 't gezicht te maaken, (hoewelze in der daad het werd,) maar dat het voor al geschied om de zwaartierigheid weg te neemen en meer ligtvoerigheid te geeven aan de geene die het niet en is; of die het uit 'er aart niet en is, in dien staat dezelve te houden; en ten tweeden, dat het voornaamelyk strekt om de vrugtbaarheid van eene Aarde die ons anders niet veel beloofd, en men tot hier toe getoond heeft te vermeederen, en die genoegzaam goed is, in zynen staat en onderhouden: Aarde die t'eenemaal onvrugtbaar is, moet men niet bebouwen, indien men eenigzints beeter kan bekoomen, of de oude kwaade, op de gezeide manieren, met Mesten enz. niet beeter maaken kan.

Als men spreekt van d'Aarde lichtvoerig te maaken, zo verstaan wy daar door dat ze eenigzints Zand-agtig, los en bol moet wezen, zo dat vogt en warmte niet alleen van buiten aankomende daar te ligter kan doordringen, en dat ze niet op malkander gepakt blyvende, te saamen kleeft, en aan klompen leid, gelyk kwaade leem en katte-klei-Aarde doet, die uit haar eigen aart onbekwaam is voor de Gewassen, maar ook op dat de kleine jonge wortelen, daar te beeter zouden kunnen doorschieten, en dienvolgende beeter, netter, en gierlyker Boomen maaken.

En als wy zeggen dat men d'Aarde moet tragten vrugtbaar te maaken, dan meind men dat het bebouwen daar een tempering van warmte en vogt in moet helpe brengen; terwyl ze daar-en-booven van salpeeter-agtig zout voorzien is, dat ze noodig heeft als het voornaamste deel der vrugtbaarheid; want zo dra als dit begint te mankeren, zal al uw gewas haast minder werden, en daarom moet men straks tragten dat te herstellen met Mesten, braak te laaten leggen enz. als booven is getoond; zynde die tempering van vogtigheid, gezeide zout en warmte zo noodzaakelyk voor d'Aar-

d'Aarde, dat
nerley Plante
in geen volle ge
is van de hooft

Dog 't is nie
Land bebouw
die dienen kon
als wat wy nu

Waarop w
neemt eens de
bebouwe te
maar gelyk
by koomend
krygt; ander
voorbeeld, die
raaf om te ge
wyls al te nat,
van doen om 'e
mag wassen.

Dur zyn oo
als Antichokk
dat groove w
de daare in
van water

wyren: and
(die dikwyl
ja haast kle
get, enz.
haar te d
Aarde boou
we niets in
weezen, z
'er een we

De Lon
ten deele
ontbreeke
leide Land

d' Aarde, dat zy zonder dezelve t' eenemaal onnut is; zo dat ze geenerley Planten kan voortbrengen; even-eens, gelyk het gedierte in geen volle gezondheid kan leeven, als het buiten de tempering is van de hoofd-stoffelyke hoedanigheeden.

Dog 't is niet genoeg dat men reeden heeft gegeven waarom het Land bebouwd moet werden, men moet ook reegels aanwyzen, die dienen kunnen om in d' Aarde zulk een tempering te brengen, als waar wy nu van spreken, en te vooren gesproken hebben.

Waar op wy zeggen dat men moet weten; dat sommige Aarde; neemt eens de ligte, zeer haast doorwarmd werd, en derhalven hebbenwe ten opzigt van de warmte niet veel beslags te maaken; maar gelykze doorgaans booven droog valt, ja ligt, de wind daar by koomende, uitdroogt, moet men zorgvuldig toezien dat ze vogt krygt; andere Aarde heeft meer moeite om warm te werden, by voorbeeld, die laag, zwaar en koud is; hier is weinig werks aan vast om 'er genoegzaam vogt te geeven: daar-en-teegen isse dikwyls al te nat, en dienvolgende ligt te koud, en heeft veel hulps van doen om 'er meer warmte in te krygen, op dat het geplante wel mag wassen.

Daar zyn ook verscheide Planten die veel vogt willen hebben, als Aartichokken, Kool, Salade, Suuring, en alle Veld-gewasch dat groove wortels schiet, en dikke lange blaaderen maakt. d' Aarde daar ze in groeyen, moet men zodaanig schikken, dat ze vol op van waater krygt, gelyk haar vol-sappige steelen enz. genoeg bewyzen: andere hebben minder van doen, gelyk de Fruit boomen, (die dikwyls door te veel waater, ras geel van blaaderen werden, ja haar kleine worteltjes en veezeltjes koomen te verrotten) Asperges, enz. derhalven hoeft men niet veel moeite te maaken om het haar te doen geeven; ook werd, door te veel en dikwyls gieten de Aarde booven korstig en al te vast: maar hoe het ook zy, gelykwe niets in onze Tuinen hebben, of daar moet hette en vogtigheid weezen, zo hebben wy 'er ook niet van, of het is noodzaakelyk dat 'er een weinig bykoomt.

De Zon, den Reegen, en het onder-aardse-waater voorzien daarten deele in, en wy moeten het langs andere weegen, het geen 'er ontbreken mogt vervullen; en dat doenwe door een wel aangeleide Land-bouw, daar het spitten en delven een voornaam stuk van is.

Deezen Akker-bouw moet op verscheide tyden, en ook meer en minder geschieden, na het onderscheid van d' Aarde en de Jaar-faizoenen, warme en drooge Aarde moet in den Herfst of vroeg in den Zomer, een weinig voor den reegen, of terwyl het reegend, of aansfonds daar na werden omgespit, vooral zo nog meer waater staat te volgen, zo dat men by reegen-agtig weder die schier niet te dikwyls nog te diep kan omspitten: ten waare dat onder slegter grond als derry-agtig, katte-kley-agtig enz. booven genoemd lag, anders ververst men hier door byzonder het Land.

Gelyk men, by teegenstelling, zo lang als het heete weder duurd, dezelve bykans nooit omspitten moet, ten zy ze aansfonds werd begooten; dog de ervaartheid heeft geleerd, dat zulk gieten weinig goed doet, ja dikwils meer schaade als voordeel heeft toegebracht, byzonder in zeer ligtvoerige Aarde of bastige kley-landen; anders, gelyk nu getoont is, dat die geduurige omspitting een doortogt voor het waater van den reegen maakt, en doet het zakken tot de wortels toe, die 't van nooden hebben; daar het, zonder dat, op den booven-grond zoude blyven leggen, alwaar 't geen nut kan doen, en metter haast weér door de Zon en Wind opdroogd: het spitten geeft ook opening aan de warmte, zonder welke de vogtigheid van geen dienst zoude weezen, en vooral zo werd de grond dan zo ligt niet muf, schimmel-agtig of stinkende, 't geen anders de goede Aarde zo ligt bederft.

Koude, zwaare en vogtige gronden daar-en-teegen, moeten nooit by nat weér omgespit werden, maar liever in de Lente- of Voor-Zomer-Hitte; men zou ze dan in der daad niet te veel nog te diep kunnen omspitten, voornaamelyk met dit oogmerk, dat ze van booven niet zoude open-splyten; dat gelyk we meermaals gezegd hebben, geheel schaadelyk is voor de teere effen onder de booven-vlakte leggende wortels, en op dat zy door het delven dan gedweezynde, de warmte dan gemakkelyker daar in dringen zoude, en daar door de koude weggenoomen werden, die de werking van de wortels belet; en geele blaaden aan de Boomen maakt; maar hier in kan men wel wat in voorzien, als men over de Thuin-Aarde, om het ander Jaar oude run twee of drie vingeren dik daar over laat spreiden, of ook wel lange Paarde-mest, en dan het volgende Jaar de zelve effen onder de booven-Aarde laat onderspitten.

Hier

N
Hier in leer
veele and
tig bewoog
ze zig weeder
wil bearbeiden
de te werpen
zaad werden
te planten, zo
mer gedaan w
leer-lesfen doe
Natuur geef
de Aarde van
eifcht; hier
het goed is,
ligt daar om
dat hui velle
beenen, en die
men opkruipe
men te bescha
geleerd heeft
tys enz. dien
drooge en lig
gelyk na reeg
te by warm
worden,
De men
men gele
nuttighe
ze belette
het teelen
dat dit on
te verrotte
ting; Ja
deele d'ou
faizoen m
en reeder
moet; ja

Hier in leerd ons de natuur van d'Aarde, dat ze, zo wel als veele andere dingen, moet gehandhaafd werden; zo dat ze omzigtig bewrogt zynde, ons oogmerk genoegzaam voldoet; en dat ze ze zig wederom daar teegen aankant, wanneer men haar ontydig wil bearbeiten; het Saifoen om het meerendeel der Zaaden in d'Aarde te werpen, die doorgaans elk niet als op eene bescheiden tyd gezaaid werden; den tyd om te griffelen, te occuleren, snoeyen, en te planten, zo de Wyngaarden als de Boomen, enz. dat desgelyks niet gedaan werd als in zekere Maanden, dat zyn altemaal zo veel leer-lesfen door lange en veele ervaarentheid waar bevonden, dat de Natuur geeft om ons te onderwyzen van wel te onderzoeken wat de Aarde van doen heeft, en op welken tyd zy het stiptelyk vereifcht; hier uit heeft men met zonderlinge opmerking geleerd, dat het goed is, de Boomen dikmaals te omgraaven, op dat het zo ligt daar omtrent niet zouden beschimmeden, en eenig Ongedierte daar huis-vesten, voornaamentlyk Mieren, Pissebeddens, Duizentbeenen, en diergelyke schaadelyke Dieren, die dan langs de Stammen opkruipende, de blaaden, bloemen, ja zelfs de vrugten koomen te beschaadigen, gelyk de daagelyksche ervaarentheid genoeg geleerd heeft aan Perzikken, Abrikoozen, laage Peertjes, Appeltjes enz. dien volgende moet men altemet het zelve doen, het zy in drooge en ligte Aarde, het zy in zwaare en vogtige; maar d'eene, gelyk nu reets al is aangewezen, in reegenagtig weeder en d'andere by warme drooge daagen, anders blyven te veel hollen by de wortelen, of werd aldaar de grond te koud.

De meenigvuldige omspittingen dien ik zo aanraade, wanneer men geleegentheid heeft om het te doen, zyn van groot belang en nuttigheid, gelyk nu reets al is aangewezen. Want behalven dat ze beletten dat een goed deel van de Aarde werd uitgemergeld door het teelen en voeden van onkruiden: zo maaken ze daar-en-reegen, dat dit onkruid in den grond van d'Aarde gedolven, aldaar komt te verrotten, en ook, hoewel niet veel dient tot een nieuwe Mesting; Ja dat nog meer is, deeze veelvuldige omspitting smyt ten deele d'oude grond-reegels niet omverre, hoewel veele voor elk Jaar-faizoen meer houden van eens te spitten; want booven is aangetoond en reeden gegeeven, in wat soort van Aarde dat zulks geschieden moet; ja het is zeer noodig, want anders geheele gronden om te

spitten, of alleen omtrent de wortels van Perzikken, Pruimen, Appeltjes en Peeren, en al wat ik daar goeds in vinden mag, is, dat ze ten minste de noodzaakelykheid daar van vast stellen, en by gevolg de nuttigheid; maar ik voeg 'er by, dat zulks niet genoegzaam is, zo men in de tusschen tyden van dat omspitten, niet in de weer is met schoffelen en uittrekken van het onkruid, dat voornaamelyk in de Zoomer en den Herfst op d' Aarde te voorschyn komt, en daar oneindig aangroeit, zo men het 'er laat zaad schieten, en zo de Aarde magtig kan uitteelen en schraal maaken.

Men moet hier als ter loops by zeggen dat den tyd van spitten heel zorgelyk is, als de Boomen, van wat soort zy ook moogen weezen, bloeyen; en ook als de Wyngaard uitloopt; dan moet men het nooit by die Boomen nog Wyngaarden doen; voegt hier daar-en-booven by (als alle opmerking in 't spitten waardig) dat digt aan de Boomen te spitten, de kleine haar-worteltjes, leggende effen onder de booven-vlakte van de Aarde, daar door ligt werden gekwest, welke nogtans voor al niet moeten afgesteeken werden, als waar in eigentlyk bestaat haar vrugtbaarheid; als maakende het regte bloem- en vrugt-hout, daar de groote en diep-schietende wortelen, wel het meeste, maar ook de swaarste en dikste takken maaken, ja ook veel waater-looten, en dan de kleine vrugtbare verminderen, ja sterven, geevende wel een schoone kroon aan den Boom, dat gierlyk staat, en in 't begin ook van nooden is: maar een Boomtje nu hebbende een goede kroon, is voor den Thuin-Heer en bezoekende Vrienden niet onaangenaam, die Boomtjes met Vrughten vollaaden te zien.

Ja men is dikwils genoodzaakt, (let wel Gunstige Leeser,) die dikke wortelen af te steeken of met een bietel af te slaan, op dat ze niet zo veel dikke takken meer schieten mogten, om alzo door haar kleine wortels meer vrugtbaarheid aan de laage Boomtjes toe te brengen; waar op, indien den Thuin-Heer niet wel komt te letten, in 't toekoomende hoe hy mest of snoeit, hoe langer hoe minder Vrughten zal hebben; waar van hiernaar meerder zal gesproken werden.

Dog iemant zoude kunnen zeggen, waarom is het te vooren boven eeniger maaten in 't planten der Boomen gerecommandeerd; zo antwoorden wy, doen moest men eerst goede en welgekroonde Boom.

Boomtjes be-
tjes reet-
baar te ma-
sied te zien
waarschijn-
tyd gewoone
en teegen
vogt week n
doet bederv
booven-gr
krygt; he
zo veel t

Nu vo
onzer Bo
die rood
Kavel, da
doen 'er bu
wel, dat m
koomen, o
of wegloope
ervantthei
kerd.

Den reeg
de Winter
men in dro
met het b
(en etne
die 's V
Aarde,
zwaare
vroeger,
(die dan
den afval
uit te ro
tot het
Seizoen
gende

Boomtjes hebben, maar dit is dan waar te neemen, als de Boomtjes reets al goede kroonen gemaakt hebben, en die nu maar vrugbaar te maaken, en alzo zyn aangewende arbeid en kosten wel befteed te zien. D' Aarde nog onlangs omgeroerd in de Lente, die waaffemd veele dampen uit, die met de minfte Ryp, op dien tyd gewoonelyk vallende, by d' oppervlakte van de Aarde gefremt en teegen gehouden zynde, op de Bloemen valt, en die met 'er vogt week maakende, endus vatbaar voor dien damp werden, haar doet bederven; d' Aarde die op dien tyd niet is omgefpit, en wiens booven-grond by gevolg hart en geflooten is, en als een korft krygt, heeft zo veel nood niet om dampen op te geeven, nog is zo veele toevallen van de koude en vorft niet onderheevig.

Nu volgd'er uit het geene hier booven gezeid is van het voedzel onzer Boomen te begunitigen, dat ik die geene zeer veroordeele, die rondom en by de Stam van haare Boomen veele Moes-kruiden, Kervel, Aard-beyen of Bloemen planten en zaayen, die planten doen'er buiten twyffel een byzonder groot nadeel aan: ik weet wel, dat men zeid, dat de Mieren dan daar omtrent zo veel niet koomen, of haar nesten geftoord werden, en datze dan verhuizen of wegloopen, en dan de Boomen zo niet beschaadigen, maar de ervaarentheid, heeft het teegendeel niet meer als te veel nu geleerd.

Den reegel dien wy volgen in het bebouwen der Aarde, dat in de Winter en de Lente aan onze Boomen moet gefchieden, is, dat men in drooge en ligte gronden eene loutere omgraaving laat doen met het laaft van den Herft, of het aankoomen van den Winter, (en eene diergelyke zo rasalste voorby is) op dat sneeuw en reegen die 's Winters valt, en de Lente-reegens, ligt in zwavel-agtige Aarde, die veel vogt van doen heeft, zoude doordringen; maar zwaare en natten gronden laat men in de Maand October of wat vroeger, na dat de Boomen haar Winter-vrugten nog aanhebben (die dan aanstonds in haar groey verminderen of kort daar na zouden afvallen) een weinig omfpitten, alleen maar om het onkruid uit te roeyen; en wagt met haar eens lustig te laten omdelven tot het lefte van February, Maart ja tot April toe, na dat het Saizoen het toelaat, minder of meerder koude of sneeuw, of in te gendeel warm of zoel weér is; of in 't begin van Mey, wanneer

de Fruiten in 'er volle knop staan, en het natte koude of haagelagtig weeder voorby is; dus heeft den booven-grond van deeze Aarde, hard, bedrongen en geslooten gelegen hebbende voor het Winter-waater en de koude Lente-reegens, ons hier geenfints noodig zynde, maar weinig doortogt gelaaten; de sneeuw gesmolten zynde, en niet hebbende kunnen intrekken, is ten deele booven blyven leggen, en aan dampen vervloogen, en ten deele den afloop der plaatzen volgende, in de naby leggende slooten, greppen of rioolen weggezakt.

Daar is niet, (moet men 'er by zeggen,) dat zo veel vogt bybrengd, en zo diep indringd als dat koude gesmolte sneeuw-waater, men heeft zelden gezien dat de reegen meer als een voet introk, maar het sneeuw-waater dringd deur tot twee en drie voeten toe; eensdeels om dat het zwaarder is als 't gemeene reegen-waater; en ten anderen, om dat het langzamerhand en allengskens onder den booven leggende sneeuw hoop smeltende, op zyn gemak naar beneden trekt, zonder door schraale Winden of hitten van de Zon belet te werden.

Derhalven, zo zeer als men zwaare sneeuw vreeft op zwaare en vogtige, derri-agtige gronden, zo verre, dat men alles wat moogelyk is moet laten opruimen by onze Fruithooven; zo veel zorg behoord men ten draagen om die te verzamelen in ligte en saavelagtige Aarde, om 'erals een Magazyn van vogtigheid te maaken, en die dan des Zoomers zo ligt uitdroogt, en vooral diend men in dat slag van Aarde alles op te scheppen dat onnut in de paaden zoude blyven leggen, en doen het om de bebouwde Heining-boomen smyten, en wel voornamelyk aan de Noort-zyden; op dat de wortelen zo niet zouden bevriezen, en na de Zuider-zyde toe, die in de Zoomer de meeste warmte krygen, en dan ook meer uitdroogen, en op de Oostzyde, zelf in zwaare gronden, om dat de Zoomer-reegens aldaar zelden vallende, d' Aarde aan die zyde dorstiger blyft, en dat bygevolg de Boomen daar dan doorgaans beeter in haar groey blyven, en gebrek lyden van vogt in de Zoomer en heete drooge daagen.

Deeze noodzaakelykheid van het omspitten hier zo bevoolen en aangeraaden, werd zomtyds wederprooken door de gelukkige uitflag eeniger Boomen, die rondom den Stam met Steenen of plat betree-

betreedten Kl
andere Bo
in Wey
voorbrenge
weze noot
beantwoorde
Voor eerst
staan, da
Steen, of h
zaam voede
onder ve
d' Aarde d
houd en
niet uitdr
de hitte van
men niet m
d' Aarde en d
d' algemeene
gening en te
het gebruik
schoon de V
ranje-boome
zet, verlee
ren, om op
ten werden
nen, en
daar op
teljes,

Het
met het

betreeden Kley of Zand bedekt zynde, gelyk de Moerbey en andere Boomen als Peeren en Appelen, staande agter de Huizen en in Weyden (als daar zo wel, zo niet meer Vruchten gemeenlyk voortbrengen, opentlyk toonen) niet nalaaten wel te slaagen, hoewelze nooit omgegraaven zyn, waar op ik twee dingen hebbe te beantwoorden.

Voor eerst, dat gelyk als de Boomen doorgaans onder den drop staan, daar veel waater vald, dat bezyden de voegzels van elken Steen, of het plat getreeden Kley of Zand doordringende, genoegzaam voedzel verschaft voor de wortels die gemeenlyk effen daar onder veele zyn; en ten tweeden, dat de vogtigheid, die dus door d'Aarde dringd die met steenen overdekt leid, daar beeter stand houd en langer duurd, als in andere Aarde, om dat die zo ligt niet uitdroogen kan, door dien de schraalheid der Winden, nog de hitte van de Zon het niet kunnen benadeelen; ondertussen laat men niet na het spitten aan te pryzen, zo voor den welstand van d'Aarde en de Planten, als om de aangenaamheid van het gezigt; d'algemeene ondervinding die men daar van heeft, kan door zo gering een teegenwerpzel niet ontzeenuwd werden: al zo min als het gebruik van Brood en Kleederen kan verworpen werden, schoon de Wilden daar geen kennis van hebben; de Vygen, Oranje-boomen, en andere Planten en Boomtjes die men in kassen zet, verdeedigen genoegzaam de noodzaakelykheit van het omroeren, om opening te maaken voor het waater daarze meê begooten werden; by gebrek van het welke zy zeekerlyk zouden kwynen, en dikwils uitgaan, als maar ook niet te veel des Winters daar op gegooten werd, want dan rotten de fyne en dunne worteltjes, ja de Planten en Boomtjes zelve, in plaats van te groeyen.

V Y F D E K A P I T T E L.

Van het Mesten.

Het oogmerk, gebruik en de manier van spitten en delven verhandeld hebbende, moet men op dezelve wyze te werk gaan met het Mesten; dat niet anders in heeft als eene goede onderhouding

ding of verbetering van de Aarde.

Wy hebben reeds gezeid, dat het met alderley slag van Mest konde geschieden; en nogtans niet te vergeeten, dat 't geen hier booven daar omtrent gezeid is, in wat Aarde de Paarde-mest, en in wat Aarde beeterde Koe-mest goed is. Men moet dan het oogmerk, gebruik en de manier daar van verklaaren.

Het oogmerk aangaande dat wy met Mesten en toebereiden der Aarde hebben, is desgelyks om de Aarde vrugtbaar te maaken, die het niet en is; dat is, die veele gebreeken heeft, en derhalven weinig bekwaamheden tot het voortbrengen der vrugten; of die het in haar zelve is, en haare vrugtbaarheid zoude moogen verliezen (zo men daar by tyds niet eenige noodige herstelling bybragt) in de zelve te onderhouden; dus moetenwe deeze Aarde meer, en andere minder Mesten, na de Vrugten die wy haar willen afvergen, het zy booven vermoogen, of volgens haare kragten; en Mestenze ook meer en minder na de goede en kwaade tempering, en na de hoedaanigheid daar zy van is: men moet rykelyk Mest hebben, by voorbeeld om Moes-kruiden te teelen, die schieklyk in overvloed opkoomen, en kort d'eene op d'andere volgen, in eenen kleinen omtrek van grond, die zonder dat, ligt zoude kunnen uitgemergeld werden: aan d'andere zyde moet men weiniger of niet met al doen, zo dezelve byzonder vet en deugdzaam is; 't welk straks blykt, zo de Boomen even jeugdig en vrugtdragende zyn en blyven; maar ter contrarie, die langzaam voortkoomen, en maar middel-maatige Vrugten geeven, ten aanzien van den grond dieze beslaan, eer en meerder Mesten; en zo dan, schoonze lang op de zelve plaats blyven staan, echter door haare wortels dieze door het Mesten op nieuw aan alle kanten hebben uitgeschooten, wyds en zyds voedzel na haar trekken dat 'er noodig is; voegt 'er by, dat 'er minder voor een grond moet zyn, die uit hem zelve geheel vrugtbaar is, als voor die het weinig is; en eindelyk meer Paarde-mest voor de koude en vogtige Aarde, maar de warme en drooge, meer Koe-mest.

Zeekerlyk, en dat is elk bekend, de groote gebreeken der gronden als gezeid is, leid meest geleege in te veel vogtigheid, die doorgaans verzeld is van koude en bystere zwaarmoedigheid, of in te veel droogte, die ook op haar beurt van een ongemeene ligtheid

N
heid is, en
daarom ligt
ren en niet
Zoomers meer
zware kley-ge
gebruiken, d'
Koeyen, d'ar
Schaapen, Pa
hulpmiddel ha
kwaad dat g
reeds getoon
ken in vogti
woeriger en
Ossen en K
vetter en J
te droogte van
androgen, en
har Vrugten f
naarwyls of n
En derhalven
dat men zig
maaken, op d
ten veragtig
is d'eenige en
dat het geld v
in geleege
toos even r
na niet met
dat hy zo v
met d'and
'hem tien
of Koopmar
ziet hem dan
staar zal zyn
zy het zelve
van dien, en
en weezen

heid is, en vol hoedaanigheeden om brandagtig te weezen, en daarom ligt uitdroogt, en dienvolgende de Boomen staan en treuren en niet ligt in het wassen voortgaan; waarom ook in natte Zoomers meer en sterker dan voortschieten, als in laage, natteen zwaare kley-gronden: wy zien ook dat van de Mesting die wy gebruiken, d'eene vet en verfrischende valt; als die van Ossen en Koeyen, d'andere meer warm en ligt; als by voorbeeld, van Schaapen, Paarde, Hoenderen en Duiven, enz. en gelyk het hulpmiddel haar kragten heeft, zo moet die slydig zyn met het kwaad dat geneezen zal werden; zo moeten wy, gelyk booven reeds getoond is, die verwarmde, droogende en ligte Mest gebruiken in vogtige koude zwaare gronden, omze te verwarmen, ligvoeriger en roerbaarder te maaken, en brengen dan de Mest van Ossen en Koeyen in maagere, drooge en ligte gronden, om die vetter en lyviger te maaken, en dus te beletten datze door de groote droogte van de Lente, en de zwaare Zoomer-droogtens niet al te ligt uitdroogen, en bedorven werden, zo dat de Boomtjes treuren, haar Vrugten stil staan, of afvallen, of tot haar groote of rypheid naauwlyks of niet kunnen koomen.

En derhalven dunkt ons niet ondienstig hier nog eens te zeggen, dat men zig een vast denkbeeld van rykdommen in d'Aarde mag maaken, op deezen grondslag, dat 'er vastelyk haare ingewanden een vetagtig Zout leid, dat de vrugtbaarheid maakt, en dat Zout is d'eenige en waaragtigen schat van deeze Aarde; dus zeyd men dat het geld van een Gierigaard, daar zyn rykdom en vermoogen in geleegeleid, den schat is dien hy bezit: deezen Gierigaard zal altoos even ryk en by den gelden blyven, indien hy, voor eerst by na niet met al verteerd; of ten tweede, hoe hy van zyn goed leefd, dat hy zo veel Gouds en Silvers, als hy met d'eene hand uitschiet, met d'andere wederom ontfangt; by voorbeeld, gisteren kosten 't hem tien Ryxdaalders, van daag krygt hy in zyn Goud, Zilver of Koopmanschappen de waarde van tien Ryxdaalders wederom; ziet hem daar dan even ryk als van te vooren, zo dat hy morgen in staat zal zyn om dezelve somme te hebben, enden dag daar na, het zy het zelve geld in munt, dat juist niet gemeen is, of de waarde van dien, weer in te krygen, enz. en dus blyft dien omloop waarlyk en weezendlyk oneindig duuren.

F

Men

Men moet voorzeker weten dat de Aarde geschaapen is met eene hoedaanigheid om Planten voort te brengen, gelyk de Heylige blaaderen zelfs getuigen, en dat 'er (behalven sommige Steenen en Metaalen, dat wonderwerken van dien grooten Schepper zyn) niets op deeze Aarde werd gevonden, dat niet uit zyn boesem gesprooten is, en zulk door de groeizaamheid, en bygevolg al dat we zien van groeyende Planten een gedeelte van de Aarde is; en dus konnenwe verzeekeren dat 'er geen ding is, (wat het ook mag wezen, (behoudens dat het stoffelyk zy) of 't zelve kan altoos dienen om deeze Aarde te Mestert, wanneer het 'er door de bederving die door de tyd allengskens, of door het geduurig aanteelen geschied, weer inkomt, onder wat gedaante het ook gevormd is; om dat alles wat in de Aarde wederkeerd, haar eenigerwyze als wederom geeft het geenze verlooren had, het zy in dezelve soort, het zy in zyne waarde, en in der daad het werd Aarde gelyk het voorheenen was; dus zyn alderhande slag van stoffen, en linnens, het Vlees, het Vel, de Beenen en de Naagels van de Dieren, drek, pis, vuilnis, het hout van Boomen, haar uitgeparfte overblyfzels, haar blaaderen, d'affe, het stroo, het kaf van alderley graanen enz. kortom in 't algemeen alles wat tastbaar en voelbaar is op d'Aarde, (behalven misschien als gezeid is, het meerendeel der steenen; en alle de Metaalen) dat altemaal in d'Aarde wederkeerende verstrekt haar tot verbetering; zo dat men den weg open hebbende om dezelve ligtelyk en met gemak dikwyls over d'Aarde te strooijen, gelyk men die vind op braave Land-hoeven, en voornaamelyk in naby geleegene groote Steeden, en zo als men het gebruikt om Kooren te zaayen, en voor de pluk-vrugten, men zulke gronden in staat brengt om geduurig en zonder ophouden te kunnen blyven voort-teelen, jaa in haar soort zo doende grooter en beeter; dog dat te lang verzuimende, alle jaaren kleinder en slegter, en ook minder vrugten zullen voortbrengen.

Men moet dan de Mest ten opzigt van de Aarde gelyk als voor een soort van geld rekenen, dat de schat-kisten deezer Aarde hersteld en in stand houd, om te continuëren haar jaarlykse renten, ja dikwyls dubbelden intrest op te brengen.

Dog gelyk 'er veelderley slag van geld is, het eene meer in waarde, het ander minder, maar evenwel altemaal gangbaare gelden

zyn.

zynde in de Koopmanschap, en die iemand verryken; zo is het ook met veelderhande Mest, d'eene wat beeter en duurzaamer als d'andere; maar altoos zynze alle bekwaam om te Mesten, dat is, om het verlies te vergoeden, dat deeze Aarde met vrugt voort te brengen had geleeden.

Aldus verslyt de zelfstandigheid van d'Aarde niet om eindelyk tot niet te loopen; zo dat men zeggen zoude konnen, datze minder werd; want waar zouze tans weezen, na zo veel voortgebragt te hebben, zeedert de beginselen der Eeuwen; 't is eigentlyk maar haar vogt en vetagtig Zout dat verminderd en niet de Aarde zelfs; of om beeter te zeggen, van plaats veranderd, en dat vervolgens weer konnende koomen, gelyk het doet, bekwaam is om deeze Aarde in dezelve staat te herstellen waar in zy te vooren was, haar Vrugten geevende op haar tyd, en zo veel en zo schoon, ja zo niet schoonder als voorheen.

By welke gelegentheid men zeggen moet, dat het met de Mest, ten aanzien van de gronden die van verscheiden aart zyn, schynd te weezen als met het Zout, ten opzigt van verscheidene spyzen, het zy die fyn en delikaat zyn, gelyk als de Patryzen en Lammen: het zy die zwaarder en groover zyn, gelyk als de Ossen, Varkens, enz. de beste moogen buiten tegenspraak in haar toebereiding veel meer Zouts verdraagen, zonder daar meê bedorven te werden als de andere; in der daad is'er meer Zout van doen voor een goed stuk Ossen-vleesch, dat men met zouten beeter maakt, als men noodig heeft om een Schaapenbout te zouten, schoonze van dezelve groote is; in teegendeel zou het Schapen-vleesch dat men even hartig zouten wilde, daar door in de smaak van den Mensch veel minder deugdzaam, of liever erger maaken.

Wyders gelyk 'er Zout is, dat sterker en scherper is, gelyk het Grauwe; en ook flapper Zout, gelyk als het Witte doet, zo is 'er ook om de Aarde te verwarmen en leeven te geeven, Mest die meer en heeter zal Mesten; als by voorbeeld, die van Duiven, Hoenders, Schaapen en Paarden; en daar is 'er die minder verwarmd, gelyk die van Varkens (dog van deeze is aan te merken, datze zuuragtig van aart of natuur is, en wel zo veel onkruid geeft, als andere Mesten) Koeyen, enz. men moet d'eene en d'andere voorzigtiglyk gebruiken, d'ervarentheid bepleit genoegzaam deeze

verwarmde kragt in de Mest, wanneer een deel versche Paardemest op een hoop leggende, voornaamentlyk waater daar nog opgegooten zynde, een zonderlinge hette van zig geeft, en zo bekwaamer en straks aan 't broeyen is, zo verre datze somtyds waarlyk als in vuur ontsteeken werd, daar eene Mest-hoop van Koeyen nooit zodanig verhit werd, al werd daar nog zo veel waater opgegooten.

Derhalven, zo men veel Paarden- of Schaapen-mest op ligtvoorige en veen-agtige gronden wilde brengen, die zo veel warmte te niet van doen en hebben, men zoude schaade in plaats van voordeel doen; want die Mest vald te brandig.

Van de Mest.

't **I**s niet genoeg, dat men van het Mesten, in het algemeen gesproken heeft, men moet tot naader byzonderheeden koomen; en ten dien einde, zo oordeelen wy noodzaakelyk te zyn, vyf voornaame zaaken te onderzoeken aangaande de Mest, dat het gemeenste onzer Aard-mestingen is, en waar in onzes oordeels de pit en karn van 't geheele werk geleegen is.

De Eerste wat Mest is.

De Tweede hoe veelderley slag daar van.

De Derde wat de beste van allen?

De Vierde, wanneer het de regte tyd is omze te gebruiken.

En eindelyk *de Vyfde, de wyze om 'er zo wel mee te werk te gaan, dat 'er de gronden door gemest werdende verbeeteren, dat is, vrugtbaarder gemaakt werden; gelyk zulks het oogmerk is van den geenen, die ze laat strooyen, of onderspitten.*

Wy zeggen dan dat de Mest een mengzel is van twee dingen, het eerste, een deel stroo of groen gras in de Zoomer (maar daar dient wel onthouden te werden, dat gras-mest nooit zo goed is, om daar meede het Land en Thuienen te Mesten, als de Stroo- of Winter-mest) en daarom best het geene dat het huisselyke Vee voor stal-stroo heeft gediend; en het tweede, den drek voornaamentlyk met haar gier of pis eenigzints gemengt, die de Beesten daar onder geloofst hebben, en die cenigerwyze met dat stroo doormengd

N

mengd is:

verrot wa

zer Beesten

voor raif ond

Maar dit is

andere goed

van stal-stroo

brooken, en

stumpen, de

ook haat pi

derd, en h

andere natu

nootzaakl

nieuw dan

deele rak

Di eerste

dit genoom

werd voor

kygd in onz

die het waer

gekregen,

ding, maar

zaakelyk

de door de

Dog de o

geworden

een zek

heeft me

de zig in

voornaam

digtr ontr

verklarer

De gro

door ha

vertigbe

chaam w

deren ma

mengd is; zeekerlyk, nog het stroo alleen, schoon 't ook half verrot was, maakt geen goê Mest; nog den drek, nog de pis deezer Beeften alleen zynde, is niet genoegzaam; en daarom moetenze voor vast onder malkander gemengd zyn.

Maar dit is 't nog niet al, want vervolgens moet het ook ergens anders goed voor weezen; in der daad, dit stroo dus onder de naam van stal-stroo gebruikt zynde, werd niet alleen geheel en al verbrooken, en gekneust door haar kaauwen en her-kaauwen, ja het stampen, de beweging, en het omroeren deezer Beeften, maar ook haar pis en drek daar het van doorweekt, van koulour veranderd, en half verrot is, maakt dat het om zo te spreken van een andere natuur werd; zo dat het altemaal bedorven zynde, men genootzaakt is het uit de plaats te smyten daar het lag, en weer nieuw daar in te brengen, dat op zyn beurt het zelve lot ten deele valt.

Dit eerste stal-stroo met haar pis dan onder deeze Beeften van daan genoomen zynde, en zo gezaamentlyk buiten de Stal geleid, werd voor geen vuilnis-hoop gehouden om weg te werpen, het krygd in onze taal de naam van Mest daar 't hier op aankomt, en die het waarfchynlyk door den damp die daar uitwaassemd heeft gekreegen, en onder deezen naam is het niet alleen een zeer nut ding, maar zelf niet alleen voor de Aarde, maar ten laatsten noodzaakelyk ook ten goede van het Menschelyk Geslagt, als werden de door de Vrughten der Arde gevoed en onderhouden.

Dog d' oorzaak van deeze nieuwen dienst die het doet, dus Mest geworden zynde, is, dat den drek en pis deezer Beeften, door een zekere hoedaanigheid of liever zekker Zout dat daar in is, heeft meede gedeeld, het welke maakt dat het op een hoop leggende zig in hem zelve begint als te giften en te fermentieren; gelyk voornaamentlyk de Paarde-mest, die met een verhit al wat daar digt omtrent werd gevonden, gelyk wy hier na uitvoeriger zullen verklaren.

De groote Dieren daar wy van spreken, zyn 't alleen niet, die door haar drek en pis het mengzel uitleeveren van de Mest, en de vettigheeden voor d'Aarde, maar al de gedeeltens van haar Ligchaam wanneer zy koomen te rotten, en-zelf haar Naagels en Been-deren maaken d'Aarde vet, de Blaaderen der Boomen die men in

den Herfst verzaameld, maar onder de mest op een natte plaats geleid zynde, voor al onder het diep van een stal of hok. daar zy aan 't rotten raaken, om datze door de doorzypelende Zoute en vette vogt beeter werdende, strekken nog eenigzints, hoewel van minder kragt en korter duurzaamheid, als Koe-mest enz. ter hulpe, op de plaatzen daar het stroo en de Beesten niet al te gemeen en zyn. Waaron in veel plaatzen van Brabant, daar de Weyden zo overvloedig niet zyn als in Holland en andere plaatzen, jaagt men de Beesten teegen den Avond op stal, onder bestrooid zynde met slegt Hooy, Stroo, en wat Zand, op datze des nagts daar in haar Mest mogten laten vallen en Pissen; terwyl des nagts de Weyden, des daags door de Beesten vry verminderd zynde, stil leggende, te beeter mogten toeneemen en aangroeyen, en aldus zo veel goede Mest in 't jaar konnen erlangen, als een ander met meer Beesten des Winters by een brengen.

Daar en is niets, tot aan d' Asse van alle verbrandbaare stoffe toe, dat hier van geen goed gebruik is, voor het weinige dat men daar van bekoomen kan, en niet alleen de Asse, maar ook het verrot hout, en in het algemeen, alles wat uit d' Aarde gekoomen zynde de bederving onderheevig is, werd Mest voor d' Aarde als het 'er wederom inkomt, en aldaar verderft. Zo ziet men omtrent de Dorre, Zandige, ja Duin-Aarde, dat de grom van Vis, de Aarde vet en vrugtbaar maakt, ja reeds een gewoonte geworden is omtrent Noordwyk en andere plaatzen in Holland.

In het stuk van de Mest zyn twee voornaame eigenschappen, de eene is om te Mesten, (dat 's te zeggen om d' Aarde Vet te maaken,) te verbeteren, ja vrugtbaarder te werden: en ook alle Mest wel verrot zynde, heeft dat onder malkander gemeen, maar waarlyk d' eene meer, d' andere minder; de tweede eigenschap is eene warmte, die gevoelig is te veroorzaaken, en dienvolgende bekwaam zy, om een zonderlinge kragt en werking te doen.

Indien de Mest, om zo te spreken, een byzondere deugd bezit wanneerze versch en nog met haar Gier of Pis vermengd is, en nog in haar eerste warmte leid; zo heeft ze nog een andere, als de verrotting voorby, oud en droog geworden is, en haar hitte t' eenemaal is verdweenen; dan werdze goed om zyne dingen en die heele dunne en teere worteltjes maaken in te teelen, als dewelke de

scherp-

scherpe
zyn de A
der om ve
de te bewa
dus werd
chokken, Z
temaal een
en die ver
diergelyk d
tigheid be
want na r
gens het
raakt, al
dele, dat
Men mo
an de Mest
zes rogrig
of Novemb
rou onnut
voorts hee
te die zulk
bruikt, ver
voordeel
brengen 'e
werd, da
wel ande
blyft leg
grootte
ren, zo
die zyn g
en daaron
ven het g
Aarde bi
ten of g
in vinder
ter de
kens voll

scherpte des verschen Mest, niet wel kunnen verdraagen; als daar zyn de Anemonen, Ranunculen, Angieren enz. maar ook byzonder om veele dinges des Winters te dekken, dat is, om voor koude te bewaaren het geene de Vorst kan beschaadigen en verderven; dus werdze in den Winter gebruikt om de Vyge-boomen, Artichokken, Zuikereye, Seldery, enz. meede te bedekken, die altemaal een Manna zyn van groote waardye in het Hoovenieren, en die verlooren zoude gaan, zonder behulp van dito Mest, of diergelyk dekzel daarze meede des Winters gedekt zyn: haare nuttigheid bepaald zig daar nog niet geheel enal; maar zy gaat verder want na zo veel uitvoerens op verscheide plaatzen, gelyk zy, volgens het beloop van alle ondermaansche weezens, aan het rotten raakt, als dan diendze tot het leste gebruik, daar ik hier van handele, dat is om d' Aarde te Mesten.

Men moet niet denken dat al de Saizoenen van het Jaar goed zyn om de Mest te beezigen, daar hebben wy alleen de vyf, of altemet zes vogtige Maanden toe, naamentlyk, van 't begin van Oëtober of November af, tot aan het einde van Maart of April; die Mest zou onnut in den Boezem van de Aarde zyn, indienze daar niet voortheelendal verrotte; daar is niets als den Reegen met de warmte die zulks voltooyen kan, die geene die men op andere tyden gebruikt, verdroogd, en verschimmeld 'er maar, en dus verre van voordeelig aan de Gewassen te wèezen, zynze haar schaadelyk en brengen 'er veele rampen toe, en voor al zooze wat dik gestrooid werd; daar zyn zelf hier in Holland laage Warmoeslanden, ja ook wel andere, in welke de Mest niet vergaat, maar als zo klontig blyft leggen, als de zelve daar is onder gelpit, ja altemet als harde groote Turf-kluiten blyft leggen, een, twee, ja zomtyds meer jaren, zo dezelve niet op nieuw werd omgespit en wel geroerd; dog die zyn gemeenlyk niet van de beste, dewyl die Mest niet verteerd en daarom ook zo schoone Vruchten niet voortbrengt. Want booven het gezeide, groeyen 'er groote witte Wormen uit, die in d' Aarde blyven, en alles afknaagen, of de jonge opkoomende Planten of gezaaide, onder in de Aarde trekken; ja watze daar teeders in vinden; in steede dat de zwaare vogtigheeden van Herfst en Winter de groove en dikke zelfstandigheeden van deeze Mest allengskens volkoomen doende rotten, de vettigheid en het Zout dat daar

in

in beslooten leid in de binnenste deelen van d'Aarde trekt; dus verspreid zig deeze vertigheit en dit Zout in de plaatzen daar de Planten haar voedzel van daan haalen; dat is in de nabuurschap van de Wortels, die alleen de begaaftheid hebben om uit het voorregt dezer Mest haar voordeel te haalen, en daar te ligter in te schieten, en altyd dikker te werden, als in maagere en in uitgeteelde Aarde: en door dat middel gelyk als de laatste hand 'er aan te leggen om de Gewassen al de volmaaktheid te geeven die ze hebben moeten; de groote, de lyvigheid, en de smaak, ja het overige, enz. dat boven is aangewezen.

Hier uit volgd dan, dat den gezeiden tyd het eenige bekwaame Saizoen is voor de zwaare Mestingen; het staat derhalven aan d'ervaarene Thuin-lieden om een tyd die zo kostelyk is voor haaren arbeid niet vrugteloos voorby te laten schieten; daar in moetenze niet eens agt geeven op de quartieren van de Maan, nog op de Winden uit wat hoek die ook waayen, niet teegenstaande d'overleveringen eeniger Ouden daar al te præcis in zyn, gelyk de ervaarenheid nu leerd; en onaanzezien alles wat zommige Boeken van 't Hovenieren daar van schryven; dat zyn altemaal aanmerkingen, die niet als moeite baaren; en ons en andere, zo veel de zaak belangd, ten hoogsten noodeloos zyn voorgekomen; en ten uittersten maar goed zyn om stoffe van cieraad voor de Digt-konst te leveren, en moogelyk om een Thuin-man of Zotte-bol of grooten snapper, in agting te brengen.

Laaten wy nu koomen tot de manier om deeze Mest wel te gebruiken; deeze manier moet ons tweederleye onderwyzingen geeven; d'eene om de plaatzen van d'Aarde aan te toonen daar deeze Mest geleid moet werden, en de tweede om ten naastenby de behoorlyke meenigvuldigheid daar van te bepaalen.

Ten aanzien van het eerste hoofdstuk, leid het 'er aan dat men weet, dat het zomtyds raakt het Mesten op de peilstok, dat is te zeggen, volslaagen door te Mesten, en wat dieper in den grond van d'Aarde; en altemets beduid het ook maar het ligtelyk Mesten van den bovengrond; wat dit eerste belangd, daar in zyn wy van het gevoelen niet der geene die Mest by laagen leggen op den grond daar de Boomen in geplant zullen werden, wat voorzorg zy ook gebruiken om yder laag wel ter deege te doen om-

spit-

spitten, om aldaar Mest en Aarde oader malkander te mengen, en onze Reeden door een langduurige ervaarendheid bevestigd is; dat het geen 'er goeds in de Mest zit, dus behandeld, wel haast onnut werd, om datze te diep zakt met de vogtigheeden die haar meede sleepen en also gantsch geen nut dikwyls aanbrengen, en zo op plaatzen brengt daar geene wortels koomen nog zouden kunnen doorschieten; daarom hebben wy booven alreede getoond, dat de meeste vrugtbaarheid bestaat in de fyne worteltjes die effen onder de boovenvlakte van de Aarde schieten; want zo ras als zy dieper schieten, maaken zy straks dikke takken en waater-looten in plaats van fyn vrugtbaar hout. Behalven dat de beweeging die 'er dus doende gemaakt werd met deeze drie of vier laaghen in elken kuil om te spitten, in plaats van te helpen om d' Aarde ligtvoeriger te maaken, dat een beding van d' uitterste aangelegenheid is, of dat zy maar toegedrukt en verhard werd door het trappen en betreeden, dat men daar in het spitten niet wel vermyden kan.

Wy willen dan, zo elders gezeid is, dat de Mest door d' Aarde gebruikt werd, eeven-eens als d' Assé in de Loog, dat's te zeggen, dat gelyk men d' As niet als boven op het Linnen strooid dat men in de Wasch-tobbe op malkander heeft leggen, en moet gereinigd werden; zo leid men ook de Mest niet als omtrent het boovenste van d' Aarde, die men Mesten moet, op datze zo allengskens mag doordringen; wy zeggen 't nog eens, het zyn de groove deelen van de Mest niet die vrugtbaarheid geeven, al zo min als het de groove deelen van de Assé zyn die ze ichoon maaken, 't is het onzichtbaar en smeltbaar, en te gelyk veragtig Zout dat in deeze stoffen verborgen leid, en dat zig verbindende met het Waater daar zy meê bevogtigd werden, overal met haar neederzakt, daar zyne zwaarte geleid is, en daar bewerkt, wat het 'er magtig is om uit te voeren.

Maar 't is niet genoeg dat men de beste plaats kend om de Mest te leggen, men moet ook overweegen hoe veel het wel goed zou zyn dat 'er van geleid werde: om dit Artykel wel te verklaaren, diend geweeten, dat gelyk 'er Mest is die ongelyk meer zout en vettigheid heeft meê te deelen als andere; dat 'er desgelyks ook gronden zyn die d'eene meer als d'andere het Mesten van doen hebben; wy spreken hier eerst van gronden voor Moes-kruid-plan-

ten, en niet van Aarden om Boomen in te zetten, want de zulke die willen wel heel weinig Mest hebben; onderstellende zo zy maar goed is, zy het genoegzaam is om Boomen te voeden, waar af men Vrugten verwacht die aangenaam van smaak zyn, den Wyngaardnier in Vrankryk en andere Landen, die alle vlyt aanwend om puik van Wijn te krygen, werd wel gewaar, dat het sterk gebruik van Mest volslaagen strydig is met zyne voorneemens, en dat zo misschien de vettigheid die mogt vermeenigvuldigen, dienvolgende meer kragt in zyn hout en looten, als in de vrugt zelfs geeven, 't welk in Vrankryk niet alleen, maar zelfs ook in Holland ondervonden werd, en zy gewisselyk de deugd daar van verminderd; hoewel ondertusschen het gebrek had kunnen verbeterd worden door de gifting en sieding, of om zo te spreken, door de kooking van de Wynkuip; wat hebben wy dan meer reeden te vreezen voor de smaak der Vrugten, die zonder eenige voorbereidzels van kooking, of andere dingen, reegel-regt van den Boom na de mond gaan?

Indien evenwel ons gevoelen op dit byzonder stuk van het grondbewerp der Boomen, men vast gezet blyft om de kuilen, daar men die planten zal, te willen Mesten, zo willen wy de manier wel voorichryven. waar op wy raaden zouden zulks te doen, op dat het minder koome te kosten, en ten minsten dat werk beeter en eerder gedaan werden.

De voeglykste maat, onzes oordeels, om van deeze Mest te gebruiken, is het strooyen eener middelmaatige mande of waagen vol op de lengte van elke schuinse roede, zo daar omtrent een voet dik Aarde is.

In waarheid wy agten de Schaapen-drek voornaamentlyk als de zelve twee a drie jaaren oud is, en dikwils, *let wel*, ja meenigmaal in de Zoomer by nat weêr is omgesmeeten, (want anders zal ze op eengepakt en onbekwaam tot eenige voortteeling blyven, al was het drie a vier jaaren lang, gelyk de ervaartheid ons meenigmaal geleerd heeft) als die geene die booven alle Mest, de meeste gesteltenissen heeft om alderley slag van Aarde vrugtbaar te maaken; men zal hier na byzonderlyk nog zien hoe veel werks men daar van maakt booven alle andere.

Boom-blaadren die men verzaameld heeft, en ergens op een
natte

natte grond
dat ze be
als d' Aarde
Den laatste
ken gebruik
Aarde, en
maar als A
leidmenne
daar Salaa
andere ve
Men st
natte kou
ze des Z
in het ge
heid be
met w
meer ges
In deze
spruiten, e
Somme
de tot M
Aarde die
en die by
in te usse
zelve heb
van kan
men van
de, een
plant w
voort te
vrugtbaa
Dog
evenwel
maal ge
ze op d
doen ge

natte grond doen rotten, werden eer ondeugend drek als Mest, zo dat ze bekwaamer zyn tot het strooyen om de hitte te schutten, als d' Aarde van binnen te Mesten.

Den laaften dienst die men van de Mest trekt, in de Zaay-bakken gebruikt, die is daar zodaanig in verteerd, datze byna is als Aarde, en dan werdze niet meer als Mest aangeleid die vet maakt, maar als Aarde die kleine en teedere Plantjes voortbrengt; en dus leidmenze zeeven of agt duim dik op de nieuwe Zaay-bakken, om daar Salaa, Radys, voor Angieren, Anemonen, Ranunculen en andere teedere Gewassen in te planten.

Men strooidze en spitze ook wel onder bastige, zwaartierige en natte koude gronden, om de zelve luttiger te maaken, en op dat ze des Zoomers zo ligt niet splyten mogten, en alzo koomt daar in het geworpen Zaad zo ligt niet te verdroogen, nog de hardigheid belet haar niet daar door heen te groeyen; en is ook zeer goet met wat Zand gemengd, over de Aardbeyen, die twee jaaren of meer gestaan hebben, vroeg in 't voor-jaar heen gestrooid.

In deeze Aarde met wit Zand gemengt zullen de Zaaden ligt uitspruiten, en daar vervolgens gelukkig opkoomen.

Sommige luiden hebben zonderlinge agting om groene Zoo-aarde tot Mest te gebruiken; maar veel beeter onzes oordeels is de Aarde die onder deeze Zooden leid, die wy nieuwe Aarde noemen, en die by gevolg nooit bearbeid geweest zynde, nog nieuw is; dat is te zeggen, vol van al de vrugtbaarheeden die goede Aarde in haar zelve hebben kan, en daarom gelukkig die daar geheele Thuinen van kan aanleggen; zo heeft de ervaarentheid nu veele geleerd, dat men van Weylanden met haar Zooden wel omgespit en gemest zynde, een jaar hebbende braak geleegen, dan de Boomen daar in geplant wonder wel willen wassen, en ras schoone Vrugten koomen voort te brengen, om dat gelyk gezeid is, alles nieuw, vers, en vol vrugtbaarheid is.

Dog indien men niet in staat is om daar toe te koomen, en 'er evenwel een taamelyke party van krygen kan, wilden wy die altemaal gebruikt hebben voor de Vrugt-boomen, of ten minsten dat ze op die manier wierden te werk geleid, als wy de Mest hebben doen gebruiken in het mesten.

Of het goed is Boomen te Bemesten.

Wy gelooven niet, indien men iemand drong, om zig daar volmondig op te uiten, dat hy zeggen zoude, dat men sterke en wel-wassende Boomen, zeer veel zoude moeten mesten, om meerder overvloed van Vruchten te krygen, want dit zoude de regte vondt zyn, om haar kragt en sterkte te vermeerderen, die wegens haar groote kragt en al te veel en sterk wassen, nog geen vruchten konnen voortbrengen, voor datze in haar groejen beginnen te fluiten, de Mest moet niet anders aangemerkt werden als voor een genees-middel, om de zwakke Fruit, of vermaagerde en als uitgeteelde Vrugt-boomen op nieuws te versterken, op datze haar Vruchten weeder meer en schoonder mogten geeven: immers de gemees-middelen maar voor de Zieken zynde, zo volgt daar uit, dat de Mest voor deeze Boomen niet moet weezen, die verre van eenige ongesteltheit te hebben in haare geheele uitbreiding weelig en tierig wassen, ja zo genoegzaam eene volkoomen gezondheid verbeelden, en dus onderfeld men dan, dat de Mest onbekwaam is, om iets goeds omtrent deeze Boomen te doen, ja waarlyk datze deeze wel en sterk wassende Boomen meer beschaadigen, als voordeel by brengen.

Men moet dan daar toe koomen en zeggen, dat het zwakke en kwynende Boomen zyn, als dewelke kleine Blaaderen, zwakke takjens, en (*let wel,*) booven-gewoone kleine Vruchten voortbrengen, of die voor haar rypheid laten vallen, en daarom dat behulp van Mesten noodig hebben; hoe kwaalyk doen dan zulke Tuinluiden, die by na jaar voor jaar, of ten minsten om het andere jaar Mesten; om dan iemand, was het moogelyk, uit zulk eene dwaling te regt te helpen, zo verzeekeren wy ter goeder trouwe, (als zulks zeedert eens lange reeks van Jaaren te hebben ondervonden,) dat al de Mest, hy zy van wat aart of natuur, op de gezeide manier gebruikt, dito Boomen eenige nuttigheid konnen toebrengen of toegebragt hebben, maar wel het contrarie, zo weinig goed doct ook het waarneemen van de Maan, in des zelfs volheid, nieuwe-
heid,

heid, wiff
gelyks
veel bewy
mesten, d
die de fyne
dezelve zo
Effen onder
noodzaakel
zen genoeg
andere La
Beesten d
zien wier
wils gen
sten en m
de behoos
Maar o
waarheid d
uit zeide,
zyne ziek
werden.
Voor te
voorbeeld
gele boos
den nage
de geze
vertr
geheel
met v
nu be
kleinde
zet, kl
te geze
boomen
maage
brek v
naam
door d

heid, waffen of afgaan te mesten; want de ervarentheid leere dagelyks het teegendeel; zo dat wy onnoodig agten, het zelve met veel bewys-reedenen te bevestigen; doet hier by dat het veelvuldig mesten, de Wormen niet alleen ook zeer doet vermeenigvuldigen, die de fyne hairworteltjens atbyten, of ten minsten beletten, dat dezelve zo wel niet kunnen voortschieten, maar ook dat men de Effen onder de Aarde leggende worteltjens afsteekt, die nogtans zo noodzaakelyk zyn tot de vrugtbaarheid. Dit ons zeggen, bewyzen genoegzaam die groote Boomgaarden in Holland, Zeeland en andere Landen, daar de Boomgaarden onder met Gras bewaffen, en de Beesten daar onder gaan graazen, meer met Vrugten vollaaden gezien wierden, als de Thuinen, die alle jaaren omgespit en zo dikwils gemest werden; dit is derhalven onzen raad, op dat men kosten en moeiten spaarende, echter meer en schoonder Vrugten zoude bekoomen.

Maar om wat verder te gaan in het overtuigend bewys deezer waarheid dat wy voorstellen, wilden wy wel dat iemand eens rond uit zeide, wat een zwakke en kwynende Boom anders als deeze zyne ziekte is, en dan zoude ons zeggen te meer bewaarheid werden.

Voor teegenwoordig zal het ons genoeg zyn te zeggen, dat by voorbeeld, een kwynende Peere-boom niet altyd het die is, die geele botten schiet; men ziet 'er heel sterk-groeyende, wiens blaaden nogtans zulken koleur hebben; maar het zyn alleen die booven de gezeide teekenen, waar van eenen zwaaren ouden tak komt te versterven, of daar de enden der botten van verdroogen, of die 'er geheel geen uitschiet, en schorftagtig blyft, vol met kanker en met veel mos, die hy van te vooren niet en hadde; en daar meede nu bezet is, en nogtans rykelyk bloed; maar de Bloemen kleinder, en daar by weinig Vrugt van zet, of dat ze 'er al van zet, klein blyft, steenig en ondeugende; dog zo den Boom groote geele takken schiet, dat doorgaans gebeurd aan sommige Peere-boomen op Queen of Doorn geocculert, die in droogagtige en maagere Aarde geplant zynde natuurlyk, wel tieren; zo dat dit gebrek van geele blaaden gemeenlyk komt, om dat eenige der voorname wortels gelyks of eeven onder de Aarde leggende, aldaar door de Zoomer-hitte zyn verdroogd en bedorven; de Mest nu tot

Mesting gebruikt, en by gevolg wat laager in den grond geleid zynde, zoude zulks niet kunnen beletten.

Zo aan d'andere kant eenige takken van een kwynenden Boom koomen te sterven, dat gebrek kan ontstaan, het zy, om dat dien Boom te zeer beladen is met takken, ten opzigt zyner kleine kragt, waar door hy ze altemaal niet voeden kan; het zy om dat hy te hoog of te laag geplant is; het zy eindelyk, om dat de Aarde, die hun voedzel schaffen moet, of ondeugend is, of uitgemergeld, en vooral als aan den Stam van den Boom veele doode wortelen zyn.

Nu in het eerste geval, de Mest zal dien Boom van zyn al te zwaare last niet verligten: in het tweede, zy zal niet maaken dat hy beeter geplant is, en in het derde zalze de doode wortels niet weer leevendig doen werden, nog daar groote nieuwe doen uitschieten; want nooit Mest heeft dat kunnen te weege brengen, nog de voornaamste, hoe verrot zy ook weezen mogt, nog de mindere soort die men ondeugende drek noemd: derhalven, terwylze geen nieuwe zwaare wortels maakt, zullen 'er ook geen nieuwe schoone Spruiten voor den dag koomen; en zo lang als 'er van die nieuwe Spruitzels niet uitschieten, zullen de Boomen altyd mismaakt blyven, en de Vruchten nooit haare behooryke hoedanigheid verkrygen, nog door den overvloed van Mest voldoening geeven.

Voegd daar by, indien de Mest een Boom groeyzaam konde maaken die het niet en was, wegens de gezeide gebreeken, 't geen nog niemand, ondervonden heeft, hoewel het zelve meenigmaal is ondernoomen: ja indien oude Boomen, dus doende sterker wortelen schooten, zo zoudenze, in plaats van vrugtbaare bloem-knoppen, veel dik hout en waater-looten voortbrengen, en zo de vrugtbaarheid beneemen; want dito waater-looten moeten altyd weggenoomen werden, ten waare hier of daar eene moest blyven staan om een leedige plaats te vervullen, en altyd een goede kroon te hebben, gelyk ook booven reeds is aangetoond: doet hier by dat een waater-loot, het tweede of derde jaar eerst een vrugtdraagende tak gemeenlyk werd.

Men vind zyn reekening veel beeter, en met minder kosten, by het gebruik van nieuwe Aarde, als van eenige andere Mest, hoedaanig die ook weezen mag: men zal elders de regte manier aan-

wyzen

wyzen
nog op
voorwaarden
gelukken,
de wortels,
heeft geman

Z

Wat

M
en
die men op
men, geno
heete en dr
is, dat 't
voeten, no
Den Qu
zarden, z
waaron m
Mouren e
geeven da
de Sloon
de voor
hebben.
Maar
anders m
Boomen
fac, Esp
vlymerig
staan, l
is, en
ten, en
heid niet

wyzen om deeze nieuwe Aarde te verbeezigen, en dat heeft ons nog op een andere plaats doen zeggen, dat het eene der Hoofdvoorwaardens is om het planten van jonge Boomen wel te doen gelukken, zooze anders goed en wel gewassen en gefnoeid zyn aan de wortels, welke dan in reedelyke goede Aarde te zetten, nooit heeft gemankeert.

Z E E V E N D E K A P I T T E L.

Wat voor Aarde met elk Soort van Vrucht-Boomen best over een komt.

Men zal dit tweede deel eindigen, met 't geen gezaid is, dat wilde Stammen van Peere-boomen, Appel-boomen, en zelf die men op Paradys Ent of Occuleert, en desgelyks ook de Pruimen, genoegzaam wel tieren willen in alderhande Aarde, het zy heete en drooge, 't zy koude en natte, mits dat 'er grond genoeg is, dat 's te zeggen voor het minste een, twee, derdehalf of drie voeten, nogtans in de eene meer, in de andere minder.

Den Quee-boom wil in drooge en ligte gronden niet al te wel aarden, zy werd 'er te ras geel, en laat zyn vrugten ligt vallen, waarom men de zelve meest aan het Waater plant, ook wel aan Muuren en Schuttingen, zo de grond maar vogtig genoeg is, en geeven dan zo schoone en groote Vrugten, als aan de kanten van de Slooten staande getuigen kunnen, voornaamentlyk als zy alleen de voor- of na-middag Zon, maar niet den geheelen dag de zelve hebben.

Maar evenwel gelyk hier na gezaid zal werden, het leid geheel anders met de lekkere smaak van de Vrugten, als den groey der Boomen geleege; de Winter-bon-Chretien, de Petitoin, Lanfac, Espine, enz. vallen altoos Laf, en meestendeel wat steinig of vlymerig of waaterig, indienze in koude en vogtige gronden staan, schoon dat den Stam wild of Quee, of te vooren al ge-ent is, en voornaamelyk in heiningen, met Perzikken, haare byzoor-ten, enz. is 't al het zelfde; dat slag van Vrugten wil inzonderheid niet al te drooge Aarde hebben, of ten minsten dat het droo-

ge-

ger gemaakt werden, met groeven en kleine afhellingen, indien zy uit haar aart te vogtig is; maar hier is by te voegen; als de Perzikken en Abrikoozen nu wel gezet zyn, en de hitte en droogte sterk wert, datmen dan eenige potten, onder met gaaten, als bloem-potten, half vol Aarde doet, en om den anderen Avond de zelve met Waater vuld, op dat het langzaam zypelende, de Aarde vogtig mag houden, en zo zullen de Boomen aan Schuttingen of Muuren staande niet alleen nooit uitdroogen, maar de Vrugten nog veel grooter en smaakelyker zyn, ja de Boomen altyd vol hout blyven: ten lesten in 't algemeen gesproken, de Boomen groeyen doorgaans sterk in zwaare Aarde, maar de Vrugten krygen daar zelden de lekkere smaak dieze hebben moeten, en dieze in drooger gronden bekoomen, als zullende dan niet zo waateragtig maar geuriger en aromatischer bevonden werden.

Van het geen 'er in alderley slag van Thuinen is waar te nemen, zo in het uitkiezen met verstand, als in het ordentelyk schikken en op zyn plaats te zetten, van de alderbeste Fruit-boomen die men in elk van dien kan hebben, het zy aan Heiningen, 't zy aan Lattingen, het zy Hoog- of Laagstammen, zal men naader aanwyzen.

Schoon nu onder de naam van Fruiten in het gemeen alle Thuin-vrugten werden verstaan, zo willen wy echter hier niet spreken van die men Fruiten van den laagen rang zoude moogen noemen, gelyk als de Aard-beyen en Framboozen, Kruis-beyen, en zelf van de Meloenen niet, hoewel 'er waarlyk na het oordeel van veele onder het geslagt der Fruiten geen eedelder zyn: dat zyn Artykels die wy spaaren om een deel van den Moes-hof uit te maaken; wy spreken dan hier niet als van de geene die op de Boomen groeyen, en die als zy van de regte soort zyn, en het Aardryk wel gesteld is, die weezendlyke gieraaden zyn van de Thuinen; want anders zyn 'er veele die in plaats van Eere, den Meeſter dieze teeld, om zo te spreken, maar ſchande aandoen.

Wy konnen niet verder gaan, zonder aan te teekenen, hoe zeer dat wy verwonderd zyn over alles wat zo in het gemeen, als in het byzonder, al voor Vrugten te zien zyn: ten aanzien der Soorten hebben wy 'er groote reeden toe, om dat men daar van naauwkeurige beschryvingen van veele gemaakt ziet, zo van 'er binnenste als

als van 'er
van Steen
zal zien; zo
dere Landen
andere Land
werd allerle
en Peeren ka
derdley soor
beschreeven
te vinden z
Men zie
len, ten
maar zy
een zeer
hooge wa
heeft, non
byzonder va
duzend gew
Voortyd to
eerk te bed
len; derhal
ten tweede
wifpeltuuri
als op het
men weet
des Boome
een Ent
alleen de
ge Peere
ren, vroe
ente of g
Keyzerin
der zal g
wils vee
zo veel
Dit a
in een,

als van 'er buitenste, het zy in het stuk van Kern-vrugten, het zy van Steen-vrugten, zelf tot de Druiven toe, gelyk men hier na zal zien; zo verre, dat 'er niet alleen in Vrankryk maar ook in andere Landen, ja na dit ons Holland, waar na, meer als wel in andere Landen, uit alle andere Land-schappen, geduurig gezonden werd allerley aart van Vrugten: ten opzigte alleen van Appelen en Peeren kan men met waarheid zeggen, dat 'er meer als driehonderdley foorten, altemaal zeer verscheiden van gezien, geproefd en beschreeven zyn, hoewel van ieder booven de dertig of veertig niet te vinden zyn, die over lekker moogen genoemd werden.

Men ziet wel Lief-hebbers te gemoet, aan dewelke ons gevoelen, ten opzigte van de Keure niet in allen deelen zal behaagen, maar zy zullen ons ook gelieven toe te laten, dat men haar alhier een zeer gediensfige beede zal doen, naamelyk, eer zy over de hooge waardeering of klein-agting die men voor sommige Vrugten heeft, vonnis teegens ons stryken, zy met het onderzoek in het byzonder van ons oogmerk beginnen, dat uitziet om een altoosduurend gevolg van de eerste Zoomer tot de Winter, ja Lente, en Voortyd toe, goede Vrugten in te voeren; en datze daar na voor eerst te bedenken hebben dat men van de smaak niet moet oordeelen; derhalven eerze haar oordeel vellen, dit eerste gedagtig zyn: ten tweeden, dat men ten hoogste agt moet geven, zo wel op de wispeluurigheid der Saizoenen, daar wy geen Meester van en zyn, als op het onderscheid van de gronden en der Land-streeken die men weet dat schier oneindig zyn, gelyk ook den aart van den Stam des Booms, die somtyds goed, en somtyds ondeugend is; ja na dat een Ent of Occulatie gezet is, dat daar van dikwils af hangt, niet alleen de vrugtbaarheid, maar zelfs ook de smaak: zo zullen eenige Peeren op Amandelen, of vroege Portugaalze Quee best tieren, vroeger, beeter en smaakelyker vrugten, (zo ook op eerst geënte of geocculeerde en doorgeschoote Citroen de Zirene, Franse Keyzerinne, gegriffelt enz.) voortbrengen, waar van hier na breeder zal gehandeld werden; want die daar niet op en let, zal dikwils veele jaaren moeten wagten, eer hy de gewenste Vrugten, na zo veel kosten, enz. zal konnen plukken.

Dit alles dan vast gesteld zynde, is men voor eerst hier altemaal in eens, dat 'er aangaande de Vrugten, voor zo veel als haaren

H

aart

aart belangt, drierhande foorten zyn, te weeten puik goede, geheele flegte, en eindelyk zulke, die onder dit getal niet konnen gerekend werden; alleen maar als zo taamelyk en voor middelmaatige Vrugten moogen doorgaan; gemeenlyk zyn het niet al deeze laafte, die hier en daar Liefhebbers en voorftanders vindende, ftof van krakkeel verſchaffen over de keure; want zelden gebeurd het dat men in de agting van de eerſte, en het laaken van de tweede niet over een en komt; een goede Franſche Roſelet, of Virgileuze-Peer werd in Vrankryk en ook in veele andere Landen (zo maar wel gewaſſen is en op zyn tyd geplukt) in waarde gehouden; maar de Parmein-Peer, en die van Fontarabie en veele andere die zeer trekkende en wrange Peeren zyn, die zyn meeft overal veragt: daar zyn ook wel Peeren, die den een zal veragten, de andere wederom pryzen, dewyl deeze een zoete, die weder een weinig amper zoet; de andere wederom niet als een fappige Peer; een andere een vaſte meeft behaagt: want volgens het gemeene ſpreekwoord, is het zeker dat van de ſmaak niet wel is te oordeelen. Laat ons nu eens zien wat Vrugten in ieder maand bek waam zyn, om uit de hand voornaamentlyk te eeten.

Wy hebben nog in deeze Landen, nog in Vrankryk, in de Maanden van Maart en April eenige Peeren of Appelen om uit de hand te eeten die ſmaakelyk zyn, als die duſlang zyn overgebleeven, welke de eer niet hebben van een regt Liefhebber van Vrugten langer te behaagen, gelyk zy van te vooren wel deden; het gelykt als ofze van dag tot dag haar ſmaak en geur kwaamen te verliezen; al hoewel zy nog zo wel in Kaſſen, Tonnen, enz. bewaard zyn geworden. Dog, dewyl 'er geen andere voor handen zyn, moet men daar zig evenwel meede vergenoegen, tot dat men beeter krygt om in haar plaats op taafel te leggen: echter zullen dito Peeren langer haar ſmaak en geur behouden, zo men dezelve in 't na-jaar, tot in het begin van December of het laaft van November (alhoewel het dan des nagts hier al begint te vriezen, dat nogtans haar weinig ſchaad) aan den Boom laat ſtaan, en zo zulzenze haar ſmaak in de maanden Maart en April, alſze maar wel bewaart en niet behandeld, nog te veel verleid werden, byzonder behouden, zelfs tot in Juny toe; zo die maar zeer voorzigtig in droog weer geplukt, ſtraks in papieren gedaan, en in een Ton of

Kas

Kas gele

Wy

eerſt zou

de ook de V

werden; ja

derley foort

te eeten Pe

zulke niet p

maalen; e

tot onder

ſmaak, in

aan de V

ſchaape

men in

nauwkeu

Ons dag

ſtellen om

Liefhebber

pluſten wil

te bepaalen

in het getal

Om hier

treed men

te raden

daar zelfs

de, die

der die

ander d

wy hier

nieuwel

door het

dat niet

beeterer

gen, d

of der

plazier

hadden.

Kas gelegd, van alle togt, lugt en vorst stil bewaard werden.

Wy hebben goedgevonden, volgens onze belofte, dat men voor eerst zou toeleggen om na de Franfif wyze, dewyl nu hier te Lande ook de Vrughten van daar koomende, nu zo bemind en gezogt werden; ja om dat Vrankryk booven veel andere Landen van veelderley foorten, zo vroege, als andere fmaakelyke en uit de hand te etten Peeren meeft voorzien is, hoewel ook Neederland van zulke niet geheel ontbloot is, elke Vrucht te befchryven en af te maalen; en dat zelf wydloopig genoeg, op dat het mogt dienen tot onderwyzing van deeze zaak, om by 't gezigt, of door de fmaak, ligter te leeren weten de eenige en eigen naam die men aan de Vrughten geeven moet, of reets gegeeven is, by de regt-fchaape Liefhebbers van het Hof van Vrankryk, eveneens gelyk men in andere dingen de zwier en manier van 't Hof gemeenlyk naauwkeurig volgd, die daar gehouden werd.

Ons dagt ten tweeden, dat het niet ongevoeglyk was te onderstellen om onzen raad te geeven aan een meenigte van aankoomende Liefhebbers de een na de andere, die altemaal Vrucht-boomen planten willen, maar nogtans meermaals verleegeen zitten om zig te bepaalen, zo wel omtrent het verkiezen van de foorten, als ook in het getal der Boomen van elke foort.

Om hier in haare verleegetheid een weinig te hulp te koomen, zo treed men in de plaats van allen, zo veele als 'er zyn, om aan elk te raaden zodaanig te doen, als wy na zo veel ondervinding inderdaad zelfs doen zoude, zo dat iemand nu eerst een Liefhebber zynde, die maar een heel klein Thuintje wilde aanleggen; of een ander die een middelmaatige wil beplanten; en ftraks wederom een ander die een ongemeene groote wil hebben; en de Perfonagie die wy hier verbeelden, is niet alleen om een goed ontwerp van grond nieuwelings te helpen maaken, maar men is ook daar op uit, om door het zelve middel een onderwyzing te geeven om een oude, dat niet volgens de reegels van de konft reets gemaakt is, te verbeeteren; diervoegen, dat men het zo verre zal zoeken te brengen, dat naar verloop van weinig Jaaren, dikwils in het tweede of derde jaar, elk een die onzen raad zal volgen, onfeilbaar het plaazier van zynen Thuin zal vinden, dat hy zig daar van verbeeld hadden.

Daarenbooven, gelyk 'er veelderhande manieren zyn waar op men Fruit-boomen kan hebben, zo moetmen ook waarfchouwen dat 'er foorten gevonden worden, die op hooge wilde ftammen of van te vooren gegriffelde Boomen, ge-ent zyn, best draagen: andere daar-en-teegen best op laage, ja deeze op Quee, die weder op Doorn, nu aan een heining, en nu nergens aan gebonden vrugtbarder zyn, by voorbeeld onder de Fransche Peeren, die veel Liefhebbers niet anders begeeren als aan Heiningen, hoewelze ook aan laage Boomtjes, op haar zelve met kleine kroontjes staande hier te Lande zeer wel Vrugten voortbrengen, gelyk als de Buré, de Virgilleuze, enz. en andere graag voor hooge Stam-boomen hebben; zo maar de Vrugten zyn van middelbaare grootte, als dewelke door sterke Winden zo ligt niet afwaayen, en voor al die wat flap van aart vallen; gelyk de Petit-oin, l'Espine, Louise-bonne, enz. ook moet men bekend maaken dat 'er zyn die volkoomen niet wel wassen als aan Lattingen, ja smaakelyker aan Schuttingen en muuren, gelyk de Bon-Chretiens, de Bergemotten, Petit-muscat, Poire Sinjora, Burees, enz. andere wederom die voorspoedig genoeg opneemen op wat wyze men die zet; gelyk de Roseletten, de Robyn, le Chasserie, de St. Germain, zo wel de geele als de groene: hier te Lande zo wil de laatste op hooge Stammen ook byzonder wel aarden agter de Huizen in de Steeden, inzonderheid zo die op Portugaalse vroege Queen, of Citroen de Sirene, of graauwe Zuiker, of vroege Konings of Fransche Keizerinne-Peer ge-ent, gezoogt, of geocculeert zyn.

Daar zyn Fruiten die niet tieren willen als in drooge en steenagtige Aarde, gelyk de Moerbeyen, de regte Safran of Zoomer-Graciol-Peer; agter de Huizen; en weer andere gelyk de Perzikken, Karssen, Pruimen, enz. die beeter opneemen en altyd grooter zyn in vogtiger gronden; waarom men ook, als booven reets getoond is, genootzaakt wert in drooge Zoomers, potten half vol met Aarde gevuld en vol gegooten met waater, daar by te zetten, omze zo in een geduurigen groey te behouden en grooter Vrugten voort te brengen.

Ook is 'er Aarde die zig niet onverschillig wil voegen naar alderley grondbewerpen; by voorbeeld, de Perzikken op Abrikoos of Pruum, en de Peeren op Quee, die hebben liever vette als drooge

Aar-

Aarde, m
tige Aar
Daar zyn
zyn voor de
gemakelyk
De vogtig
lappiger, en
te brengen
gemeene vo
toe bevind
vallenze of
schil, of
hier te L
te geholp
waater da
Wy zyn
ke best aan
slag het best
Druen, we
Lofen, welk
maar zal me
Appelen of
en wederom
Heiningen
de, de de
Waar
Vrugten
ren bel
wat de
geene d
den of g
eene ge
zullen w
toond is
zelve;
ben; a
der zelv

Aarde, maar de Peeren op een wilde Stam, in middelmaatige vogt-ige Aarde.

1) Daar zyn Vrugten die niet wel groeyen willen, of zy moeten beschut zyn voor de koude; andere kunnen de ruime, ja koude lugt weer gemakkelyk verdraagen.

De vogtige gronden eindelyk zyn bekwaam om fwaarlyvige en fappiger, en in haar zelve kouder of verkouwender Vrugten voort te brengen, maar niet die heel lekker van fmaak zyn, als met ongemeene voorzorg en arbeid; daar men drooge gronden dienstiger toe bevind, om haar een aangenaame fmaak te geeven; maar dan vallen ze ook wel wat kleinder; en hebben meesten tyd wat dikker fchil, of barften ligt, zo in langen tyd geen reegen valt; gelyk hier te Lande de Krazane en Virgeleuze, ten zyze booven gewoonte geholpen werden, met dito Potten daar by te zetten, en met waater daagelyks of om den anderen dag te vullen.

Wy zullen met de Peeren beginnen; om *Eerftelyk* te weeten welke beft aan Heiningen willen opneemen; *ten Tweeden*, met wat flag het beft zal gelukken om voor Stam-boomen te planten; *ten Derden*, welke dat alderlieft teegens Lattingen groeyen, en *ten Leften*, welke het zyn, die op alderhande wyze voldoening geven: daar naar zal men kort en bondig aanhaalen, alles wat wy omtrent de Appelen ondervonden hebben; om te toonen welke dat hoogft, en wederom welke dat minder werden gewaardeerd, het zy aan Heiningen, het zy in de oope lugt; de Leer-meeftter hier van zynde, de daagelykze ervaarendheidheit.

Waarom het ook noodig weezen zal duidelyk te verklaaren, wat Vrugten onder alderley foorten beft fmaaken; voor Eerft, de Peeren belangende, op dat niemand verwondert zy, na dat gezeid is wat de meefte Liefhebbers nu behaagd en mishaagd, zo wel in die geene die men raauw eet, als die niet en deugen, als om gezoonden of gebraden te werden; en ook over den lof die men aan de eene geeft, en het weinig werks dat een ander daar van maakt; zullen wy ons weinig bekommeren: want gelyk booven reets getoond is, de eene behaagt deeze, een ander wederom veragt dezelve; waarom wy de meefte Liefhebbers hier in gevolgd hebben; als die net en wel van de geur, fmaak en vleefch-agtigheid der zelve weeten te oordeelen; of wat beeter en duidelyker te

H 3

spree-

Spreeken: *Eerst*, ten aanzien van de geur, ofze niet muf, schimmelagtig of andere onnatuurlyke reuk hebben, maar in teegendeel lieflyk, verfrissende en aangenaam, wanneer de zelve opgelneeden werden; *ten Tweeden*, van de smaak, ofze zoet, zoet-agtig amper, of egredoes, of aromatiek, of muskes-agtig van kauw zyn; en vooral of dito goede smaak lang in de Mond blyft, of flets en ras vergaande, gelyk veel wateragtige en koude Vrugten doen. *Ten Derden*, van 't vleesch of het fyn, fondant, of ligt smeltende in de Mond, en niet al te karrelagtig of steenagtig is, gelyk veelyds de Bergemotten, enkelde eenenige dubbelde Riet-Peeren, Camper-Peeren, en de meeste Winter-Peeren, ja zelfs de Krafane, St. Germain, Saffraan-Peeren, en Bon-Chretiens hier te Lande zo zeer onderworpen zyn, en daarom zeggen wy, dat wy niet gelooven dat onze smaak van de haare veel zal verschillen.

En derhalven zal een regt Liefhebber, die belust is raauwe Peeren uit de hand te Eeten meesten beminnen de geene voor eerst, (gelyk met een woord gezeid is) die murw van vleesch vallen, of ten minsten zagt en teeder, met een zoet gefuikerd sap dat lekker van smaak is, en voor al als 'er wat geurigs onder speeld; zoodanig als daar zyn onder onze Peeren, de graauwe Suiker-Peer, de Fransse Madam, de Vigos-Peer, de vroege Wyn-Peer, de Kalmer-Peer uit Dantzik enz. en onder de Fransse Peeren de Bergemotten, als die niet bultig vallen, de Verde-Longue, de Buré, de Saffery, de Ambret, de Roselet, de Virgilleuze, de Marquize, de Petit-oin, de Epine de Hyver, de St. Germain, de Salviat, de Lanfac, de Krafane, de kleine Muskaat, de Quisse-Madame, enz. die echter hier in Holland veelyds wat steenig vallen, maar waar van dikwils de oorzaak is, datze op de regte Stammen niet zyn Ge-ent of Geocculeert, maar op wrange en wilde Stammen, uit kleine wrange Vrugten geteeld: of op kleine winter en geen vroege Portugaalse Queen; of op Doorn, daar de een wel, maar de meeste niet wel willen op aarden, en gezeide steen-agtige Vrugten, en by na altyd berstende Peeren dan voortbrengen.

Ten tweeden, by gebrek van deeze, zo werden voor goed gekeurd die bros van vleesch zyn, zoet en suiker-agtig van sap, en zomtyds wat na den Muskaat trekende; gelyk, alhoewel wat groover van spys, de gezeide Saffraan-Peer, alsze wel groot, gaaf en
niet

niet bobbe
vooral de
goede en w
de Casselot
die anders h
Mefire Jean
En ten de
een volllaag
geen unnee
nen belloo
dikwils zo
grosse Q
Alleman
steen-agt
slag van P
Fruiten be
koomende,
noende Mu
Na dat
rauw koon
die in plaat
merig valt;
ie, of van
deel de Ro
hier te La
zyn, en
verkrigte
of hard
enz. of
of van ce
vele and
ven en te
men nie
mooy bli
en die w
zyn, en
zodanig

niet bobbel-agtig gewassen is, en ook de Fransse Kaneel-Peer en vooral onder de Fransse de Bon-Chretien de Hyver, maar op een goede en warme plaats zo Muir- als Heining-gewassen; de Robin, de Casselot, de Zoomer-Bon-Chretien, Muské, de Martin-Sec, die anders hier wat droog valt, en te mets ook de Portaal-Peer, de Mefire Jean, de Oranje Verte, enz.

En ten derden, zyn de Liefhebbers zeer gezet op de geene die een volllaage aromatike, of Parfumege geur hebben, zooze maar geen uitnemend hard, steenig en dik-zappig vleesch daar in binnen beslooten vinden: gelyk de Amedot vry grof van spys, en dikwils zeer steen-agtig, maar anders byzonder muskeerende. De grosse Queve, de Citroen-Peer, Orangie-Muské, de Muskaat Alleman, de groote Winter-Muskés-Peer, enz. die hardigheid en steen-agtigheid mishaaen de regte Liefhebbers zodanig in alderley slag van Peeren, dat, schoonze en muskes-geur hartelyk in de Fruiten beminnen, evenwel deeze twee groove gebreeken daar by koomende, geweldig in den aflag brengen, daar anders deeze genoemde Muskés-Peeren ten hoogsten zyn te waardeeren.

Na dat wy verklaard hebben wat voor Peeren de Liefhebbers rauw kunnen behaagen, zo laat ons ook eens zien de vleezigheid, die in plaats van murw, zagt, en aangenaam in 't doorbyten, lymmerig valt; gelyk van de Bellissime, Beure-muské, de Witte-beuré, of zandig en steen-agtig, gelyk Valée-muské, en het meeren-deel de Royonnéz, enz. of wrang zuur en toctrekkende, gelyk hier te Lande, meest alle de Winter-Peeren, als ze eerst geplukt zyn, en door lang leggen, gelyk als haar rypheid daar na eerst verkrygen: en onder de Fransse, gelyk de gemeene Valées, enz. of harden taay, gelyk die van de Bernandyns, de Montantyn-Peer, enz. of gruizig en steenig, gelyk de Pernan-muské, de Milet, enz. of van een wilde smaak, gelyk de Gillogile, de Sloot-peeren en veele andere, en daarom by na niet gebruikt werden als om te stoo-ven en te kooken, en om in de keuken te gebruiken, waar toe men niet anders als groote Peeren behoorde te hebben, die een mooy kleurig stoofzel geeven, wat ros-agtig, als de Kamper-Peer, en die wat vast van vleesch als de Foppe-Peeren en Lauties-Peeren zyn, en vooral die men lang genoeg in de Winter kan bewaaren; zodanig vallen in Vrankryk de Double-fleur, de Frank Royaal, de

de Angobert, en de Donville; boven allen is de Winter-Bon-Chretien uittleekend om te flooven, hoewel haar sap de vereifchte roode kouleur niet geeft, ten zy men iets tingerende of verwende als zy-roop van roode Koorenbloemen enz. daar by doe; en waarlyk als een Peer niet fraay van maakzel is, aangenaam wil kouleuren, zo moet menze niet zo geitooft voorzetten: nadien nu de Bon-Chretien niet bevryd is van deeze gebreeken, zo wilze in haar natuurlijke zwier voor den dag koomen, dat is, zy is wel waardig dat menze raauw opdiffe, dikwils met wat zuiker, en altemet met een weinig sap van een versse Citroen daar by.

Daar-en-booven zyn enkele en dubbelde Kragers, Camper-Peeren, Thomas Peeren, Florushei-Peeren in Neederland; en in Vrankryk de Amedats, de Besidery, de Herffit-lansac, en in het algemeen bykans alle Winter-Peeren, die niet zo goed zyn om uit de hand te eeten; gelyk de Louize-bonne, de Martin-sek, die St. Lezyn, enz. ongemeen lekker om te flooven, *mits dat menze te vuur zet eer zy volkoomen ryp zyn geworden*: want anders vallenze te pap-agtig in het kooken, en konnen zo gierlyk niet opgedist werden; de Louties Peer en de Fransse Cerreau de Hyver, hoewel heel goed gestooft, dunkt ons echter al te klein om 'er een spon van Heiningen van te hebben: men moet zig vergenoegen met een of twee opgaande Boomen daar van te zetten in ruime Boomgaarden; de Gatelier werd te ligt als Marmelade; de Katiljak, de Fontaber, de Parmein, enz. hebben eene scherpigheid, die geen Zuiker zou overwinnen, en het scheeld weinig of de Livér en de Amour-Peeren zyn ook van dat slag.

Wy houden weinig van het breed voordoen met de meenigte, en geenzints aangedaan van het vermaak van sommige Liefhebbers, die rond uit zeggen, datze van alles in haar Thuin moeten hebben wat 'er haast valt; zo datze roemen derven op twee- of drie-honderterley Peeren, meenigten van Perzikken, Pruimen, Appelen, Druiven, enz. daarze ook een verbaarlyk getal van opgeeven, en dieze alle voor goed keuren.

In middelmaatige Thuinien moet men alleen maar toelleggen op Magazynen van deugd en lekkerny, en niet op de ruimte van vercierfelen en pronkeryen; indien men eens geraaken konde, tot zulken overvloed van schoone en goede Vrugten, als men wel zoekt

in te voeren, zouden moogelyk ook de Pyramiden; (let wel Leezer, als men hier van Pyramiden spreekt, meent men niet die laagte en kleine, die men met de potten of tobbetjes en de Vruchten daar aan als Orangie en Citroen-boomen op de Tafel kan zetten) dewelke inderdaad veel waardiger zyn, als de andere, hoewel zo niet verscheide van kouleuren, van figuren en foorten van Vruchten, als wel de Orangie en Citroenen zyn.

Ten minsten zonder eenig oogmerk om de andere Pyramiden om verre te werpen, die in het bezit zyn om op de grootte Tafels te verschynen, zo waar te wenschen datze altoos verzeld waaren van een aardig korfje, vol met de alderbeste Vruchten van het Zai- zoen, en dat elke Fruit puik-schoone en volkoomen ryp was, dat werd aan de Hooven van Koningen en Princen een proefftuk genoemd; en dus moest men daar op uit zyn, dat gelyk het de cieraad eener Pyramide is, datze altoos geheel en ongeschonden weer werd opgenoomen, zonder eenige breuk of kreuk te lyden, nog in haar opstel, nog in 'er saamenvoegzelen; dat de cieraad van het korfje daarentegen bestond in altoos leedig weg te gaan, en zonder dat 'er iets overbleef van 't geene dat daar in was opgedist; tot een zeekeer bewys datze goed, smaakelyk en het gezelschap byzonder aangenaam moeten geweest zyn.

Wy willen hier geene twistredenen voeren, of het geraaden zy Heiningen in de Thuinen te planten, want daar twyffeld niemand aan, om datze met een ook verftrekken om de Winden te breeken, en vooral in Thuinen die wyd en breed van omtrek zyn, en daar men alderlei slag van Boomen kan zetten; men zal ook niet bepalen of ze in kleine Thuintjes moeten weezen, dewyl het afhangd van de lust en neiging die daar Meesters van zyn, om 'er meede te leeven na haar goeddunken.

Indien daar iemand dan zin in heeft, zo diend hy wel te weten, dat alle de Boomen die zwaare Heiningen maaken, en de geene die geen vroege of veele vruchten geeven, dat deeze alle heelendal uit eenen kleinen Thuin behooren gebannen te blyven; en derhalven zouden 'er de Appelen nog Peeren op wilde Stammen Ge-ent, nooit plaats krygen; maar met de Appelen op Paradys, en de Peeren op Quee, en de Kerffen niet op Kriek, maar op Kers uit de natuur, (anders Scheur-kers,) Gezoogt, Ge-ent of geöcculeert zyn, als

dan grooter en meerder Vrugten voortbrengen; want die maaken zulke kleine Heiningen, dat men 'er ligtelyk een maatig deel van, in eenen kleinen Thuin kan hebben, zonder datze daar de alderminste hindernis ter wereld geeven.

Alles loopt teegenwoordig in Vrankryk niet alleen, maar ook in Neederland op den Peere-boom uit, en daar veel Liefhebbers en wy ook voor zyn, zo om dat die, wel behandeld zynde, geen wanschaapen Heining kan werden, als om datze daarenteegen aangenaam zyn, en het geheele jaar door plaazier kan geeven, het zy door de genoegzaam vroeg rype, overvloedige, en schoone Vrugten; het zy door de ronde opene, en cierlyk uitgebreide figuur, die t'allen tyde in weezen blyft; als ook; om datze alle jaaren zeeckerder Vrugten als de Appelen voortbrengen, welke laatste hier te Lande meer het Ongedierte onderworpen zyn, als de Peeren: de reeden onzes bedunkens hier van is ook, dat blaaderen van Peeren niet zo wol-agtig zynde, in't voor jaar ligter van malkanderen gaan, en de bloemen ordinaar langer van steel; maar de Appelenbloemen van korter steel, en haar blaaden wolagtig zynde, willen niet ligt van een, en derhalven het Ongedierte als Treck-Maaden, Wormen, Luizen, enz. daar ligter in blyven, en alles op-eeten, gelyk de ervaarentheid dikwils maar al te veel leerd.

Wy zullen zien wat Peeren het zyn zullen om in een Thuin te planten, daar den Meester niet meer als een Heining wil hebben, of in hebben kan: hoedaanig de tweede zal zyn, zo daar plaats voor is om dezelve te zetten; en vervolgens zullenwe voortgaan met te onderzoeken, wat voor slag al de andere moeten weezen om Thuin van alderhande groote meede te beplanten: met een bepaalende welke op tamme Stammen of om beeter te zeggen niet op wilde, wrange, enz. als booven reets is getoond; maar op wel-draagende soorten en voor de tweedemaal Ge-ent, Gezoogt of Ge-occuleert, en welke op Quee of Doorn best behooren.

Wie weet niet dat in het algemeen gezeid, den toeleg van alle Planters is, om de Vrugt niet alleen, maar ook om die bytyds te hebben, en daar heeft men reeden toe; in dat geval behoord men zo veel moogelyk de schikking van de natuur overeen te brengen met onze begeertens, omze veel eer voor den dag te brengen als zy doen op de hooge gefnoeide Boomen, en byzonderlyk om die
schoon

schoon en goed te leveren; men heeft het geheim nog niet lang geleeden uitgevonden, omze merkelyk vroeger te kunnen krygen zonder dezelve te bederven, of eenigzints te krenken: derhalven is de ervaarentheid van den Hovenier hier wel van zonderlinge nuttigheid: gelyk zulks nu is bekend, hoe veel vroeger in Neederland de Perzikken op Abrikoos Geocculeert rypen, als op Krooff of Pruim; de vroege-Peeren, zy moogen zyn, welke het ook zyn, zo wel Neederlandse als Fransse of andere, zyn eer ryp op Citroen de Zirene of vroege Wyn-Peer Geocculeert, als op andere Stammen voortgeteeld; dat men zeld, het zelve geschied met die eenigzints te bederven of krenken, is onzes oordeels meer te wyten den Hovenier in 't behandelen van die Boomen, als wel de Boomen zelfs; men zoude kunnen toonen, Perzikken op Abrikoos Geocculeert, die nu byna vyftig jaaren lang schoone Vruchten en zeer vroeg ryp, hebben voortgebracht, en nog jeugdig staan; zy moeten maar wat meer werden uitgesnoeid, en zo houden zy haar kragt, en wassen alle jaar nog eeven sterk; echter moet men kennen, datze veel teerder zyn als alle de andere, maar geeven ook meerder Vrucht, en zo draagenze haar zelve als dood, zo by aldien men haar alle jaaren niet wat verligt, met wat minder hout te laten houden; en als de Blommen gezet zyn, wat jonge Vruchten dan daar van af te trekken, welke dan zo veel grooter en smaaklyker bevonden werden: (zynde waarlyk de regte deugd van een Vrucht) want groot en geurig, zyn de regte hoedanigheeden die een Liefhebber in een Vrucht desidereed. Dog eevenwel moet men zonder tegenspraak gedoogen, dat die wyze Moeder de Aarde, altemet den tyd van vier, vyf en zes Jaaren neemt om Korrel-vruchten te teelen; en nogtans op de eene Boom vroeger, op de andere laater als nu getoond is, en zig zo troosten, datze voor eerst in 't vervolg het geleedene gebrek volkoomen vervuld; en ten tweeden, datze om ons Steen-vruchten en Druiven te leveren, gewoonlyk minder tyds behoefd; want inderdaad naauwelyks gaan 'er twee, drie of vier Jaaren van een welbeleid grond-bewerp voorby, of men begintze in genoegzaame meenigte te krygen, wagtende na den vollen oogst van het vyfde, zesde, en volgende Jaaren.

Hier onderfeld men dezelve verscheidendheid in het vroeger en

laater rypen van alderley andere Vrughten , op elke Maand van het Jaar ; 't welk meest afhangt , als getoond is , van den Hovenier , en ofze op warme of koude plaatzen geplant , en op wat Stammen zy zyn geteeld.

't Is het werk van een regtschaapen Liefhebber dat hy op dien voet zyne zaaken behoorlyk aanlegge , om in warme Jaaren de Herfst en Winter-vrughten niet al te lang aan de Boomen te laten hangen , en dienvolgens zig niet te misleiden met haare rypwerding , die deeze Vrughten eerst moeten krygen na datze een tyd lang opgeslooten zyn geweest ; zeeker daar bederven 'er veel in de bewaarkaamers , by mangel van vroeg genoeg geplukt te weezen ; men zal elders raad geeven om ten minsten een gedeelte van dat ongemak voor te koomen.

De Vrughten die in het laatste van Mey en Juny vallen , zyn de Aardbeezien die gemeenlyk een goeden overvloed belooven , en waarlyk ook voortbrengen , zo 't maar niet al te lang en sterk blyft droogen , die haar zeer verminderen ; maar alsse beginnen te rypen de reegen te meenigvuldig vallende , doet haar ook ligt rotten , vooral zooze sterk van lof zyn ; dan koomen de Mey en Praagze-Muskadel-Karssen , die men best , om vroeger als ordinaar te hebben , teeld in wel aangeleide Heiningen , en voor het eindigen van Juny of 't begin van July : in Holland de Kruisbeyen , de Flamboozen , de groote zoete Karssen , zelfs de Morellen , zooze maar de morgen of naamiddig Zon hebben ; dan komen , (zo maar warme drooge dagen volgen) de Meloenen , de vroege Abrikozen , en sommige kleine Muskes-Peeren , teegens de lattingen , welke door zoete voortekens de Rykdommen poogen te verbeelden , dieze met haar allen in de aankoomende Maand belooven.

Dat is te zeggen in July , dewelke in 't gemeen , en met reeden de Maand der bloozende Fruiten werd genoemd ; dus heeft men vervolgens eenen overvloed van vyftien of twintig deezer soorten van Vrughten , en die Fruiten ten einde loopende , zo koomen de laate Karssen , met de groote Bigarrooze daar op te volgen , en schoon voor den dag te koomen ; de wakkerheid der Ampluiden , suiker onder haar gebied hebbende , maakt een wonderlyk gebruik van alderhande bloozend Fruit in verscheide gedaanten met die te Confyten , enz.

Dat

Dat de Meloenen naar veeler oordeel, voor al in heete Landen en hier te Landen in warme en drooge Zoomers de uitneemste Vruchten van het Saizoen zyn, zal niet ligt ontkent werden; en zo dan de vroege Peeren aan latingen staande met Meloen-kassen wierden verzien, omtrent ten halve van dito Maand, die zoude moeten bekennen, dat het zeer smaakelyke en verfrissende Vruchten waaren; en die in Vrankryk en andere warmer Landen, zyn vergezelschap met een meenigte van Vygen; hier in Holland met Avant-Perzikken, geele Pruimen, de Catryn-Peer uit Duitsland; de Petit-muskaat, en de gewoonelyke Abrikoozen; ondertusschen beginnen de Heiningen en in de oope lugt geplante zo laage als hooge Boomen om stryd in arbeid en verschil te raaken, wie overvloediger zal opleeveren Citroen de Zirénen, Vigos-Peeren, Fransse Madames, Kalmer Peeren uit Duitsland, Quisse-Madames, Magdeleen-Peeren, vroege Suiker-Peeren, vroege Rozeletten, de Bourbons, de Muskaat-Robers, de Poires Sans Peau, en een hoop andere van minder hoedanigheid, en derhalven heeft men reeden om over de Maand van July heel wel in zyn schik te wezen.

Als men in de Maand Augustus komt beginnen eenige Druiven te ripen, als die van Candia, de Peerel-Druif; en de hier bekende vroege van de Heer vander Laan; ja aanstonts is men om zo te zeggen, in een ruim Magazyn van een oneindig getal fraye Fruiten, in het begin deezer Maand, de vol op van veelerhande late Karssen en Perzikken op Abrikoos geocculeert, zynde de Abrikozen dan al geconsumeert, indien maar het Saizoen wat warm is geweest; zo wel aan Muuren, Heiningen of Latingen, als die in de oope lugt staan, en zelfs tot overmaat van alles wat men wenschen kan; maar (*let wel*) zelden zeer groot, zo men by tyds niet den Boom van een goed deel, als ze pas gespeend of gezet zyn (of eer dat ze haar steen maaken) komt te ontlasten; want kleine Perzikken vallen zelden smaakelyk, en by aldien aan een Boom zulken vervloed van Vruchten gelaaten werd, zal hy kleine geeven, en haast koomen, slegt en dun hout te maaken en kort daar aan te sterven, en dus zo zoude de gierigheid de wysheid bedriegen; en dan koomen de Meloenen uit het vlakke veld aan, met die van de Zaay-kassen, die tot het einde van die Maand toe blyven duuren; by goede, drooge en

warme Zoomers en Na-jaars of Herftten veel fmaakelyke: daar benevens krygt men in 't laafte deezer Maand graauwe Suiker-Peeren, Robyn-Peeren, de Saffraan-Peeren, de Zoomer Bon-Chretien muské, de Caffolet, de Esparnie, de Fondante van Brest, de Rozetlet, enz. booven alles is dit de beroemde en overheerlyke Maand voor de Fruiten die een yder om uit de hand te eeten aldermeest behaagen; zo ook de Pruimen, die sommige Liefhebbers byzonder aangenaam zyn, datze, indienze in een warme Land-streek, en aan welbeleide Lattingen stonden, zy de deugd en waardy der meeste Vruchten van het Saizoen zouden betwiften, of voor het minste met de volmaakste gelyk staan; deeze Pruimen zyn de beide Pedagróns, de enkelde en dubbelde Boere-witte-pruim, en de Violette of Peerffe, de Royale-Pruim, de Drap d'Or, de Abrikoos-Pruim, de Sinte Katryne, de Violette Diapré, de Rouchecourbon, de Reine-Claude, enz. gevoegd by de geene die vry wel aan Heiningen en opgaande Boomen, als de ordinaire Witte-boere-pruim, slaagen; naamelyk, niet alleen het meestendeel van die wy genoemd hebben, maar ook alle die de naam van Pruimen van Damast draagen, en die wel van vyf of zesderley verscheide soorten en maakzels zyn, 't zy van groote, 't zy van kouleur, 't zy van gedaante, het zy van vroeger of laater rypheid; als de witte en zwarte violette, graauwe, in Vrankryk meer als in Holland by de Liefhebbers bekend.

Eevenwel, hoe ryk Augustus zig verтоond, zo mag men zeggen, zonder overslag te maaken, dat de Maand van September daar voor in 't minste niet behoefd te wyken; want wat brengt zy niet voort in onze en andere gewesten? het is den regten tyd van schoone Perzikken, enkelde Roode of Princesse Abrikoozen, dubbelde, roode Bredaasse, de vroege enkelde en dubbelde Montange Perzikken; het hangd'er overal zo vol van, dat het stikt; ja ook van Druiven, als hier in Holland de Avant-druif, de Candiaasse-druif, zynde hier de vroegste van alle, en dikwils in July ryp; de groote vroege, tot Leyden genaamt die van de Hr. vander Laan, de vroege Frontenjak, enz. men zet ze op alle Maaltyden niet anders voor, als by groote Pyramiden; de Witte en Roode Magdaleene, en de Minjonne, die pas in de voorige Maand begonnen hebben; de Perzikken zyn hier nog altemaal niet op, want 't is nu het hartje

van

van 't S
Lak-Per
tons met
re te boov
der die de
ber leeverd
ne en sinna
den Herft
Appeltraag
rypen.
De Ma
voorzen
deel; w
ten, om
ryk gevo
we musch
dere kant b
de Bergem
longe, de
eonge, of
zouden zyn
maar zelf o
te konnen
Het Ry
voigd zand
den, by
zaamhe
om ons
dering
Novemb
rige Ma
Druiven
gedraage
opgeloo
gedaan
schynen
cerig

van 't Saizoen om die in overvloed te vinden; als de Zwolfe, de Lak-Perzik, de witte en roode Montange, de regte Merikantons met de groote en roode Bloem, die in lekkerheid veele andere te booven gaat, en dat yder op zyn gezette tyd, volgens de order die de natuur onder haar heeft ingevoerd: de Maand September leeverd ook nog overvloed van treffelyke en veelderhande schoone en smaakelyke Appelen, waarom ook by de oude Latinisten den Herfst gemeenlyk genoemd werd, *Pomifer Autumnus*, den Appeldraagenden Herfst, om dat in die tyd de Appelen meest rypen.

De Maand October is wel met zulk en ruimte van Vrugten niet voorzien als de voorgaande; maar evenwel ook niet heel misge- deeld; want schoon men de Perzikken en de verdere nu gezeide Vrugten, om uit de hand te eten niet mogt goedkeuren, zo is men echter ryk genoeg, van lekkere Druiven; als Kattepis, Muskadel, Blauwe muskée en gemeene Frontenjak enz. te plukken, en aan de andere kant by meenigte van uitsteekende Peeren, als de Buré-Gris, de Bergemotten, de Sucre-vert, de Muskaat-fleuri, de Verdelonge, de Krasane, de Marquisin, enz. en 't is zeker dat een eenige, of ten hoogsten twee of drie van deeze soorten overgenoeg zouden zyn om ons niet alleen te verschaffen datwe noodig hebben, maar zelf om volkoomen tot het vermaak van den besten Liefhebber te kunnen strekken.

Het Ryk der Fruiten die eerst rypen als zy opgeslooten leggen, volgd aanstonds; de Fruiten die men op de Boomen ryp laat werden, byzonderlyk het Ryk van de Steen-vrugten, welkers duurzaamheid doorgaans met het laatste van October bepaald is; maar om ons daar in te troosten, verneemenwe zo schielyk de vermindering der Vrugten niet; of daar schiet 'er voor een gedeelte van November nog een meenigte over, diewe op 't einde van de voorige Maand zo zaagen uitmunten; voeg 'er by, dat de lekkere Druiven nog een tyd lang kunnen duuren, indien men zorg heeft gedraagen omze voor het vriezend weer te plukken; en die wel opgeslooten of aan zolders gehangen, te bewaaren; want als dat gedaan werd zo hebbenze regt van op de Taafels te moogen verschynen, en zyn daar inderdaad heel aangenaam, hoewelze echter eenigzints drooger, of wat geschrimmeld vallen; men kan niet looch-

loochenen datze altoos goed zyn , zo lang alsze met geene verrotting besmet werden, en met die aanstonts af te plukken , op datze de naaft aanhangende niet meede doen bederven ; zo kunnen ze ook lang in droog zand gelegd , en bewaard werden. Zo spreekende , heeft men voornaamelyk de lange Muskadel, in Vrankryk zo bemind in 't oog, die de grootste Koning van de Weereld zou bekooren.

Daarenbooven, zo leeverd deeze Maand nog de ruimte en overvloed van verwonderens-waardige Peeren ; op de wel gestoffeerde Fruit-kaamer brengt m'er een deel voor den dag, die in 't einde van October ook hoog in agting zyn ; waarlyk nu zyn'er nog Bergemotten , Krasane-Peeren, de Marquizin , de Lanzak, enz. en dat meer is , zo isze ook de Meester en uitdeelster van veele andere goede Peeren ; want daar zyn'er die op haar tyd beginnen ryp te werden ; en dat is ten voordeele der geene die haare Thuienen in warme en drooge Aarde hebben, of die voorzien zyn met lattingwerken ; maar hooge en laage Stam-boomen , wiens Thuienen in wat vetter en kouder grond leggen , die werden dan , alhoewel wat laater rykelyk bedeed met deeze zelve Peeren ; naamelyk van de Franffe d' Espine, en Saffery, de Ambrét, de St. Germain, de Pastorelle, de St. Augustyn, de Virgilleuze, enz. en zelfs voor de Liefhebbers van brosse en muskeerende Peeren, brengt de Maand November de Bon-Chretien d' Espanie voort, de Amedotten, de Martin-Seks, de Rozelet de Hyver, altemaal taamelyke goede Peeren, maar lang zo lekker niet als de malsze, Aromatike, Fondante en murwe Peeren vallen.

Tot aan de Appelen toe werd deeze Maand November van de Vrugten verheerlykt , die de blyken van haare verdienste in agting brengen, de roode en witte Winter-Calevilles, de Goud-pippingen munten echter booven allen uit , nogtans latenze voor haare makkers, te weten de Api, de Renette-blanche en Grise, Renet-d'orré, de Korpennu, de Passé-Pome, de Fynoljet : en van de Hollandse, den Aagt, de enkele Guldeling, Paas-Appel, de Nelguin, enz. het open veld voor de Maanden van December, January, February en Maart.

Het dunkt ons onnoodig wydloopiger van de Vrugten der Maand November en December te spreken, als die genoegzaam in 't be-

zit

zit zyn van het genot der meeste rykdommen van die beide ; en daarom is het de waarheid datze nog al zo slegt niet zyn; inzonderheid in Jaaren die wat laat bykoomen ; en zelfs , gelyk als wy elders gezeid hebben , heeft men ook dikwils reeden om te klaagen dat de voornaamste Vruchten van het Na-jaar in het laatste deezer Maand niet al te schielyk aanrypen ; nogtans beurzen en rotten zy by meenigten , als of haar lot inderdaad niet toe en liet datze langer zouden duuren , maar daar van is meenigmaal den bewaarder zelfs de oorzaak van.

De schikking van de natuur wil niet gedoogen dat het geene binnen weinig Maanden tot den hoogsten top van volmaaktheid is opgesteegen , lang in dien zelve stant zoude blyven ; en derhalven begint onze Republyk der Fruiten , die in de Maand Mey zo heerlijk bloeide en groeide , in de volgende Maanden een groote verandering van Toneel te krygen ; maar de Fortuin loopt haar geweldig teegen in November of 't begin van December , als wanneer het des nagts begint te rypen , ja te vriezen ; en daarom mogen de Winter-vruchten niet al te lang aan de Boomen blyven staan ; maar in de Winter-kasten wel bewaard te werden , op dat de vorst niet te fel en te ras kooome in te dringen , en zo dezelve anders wel geplukt en tot nog toe bewaard , niet koomen te bederven ; en alzo zyn voor die Maand nog eenige van deeze Peeren overgebleeven , die in de twee voorgaande Maanden zo overvloedig voor den dag kwaamen ; wy hebben ter loops booven al aangeteekend wat het uitwerkzel is van de laat aankoomende Jaaren , wanneer de Winter-vruchten moeten geplukt werden ; en van de gronden die wat vet en zwaar vallen , en gezeid , dat de Vruchten dieze voortbrengen vry langer tyd van doen hebben om te rypen , wegens haar hardigheid , scherpigheid , of laffigheid , dat gebreeken zyn waar van zy door twee of drie Maanden opsluitens geneezen werden , en bygevolg dan verkrygen , het geenze goed maakt , dus kan men somtyds in deeze Maand nog uitsteekende Virgilleuze Peeren hebben , eenige Ambretten , Saffery-Peeren , bygeval ook sommige Epines , Saint Garmains , en wel Fransse Kolmar-Peeren , en Sint Augustyners , die waarschylyk nu eerst zullen voor den dag gehaald werden ; en daar beneevens eenige brosse en muskeerende Peeren ; als de groote Muské de Hyver , de Citroen-Peer , de Portaal-Peer zelfs , zo

vermaard in het Landschap van Poitou; in Holland, Zeeland, en Gelderland de Kamper-Venus-Peer, de Foppen-Peer, de Winter-Kaneel-Peer, de Yfendyks-Peer, Winter-Burrec, Generaal Duits, Poire la force, enz. welke den overvloed van January rykelyk vermeerderen; men kan niet nalaten om toe te stemmen dat alle deeze foorten van Peeren nog iets hebben 'om de Maand van January hoog genoeg te waardeeren; men moet zig wel schikken naar het geene dat hy heeft en geeft, en niet onvergenoegd daar over wezen, om dat inder waarheid den gelukkigen tyd van overvloed met de leste Maanden van het Jaar is voorby geloopt.

Men zoude schier moogen zeggen dat in February, en nog meer in de Maand van Maart, den volkoomen ondergang van het Ryk der Fruiten begint; met ziet 'er haarent weegen een wonderlyk verval in, want behalven de drooge en natte Konfituuren en Appelen, en het geen men Stooft-Peeren noemt; naamelyk de Double-fleur, Donville, Angobert, de Kamper-Peeren, de Thomas, de Florus-Heypeeren, enz. die in deeze Maand, en tot aan de Aardbeyen toe, bykans alden voorraad van het na-banket eener tafel uitmaaken; want wat is 'er uit de hand te eeten voor ons dog anders over? als de Camper-Venus-Peer, de Generaal Duits, de Winter-Kaneel, Poire la Force; maar byzonderlyk de Bon-Chretien die aan een Glinting, Muur, of Schutting lang gehangen hebben en wel bewaart zyn geweest; men moet derhalven na het gevoelen der Franssen, ja ook andere Liefhebbers eenstemmig toestaan, dat zy bekwaam zyn om gelukkig de veldtogt te eindigen: hoewel nog eenige harde en wreede Winter-Peeren altemet langer kunnen bewaard werden; ja zo het geoorloft is, zo moet men haar houden als voor de agterhoede, en de hinderlaage van het Heir der Fruiten, dat aan het scheiden is; waarlyk het groot getal van andere Vruchten die agt of neegen Maanden lang zig dapper hebben gekweeten, maar nu buiten dienst geraakt, zo blyft 'er de Bon-Chretien, na het oordeel der Fransse, alleinig over, zynde zo als het schynd den Oversten, die met een kleine hoop van onder-bevelhebbers, langsaamerhand het voor-jaar inwagten.

Wy onderstellen dat ons de ervaarendheid ten aanzien van de Fruiten drierley dingen leerd.

Eerst, dat de Fruiten aan welgeleide Lattingen, Muuren, Hei-

nin-

ningen in yders Thuin gewoonelyk wat vroeger ryp werden , als die aan hooge en laage Stam-boomen groeyen.

Ten Tweeden, dat het Oosten en Zuiden onder de Latting-boomen aldereerst rype Vruchten opleeveren , die doorgaans gelyk aankoomen , datze beide omtrent agt of tien daagen in de voorbaat zyn van het Westen ; en aan het Noorde wel vyftien of twintig daagen op zyn minste ; maar waarlyk de Vruchten hier in 't Noorden wassende, zyn schier niet noemens waardig, of 't (moest de Buré zyn, de Krafane, de Stoof-Peeren, enz.

Het Derde eindelyk, dat ons de ondervinding ten opzigt van de Fruiten leerd , is dat de Zoomer-vruchten die naar maate van 'er rypwerding moeten geplukt werden , als Perzikken, Pruimen, Peeren, enz. binnen agt of tien daagen altemaal aankoomen, en het zelden langer uithouden ; want een Fransse Madam, een Kalmer Peer uit Duitsland, een graauwe Suiker-Peer, booven al, de vroege Wyn-Peer of Citroen de Zirene, en meer andere, werden straks beurs of meelig, en zo onbekwaam om gegeten te werden ; waarom ook eenige wat eerder moeten geplukt werden, op dat ze een dag of drie langer zouden kunnen gebruikt of eenigzints verzonden werden ; en ten aanzien van de Peeren die men opsluit, waar van de eerste in 't begin van den Herfst voor den dag koomen, naamelyk de Buré, Verde-Longe, Bergemot-Muskeé, enz. elk deezer soorten kan ten hoogsten vyftien of twintig daagen, ja langer niet duuren , de verscheiden aart der Boomen , de verschillende gronden , en 't onderscheid van stand , verlangen eenigzints haare duurzaamheid.

Aangaande de geene die in het laatste van den Herfst , en de geheele Winter door vallen , die men , van wat voor slag het zy , weg leid , zig alleen vernoegende met de soorten te onderscheiden, die leggen regtschaapen naauwkeurige Liefhebbers alleen ; ook de Fruiten van dezelve soort onderscheidende, volgens de Boomen, en de standplaats daarze van daan gekoomen zyn, om net den tyd te weten wanneer zy rypen en duuren kunnen ; ten aanzien deezer soorten , hier wel op gelet zynde, zullen zy van den laaten Herfst, en den geheelen Winter door, ons voorraad leveren ; en de zulke zyn voor het begin van October, als de Krafane, de Marquizin, Mefire Jean, Sukré-vert, Poire de Vinje, de Lanfac, Muskaat

Fleuri, enz. andere verschaffenze voor vyf of zes weeken, als daar zyn voor het einde van October en een deel van November, de Louise-Bonne, de Petit-oin, d'Epine, Martin-Sek, enz. andere eindelyk brengen op voor twee Maanden, en dus kunnen, de Virgilleuze Peeren, de Ambretten, de Saffery, Pastorellen, St. Augustyns, St. Germain-Peeren en verdere Nederlandische Peeren booven genoemd, voornaamelyk d'Epines de Hyver, welke nog een gedeelte van November en geheel December door blyven duuren; eenige harden het zelf uit tot January toe, en zo stoffeert de Fransche Kolmar en de Bon-Chretien January en February, gelyk ook de andere booven genoemde Peeren, de Maanden Maart en April tot in Mey zelfs.

Men moet hier uit besluiten, dat men by voorbeeld in de Zommer een genoegzaam getal fraaye Boomen van soort hebbende, 'tzy aan Latwerken op alderley Zon en lugt staande Kerffen, Perzikken, Pruimen ja ook Peeren, booven reets genoemd; als ook aan Heiningen en opgaande hooge of laage Boomen, onder beding dat de Boomen nu tydig zyn om Vrugt te kunnen geeven, dat een Liefhebber by goede jaaren, staat mag maaken, dat hy binnen den tyd van twintig daagen Fruiten genoeg zal hebben van alderhande slag: laat ons eens neemen een enkele of dubbelde Avant, en nog drie deftige Perzikken, als de vroege Montagne op Abrikoos geocculeerd, en de Minjonne aan Schuttingen of Lattingen, en tusschen beide een Praagse Muskadelkers op kriek of Scheurkers Gezoogt of geocculeerd, en een in het Oosten, een in het Zuiden, en een in het Westen; zulke drie fraaye Perzik-boomen Piramieds wyze gesnoeide Kerffen tusschen beide geplant en aan dit Heiningen gebonden, (en nogtans zal den een den anderen niet beletten in 't groeyen nog Vrugt voort te brengen, om dat ieder een byzonder voetzels trekt) daar van zal men zeer vroeg niet alleen overvloed van rype en zeer smaakelyke Kerffen hebben, maar ook lang rype en groote Perzikken, ten minsten wel den tyd van drie weeken; (maar men moet echter hier niet al te gierig zyn met zeer veel Vrugten aan een Boom te laten, voor al zo de eene of de andere Abrikoos of Perzik-boom wat zwak van gewas zy, want het is beeter dat een Boom wat minder Vrugten en dan zekkerder en grooter geeft, als meer en klein, als welke nooit zo

smaa-

fmaakelyk zyn , en altyd den Boom zeer verzwakken , daar hy anders alle Jaaren sterker werd , en zo bekwaam om Jaar voor Jaar meerder en schoonder Vrugten voort te brengen) indien men dan zes Perzik en Abrikoos-boomen heeft , dat geen overgroot getal is ; en heeft men 'er twaalf , zo zou men zeer veel Perzikken van die konnen plukken , en zulks maakt men een deftige voorraad by goede Jaaren uit ; men moet het zelve zeggen ten opzigt van de Abrikoozen , enkelde of Princeffe en Breedaaffe , die grooter zyn hier te Lande ; zo ook de Magdaleen-Peeren , de Chevreuze , de Admirable , Citroen de Sirene , de Catryn , Fransse Madam en vroege Kalmer-Peer.

Deeze oprekening doet ons een genoegzaamen overvloed van de gezeide Vrugten verhoopen ; wat is 'er dan niet te wagten , en met meer reeden , indien men tweemaal , driemaal , viermaal zo veele Boomen na de groote van den Hof van eenerley soort en puikgoede Fruiten heeft ; desgelyks van de gezeide Peeren , zo ook twee Rozeletten , of twee Robyn-Peeren , het zy aan Heiningen of opgaande Boomen , tot haar vierde , vyfde of zesde Jaar gekomen , en altoos wel gefnoeid en onderhouden geweest zynde , konnen t'zaamen veertien daagen lang voor het minste , en in dien tyd zeer veel Peeren opleeveren , die de eene na de andere ryp werden , en zo wel twee of drie weken lang den Liefhebbers voldoen ; en bygevolg vier derzelve zo veel meer , naamentlyk by goede en vrugtbaare Jaaren ; dus zullen twee , ja vier Peereboomen , van wat Saizoen zy ook zyn , elk van zyn soort in het byzonder een genoegzaam getal aanbrengeu , dat altoos verstaan moet werden van Vrugten die niet kloek nog groot en vallen , anders zynder altyd niet zo veel op yder Boom.

In 't begin van den Herfst vind men wederom het zelfde met de kloeke Vrugten , en derhalven zullen twee groote Peere-boomen van Fransse Madammen , graauwe Suiker-Peeren , Saffraan-Peeren of Burées , aan Heiningen , binnen veertien daagen schoone Peeren genoeg opbrengen ; zo ook aan Lattingen , zullen twee of vier Bergemotte-Muskée meede niet minder geeven , desgelyks ook de Vrugten van het na-jaar belangende , twee en vier Heiningboomen van Krafane-Peeren , de Marquizin , d'Epine , de Virgileuze , de St. Germain , de St. Augustin , de Ambret , de Saff-

ry, enz. en van de Hollandse Fruit-boomen booven genoemd, gelyk ook de Bon-Chretiens aan Lattingen of Muur in Neederland, naar maate van het zelve getal, zo zy het geluk hebben van daar wel te tieren, zullen voor 't minste het dubbeldeel geeven.

Dat ik van de Peeren gezcid hebbe, moet met nog meer reeden, van de Appel-boomen verstaan werden; die behalven de roode Zoomer Calevielles en veele Neederlandse Appelen, die doorgaans vrugtbaarder zyn als de Peere-boomen; naamentlyk by goede voorjaaren, als niet veel zwaare of stinkkende Zee-dampen en Miften enz. des Avonds opkoomen, en zo veel Ongedierte, als de Wolf, de Luis, de Trek-maaden, de Rag-ryp enz. in de zelve gevonden werden, byzonder zo dan de nagten nog koud en schraal daar op volgen, als wanneer de wollige blaaderen der Appelen niet van malkanderen scheiden willen, en zo het Ongedierte de Meester werd; en kort daar na de Boomen staan ofze verbrand, of van den Blixem verzengt waaren.

DERDE

D E R D E D E E L .

E E R S T E K A P I T T E L .

*Wat Peere-boomen men uit zal kiezen om alleen
tot Heining geplant te werden.*

De Eerste en voornaamste in de Thuinen.

Hoewel wy niet en twyffelen of onder de beste Fransse Winter-
Peeren kan wakker gedongen werden om de plaats, daar hier
't verschil om is, door deugd te verkrygen, zo maaken zy geen zwaa-
righeid te zeggen dat Bon-Chretien de Hyver de beste is, want dus
sprekenzer van :

Ieder Liefhebber moet bekennen, dat de natuur ons onder alle
Korrel-vruchten niets schoonder en heerlyker voor 't gezigt lee-
verd als de Bon-Chretien-Peeren, 't zy om haar maakzel dat lang-
werpig en Pyramidisch wyze oploopt, het zy om de verwonder-
lyke grootte; als by voorbeeld, van drie en vier duim in de breed-
te, en vyf of zes in de hoogte, zo dat het gemeen genoeg is dat
men 'er ziet die ruim een pond, en ook die by de twee ponden
toe weegen, dat zeeker al een zonderlinge zaak is; maar voorna-
mentlyk is het hoogroodkoloryt, waar meê den grond van haar na-
tuurlyk geel is opgehelderd, indienze een fraaye stant hebben, een
wonder van de Weereld: behalven dat men van deeze Peeren den
langsten tyd plaizier kan hebben, zo op den Boom, daarze oog-
schynlyk aan zyn groeyende van de Maand Mey af, tot aan het
einde van October toe blyven hangen; als in de Fruit-kaamer,
daarze nog met gemak, vier en vyf Maanden lang kunnen duuren,
de Liefhebbers diese koomen zien, wil vermaaken; gelyk het
gezigt van een Juweel, of eenigen schat, den Heer diese bezit
verheugd; zy zyn het schoonste cieraad van de Taafels, en die
door alle Landen heenen, en voornaamelyk in Vrankryk, daar 'er
de Thuinen eene wonderlyke meenigte van voortbrengen, de al-
der-

derhoogste agting hebben verkreegen; zy zyn het die doorgaans gebruikt werden, als men aanzienelyke geschenken van Vruchten wil geeven, en vooral om afgeleegene plaatzen, zo wel binnen als buiten het Land daar van te verzenden; deeze zyn het eindelyk om wiens schoonheid alle verstandige Hoveniers altoos met uitnemenden yver om gearbeid hebben, die ook van de grootste nuttigheid zyn, voor de geene dieze aankweeken, met inzicht om haar te verkoopen; gekookt zynze goed by uitnemenheid, als men haar wil eeten eerze volkoomen ryp werden; en men kan ook niet ontkennen dat ze raauw ongemeen lekker vallen als men haar den tyd daar toe wil geeven, byzonderlyk indienze uit een Thuin koomen daar den grond van natuuren deegelyk goed, of ten minsten omzigtig behandeld is; nog srykenze de prys, om datze zo groot is booven het meerendeel van andere murwe Fruiten, dewyl haare rypheid heel ongelyk is met de zelve; die om zo te spreken als een Blixem voorby schiet; zo datze in dat slag van Vruchten niet zo haast gekoomen is, of aanstonds werd het beurzig en zet zig tot rottigheid, daar het ryp van elke Peer de Bon-Chretien eenige volle Maanden lang stant hout, met geduld zo het schynd afwagende, dat men haar de eere doe, omze tot zulk een gebruik te beezige, daar de natuur haar toe geschikt heeft.

Maar moeten wy niet zeggen? wie heeft ze ooit in Neederland zo geteeld; het is waar datze hier te Lande ook zeer uitmuntende zoude zyn, zo men dezelve op vroege Portugaalse Quce of Citroen de Zirene, of Fransse Keizerin, en die eerst op Quce geocculeert en doorgeschooten zynde; aan Muuren, wel ter Zonne geleegeen plante, en dan nog zeer lang, zelfs tot in November ja December, zo het Saizon zulks toeliet, aan den Boom lieten blyven hangen, en dan nog weinig aan een Boom, hoewel de zelve al vry wel en sterk walle; en ten laefte twee of driemaal des Zomers de water of sterke looten of takken uitsneed of inkortede; en wel met eenen waarnam, dat men de wortel niet al te diep onder de Aarde en plant, of zal anders in veele Jaaren niet draagen, als altyd veel zwaare water-looten geevende, en also al zyn kragt in hout te maaken besteede.

Maar gelyk men in Vrankryk roemd van de Winter-Bon-Chretiens, zo roemt men in Brabant, en niet ten onregt van de waare

en regte Zoomer Saffraan-Peer, van ouds genaamd de Schaager Maagt, op dito wyze geocculeert of op een andere vrugtbaare Boom; als de graauwe Suiker-Peer enz. ge-ent; voornaamentlyk dat wel is aan te merken, zy is draagbaarder en beeter in de Steeden en agter de Huizen, als buiten in de Thuinen; zy heeft ook schoone glinsterende blaaden en brengt zeer groote en uitmuntende bloemen voort, ja zo groote Vrugten van breedte en lengte, dat wy dezelve meenigmaal gezien hebben ieder een pond, ja meer van gewigt, en byzonder geurig en aromatiek van smaak, wel wat korlagtig, nogtans met veel lekker sap begaaft; het is waar datze op eenige plaatzen wel wat steen-agtig vallen, maar wy hebben booven reets de oorzaak daar van eenigzints getoond, ja dat komt ook meenigmaal van Ongediertens, die zo alsze eeven gezet zyn, dezelve uitterlyk aan de schors maar byten of schenden, welke dan groot werdende, de groey op die plaats belet en alzo steen-agtig aldaar werden.

't Is waar dat in de algemeene stellingen die wy van de uitsteekentheid der Peeren hebben gezeid, de eerste trap van deugd is, datze murw en zagt van vleesch, ja fondant vallen, maar dit ontbreekt haar wat, als zynde wat karl-agtig, dog ten opzigt van haar sap en smaak, kan ze roemen de meeste verdiensten te hebben, booven veele murwe Fondante-Peeren; derhalven men behoorde na de eige keure der Franssen dezelve zo niet onder de eerste, ten minsten onder den tweeden rang der zeer goede Peeren te rekenen.

Schoonze dan de eersten trap van deugd niet heeft, het gaat ten minsten zeker dat haar den tweeden niet ontbreekt; dat is te zeggen het malsche vleesch, dat dikwils zagt genoeg is, met een aangename smaak, en een suiker-zoet sap, dat daar overvloedig genoeg in is, en zelf vry geparfumeerd; de Bon-Chretien heeft buiten twyffel den toenaam van Bon gekreegen, om haar goetheit en groote deugd, boven andere, en die naam is haar overal gevolgd en bygebleeven; uitgezeid in Poitou, daar men zig vergenoegd met ze Poire de Chretien te noemen.

Behalven alle de aangehaalde voordeelen hebbenze nog wat ongemeens; naamentlyk, als alle de andere Peeren op, en geconsu-meerd zyn, dat ze dan nog overblyven om tot aan de nieuwigheeden

den van het voorjaar toe, de Taafels meede te verciereu, en bygevolg zo lang den lust te voldoen der geener die Liefhebbers zyn van raauwe Fruiten; dit alles met malkander baard by de Liefhebbers zulk eene agting voor de Bon-Chretiens, datze denken haar een soort van ongelyk te doen, indien men haar de eerste plaats van alle de Peere-boomen aan Heiningen ontzeide.

Aan Lattingen en Heiningen groeid de Vrugt meer uit den geelen als groenen, vooral zoze op geen wilde Stam staat; maar op Quee of andere nu gezeide Boom ge-ent zynde, altyd geelder en beeter.

Indien den Boom, het zy oud of jong, kwynd en kwarrel, zal hy de Peeren zonder korrels voortbrengen; en zelf zo daar op dien Boom eenen weltierenden tak is, gelyk het meenigmaal genoëg gebeurd, dan zullender in de Vrugt, die aan dien weeligen tak gewassen is, korrels wezen, hoewel 'er geen gevonden werden in de Peeren, die aan die zieke takken groeyen; en zo men een tak uit dien geheelen en kwynenden hoek van zulk een Boom neemt, en Entze gelukkig op eene leevende en gezonde Citroen de Ziréne, Franse Keizerin of vroege Quee-stam, zo zal daar een groenen en lustigen Boom van groeyen, die niet alleen blyken geeven zal van zyne gelykvormigen aart met andere Bon-Chretiens, maar ook van een regtschaapengezondheid, om meer en eerder Vrugt voort te brengen.

Om welke reeden men zeggen moet na veel ondervinding, dat de Peeren de Bon-Chretiens die geel op de Boomen werden, en die in het aanraaken zeer zagt van schil vallen, onderheevig zyn dat ze niet meer als eene middelmaatige deugd hebben, want het is een teeken van ongezondheid, gelyk booven reets is aangewezen, en meest een zeeker teeken van een aanstaande vergaan of sterfen deezer Boom.

Een goede Vrugt-tak zal de Peer lang en breed maaken; dien tak die van wat minder deugd is, heeft korte, gladde en ronde Vrugten; op goeden grond krygenze een goede schil en lekker Vleesch; maar in vette en te gelyk natte en koude Aarde, een harde schil; uit allen deezen volgt dan noodzaakelyk, dat de Peer Bon-Chretien niet al te diep (al was het zelfs op 't hoogste Land en de warmste plaats van den Thuin op gezeide wyze Ge-ent of Geocculleerd)

leerd) moet geplant werden; wil dan een Liefhebber goede en smaakelyke Vruchten daar van hebben, zo moet hy 't gezide wel waarneemen, anders zal hy het binnenste van groover stoffe, en niet zo Fondant vinden, en dienvolgende slegter Vruchten daar van hebben.

Het mag 'er dan meê gaan zo als het wil; my lust, zegt een wel-ervaaren Fransch Heer, Bon Chretiens in alderhande Thui- nen te vinden, om dat wy waarlyk geen beeter Winter-Peeren hebben.

T W E E D E K A P I T T E L.

*Om een tweeden Peere-boom te kiezen aan Heiningen,
en vervolgens van de Derde, Vierde, Vyfde
en Zesde, enz.*

Zy hebben in Vrankryk eenige Peeren die met de Bon-Chretiens stryden, als de Buré de Herfft-Bergemot-Muské de Virgilleu- ze, de Saffery, de Ambret en Epine d' Hyver, zelfs de oude Pe- tit-oin, ende Louise-bonne, met vier nieuwer, als de St. Germain, de Kolmar, de Krafana, en de Marquifin, van veel Liefhebbers geoordeeld werden meer volmaaktheeden en minder gebreeken te hebben als de Bon-Chretiens.

Maar weetgierige Leezer, deeze Fransche Peeren afgehandeld zynde, zullen wy ook eens zien, wat lekkere Peeren uit de hand te eeten in Neederland al van oude tyden af gevonden werden; en die onzes en naar veeler Liefhebbers oordeel niet behoeven te wy- ken voor de Fransche; maar helaas wat zullen wy zeggen, 't is heedendaags de mode geworden, het moet of Fransch of wat vreems zyn; of het is byna in geen agting, want zo is men nu gezet op nieuwigheeden; dog het spreekwoord al van ouds is, *verwerpt geen goede oude, voor dat gy beeter nieuwe hebt*; als wy eens een Fransche Madam, (niet zo zeer een Fransche Peer zynde, hoe- wel zy de naam draagt van Fransé Madam, want de zelve werd by de Fransche Schryvers naauwlyks of nooit met die naam ge- noemt, maar van ouds ja meer dan voor honderd en vyftig Jaaren

te Lande zo bekend en zo byzonder geagt, en voortgeteeld geweest,) een goede welgewasse graauwe Suiker-Peer, een Saffraan-Peer en meer andere noemen, zo zullen wy toonen, dat wy hier niet be-roofd zyn van lekkere Peeren; echter staan wy gaarne toe, dat Vrankryk nu byzonder uitsteekt in lekkere fondante, en schoone Peeren te hebben, de reeden onder anderen is ook, om dat aldaar Jaar voor Jaar zo veel karrels van de beste Peeren werden gezaaid, en daar dan vele nieuwe Vruchten uit voortkoomen, die de eene beeter, de andere slegter van gedaante en smaak enz. zyn, maar zo men in Holland dat ook wat meer in 't werk stelde, wie weet hoe haast hier te Lande zeer schoone en lieflyke Vruchten zouden voor den dag koomen? waarom wy op zyn tyd en plaats ook zullen aanwyzen, hoe kort en op wat manier men uit karrel, Appelen en Peeren kan teelen, de slegste straks maar wegwerpende, en de beste en smaakelykste behoudende; zo hebben wy uit de karrel van een Gout-pipping, een Appel meer dan eens zo groot gezien, en lekkerder als de zelve geproeft; en men kan, ja men moet derhalven niet zo halstarrig op 't oude blyven staan, dat men de zeer goede nieuwe niet zoude willen in zyn Hof planten.

Men zal dan met de Buré beginnen, ten wiens opzigt men vooral moet vast stellen, dat zo wel de roode Buré, anders d' Amboize, of Isembert van Normandie, als graauwe en groene Burées, maar eenderley slag van Peeren zyn, zo dat 'er dikwils van al deeze soorten op een en de zelve Boom gevonden werden; deeze verscheidenheid van koleuren geenen anderen grond hebbende, gelyk wy hier booven in 't getal van de Bon-Chretiens hebben aangeteekend, als alleen de voordeelige stant, of misschien eenige zwakheid van een geheelen Boom, of alleen van eenigen tak deszelfs, de roode doen voortkoomen; zo ook de schaaduwe, 't zy van den geheelen Boom, 't zy van de byzonderen tak, formeeren alzo de graauwe of de groene kouleur, zo ook de Quee, of de wilde Stam daar deeze Peere-boomen op Ge-ent staan, geeven ook de verscheide kouleuren aan de Vruchten; want het kolyt der Peeren op wilde Stammen is meest altyd heel anders als op vroege Portugaalse-Quee of doorn; doet hier by, dat de drooge of vogtige gronden hier ook veel toebrenge; want in drooge gronden zynze altyd rooder en geuriger, en in natte en laage gronden,

den, geevenze minder kouleur, maar groender en vogtiger van sap.

De Buré-Peer bezit 't geen in de Peeren is te wenschen, waarom ook de naam van Buré haar by uitneement gegeeven is, dewyl zy zulken ryken overvloed van fyn en lekker vleesch en geurig sap hebben, welke alle de hoedaanigheeden zyn die een treffelyke Peer uitmaaken; hier kômt by datze groot en zeer vrugtbaar zyn, meer als veele andere Fransse Peeren bevonden werden, ja op alderhande Stammen Ge-ent, zo tamme, wilde als Quee, en in wat Aarde geplant, nogtans zo wel walt, en tot scheurens toe meest alle jaaren met Vrughten beladen zyn; bykans zo wel onder handen van een onkundigen Hovenier, als des geenen, die in de konst bedreeven is; doet hier by, datze weinig onderworpen zyn slymerig, luf of meelig te vallen, gelyk het meerendeel der anderen zagte Peeren; ja datze zo veel ongemak van de oope lugt niet hebben te lyden als de Bergemotten-Muké en andere; maar ook om datze veel eer Vrught draagt als de Virgilleuze-Peer, en schoonder Vrught geeft als elke van haarer Lands-luiden.

Haare Liefhebbers zyn zelfs van gevoelen, dat indien men in al de Saizoenen des Jaars Burées konde hebben, en men zig ontdoen konde van de natuurlyke neiging die men heeft tot de verandering, en voor de verscheidentheid van de Fruiten, dat men in zo een geval om geenderley andere Peer als de befaamde Buré behoorde te denken; waaragtig zynde datze inderdaad zo uitsteekend is, dat by algemeene toefstemming niet alleen in Vrankryk, maar byna in alle andere Landen, ten hoogsten gewaardeerd werd, wanneerze in 't leest van September begint ryp te werden, en zo de plaats van de Perzikken en andere vroege Vrughten komt te vervangen.

De Herfst-bergemot, inzonderheid de Muské verdiend by veele Liefhebbers ook haar lof, zynde om haare deugd en waarde overal wel bekend en zeer bemind, hebbende haar zagte vleesch, dat in de mond smelt, haar zoet gezuikerd sap en het Muskesgeurtje daarze meede doormengd is, en ook daarom meer te agten is, als alle andere Peeren; de Liefhebbers beweerden nog datze in vrugtbaarheid weinig voor de Buré behotfd te wyken, om datze gemeenelyk overvloedig genoeg in 't draagen is, zo wel jong als oud,

aan Glintingen of Stam-boomen; en dus vaardig de moeite betaald van die geene dieze aankweekt, behalven dat men haar ter gunste, en met waarheid kan zeggen, dat teegens de bevinding die men van bykans alle andere Fransse Fruiten heeft, schoonze de alderflegstfe scheen te weezen, nogtans de uitsteekenste is, dat haar ook al byzonder in aanmerking moet brengen; zy is gewend het einde van Oëtober, en een gedeelte van November te voorzien, en duurd ook by goede jaaren tot December toe, zo menze wat lang aan den Boom laat staan, of van de zelve laat afdruijen (dat een ongemeen plaizier is voor onze Liefhebbers) 't welk ook meest afhangt ofze op wilde Stammen of op Quee, en ofze aan Heiningen en Lattingen, of opgaande Boomen staan, zo kan deeze Peer (om zo te spreken) ons eenige Maanden lang onthaalen.

Als in 't voorbygaan diend nog, dat men niet moet denken dat 'er eenig ander onderscheid in de Herfst-Bergemotten is, als die uit de kouleur vloeid; want inderdaad daar is 'er een die graauw valt, en ook een uit den groenen, en deeze is het die men simpel de Bergemot noemd, of de gemeene Bergemot, of ook wel de la Hiliere, of de Recous, enz. dat altemaal niet anders als dezelfde is; daar is ook een ander die gestreept is, dat is te zeggen geteekend met geele en groene streepjes, die werd de Bergemot Suijse geheeten, en deeze mengeling op de zelve tyd, zo in het hout en de Vrucht gevonden werdende; maar ten opzigt van de inwendige deugd, zo dunkt ons, gelyk zo in de eene als de andere, wanneerze beide zo goed en wel gewassen zyn, als zy behooren te weezen, als in Neederland de enkelde of de kleine, en dan de dubbelde of de groote, waar van de kleine het geurigste, en de dubbelde meerder sap heeft, maar niet zo geurig nog zo goet; de groote, is altemets van drie duim breed en hoog, dog gelykenze malkander van figuur, zynde plat, diep, kort en klein van steel, glad van schil, in haar rypen wat groenagtig, en wat leggende geelagtig groen werden, enz.

Het geene aanleiding heeft gegeven om van laate Bergemotten te spreken, is, dat men in sommige reegenagtige Jaaren, of in eenige vette, dog koude en vogtige gronden, of op eene stantplaats die de beste niet en is, of van eenen zeer weeligen Boom, enz. dikwyls eenige met moeite en neerstigheid daar van bewaard

tot

tot in February of Maart, en als dan heeft men het plaizier van zig zelve met de hoop te bedriegen, dat men alle Jaaren diergelyke krygen zoude; maar hier leid de knoop, dat 'er het geval meer deel in heeft, als iets anders: maar *let wel*, een en de zelve Boom die Vrugt draagd voor de Maand October, zalze ook fomtyds in de Maand van Maart leeveren; dat vooral gebeurd, wanneer eenigen tak veel laater gebloeid heeft als de andere, of niet zo zeer op de Zon staat, of niet als de morgen of naamiddag Zon heeft, en derhalven de Vrugten des zelfs laater ryp werden; ja ook de Peeren die lest knoppen krygen op elken Boom, gemeenelyk ook de leste van dien Boom zyn, om ryp te werden; maar dat geschied heel zelden, of wy moogen met waarfchynelykheid zeggen, dat de Bergemotten, die men in zulke ongeleegene Saizoenen krygd, aan eenige opgaande Boomen, op wilde Stam ge-ent zyn gewaizen, en die als gezeid is, moogelyk niet wel van de Zon beſcheenen waaren: den uitflag derhalven van zulke Boomen is doorgaans twyffelagtig en onzeeker genoeg, byzonderlyk om zulke ſchoone Peeren alle Jaar te leeveren, die aangenaam zyn voor 't gezigt, goed van ſmaak, en laat voor den dag koomen; maar wat 'er van zy, 't is waar, fomtyds blyven zy wat langer in ſtant als die aan Heiningen groeyen; waarom het geheel welvoeglyk is, voor de Liefhebbers die maar weinig grond hebben, datze 'er eenige aan Heiningen, en eenige op Stam-boomptjes planten, om alzo wel vroege als laater Bergemotten te hebben.

De Virgilleuze Peer ondertuſſchen, die men in Augoumois Bujaleuf noemd, Chambrette in Limofin; Poire de Glace in Gasconje, en Virgouleuze op zo veel andere plaatzen, die moet na 't voorbeeld van de Peeren de Befi-d' Hery, de L' Eschafferie enz. veel eer, na het oordeel van een Fransch Heer, de ſimpele naam van Virgoulé draagen; het geen 'er hem dus van doet oordeelen, is, om datze uit het Dorp van Virgoulé, (geleegen naby de Stad St. Leonard in 't Limofin, daarze van daan komt, en daarze miſſchien langer tyd zonder luiſter hadde blyven ſmooren, nog meer nog minder, om zo te ſpreken als een Paarl in zyn ſchulp) eindelyk ten allen gelukke aan de Fransche Liefhebbers, en nu tot cieraad van onze Thuinen, te voorschyn gekoomen is, door de mildaadigheid van den Marquis de Chambret, die daar Heer van was,

was,

was, en dieze haar gaf met de naam van zyne Poire de Virgoulé; dog zeedert dien tyd, heeft men begonnen met ernst van haar te spreken, diervoegen, datze tegenwoordig met groote reeden dringt, van te zyn een van de lekkerste en beste Peeren.

Dit is een Peer die lang en groot genoeg van maakzel is, haar steel is kort, diklyvig en vooroverhangende, de schil glad en effen, en somtyds kleurig, en die eindelyk van groen, gelykze op den Boom was, geel werd, naar maate datze de rypheid naaderd, en in het rypen mals en smeltende werd, op 'er tyd geplukt zynde, en daarom isze binnen weinig Jaaren zodanig verspreid in al de Fruit-Hoven van Europa, als eenige andere Peer die ons bekend is.

Maar 't is te beklagen, datze in Holland zo zeer bersten (op wat soort van Stammen datze tot nog toe zyn voortgeteeld) eer de zelve rypen, en blyven dan klein en zonder smaak, ja zooze op eene plaats wel tierd, op dertig plaatzen weder werd het contrarie ondervonden; dog dewyl haar sap zo byzonder lekker is, hebben veele Liefhebbers op meenigerhande wyze de zelve voortgeteeld en op byzondere plaatzen geplant; en is ten laatsten by erwaertheid ondervonden, datze best tierd, zo niet en bersten agter de Huizen geplant, ge-ent of geocculeert zynde, op de vroege Portugaalse Quee, met een pot half vol Aarde, en voorts met waater vol gegooten, als booven van de Perzikken is gezeid, in drooge Zoomers daar by gezet en dikwils des Avonds gevuld, zo blyven de zelve in een geduurig wassen, want zo draze beginnen weegens droogte of koudé in haar groeyen te stuiten, zo bersten zy in 't korte: nog beeter tieren zy en bersten minder, zooze op Poire de Raine, Franse Keizerin, Franse Madam, of Poire Singora geteeld zyn, welke alle eerst op de vroege Quee moeten geocculeert, en *let wel*, sterk doorgeschooten wezen, en dan daar op de Virgoulé ge-ent of geocculeert werden; welke manier van voortteelen der Vreemde Peeren, omtrent Leyden by Hendrik van Oosten en van Rossen nu sterk geschied, niet zonder goed Succes, dewylze wel wassen en strak Bloemknoppen maaken, ja grooter Vruchten voortbrengen; ja wy moogen zeggen, dat een luye Peer, die na veel Jaaren zonder Bloem of Vrucht hebbende gestaan, en op de gezeide wyze geteeld, in twee of drie Jaaren Bloemen en Vruchten in goeden

den overvloed voortbrengen.

Deeze Virgoulé-Peer, wel zynde gewassen en op zyn tyd geplukt, is van de natuur begaafd met al de goede hoedaanigheeden die zy hebben moet; als het mals en smeltend vleesch, den overvloed van zoete en doorzuikerde sappen, deursteevende smaak, en ruimte van Vruchten; die daar-en-booven reedelyk vroeg rypen byna met de Bergemotten, en evenwel veel langer tyd blyven duuren, voornaamentlyk zooze teegens welaangeleide Lattingen groeyen, of in eene hier te Lande luttige en wat vogtige, echter warme of wel ter Zonne-geleegen Aarde staat; zelfs dan tot in 't laast van January.

De Saffery-Peer, die sommige Verde Longe d'Hyver noemen, en andere Besidery-Landry, en die niet booven de twintig jaaren in de Franse Thuijen, na haar eigen zeggen is verscheenen; deeze Peer accordeerd veel met d' Ambret-Peer, die in sommige Land-schappen de naam heeft van Trompe-Valet; d' Ambret is echter wat platter als de Saffery, die sommige schier het fatzoen van een Citroen hebben: zy koomen ook overeen, zo wel in den tyd van 'er rypen; dat in November en December, en altemets ook in January door die te laten leggen geschied, als dan door haar mals en murw vleesch en Suikerzoete sap, dat wat muskeerend is; maar van zoo'naangenaamen geur, dat men het niet anders zou kunnen wenschen; byzonder de Saffery heeft 'er iets meer af als de Ambret: het hout der Ambretten is zeer doornig en steekelagtig, en gelykt heelendal naar wilde Boomen; maar het hout van de Saffery valt doorgaans dun genoeg, wel met eenige uitschietende punten, maar zo scherp niet dat men de handen daar aan komt te steeken.

D' Epine d'Hyver, is een heele schoone Peer, wiens figuur wat meer Pyramidisch wyze als rond is, grooter als de gemeene Bergemot, en wint het van de Ambret, en de Saffery-Peer: haar schil is als Satyn, en tusschen haar groen wat wit van kouleur, zy werd eerder ryp als de twee voorgaande, ook wel te gelyk met dezelve, altemets ook later; dat afhangt van de plaats daar zy staat, liever droog als koud en vogtig, of de Stam daarze op gesteld is; desgelyks is ze malsch en murw, doorgaans overaangenaam en lekker van vleesch, lieffelyk van smaak, zoet van sap dat met een over-

M

aardig

aardig muskes-geurtje gemengd is, en wil zo wel slaagen op een wilde Stam, als op Quee, enz.

Uit allen deezen volgt dat de Bergemot triomfeerd over de andere, en zo eenig gebrek aan of in dezelve gevonden werd, dat spruit alleenig, 't zy uit het koude en natte Jaar, of uit den ondeugenden grond, of uit de slegte stant daarze uit zyn voortgekoomen.

Tweede, of zo men wil derde Heining-boom.

Behoord derhalven aan de Buré na het oordeel van de meeste Liefhebbers, zynde een van de beste Peeren hier uit Vrankryk gekoomen, als welke gemeenlyk ras en veel Vrugt draagt, verre booven de meeste Fransse Peeren, die hier te Lande vry luy vallen en oud willen zyn, eerzè eenigzints beginnen te draagen, maar altemet dan ook dikwils het Capitaal met den intrest wel betaalen.

De Virgouleuze en eenige andere Fransse Peeren krygen altemet een mufagtige of andere viesze smaak, het welk niet zo zeer den aart dier Peeren is, maar om datze langen tyd in 't hooft of stroo gelegen, of misschien lang beslooten gebleeven hebben, 't zy op eenige Fruit-zolder die al te zorgvuldig is toegeslooten, terwylze vol leid met veel ander slag van Fruiten, en moogelyk digt by een plaats die met eenigen reuk besmet is; en dan neemende de lugt ligt aan, gelyk meest alle Peeren als ook Appelen, die fyn of bol van vleesch zyn; zo bevind men in lossè bolle Appelen, in drooge Vleer-bloemen maar een dag of twee hebbende geleege, een aromatike en muskeerende smaak na haar trekken, maar byaldienze langer daar in blyven leggen, geheel de reuk en smaak van Vleer-bloemen verkrygen; geen wonder dan zooze op gezeide plaatzen eenigen tyd blyven leggen, datze een onaangenaame geur verkrygen, om dat deeze Peer weegens haar fynheid meer als wel andere Peeren vatbaar daar van is: het komt dan alleen maar hier op aan, dat menze in een plaats leid, daar haar geene van deeze bovenstaande ongevallen ontmoeten, en by gevolg een Fruit-kaamer hebbende die wel beschut is teegens de groote koude en teegens de vog-

vogtigheeden, waarom ook eenige Liefhebbers de planken van haar Kaamer met een weinig heele drooge mos bedekken, en daar de Peeren elk van malkander afgezonderd opleggen, en haar lugt geeven zo meenigmaal als het mooye weér zulks wil toelaaten; met diergelyke voorzorg, die niet moeyelyk valt, is men verzekerd datze van die quaade smaak zullen bevryd zyn, de geheele winter door.

Het is ook vry wat ongemeens in Peeren, dat die zyn afgevalen, of veertiendaagen te vroeg en voor haar tyd geplukt, en derhalven wat verwelken en verslenssen, door leggen haar rypheid verkreegen hebbende, in eenige kas, daarze geen lugt kreegen, het zy op eenige Kelder-kaamer, die nooit vry is van muffigheid, zy nogtans lekker van smaak zyn, dat men zo van geene andere Vrugt zeggen kan, maar daarom wil men juist niemand raaden om 'er veel op deeze wyze al te vroeg van te plukken; by voorbeeld, eer de Maand van September uit is, de gewoone windbuyen deezer Maand, en die van October, beletten het wel, en dikwils meer als men zou begeeren, dat men daar moeite om doe: men moet zig dan vergenoegen, wanneer 'er sommige afvallen, die laater alleen door het leggen rypen en daarom zo ligt niet murw werden: men zal op zyn plaats verklaaren op wat tyd zy geplukt moeten werden, en wat de onfeilbaare kenteekens zyn van haare deegelyke rypheid, zo wel als die van alle de andere Fruiten: en dat zyn Artykels daar de voornaamste punten onzer Liefhebbery in zyn begreepen; want dan krygt men smaakelyke, anders byna on-smaakelyke Vrugten.

De Virgilleuse Peer zal dan aan de derde Heining of als laage Stam-boomtjes de plaats bekleeden moeten.

Derden Heining. Eerste Virgilleuse.

Staan hem te volgen, de Saffery, de Ambret, d'Epine d'Hyver, de Krasane, de St. Germain, de Kolmar, de Marquifin, de Petit-oin, de Rozelet, de Robyn, enz.

Om de ordre onzer verkiezing te volgen, zal men de Saffery regelrejt agter de Virgilleuse-Peer plaats geeven.

M 2

Vier-

Vierden Heining. Eerste Saffery.

Eenig Liefhebber zoude moogelyk geen zwaarigheid maaken om haar voor de keur te neemen, als een Peer die zonder eenigerley gebreeken te voorfchyn komt, en bygevolg een Vrugt van de uitterfte deugdzaamheid; en daarom moet meenig Liefhebber zeggen, nooit lekkerder geproeft te hebben, om haar verheevene smaak, door haar lekker Muskets-geurtje, en haar mals en smeltend, of fondant vleesch van binnen: zo dat schier de alderbeste Bergemot van de Weereld by haar geen handwater heeft te haalen: maar moet dan aan Lattingen staan, en ter plaatze als booven aangetoond.

De Saffery gaat dan d' Ambret te booven.

Vyfden Heining. Eerste Ambret.

Deeze is ook een uitmuntende Peer in alles, mals en smeltende van binnen zynde, en van een byzondere lekkere smaak, onderfteld blyvende datze volkoomen ryp geplukt, op een goeden grond volkoomen gewassen, en op een voordeelige ftantplaats staat, anders iffè wat groenagtig van vleesch, als ofze niet ter deegen ryp was en laf van smaak, en een zekere drooge verrotting, die verborgen is, onderworpen.

Kortom dezelve maar zynde gegroeid in een goede ftantplaats, in een taamelyk reegenagtig Jaar, is zo volmaakt in alle zyne deelen, datze de lekkerny van het vleesch der goede Perzikken kan ophaalen, en dat haar daarom ook na het getuigenis van een vermaard Schryver de naam van Merveille is gegeven in de Landfchappen van Xaintonge, d' Augumois, en van Poitou.

Sesden

Sesden Heining. Eerste Epine d' Hyver.

Deeze zesde plaats in een welgestelden Thuin, diend men aan d' Espine te geeven; maar men moet een byzonderen zorg voor deezen Heining draagen, omze ter deegen open te houden, en zelf ontbloot van zyne blaaden van het einde der Maand Augustus af; of men laatz langer als ordinair aan den Boom staan, zo het Saizoen het eenigzints toelaat; invoegen dat de Peer wiens kouleur uit haar aart heel groen valt, daar een ongemeene kooking kryge, en ten lesten in de Fruit-kaamer wat begint te geelen, om de eerste voortteekens zyner rypheid te geeven; want om de waarheid te zeggen, indienze in haar schil altoos op dezelve grond van groen behoud, die ze op den Boom had gelyk alsze zyn die in een natte grond, of in een al te digten Heining, te vroeg afgeplukt, of in een stant die niet en dogt, zyn gewassen, zo duuren ze waarlyk wel tot January en February toe, eerze eenigzints smaakelyk werden; want zy werden beurs rondom de geheele steel, en blyft wlagtig en droog van binnen, en of laf en smaakeloos; zy wil wel hier te Land op een eerst ge-ente Boom en niet op een wilde staan, als op de vroege of graauwe Suiker-Peer, in drooge Aarde, of op de vroege Quee, in een grond die zo droog niet en is.

Veele zettene booven de St. Germain, de Petit-oin, de Krafsane, de Marquisin, de Louise-Bonne, de Colmar, en de St. Augustyn.

Veele Liethebbers zettene deeze Peer dus Ge-ent, geplant, geplukt en bewaard, booven de twee voornaamste Zoomer-Peeren, de beroemde Rofelet, en de vermaarde Robine.

Zeevende Heining. Eerste Rozelet, Muskée en Robine.

Zonder deeze twee Peeren, behoorde nooit een Thuin te weezen, en om haar deugd en smaak by alle Liefhebbers be- mind.

De Agtste Rozelet.

Aangaande deeze Rozelet en maaken wy geen of weinig onderscheid, gelyk sommige Liefhebbers doen, en van groote en kleine, want het is zeekerlyk een en de zelfde; en om zulks buiten weerspraak te betoogen, heeft men alleen maar te letten datze gemeenelyk alle beide aan de zelve Boom groeyen; het is echter de waarheid, dat de geene die maar zo middelmatig van groote zyn, doorgaans beeter vallen als de alderschoonste. Maar dit werd ook wel in andere soorten van Peeren, maar niet in alle gevonden; de reeden onzes oordeels is, dat haar geurig sap, door de dikte en hardigheid van haar schil, beeter als gekookt en rypet is geworden, en zo haar geur niet uitgewaasemd nog vervloogen is; dit ons zeggen, is Zonneklaar te proeven in Perzikken, aan eenen de zelve Boom gewassen, dat die wat harder van schil zyn, hoewel kleinder, nogtans dikwils smaakelyker en geuriger (wel ryp geworden zynde) zullen bevonden werden als de andere; gelyk overvloedig is beweezen en ondervonden in 't Jaar 1711. doen op veele plaatzen wegens den veelvuldigen zwaarden Haegel gevallen op de Perzikken nog maar half ryp weezende, de zelve zo geschonden hebben, dat ze veel kleinder als op andere tyden waren, echter in smaak verre de groote, in andere jaaren gewassen, overtroffen: 't zelve ziet men ook in de Saffraan-Peeren, hoewel kleinder, bultagtig, steenagtig aan de eene of de andere kant, en zo mismakkt gegroeid, en dat aan eenen de zelve Boom gewassen, datze nogtans lekker en geurig van smaak bevonden werden. De groote Rozelet-Peeren zyn ontwyffelbaar in een vetten grond, of aan een sterk wassenden Boom of Tak gewassen, 't zy aan Heiningen, 't zy aan Lattingen staande, en de andere of kleindere, maar in een drooge grond, of aan opgaande Boomen, of zwakker Tak gegroeid, echter maar de zelve.

Wat de Rozelet aangaat, wy twyffelen of'er onder alle de Fransche Peeren een gevonden werd, die bekender is als zy; en daarom niet noodzaakelyk om 'er een breede beschryving van te maaken; een Peer van middelmaatige groote en welgemaakt; graauw van

kou-

kou-
groen
keerd, m
yonden:
mogr op
het zy in
koomen g
men haar
ven: wil
tieren, e
Het is
haar uit
deelte v
waarom
zo dat v
moet heb
groote,
heid: doet
deel van
wyze wille
houd, zo
dien hoek
de zyn.
Hoe ge
konde d
zig te w
meê be
naamely
deugene
mer-ma
op het
van op h
te werde
re Perzi
oenigen
datze w
genoegen

kouleur, op de eene zyde wat roodagtig, en aan de andere uit den groenen doorloopen; haar fap over aangenaam, en wat gemuskeerd, maar met een geurigheid, die nergens als by haar werd gevonden: zy is altyd voor goed gekeurd op wat wyze men die ook mogt opdiflen; en inderdaad het zyze raauw is, het zy gebraden, het zy in eenig nat gestooft of droog gekonfyt, zy is over al volkoomen goed toe; zetze in alderhande Aarde, zy groeid'er; wil men haar aan Lattingen hebben, zy zal'er Vrugten genoeg geeven: wil men haar aan Heiningen zetten, zy zal wonderlyk wel tieren, en nog beeter aan groote Boomen.

Het is noodig dat men weete dat haar niets zo hinderlyk is voor haar uitnemendheid als de Lattingen, om datze daar verliest een gedeelte van haar Muskens-geur, maar zy werd'er schoon en grooter; waaromze ook in meest alle Thuienen aan Lattingen geplant werd, zo dat we moeten vast stellen dat menze zelden teegens muuren moet hebben; ten minsten zo men niet meer werks maakt, van de grootte, en de meenigte als van de goede fmaak, en de lekkerheid: doet hier by als vry wat byzonders, dat schoon het meerendeel van andere Fruiten aan Lattingen in 't Noorden op geenerley wyze willen wassen, zy aldaar nogtans behoorlyk haar deugd behoud, zo dat het niet ongeraaden is eenige Boomen daar van in dien hoek te planten, die doorgaans anders onnut, of ondeugende zyn.

Hoe gelukkig zoudenwe weezen, indien de Rozelet wat langer konde duuren als zy doet, zy heeft het ongeluk van heel ligt beurzigt te werden, dat is haar eenigste gebrek, en men is'er dikwils meê bedroogen, als men niet naauwkeurig toeziet; of wel voornaamelyk indienze van plaats konde ruilen met zo veel andere ondeugende Peeren, waar van den eenen onnuttelyk in de eerste Zommer-maanden voor den dag koomen, en de anderen nog onnutter op het einden van den Winter; zo dat deeze Rozelet, in plaats van op het einde van Augustus en in het begin van September ryp te werden, gelykze doet, dat is te zeggen in de vol op van schoone Perzikken en lekkere Pruimen; en datze de gaave had van ons, eenigen tyd voor de rypheid der voornaamste Steen-vrugten, of na datze weg waren, met ryp werden te kunnen vermaaken en vergenoegen.

Maar

Maar men kan dit gebrek een weinig te hulp koomen, datze zo ras niet bederven; zo men de eerst rypende, dat is, de kouleurde, en geel aan de eene, en rood aan de andere kant beginnende te werden, die eerst afplukt en gebruikt, en daar na de volgende, en zo kan men de zelve meer dan een Maand hebben en gebruiken, eerze door beurs werden, zo kort alle bederven.

De Rozelet geplant zynde, komt de Robine de agtste plaats beslaan.

Agststen Heining. Eerste Robyn.

Zy is in verscheide plaatzen bekend, nu eens met de naam van de Averat, dan met den naam van Muskaat d' Aouft, en zelfs aan 't Hof van Vrankryk met de naam van de Royale; welken naam haar by onzen tyd van een doorlugtig Vader der Liefhebbers is gegeven, men magze waarlyk wel voor eene volmaakte Peer houden: zy is omtrent van de eigenste gedaante als een kleine Bergemot, bros, dog niet hard van vleesch, en haar gefuikerd en muskeerend sap kan yder een bekooren, zy is geelagtig wit van kouleur, en zagt van schil; zy formeerd eenen overschoone en groote Heining, en wil overal wel slaagen: maar haar hout is fomtyds de kanker wat onderheevig, en diend daarom straks in 't begin met een fyn Penne-mes uitgesneden, en met smeersel bestreeken, of met versse Verken-mest besmeerd en omwonden te werden, op dat het straks weer omzoomen en zo geneezen mag werden: wy zullen elders nog eenige middelen noemen, om deeze gebreeken te geneezen; doet hier by datze wat langzaam bykomt in het vrugtdraagen: maar op andere plaatzen is reeds getoond, hoe men dezelve ras aan het draagen kan krygen.

De Krafane vind veele aanzienelyke Luiden, die voor haar pleiten en dieze Bergemotte-krafane noemen; Bergemot om 'er binnen-vleesch, en Krafane om 'er gestalte, die als verpletterd rypt: andere dunken dat haar de naam van platte Buré beeter zoude passen, want zy is van aart en kouleur de Buré genoegzaam gelyk; evenwel isze daar van onderscheiden door haar plat maakzel: zy is byna van gedaante als de Mefire Jean, daar zyn 'er heele groote, mid-

middelmaatige, en zeer kleine van: de schil trekt na den groenen, en in het rypen geel werdende, met roodagtige vlakjes: haar schil is hart, en 't vleesch by uitstek murw en mals: zy is zo overvloedig van sap voorzien, als de befaamde Buré, byzonder zooze in een grond, die wat vet en vogtig valt, zyn gewassen; voeg daar by datze een volle Maand lang volkoomen ryp zynde kunnen duurere, nooit beurzigt werd, en zeer zelden onderworpen de verrotting.

De St. Germain die lang en vry groot valt, en in het rypen geel werd, is ook een uitsteekende Peer.

De St. Germain-Peer, anders de onbekende, de la Fare genoemd, heeft een lekkere smaak, en veel sap; maar dit sap heeft dikwils een geur van 't Citroen-zuur, dat eenige Liefhebbers behaagd, en sommige mishaagd; ik heb 'er gezien die daar bykans weinig, en andere die daar niemendal van hadden, 't welk ligt van den Stam, daarze op Ge-ent of Geocculeerd is, of van den grond daarze in staat, van daan komt; maar de geelste zyn dat minst onderworpen; daarom moet men tragten die op hout te krygen, als booven al meer als eens getoond is, dat zoete en aangename Vruchten voortbrengd, maar geenzints zo wrange en zuure voortteeld; byzonder valtze goed op de graauwe Suiker-Peer Ge-ent of Geocculeert, en in een grond daar de droogte zo veel toegang niet en vind.

De Marquisin vertoond zig in tweederley gedaantens, naar de gronden en Boomen, daarze gegroeid is; en in vette en vogtige gronden, en aan Heiningen, daar werdze ongemeen groot; zy valt wat hard van schil, de kouleur-grond is groen met eenige rode plekken, zo dat zy in het rypen wat ongedaan voorkomt, maar zy werd geelagtig in het rypen, het vleesch mals en lekker, de smaak aangenaam, het sap genoegzaam overvloedig, en zoodaartig doorsuikerd, als voor een treffelyke Peer is te wenschen; zy heeft echter wat steenigs van binnen: evenwel in de Maanden van October en November moet men haar in goede waarde houden.

De Fransse Kolmer-Peer is onder die naam voortgekoomen van Guyenne, en uit een andere plaats gezonden voor Poire Manne, de kouleur is gespikkeld groen, gelyk de Bergemotten, geel in

'er ryp werden, dat in de Maanden van December en January, ja in February geschied; haar schil is geslooten; het vleesch mals, en 't sap heel zoet en doorsuikerd: den grond en 't na-jaar maakt altemet datze wat zandig en laf van vleesch valt; haare regte rypheid is bezwaarlyk te vinden; want schoon datze geel is, zo isze evenwel niet altoos murw genoeg; zy moet eindelyk; na datze langen tyd met die geele kouleur heeft staan pronken, zo verre koomen datze zoetjes voor het drukken met den duim begint te wyken.

De Petit-oin, die sommige Angevins Bouat noemen, andere Rosetta d'Anjou, andere Amedot, en eindelyk andere de Merveille de Hyver, is een November-Peer; haar kouleur is helder groen, dat wat gestreep is, en niemendal geel werd in het ripen; men zouze genoegzaam voor een middelmaatige Bergemot aanzien, behalven datze niet plat, maar daar-en-teegen puur rond is, en dun van steel, taamelyk lang, de schil tusschen hard en zagt, een knobbelagtigen aart in het lyf, vol bochels, het vleesch uitnemend lekker en smeltende, niet steenig, overzoet van sap, en liefelyk muskeerende; daarom dat zo hoe klein ook van gestalte, zy nogtans plaats moet hebben onder de goede Peeren.

De Loise-bonne is byna als de St. Germain, men ziet 'er onder, die den een veel grooter en langwerpiger vallen als de andere; de kleinste zyn de beste, de schil werd hard en grof, de kouleur uit den groenen, streepig, en geelagtig in het ripen, als kentekenen van haar rypheid, en zooze betast werd wat voor den duim wil wyken: wyders leid haar deugd in een wonderlyke vrugtbaarheid geleege; ook datze by deeze twee Maanden lang November en December, Fruiten leeverd; haar vleesch is uitsteekende mals, vol sap, en dat vry doordringende, werd niet beurzig, gelyk het meestendeel der andere; in vogtige gronden groied deeze Peer heel groot, maar met een dan zeer slegt van smaak, haar deelen niet meer aan malkander hangende als de Verde Longe, anders gezeid de Herfft Mouille-Bouche, dat is die oude Peer, by al de Weereld bekend; dikwils, dog ontydig komtze onder de laate Perzikken, en onder de Burees; zy leggen haar nog ten laste datze daar-en-booven wat ligt beurzig werd, indienze in geen drooge en zagte Aarde gegroeid is; omze dan deegelyk goed te hebben is
haar

haar tyd van rypheid eerst half October, als de Burcés al op zyn, en om de beste Perzikken gezelschap te houden en zig te voegen by de Muskadellen; doet hier by de meenigvuldigheid, de zoetigheid en 't muskeerzel van 'er sap, met de lekkerny van haar aangenaame vleesch, zo is men gedrongen te bekennen, dat we geen Peer hebben, die haar deeze goede hoedaanigheeden kan betwisten: zy heeft ook weinig meer schils als de goede Perzikken.

De Daufine of Lansac, op eenige plaatzen de Herfst-Lichefrion, gemeenselyk zo groot als een Bergemot, maar na de steel toe wat langwerpig; de kouleur bleek-geel, het sap gesuikerd, en enigzints muskeerende, de schil is glad, het vleesch uit den geelen, mals en fondant of ligt smeltende: naar onzen smaak bykans een volmaakte Peer, dog dat gebeurd niet, dan wanneerze maar middelmatig groot valt, en voor al zo het meestendeel van haar schil wat graauw is, dat men dikwils ziet in de geene die op drooge gronden zyn gewassen, of aan opgaande Boomen; maar in laage gronden, is zy gelyk met veele andere Fransse Peeren in zulke gronden gewassen; de reeden voornaamentlyk is, om datze dan al te laat rypen en te vogtig of te sappig zyn, en dienvolgende haar sappn niet zo geurig als op drooge en hooge gronden gegroeid; 't welk meest altyd bewaarheid werd, ook in onze Neederlandsse Appelen en Peeren, indienze in koude en vogtige gronden gegroeid zyn, en voor al in digt beslooten Heiningen, en zo de Zon de zelve min beschynen kan; en derhalven is haar sap minder ryp en als minder gedistileerd; dienvolgens is deeze Lansac gelyk als het meestendeel der goede Peeren, daarwe van gesproken hebben, naamentlyk, datze evenwel een volflagen neiging heeft treffelyk voor den dag te koomen, indienze gelukkig genoeg (dat is wat hooger en drooger, als wel sommige andere Vrugten, reeds al getoond) geplant is; en dus moetze hoewel in eenen kleinen Thuin wel een goede plaats verdieninen, anders werd zy wat laat ryp, in 't begin van November.

De Martin-sec, is niet alleen aan de eene zyde Isabelle-rood, en op de andere gekouleurd, maar heeft ook een smeltend vleesch en vry aangenaam, met een gesuikerd sap, dat een weinig muskeerend is; ten tweeden, dat menze ook met schillen met al kan

eeten, even eens als de regte Rozelet, en dat bykans zo ras, als zy geplukt is, ten derden, datze uittermaaten vrugtdraagend is, en dikwils lang genoeg bewaard kan werden, als zy maar op een tyd booven getoond, geplukt werd; zo datze in de Maand November nog van goed gebruik is; doet daar by datze een frayen Heining maakt; en wel tierd in alle slag van gronden, en aan alderley figuren van Boomen.

De Mesire Jean, het zy de witte, het zy de graauwe, behaagd wel ieder een niet, en dat om haar steen-agtigheid, datze vry onderhevig is, zynde wat hard en grof van vleesch, byzondet by heete en zeer drooge Zoomers, als wanneer zy ook kleinder vallen, maar staande in middelmatige vogtige Aarde, en een zoete Zoomer zynde, zo zalze niet alleen wel groeyen, maar ook zeer schoone, lekkere en vry grooter Vrugten voorbrengen, ja een overvrugtbare Boom zyn en blyven; en dat zo wel op Wild als op Weldraagende Peer gegriffeld tot Stam-boomen; maar aan Heiningen of Muuren moet die op een vroege Portugaalze Quee Geocculeert zyn, maar niet op de zelve Ge-ent; (*want let wel gunstige Leezer, de Peeren op Quee Ge-ent, blyven gemeenelyk teedere Boomtjes, als zelden of nooit zo wel willende omzoomen, en werd dienvolgende ligt by harde Winden haar heele kroon van de Quee afgeslaagen, of daar aan wat hard gestooten, afgebrooken, ja nooit zo duurzaam bevonden, maar op een sterk en welwassende vroege Portugaalse Quee Geocculeert, zoomt wel om, maakt een beeter en sterker Boom, want vereenigt zig zelfs het eerste Jaar geheel en al met de zelve*) zy is plat van maakzel, en de graauwe valt wat harder van schil; maar de witte een weinigje zagter, en haar vleesch een heel doorfuikerd sap; zy werd ryp als de Rozelet, de Buré, en de Verde Longe hebben uitgediend, en komt een weinig voor half Oëtober, zo het na-jaar wat warm valt, te voorschyn, als of het maar was om de Liefhebbers beezig te houden, terwyl de Marquifin en Louise-bonne aanschieten om ryp te werden; en vooral terwyl de gemeene Bergemot of Muskée zig toebereiden om met al haar luyter en bekoorlykheid, als Koningin der Peeren voor den dag te koomen.

Nu volgt de Poiré Portaal, zo befaamd in het Landschap van Poitou, een Land vol aanzienlyke Luiden, en zeer naauwkeurig in het

het Hovenieren : zy valt vry wat hard van vleesch en grof-korrelig over al by na waarze geplant werd , zy wil ook nergens zo wel wasschen als in 't gezeide Landschap van Poitou , en voornaamelyk in de Stad Poitiers , alwaarze byzonder wel tierd ; (byna gelyk de Saffraan-Peer in Brabant , Holland en Zeeland agter de Huizen , maar niet zo wel in groote Buite-Hooven.) Het is wat byzonders in deeze Peer , datze hier of daar een klein rotagtig plekje krygende , dan lekkerder van smaak bevonden werd , als anders ; daar byna alle andere Peeren , zooze beginnen te rotten , haar smaak straks werd geïnfecteert en al haar sap rotagtig smaakt ; maar zo het een slegt , reegenagtig of koud na-jaar is , zo isse van den aart der Meloenen , dat is te zeggen , dat 'er voor eene puik-goede , veele andere zyn die daar niet eens na gelyken , en daar-en-booven dat de Heiningen die men 'er van zet ; gemeenlyk niet veel aardigs in hebben.

Zy heeft , wel gewassen zynde , een byzonder lekker gesuikerd sap , met een aangenaame Muskes-geur , zyne groote , kouleur , en fatzoen , die haar bykans na een bruine Mefire Jean doet gelyken , maar wat platagtig ; men kanze van den Boom nooit eeten , maar moeten wel bewaard blyven leggen tot in de Maanden van January en February enz. Zy zyn wat grooter als een schoone Virgouleuze , de kouleur is schoon en Citroen-geel , aan de Zonzyde wat rood , haar vleesch niet murw , dog geeft veel sap in 't kaauwen.

De Zeeventiende de Mefire-Jean.

De Agtiende de Buré.

Ziet hier met eenen opslag een meenigte van Fransse Peeren van drie Jaar saizoenen , om de neegentiende plaats te bedingen is de Petit-muskaat , en hier te Lande de vroege Wyn-Peer (als welke nog dit Jaar 1732. voor half July volkoomen is ryp geweest) die de eerste Zoomer-Peeren zyn , en die in 't begin of laaft van July voortkoomen ; de Quisse Madame , de Blanket a Longue Queue , de Poire Sans Peau , de Muskaat Robert , de Gourmandine , de Bourdon , d'Amiret , de vroege Rozelet , de Finor , de Poire de Cipre , enz. die altemaal de Petit-muskaat op de hielen volgen ; d'Orange Verte omtrent het einde van July of half Augustus ; d'Orange Muské , d'Epine d'Eté , de Zoomer-Bergemot , en de Poi-

re d'Espagne, omtrent het laatste van Augustus; d'Oinjonnet, de Fondante van Brest, de Muskes-Peer, de Buré-bonne, de beide Bon-Chretiens d'Etée, en de Cassolette voor het eindigen van dezelve Maand; of in September de Salviati, de Poire d'Angleterre, de Reville, de Poire Chat du Pais de Forest, de Muskaatfleury in 't laatste van September, d'Orange-brune, de Rozelyne, de Fille-dieu, de Sukre-vert, de Begis de la Mote, in de Maand van October; d'Amedot gestyfd door de ondersteuning van de Bourignons; en de Herfit-muskes-Peeren, willen zig in agting brengen voor de Maand November, zo wel als de Milanvond, anders Milan d'Hyver, d'Archiduc de Bon-Chretien Buré, d'Eborgeout, de Mesire Jean d'Hyver, en de Pastorelle voor 't laaft van November en December, de Ronville, de groote Muskaat, de Chacimontel, en de Rozelet d'Hyver voor January en February; de St. Lesyn, de Bugy voor de Maanden van Maart en April; de Citroen d'Hyver, is niet zonder eenige Liefhebbers geneegentheid voor hem gegeven te hebben, die de Muskes-geur der Fruiten beminnen: de Poire de Vigne in 't laaft van October, de Bon-Chretien d'Espagne in December; de Besidery, de Carmelite, de Bernardiere, de Gilogile, de Poire Cadet, de Deux-telles, de Double-fleur, d'Amiral, de Poire Roze, de Poire Magdaleine, de Chat-brulé, de Sucrinnoiz, de Vilaine d'Anjou, de Caillot-rozat, de Grossequeue, de Bezy-d'Caiffoy, en eenige andere van dat slag; dog alle deeze zyn in Neederland nog niet zo zeer bekend, en veele der zelve voldoen de verwagting van de Liefhebbers niet geheel en al, ja veele der zelve blyven hier te Lande Jaaren aan malkanderen, hoewelze op vroege Quee Geoculeert zyn, even onvrugtbaar, of brengen niet als quarrelagtige of gespleeten kleine Vrugten voort: waarom zy meer beminnen de Quiesse Madam, om zo aan die de neegentiende en twintigste plaats te geeven.

De Quiesse-Madame is een zeker slag van Rozelet, de kouleur en gedaante zyn genoegzaam eveneens: haar vleesch is tusschen bros en mals, met vry veel saps voorzien, wat muskeerende, en waarelyke alsse ter deegen ryp is, zeer aangenaam; daar by koomende een gewigtige reeden die deeze Peer heel voordeelich is, namelijk, datze ons alle beide koomen te verlustigen, de aankomst der

der Peer
hoorlyker
't begin va
het eenigste
moeylyk en
geen vroege
te Boom zy
neerze dan
gezeid, zy
de erwaren
wonderen

De gro
alleenig E
Lande va
vroeger;
an den He
steel, cont
tweent vry
dat het ho
de schil een
naam en ov
van smaak
mer-Peeren
deels dat d
zynde, be
bet zelve
als men
wat aff
ren meer
doeze Pe
plant te
voor Star
Peer zit
geeven.
De C
schier
zya vleesch

der Perzikken inwagtende ; en dat dit de eerste Peeren zyn die be-
 hoorlyker wyze groot en goed vallen , die men in Vrankryk al in
 't begin van July ryp heeft ; zy maaken fraye Heiningen , en
 het eenigste gebrek dat men 'er in vind , is , dat de Boomen zeer
 moejelyk en traag aan 't draagen raaken , maar byzonder zooze op
 geen vroege Quee Geocculcirt zyn , of nu al een reedelyk groo-
 te Boom zynde , met hout met al niet verplant werden ; als wan-
 neerze dan straks aan 't draagen koomen , of gelyk booven reets is
 gezeyd , zy dan rykelyk het Capitaal met den intrest betaalen , ja
 de ervarentheid heeft geleerd , dat alsse beginnen te draagen , dan
 wonderen doen en meest alle Jaar vol Vrugten hangen.

De groote Blanket-Peer is heel verscheiden van de geene die men
 alleenig Blanket , of de kleine Blanket noemd , want die is hier te
 Lande van weinig smaak of geur , ook komtze veertien daagen
 vroeger ; zy is diklyviger en welgemaakt ; zy kouleurd zelf al wat
 aan den Heining , en is heel kort , dik , en digt ingedrongen van
 steel , contrarie de kleine ; haar hout dat teer is , en haar blad ,
 zweemt vry wel naar het hout en blad van de Quiesse-Madame ,
 daar het hout van de kleine Blanket gemeenelyk heel zwaar valt :
 de schil eenigzints kouleurig aan de Zon-zyde , het vleesch aange-
 naam en overvloedig sappig , welke sap wel doorsuikerd en lieffelyk
 van smaak is : zy heeft de gebreeken van het meerendeel der Zoo-
 mer-Peeren , als menze al te ryp laat werden , *(de reeden onzes oor-
 deels dat de Zoomer-Peeren , ligt beurs werden , is , om datze vol sap
 zynde , door de hitte van de Zon , nog daagelyks in sap toeneemen , en
 het zelve ligt en ras begint te gisten , gelyk de reuk zelfs bewaarheid ,
 als men zo een beursse Peer opbreekt , dat de reuk der zelve de Neus
 wat afficieert , en prikkelt , waarom ook de Distillaterus uit beursse Pee-
 ren meer Geest kunnen trekken , als uit gaave en heele Zoomer-Peeren ;)*
 deeze Peer , is nog zo overal niet bekend , echter wel waardig ge-
 plant te werden : zy neemt heel wel op , het zy voor Heining of
 voor Stam-boom : de witte kouleur die om de schil van deeze
 Peer zit , heeft haar ongetwyffeld de naam van Blanket doen
 geeven.

De Cassolette is een langwerpige Peer uit den graauwen , die
 schier nergens in voor de Robine behoefd te wyken , nog voor
 zyn vleesch , nog voor zyn sap , nog voor alle zyne deugden

en

en gaaven; of het mogt zyn, om datze het beurs werden wat meer onderheevig is, dat echter nooit gebeurd aan de Robine; zy komt eerst in Augustus voor den dag, dat is te zeggen met de Robine, en schier met de voornaamste Perzikken, en en beste Pruimen, die men door het middel van warme muuren verkrygd; derhalven zal menze nog voor eenigen tyd wat uitstel geeven, om in kleine Tuinen voor andere Peeren de voorrang te geeven.

Een ongewoone hitte in 't begin van de Zoomer schielyk gekoomen, zou buiten twyfel veeler Menschen bloed zoodaanig konnen aansteeken, dat zy daar uit eindelyk zwaare zicktens zouden op den hals haalen; maar de voorzienigheid des Heeren door zyne wysheid daar in als willende voorzien, geeft ons op dien tyd een wonderlyke meenigte van Aardbeyen, vroege Kersten, Kropfalade, Komkommers, Meloenen en zagtvoerige Fruiten; ook verscheide Peeren, als de Citroen de Zirene, in Holland de vroege Wyn-Peeren geheeten, dan de Fransie Madam, de Poolse Kalmmer-Peer, de Vigos-Peer en meer andere Peeren, booven reets genoemd, als ook de roode en witte Aalbessen, enz. als tot verkoeling van ons bloed, op dat het zelve door die schielyke hitte als te veel beweegt, en als aan het giften geraakt, zoude gestuit verkoeld konnen werden.

Wy wandelen nu geduurig langs de baan, die wy ons hebben afgepaald; die is, om zo veel als doenlyk zy, te maaken datwe in elken Thuin grooter of kleinder, ten minsten eenige goede Fruiten hebben door al de Jaar saizoenen heenen; en dat zo haast als men begonnen heeft met die te krygen, het zonder ophouden mag blyven duuren, en buiten tussenspoozing, tot aan de Vrugten van het volgende Jaar toe; want om half, of in 't laatste van July hebbenwe in Holland de gezeide Peeren en van de Fransie, de Quisse-Madame enz. men konde daar de Bourdon-muskée wel byvoegen, om de een-en-twintigste plaats te bekleeden, of liever de Muskaat-Robert, als die cierelyker Heining maakt.

De een-en-twintigste Heining-boom, de Muskaat-Robert, Poire d'Ambro, Pucelle de Xaintogne, enz.

Want voor het overige is haare deugd schier even-eens in grootte, het vleesch mals en fondant, en het zap genoegzaam muskeeren-

N
rende, v
de Muskaat-R
ten om de Bo
haar heel digt
een goed voor
Robert bescha
kée beginn ryp
't begin van Au
murw genoeg
te isze ontren
de als die van
ze niet lang k
vloedig.

De twee
se Kazeel-Per
grooter is, me
meene of enkel
len, die men
is grauw uit de
ten lang van ste
gelcheiden, en
ryp, wanneer
begin verleg
Peeren te ont
om eigenlyk
nog ter ma
by de Poire S
gewassen is
en vroege
ten te konne
mers vald zy
zy staat vry a
Muskée, de
enz. voor de
De twee
die buiten
Vigne.

rende, omtrent half of in 't laaft van July werdenze ook ryp; maar de Muskaat-Robert begint dan: wy zullen nog een tyd lang wagten om de Bourdon, en de kleine Muskée plaats te geeven, die haar heel digt by volgen, en dikwils, zooze heel warm staan, en een goed voor-jaar is, gelykerhand aankoomen; deeze Muskaat-Robert beschaard ons Vrugt bykans tot dat de Bon-Chretien-Muskée begint ryp te werden, dat in 't einde van deeze Maand, of in 't begin van Augustus is, maar 't is een zeer welgemaakte Peer, murw genoeg van vleesch zynde, en heel doorsuikerd; van grootte isze omtrent als de Rozelet, weinig andere gebreeken hebbende als die van het meerendeel der Zoomer-Peeren, naamelyk datze niet lang kan duuren; maar daar-en-teegen zo draagdze overvloedig.

De twee-en-twintigste plaats kan beslaagen werden door de Franse Kaneel-Peer, inzonderheid de dubbelde, als welke merkelyk grooter is, meer en geuriger sap heeft, ja draagbaarder als de gemeene of enkelde; zo ook de Poire de Vigne, of de Demoizellen, die men ten onregte op eenige plaatzen Petit-oin noemd; zy is graauw uit den rooden, rond, en taamelyk groot, uittermaaten lang van steel, derhalven in 't voorjaar haalt van malkanderen gescheiden, en zo zetze ook wel en haalt, en werd in October ryp, wanneer men ten hoogsten om Fruiten uit de hand te eeten begint verleegen te werden, om gezelschappen met smaakelyke Peeren te onthaalen; haar vleesch vald waarelyk niet hard; maar om-eigentlyk te spreken, zy behoord onder den rang der murwe nog der malfse niet, en nog minder onder de brosse; doet hier vry by de Poire Sinjora, zooze op Quee staande, aan een hooge Schutting gewassen is, als welke dan fynder vleesch, aromatiker van smaak en vroeger ryp werd, en zo eer bekwaam om uit de hand gegeeten te kunnen werden; maar by langdurige droogte en heete Zomers vald zy naauwlyks zo sappig, als wel in andere vogtige Jaaren; zy slaat vry af, wanneer de Buré, de Verde Longe, de Bergemot Muskée, de Sucre-Vert, de Lansac, de Marquifin en de Krasane, enz. voor den dag koomen.

De twee-en-twintigste plaats geeven wy aan de Verde Longe, die buiten bedenken ongelyk meer waardig is als de Poire de Vigne.

O

De

De Poire Sans Peau of zonder schil, is wel zo goed als de Verde Longe, die ook een goede Peer is in October.

De drie-en-twintigste Heining-boom is derhalven de Poire Sans Peau.

Die men anders Fleur de Guigne noemd, en ook wel de vroege Rozelet, door eenige gelykheid dieze met de regte Rozelet heeft, in 'er langwerpige gestalte, en haar roodagtige kouleur; het is een heele fraaye Peer, in 't laaft van July, of ook wel in het begin, na het jaar warm of koel of reegenagtig is, gemeenelyk ryp, zy is zoet van sap, daar geenerlei wrangheid meê vermengd is, en van murw vleesch.

Om de twee dozyn Heiningen, als voorgenoomen was te voltooyen, is de vier-en-twintigste plaats aan een tweede Bon-Chre-tiens d'Hyver met regt van de Liefhebers toegewezen.

Wy zyn voornemens om de Heiningen, zo veel de groote van een Thuin toelaat, de goede en smaakelykste Fransse Peeren, en op Quee, de Appelen op Paradys Ge-ent of Geocculeert zynde, twee a driemaal te verdubbelen, of zo iemand geen plaizier daar in heeft, met kleine en laage Boomtjes te beplanten, om zo van tyd tot tyd, en als het geheele jaar door altyd lekkere en smaakelyke Peeren en Appelen enz. te hebben: en hier toe diend voornaamelyk dit geheele werk; waarom men de voornaamste Peeren ten minsten diend te verdubbelen, eer men nog de andere meenigvuldiger maake, en voor dat 'er een twintig-tal zy, die we hier booven zo als ter loops haar plaats hebben aange-weezen.

Maar steld dat we koomen in taamelyke groote Thuienen, zo oordeelen wy dat men omze verstandelyk te beplanten, voor eerst verkiezing van de strecken Lands moet maaken, om de soorten van elk Saizoen te zetten, op datze met geen wanordre door malkander loopen; maar zodanig, dat de Zoomer-vrugten op een plaats alleen staan, die van den Herfst desgelyks, en zo ook die van den Winter; by gebrek van dien zullen 'er ongemakken uit ryzen, die elders aangetoond zyn of nog aangewezen zullen werden; ten tweeden zo moet elken Boom geplaatst werden daar hy best ryp, en nochtans een ander niet belet ryp te kunnen werden op zyn regte tyd, anders zal zekerlyk den een den anderen bederven, en

bei-

beide buiten rypheid, en dienvolgende smaakeloos bevonden werden.

By de gezeyde Peeren koomen nog de Muskaat-Fleury, de Bon-Chretien d' Eté-Muskée, d' Orange-Verte, en de Doyonné.

De Muskaat-Fleury, anders de Herfst-Muskaat a Longe Queue, is een voortreffelyke ronde Peer, roodagtig, van middelbaare grootte, mals vleesch, lekkere smaak en doordringende, regt bekwaam om zo te zeggen om gulzig opgegeeten te werden, even eens als een goede Pruim, Perzik of een schoone rype Morel.

De Bon-Chretien d' Eté-Muskée wel zelde wel als op wilde, of liever op een eerst-ge-ente Stam als vroege, of inzonderheid graauwe Suiker-Peer-aarden; deeze Peer is uitsteekende, en maakt een heelen schoonen Boom, voor het gezigt is dezelve aangenaam van gedaante, welgemaakt, van bekwaame grootte; aan de eene zyde wit van kouleur, en rood aan de andere, daar de Zon op gestaan heeft; haar vleesch is mals en bros tusschen beide, veel saps in hebbende, daar een aangename Muskés-geur onder speeld; maar kan niet lang duuren; en daarom behoordze vroeg of ten eersten gegeeten te werden: men schatze altyd waardig om voor het minste, dat 'er twee a drie in een Thuin geplant werden.

D' Orange-Verte is een gemeene Peer, en die ten tyde onzer Voorzaaten in de Thuiten haar rol breed genoeg speelde; zo dat 'er onder de oude Boomen veele van te vinden zyn; den tyd van haar ryp werden, is Augustus, dat is te zeggen, een weinig voor de Robine, de Bon-Chretien-Muskée, en de Perzikken; haar brosse vleesch en haar suiker-zoete sap, is met een muskés geurtje voorzien, de kouleur der schil wat groen en Scharlaaken-rood, zy gaat meest altyd met een overvloed aan den Heining van Vruchten zwanger, en daarom voor Huis-houdens en Borgers-keukens heel voordeelig.

De Doyonné, anders genoemd de St. Michiels-Peer, Herfst-Buré Blanc, Poire de Neige, Bonn-Ente, enz. van grootte en gedaante is ze als een grootte graauwe Buré, heel glad van schil, groenagtig van kouleur, in het ryp werden, of wat leggende, sterk aangelende; die aan Lattingen staande krygen 'er een bloozend rood aan de zyde daar dezelve van de Zon bescheenen werden; deeze Peer is inderdaad smeltende en zoet van sap, maar

doorgaans is het een zoetigheid daar niet veel lieffelyks of aromatiekheid by is, of zy moet aan een hooge Muur staan; veele hier in Holland houdenze voor de regte of oude Poire Sinjora; om dat de Doyonné uit Vrankryk hier gezonden, bevonden werd met die Poire Sinjora geheel over-eente koomen: maar zo gaat het dikwils, dat een en de zelve Peer, op de eene plaats pronkt met zulk een, en op de andere plaats met een andere naam, en wanneer dan iemand die Vrucht krygt, meenende wat nieuws en raars te zullen hebben, dat het de zelve dikwils is, die in zyn Land al lang is bekend geweest; haar vleesch werd ligt beurzigt, te lang zynde bewaard, of te ryp geplukt zynde; men behoordze nog wat groen zynde af te plukken, en op te disse, eerze geel is geworden, daar haare overrypheid uit te bespeuren is; maar het is wat byzonders in deeze Peer, hoewelze zo sappig is, datze evenwel zo wel braaden wil, en ook zo uitneemend lekker valt, dat weinige of geene vol sappige Peeren hebben; in alderhande gronden heeftze het voordeel van vrugtbaar te wezen, dat haar by veele Menschen profyts halve in agting brengt, en houd; want indien meest alle Peeren in eenige jaaren mankeeren Vrucht te geven, of maar weinige, zo zyn deeze alle jaaren vol, draagende zo wel aan haar toppen van nieuw hout, als aan het oude, hebbende na haar groote een byzonder klein bloemetje, maar dat in korte daagen zig zet en straks een Peer vertoond; daar-en-booven windze het van andere in schoonheid, die haar in de Maand October plaats geeft onder al de Pyramiden van groote Gastmaalen; de Fransse hebben onlangs een nieuwe Peer gekreegen, die de Doyonné, zo veele meenen, verre te booven gaat, dog op verre na niet zo vrugtbaar, met de naam van Best de la Motte, die vry wel naar een groote Ambret gelykt, met wat rood gespikkeld, fondant en aangenaam van sap, den tyd datze ryp werd is October.

Uit allen deezen blykt genoegzaam wat Peeren zo Zoomer, Herst als Winter, de eene voor, en de andere naar rypende, een Liefbeber behoorde in een Thuin van maar reedelyke groote te hebben, om zo het geheele jaar door, als booven gezeid is, smaakelyke Vrugten te kunnen toonen en opdissen, van yder een, twee of meer aan Heiningen, of tot kleine of eenige tot hooge

Stam-

Stam-boon
hebbende,
nog zullende
aan Heininge
alles overvlo
dikwils gaarn
al waeren een
genoemde;
grootsche en
leid werden
ven, die w
Sazoen en
te Liefhebb
te leggen.
Wy zulle
ven, en me
dient geplant
Heer Quinte
dere Peeren
dat het een j
staan met gro
wils, als re
geen Vrucht
halven be
ren goed be
Men zo
konnen v
spagoe,
De B
muskes-g
D'Esp
groot en
wrag van
heeft me
De Pe
mallic Pe
werd ook

Stam-boomen plantende: dog meerder Land en grooter Thuinen hebbende, niet alleen van de reets genoemde Vrugten, maar ook nog zullende genoemd werden, vier, zes, agt of meer van ieder aan Heiningen enz. te zetten, om zo het geheele jaar door van alles overvloed te konnen hebben: in welke groote Hooven zy dikwils gaarne zien, alle de soorten van Peeren, die bekend zyn, al waaren eenige der zelve vry van minder waarde, als de reets genoemde; welke onzes oordeels de andere al hebbenze nog zo grootfche en wonderlyke naamen, (waar door nogtans veele verleid werden) geenzints konnen overtreffen: de opening derhalven, die wy hier gegeven hebben, om de beste Vrugten van elk Saizoen en de duurzaamheid aller soorten te kennen, zal die grootte Liefhebbers te pas koomen, om haare voorneemens daar na aan te leggen.

Wy zullen derhalven hier geen honderden Heiningen beschryven, en met wat soort en hoe veel van yder in zo grooten Thuin dient geplant te werden, die daar nieuwsgierig na is, ga tot den Heer Quintenye; wy zullen alleenig hier en daar nog eenige andere Peeren en haar gedaante, deugt, sap, enz. beschryven, op dat het een jong Liefhebber niet afschrikken te leeren; wy laten staan met groote onkosten die magtig te werden, en dan nog dikwils, als reets getoont is, weinig, klein, of in meenige jaaren geen Vrugten daar van te zien nog te proeven; zo hebben wy derhalven best geoordeeld, alleendie te beschryven, die nu zo veel Jaaren goed bevonden zyn.

Men zoude dan tot overvloed by de gezeide Zoomer-Peeren nog konnen voegen, zo den Hof wat grooter is, de Bourdon, d'Espagne, en de Magdeleine.

De Bourdon ryp op het leste van July, fmaakelyk met een muskes-geur, en het sap gelykt na dat van de Muskes-Robert.

D'Espagne, anders de Saint-Sanson, is een roode Peer, vry groot en langwerpig, wat gebogcheld, zy is mals, maar wat wrang van vleesch; zy werd ten einde van July ryp, maar zy heeft meer schoonheid als deugd.

De Poire Magdeleine, is een taamelyke groote, groene, en vry malsse Peer, van maakzel heel wel na de Bergemot gelykende: zy werd ook in July ryp, en is onder de aldereerste van de Zoomer-

Peeren , maar zy kan iemand geweldig bedriegen , indien men wagt met plukken , tot datze begind geel te werden , want dan is ze de fleur kwyt.

Onder de Peeren zynder nog zeeven of agt , maar tot nog toe niet net beschreeven , te weeten de Doublefleur , de Frank Royaal , de Angober , de Besidery , Gros Oignonnet , de Ronvile , Poire de Rozoline en Poire Bouchet.

De Double-fleur is niet om raauw te eeten , echter is 'er iet byzonder aangenaams in haar vleesch en sap , zy is groot en volkoomen schoon , toond byzonder af in groote Fruit-ichaalen , booven op andere geleid , als zynde aan de eene zyde fraay gekouleurd , en geel aan de andere kant ; en eindelyk na datze eenige daagen lang zeer aangename vertooningen op de Taafel heeft gegeven , en door het al te veel behandelen begind de fleur van haar schoone kouleur te verliezen , en heel als doovekoolig en zwartagtig te werden , dan isse in staat om haar aangeboore deugd voor den dag te doen koomen ; want zy werd een der fraaiste en beste gestookte Peeren van de Weereld , een murw vleesch hebbende , zonder met iet steenigs bezet te weezen , en vooral overvloedig veel saps , dat op het vuur met weinig moeite een schoone kouleur krygd , zo dat dit alles met malkander , onzes oordeels , overgroote reden geeft om deeze Peer in waarde te houden , en die in alle Thui- nen behoorde voortgeteeld te werden.

De Frank Royaal , die sommige Finor d' Hyver noemen , draagt rykelyk , is groot , rond en uit den geelen , met kleine roode streepjes gespikkeld , maar het hout van den Boom is heel schorfig.

De Angober is een vry groote Peer , langwerpig , mooy kouleurig op de eene zyde , en roodagtig graauw op de andere.

De Besidery is een heele ronde Peer , ten naaftenby van groote als een groote Kaats-bal ; geel van kouleur , en groen na den witten trekkende , en in October of November ryp , na de Zoomers zyn.

De Gros Oignonnet , anders d' Amire-Roux en Roy d' Eté , een Peer in July ryp ; de Ronville , die eenige de Hocrenaille noemen , en andere Martin-Sire : zy is vermaard aan de Rivier de Loire ; het is een Peer voor de Maanden van January en February ; haare
groot-

grooten
vendig van
ook op de ar
reemende g
klein muske
smak.

Nog resten
re of Engelen
langwerpig
koomen na
waar van z
aan de eer
met kleine
vleesch is
sap ; gelou
een warme
rooge Que
dat gemeen
Maand uit
kerder zy is
wat steenag

De Poire
gedaante de
schil is glaz
haar vleesch
is : maar
bewaard
niet by
Petit oir
let te roe
De Po
Longue
wel na d
vleesch i
muskeer
W
genoemd

grootte en gedaante zweemd zeer wel na een schoone Rozelet, leevendig van kouleur op de eene zyde, op den tyd van haar ryp werden ook op de andere zyde, zeer na den geelen trekkende, haar schil is uitneemende glad en zagtvoerig; haar sap gefuikerd en met een klein muskes-geurtje gemengd, dien volgende zeer lekker van smaak.

Nog resteert de Bon-Chretiens d'Espagne en Poire d'Angleterre of Engelse Burec; de eerste is een heele grootte Peer, dik, langwerpig en welgemaakt Pyramidalisch-wyze, daar door volkoomen naar een overschoone Bon-Chretien d'Hyver gelykende, waar van zy de alderbeste naam, dieze draagd, heeft gekreegen: aan de eene zyde is ze schoon schitterend rood, heel doorspikkeld met kleine zwarte stipjes, en aan de andere zyde bleek geel; haar vleesch is brosser als eenige Winter-Peeren, doorgaans heeftze zoet sap, gefuikerd en vry lekker alsze in een goeden grond, en op een warme plaats (dog op een vroege Portugaalse of Hongarise vroege Quee geocculeerd) is gewassen en volkoomen ryp geworden, dat gemeenlyk half November, of zo het niet vriest tot dat de Maand uit is; ja hoe langer datze hangen blyft, hoe beeter en lekkerder zy is: maar in natte en koude jaaren en gronden, is zy vry wat steenagtig, en duurd tot in February en langer.

De Poire d'Angleterre, anders de Buré uit Engeland, is van gedaante en grootte naar een schoone Verde Longe gelykende, haar schil is glad, graauw, uit den groenen met roode vlakjes gestippeld, haar vleesch heel mals en murw, en vol sap, dat lieffelyk van smaak is: maar dewyl dit vleesch doorgaans wat meelig valt, zooze te lang bewaard werd, of ligt beurzig, zelf al op den Boom, zooze niet by tyds geplukt werd; zy komt met de Verde Longe, de Petit oin en de Lansac, gemeenlyk ook meenigmaal met de Rozelet te voorschyn.

De Poire de Rozeline werd in Touraine genoemd de Muskaat a Longue Queué, komt in het leste van den Herfst voort, en zweemd wel na de Rozelet, zy heeft een heele ligte Isabelle kouleur, het vleesch is mals en lekker, en 't sap heel doorfuikerd en aangenaam muskeerende.

Wy meenen nu genoegzaame Fransse en andere Peeren te hebben genoemd, ja de Liefhebbers opening genoeg gegeven, om hen zel-

zelve te kunnen redden, zooze meer Boomen willen planten, en grooter Thuinen aanleggen, zooze maar in plaats van ieder twee of drie, vyf, zes of meer van ieder soort gelieven te ordonneeren, dog altyd minder van Vrugten die schielyk voorby gaan en van korte duurzaamheid zyn, en daarom ras moeten werden geconfumeert; maar meerder, welke eenige tyd langer kunnen bewaard werden.

Behalven alle de booven genoemde zo Fransse, Hollandse of Zeeuſſe enz. Peeren, zyn nog veele en verscheide andere bekend, ja hier in agting of om haar profyt en vrugtbaarheid, want daar werden veele zeer smaaklyke gevonden, die echter, om datze onbekend zyn, op de markten geen geld moogen gelden, dog zo ras werden de zelve van eenige niet geproefd, of gelden dan aanstonds wel dubbel zo veel; welke alle wy in 't kort begryp of saamen-spraak, over deeze zaak, booven de reets aange- teekende, zullen noemen.

Maar hier doet zig een groote zwaarigheid onder de nieuw aankoomende Liefhebbers op, als welke nog in twyfel staan, deeze onze aantekeningen leezende, wat soort van vroege of laate Peeren, en hoe veel van ieder dient geplant te werden.

Zoo dient derhalven in 't gemeen, als reets booven gezegd is, tot antwoord aan de zelve, dat men in 't planten van Peeren en ook van Appelen, altyd minder Zoomer als Herfst, en minder Herfst als Winter-Vrugten moet planten, zo wel aan Heiningen, als laage of hooge Stammen; om dat de Zoomer-Peeren zo ras bederven en beurs werden of rotten; de Herfst-Vrugten ook eerals de Winter-Peeren, als welke tot in February, Maart of April kunnen bewaard werden, om op de Taafel te zetten; welke alle, en haare dengden en gebreken nu genoeg zyn, en nog naader zullen aangewezen werden, zo wel der Fransse als Neederlandsse enz. en derhalven moet een Liefhebber, willende een groote of kleine plaats aanleggen en beplanten, altyd minder Zoomer, meerder Herfst, aldermeest Winter-Peeren en Appelen, zo om uit de hand te eten als om te stooven enz. zetten.

Maar wat soort en hoe veel van ieder diend te werden uitgekozen en geplant, is booven nu getoond en aangewezen; dog om dat den eenen mishaagd alle muskes-geur, en den anderen wederom

om die v
haar vleesch
ge en muske
dar zyn de
muskeerende

Eer wy to
ten, Euten,
zegt te werd

De Peere
gegriffelt of
hout, zo

Gewallen
en Qualite
evenwel,

sten nogtar
len dat me

onder dun
knobbel, en
delyk gewal

door erveer
boomtjes,

de Ent of
aan van d
zullen al
werden,

genoom

Ho

Men
zien, d
maar ee
werd ge

om die vooral bemind, zooze maar niet al te sterk doorsteekt, en haar vleesch fondant is, zo heeft elk genoeg zyn keur; want drooge en muskeerende Peeren mishaaen de meeste Liefhebbers, gelyk daar zyn de twee Grosse-Queves, zynde steenagtig, droogen sterk muskeerende.

Eer wy tot het derde Capittel overgaan, diend nog van 't Planten, Enten, en Occuleeren van Peeren op andere Stammen wat gezegt te werden.

De Peeren werden in Neederland nu niet alleen geocculeerd en gegriffelt op wilde Stammen uit karrel gewonnen, of op Fransch hout, zo de Entluiden spreken, maar beeter op reets Ge-ente en Gewassen Peereboom, op vroege en laate Quee, ja ook op Doorn en Qualsters; maar op deeze laatste twee, tieren alle Peeren niet evenwel, want veele daar op, hoewelze wel gewassen zyn, berften nogtans en blyven klein en byna zonder smaak; andere willen daar meede niet vereenigen nog omzoomen en blyven ook van onder dun, en booven daarze Ge-ent enz. zyn, met een groote knobbel, en waayen dan ligtelyk de kroonen, alhoewel nog reedelyk gewassen zyn, van dezelve Stammen af; waarom sommige door ervaretheid wyzer geworden zynde, alle de Nanus Peereboomtjes, op Quee, Doorn of Qualsters voortgeteeld, tot aan de Ent of Occulatie toe in de Aarde planten, en dan is men dat afslaan van de kroon niet zo ligt onderworpen, ja daar-en-booven, zullenze altyd beeter groeyen, en de Vrugten grooter bevonden werden, daar het met andere Stammen het contrarie moet waargenoomen werden.

DERDE KAPITTEL.

Hoe dat men opgaande Peere-Boomen zal Planten.

Men behoorde geen hoog opgaande Peere-Boomen te planten als in groote Thuinen, en wel met goede bemantelingen voorzien, dewylze de laage te veel beschaaduwen, of anders diend men maar een klein getal daar in te zetten, dat gemeenelyk niet ruimer werd genoomen als een of twee hooge Boomen voor elk vierkant

P

in

in een Thuin van veertig Roeden ; en zulks zal van tweederley gebruik zyn , die beide niet kwaalyk uitvallen , waar van het eerste is , dat menze zet op de kant van de groote wandel-paaden , en altoos verre van de Schuttingen , Latwerk en Muuren , om alzo niet te beletten het vroeg rypen der Perzikken en Abrikoozen , en gezeide Peeren aan dito staande , behalven in 't Noorden ; en het tweede van die in het midden der vierkanten te planten , dat is in elk vierkant een.

Daar toe kiest men zulk slag van goede Vrugten uit , die wel juist niet al te groot vallen , anders werdenze by sterke winden ligt afgeslaagen , maar die volop draagen , en goed van smaak zyn ; welke ook schoonze afdruijen , naamentlyk dat Zoomer-Vrugten zyn , wiens kleinigheid haar belet te kneuzen , en welkers rypheid , die ze los deed werden , maakt , dat men , indien 'er eenige by ongeval wat door 't vallen geschonden waaren , die aanstonds met plaizier kan op-eeten.

Of men kiest van dat slag , die ter deegen vast aan de steel blyven hangen , en van de geene wiens Vrugt heel hart is in 'er zelve , zo dat ze niet ligt door den wind konnen afgeslaagen werden , of dat 'er den val niet veel kan hinderen.

Onder zulke Zoomer-Vrugten tot opgaande Boomen , telt de Citroen de Zirene in Holland onder de naam van de vroege Wyn-Peer meer als voor sestig Jaaren al bekend , de Petit-Muskaat hoewelze door haar gestalte , en 't Saizoen daar zy in komt , daar bekwaam toe zoude wezen , meer als eenige andere Fransse Peer ; maar de kanker die in 'er hout meest grassceerd , en dikwils het geheel en al bederfd , belet tot groot leetwezen der Liefhebbers , het zelve ; voor eerst dan van de Fransse Zoomer-Vrugten is niet de minste in lekkerheid de Rozelet , de Quisse-Madame ; de Bon-Chretien d'Eté Muské , de Poire Sans Peau , d'Orange Muské , de Bourdon , de Muskaat-Robert , de Poire de Pondar , de Fondante van Brest , en de Magdaleenen , hier Fransse Keizerinnen ; van de Hollandse of Neederlandsse , de Fransse Madam , de Kalmer-Peer uit Dantzik , en dan de graauwe Suiker-Peer , Catryne-Peer , Vigos-Peer , Rozetta , Gezeegende-Peer , Frontenjak-Peer , Graciola di Napoli , en de Likbaarden uit Gulikkerland. Voor Herfst-Vrugten de Burre-Gri , de Lanfac , de Poire de Vigne ,
de

de Roelyne
Peer , de
de dubbele
jara , de Pe
Alleman ,
Winter Bon
d'Hyver , d
meerd zyn ,
Kaneel-Peer
ven reets ge
tit-Corteau
de Camper
Florus-Hey

de Roselyne; en hier te Lande de Fransse Kancel-Peer, de Keet-Peer, de Brabanse Graciol of Saffraan-Peer, de Ananas, in't laaft de dubbelde Riet-Peer, de Bergemot of Maatjes-Peer, Poire Sinjora, de Perzik-Peer, de Poire-Bleu, Joli Verde, Muskaat de Alleman, de Roskammer-Peer; en voor Winter-Vrugten, de Winter Bon-Chretien, de Martin-Sek, d' Ambret, de Rozelet d'Hyver, de Ronville, en die niet minder hier gerenomeerd zyn, de Generaal Duits, de Yfambert, de Winter Kancel-Peer, de geele en groene St. Germain en veel andere, booven reets genoemd. En eindelyk om te braaden en stooven de Petit-Certeau, de Frank-Royal, d' Angober, de Donville; en hier de Camper-Venus-Peer, de dubbelde Maagde Peer, Foppen-Peer, Florus-Hey-Peer, enz.

VIERDE KAPITTEL.

VERHANDELING

VAN DE

APPELEN.

Gelyk de Appelen een gedeelte onzer Korf-vruchten uitmaaken, en zelveen heel aanzienelyk deel daar van, zo door haar deugd, duurzaamheid, als door het gemak van die te krygen, het zy in kleine Heiningen op Paradys Appel-boomen, het zy in groote en opgaande Boomen, op wilde of beeter eerst ge-ente Stammen, en dan de vereifte Appelen daar op gegriffelt of geocculeert, (zullende dan altyd vrugtbaarder en grooter zyn ook nooit zulke wilde Boomen werden) zo moeten wy by deeze occasie de Liefhebbers onze ondervinding in deezen meede deelen, dat we voor eenige Jaaren, doe die felle en langduurige Winter zo veel Appel-boomen, ja geheele Boomgaarden, byna door gansch Holland enz. doode, dat de Appel-boomen, Witte of Blanke Zoete geheeten, byna nergens door die koude geschonden of geraakt waeren, maar in tegendeel meest alle de Zuure en Bolagtige Appelen, en ook een meenigten van Peeren; zo hebben wy naaderhand alle onze Appelen voortgeteeld op dito Witte Zoete, als maakende een goet fatzoen van een Boom, zynde met een, een zeer draagsaamen Appel, ja naderhand, hoewel 'er vry zwaare Winters geweest zyn, nogtans geen de minste schaade aan die Boomen vernoomen hebben; maar wy moeten ook daar by zeggen, dat de Vruchten wat drooger vallen, en niet zo sappig, als wel op andere Stammen, al was de Zoomer vry vogtig geweest, dog zy kunnen ook te beeter

ter duure
dere Stan
Onder de
te werden,
nette Gril
geele Renet
d'Iver Blau
te en graau
daar eenige
Cousinotte
keë, Paffe
de Pippin
Nel Guin
onder de
Zoet, zo
Wyker Pip
teeld, dubb
de zoete Sc
weeten, di
niet van
uitgegeve
zien.

De Re
grauwe
de, mer
omtreu
ongeluk
die kry
van de
geheele
De
walkan
dog mi
wat pl
zynde
overtre
genoeg

ter duuren, en rotten, daarom in verre na zo veel niet, als op andere Stammen geteeld.

Onder de Appelen die goed zyn om raauw of gestoofd gegeten te werden, reeken wy onder de Fransie de voornaamste, de Renette Grise of graauwe Renet, de Renet Blanche of witte en geele Renet, de Caleville Rouche d' Iver, Rouche d' Eté, en d' Iver Blanc, Drap d' Or, de Fynnoljet, Pome Doesje, de witte en graauwe Korpendu, Pome d' Api, de Violette en andere, daar eenige nogtans zo veel werks niet van maaken; de Rabau, Couffinotte, Orgetan, Pôme de Jeruzalem, de zoete Renet-muskeé, Passé Pôme en Carácter-Appelen; onder de Engelse verscheidene Pippingen, voornaamelyk de Pipping d' Or of Gout-Pipping, Nel Guin, Konings-Pipping, Permyn Pipping, Permyn Royaal; onder de Neederlandsche den Aagt, enkele Guldeling, Mees Kops Zoet, zoete Holert, Dantzikker Kant-Appel, zoete Ribbeling, Wyker Pipping, graauwe Pipping, Paas-Appel uit Karrel hier geteeld, dubbelde geele Krappe-kreun, Aurea Libertas, de dubbelde zoete Schyvert, enz. en zo iemand begeerig is meer soorten te wecten, die gelieven maar het Register der Fruiten van den Entenier van Oosten, of van Lucas Leenheer, en M. van Rossem uitgegeeven, en by Joh. Arnold. Langerak gedrukt, na te zien.

De Renetten, zyn met twee of drie naamen onderscheiden, de graauwe, de geele en de witte, schier even goed van deugd zynde, men kan 'er ten allen tyde lekker gestoofd van maaken, en omtrent de maand van January begingd menze raauwe te ceten; by ongeluk krygenze wel een reuk, die veele teegen de borst stuit, en die krygenze van het stroo, waar op menze te ripen heeft geleid; van de Renet-Appelen kan men zig met veel nuttigheid by na het geheele Jaar lang bedienen.

De roode Zoomer of de Herfst Calevielles gelyken vry wel na malkander, door haar koloryt, dat bloed-rood rood is van buiten, dog minder van binnen; maar evenwel valt de Zoomer Calevielle wat platter en meer geribt, voor al de witte Winter Caleville, zynde zeer lieffelyk van reuk en smaak, meest alle Appelen daar in overtreffende; men bewaard deeze Winter Vrugt meenigmaal genoenog van de maand October af wanneerze begint, tot in January

en February toe; het is een over lekkere Fruit om raauw te eeten, en ook zeer uitteekend om ergens in te stooven, somyds werde droog en meelig, maar dat komt niet als van al te lang te laten leggen; de Zoomer Calevielle, zo wel de witte als de roode, raaken in de maand September op.

De Fyn-Noljet of Pôme d' Anis, is graauw; over al wat roodagtig, niet groot, maar is wat dik van schil, dog byzonder draagsaam; haar vleesch is zeer aangenaam, en het sap doorzuikerd met een aardig geurte van de Plant daarze de naam van draagd; deeze Appel begint goed te werden in het eerste van December, en dan heeft met het vermaak omze te eeten met de Peeren van dat Saizoen; zy werd bewaard tot in February en Maart toe.

De Korphendu is taamelyk groot, graauw aan de cene zyde en rood aan de andere; haar vleesch is zeer lekker; het sap over zoet en heel aangenaam; men eet 'er met vermaak af van de Maand December tot in February en Maart toe.

De Pôme-d' Api, is overal byna bekend, door haar kouleur die by uitneemtheid leevendig is; zy begint goed te werden van het oogenblik af dat 'er geen groen meer aan is, nog by de steel, nog omtrent de Neustop, van December af tot in Maart is die goed, en wil wel gegeten weezen met schil met al, daar is 'er byna geen onder al de andere zo dun en lekker van schil als deeze; zy voldoet haar rol wonderlyk wel in de Gelschappen, dewyl zy geen onlieffelyke reuk bybrengd; maar daar-en-teegen een zeeker klein aangenaam muskegeurtje, dat ongemeen lekker is, zy is uitteekend in het draagen, en bygevolg mag menze wel pryzen als een overfraayen Appel, die nog inzonderheid de gaaven heeft van nooit haar schoonheid te verliezen.

Pôme de Jeruzalem is te naastenby overal rood, maar in Holland niet zo vast van vleesch als wel in Vrankryk, zy is van weinig smaak, hoewel genoeg doorzuikerd.

De Paradys is een Boom die weinig hout schiet en daarom werden veel soorten van Appelen daar op ge-ent of geocculeerd, om datze laage Stammetjes zouden blyven, en bygevolg heele kleine Heiningen maaken, die niet veel in de weeg loopen, en daar-en-booven rykelyk draagen; anders is haar smaak enz. niet veel, zy tierd en groeid wel in alderley slag van gronden, warme en kou.

koude, en
plant.

Van de
ge, die nog
Weerd te

schryven, e
gende teegen
den, want

deling? enz
De Cara
noemd, is
kan tot in
nette kroo

De Ne
uit Engel
heel geel,
brauden.

De Mees
nen, is by
groot, zo
de zoete Ap
hout, dog
leid, zoon

De Da
veele ande
pel is ge
Appel,
den zee
gaar.

De Pa
dueren,
voorts n

Karrel w
Dubb
de geel
Appel,
den Her

koude, drooge en vogtige, laage en hooge, diep of ondiep geplaat.

Van de Engelse en Neederlandsche Fruiten, zullen wy alleen eenige, die nog zo zeer niet bekend zyn, noemen; de rest aan al de Weereld te wel bekend zynde als dat wy die wydloopig zouden beschryven, en zo zoude dit Tractaat van al te groote, en dienvolgende teegen de borst der Liefhebbers aanlopende, uitgebreid werden, want wie kend geen Gout-Pipping? een Aagt, enkele Guldelling? enz. in haar deugd, smaak enz.

De Character-Appel, alzo volgens zyn inschryving in de schil genoemd, is geel van vleesch, lekker van smaak, wat zuur-agtig, kan tot in February en langer duuren, zeer draagsaam en maakt een nette kroon.

De Nel-Guin, is een van de beste en draagbaarste Appelen uit Engeland; van buiten graauwagtig geel, en van binnen heel geel, byzonder lekker van smaak, raauw of gestoofd en gebraden.

De Mees Kops Zoet, voor eenige jaaren uit een karrel gewonnen, is byzonder lekker en zoet gestoofd of gebraden; is zeer groot, zo niet de aldergrootste van alle de teegenwoordige bekende zoete Appelen, wonder draagsaam, maar vuurd wat ligt aan zyn hout, dog by tyds uitgesneeden en met smeerfel of Verkens-mest omleid, zoomd hy wel om.

De Dantzicker Kant-Appel, is schoon rood van buiten, booven veele andere draagzaam, ribagtig, waarom dezelve ook Kant-Appel is genaamt, zy is geel en wat zagt van vleesch, is een Herfst-Appel, heel geurig uit de hand gegeten, of gestoofd of gebraden zeer goed, naauwlyks op of by 't vuur gezet, straks gaar.

De Paas-Appel, alzo genoemd, om datze tot Paasschen toe kan duuren, zeer draagsaam, byzonder geel en geurig van vleesch, komt voorts met de Winter-Calevilles wel over een, als zynde uit een Karrel van dito gewonnen.

Dubbelde geele Krappe-Kreun, hier onder de naam van dubbelde geele Renet bekend, byzonder draagbaar, is een zeer groote Appel, aan de eene kant geel, en aan de andere kant graauw, in den Herfst ryp, zeer geel van vleesch, maar wat bol, waarom zy

niet

niet al te lang kan duuren; maar gestoofd, gebraden of om Taarten van te maaken, heeftze geen weerga, is in een oogenblik gaar, behoeft byna geen zuiker nog kaneel, zo delikaat en geurig is hy van zig zelfs.

De Aurea Libertas, is een Winter-Appel, en helt zeer na een Gout-Pipping, maar zy is wat grooter en eenigzints wat zagter van vleesch.

De andere zyn onzes oordeels genoeg aan de Liefhebbers bekend, en behoeven daarom geen naader beschryving.

V Y F D E K A P I T T E L.

Van het goed gebruik der MUUREN (dit zy ook gezeid van de SCHUTTINGEN) in elken Thuin.

Hier dient onzes bedunkens gezeid te werden, dat de Zon nooit eene Muur begint te beschynen, ofze beschynd 'er frax twee te gelyk, of effen daar na, en dat zyn de geene die tot malkander toelopen om den hoek te maaken van twee die bescheenen werden; dus bestraaldze gemeenelyk in haar opgaan eenslaags de Ooster-Muur, en fraks daar aan een gedeelte van de Zuid-Oosten, en zo na die van 't Zuiden toe, zonder evenwel die van 't Oosten zo schielyk te verlaaten, de eene en de andere op dezelve tyd nog bescheenen werdende; welken hoek van ouds genaamd wierd het Botter-hoekje: van gelyken houdze niet op met schynen uit den Oosten als om zig allengskens naar de Zuid- en West-kim te begeeven, en ondertusschen in haar voordeelige beschouwing van de Zuid-Muur enz. te volharden, zoodanig dat die twee Muuren ook alle beide op dezelve tyd bescheenen werden; 't geene hier van de Muuren, dat zy ook van de zo geleegene Schuttingen gezeid, want de minste buiten Thuin hier te Lande hebben Muuren, maar wel meest Schuttingen; waar aan men vele schoone en vroege Vruchten gemeenelyk, (zo maar wel beplant en geregeerd werden) kan hebben; dog *let wel* een Vrucht, hier aantandende,

de, is alre
moet da
Vrucht
In de Land
te doen bloey
met haar sch
een de deugd
effen na St. J
daar uit, o
sterker en
voortbreng

Van
De Perzik
hebben
te Lande we
of liever dub
of smaak
werden, w
een roode
vleesch va
zik, als z
de en vro
en de blo
zonder ir
bloem, m
vast aan h
geel en g
m draag
nige der
Daar z
der welk

de, is altyd na de Zon toe ryp, echter van agteren nog hard, en moet daarom een dag of drie langer blyven hangen, eer de geheele Vrucht regt en volkoomen haar smaak zal hebben.

In de Lente doet men zyn voordeel om de Perzikken veel wisser te doen bloeyen, te zetten, en steen te vatten; en zo belaaen met haar schoone Vruchten te vroeger ryp te werden; en om met een de deugd van de ope lugt te moogen genieten, zo snoeit men effen na St. Jan de Waater-looten, ja de overtollige dikke takken daar uit, op datze alzo te eer en beeter moogen rypen, ja veel sterker en gemakkeliker Vruchten in 't volgende Jaar mogten voortbrengen.

SESDE KAPITTEL.

Van de Deugd en Waarde der PERZIKKEN.

De Perzikken zyn veelderley, waar van nogtans de eene Liefhebber deeze, en ander wederom een andere bemind: hier te Lande werden van meest alle Liefhebbers bemind, de enkele of liever dubbelde Avant-Perzik, niet om haar uitneemende deugd of smaak, maar als een Slaadje voor af tot dat de regte en bette werden, welke zyn de Zwolfe, hebbende kleine roode bloem, een roode steen, en buiten na de Zon-zyde rood van schil, en haar vleesch vast aan dezelve; dog onder deeze steekt uit de Lac-Perzik, als zynde byzonder groot en Wynagtiger van sap; de dubbelde en vroege Montagne wit of weinig gekouleurt, de steen wit, en de bloem groot en bleek rood; onder de Perzikken munt byzonder in smaak uit de regte Merikaton, met de groote roode bloem, maar de steen is niet los, als der Montagne-Perzikken, maar vast aan het vleesch, alderbyzonderst de Merikaton met bond blad, geel en groen gestrept, die voor geen Perzik heeft te wyken; zo in draagbaarheid, smaak, als groote, maar zy is nog weinig byeenige der Liefhebbers bekend.

Daar zyn nog by haar andere soorten van Perzikken bekend, onder welke uitsteekt, niet zo zeer om haar smaak, als om haar by-

Q

zon.

zonder cieraad, de Montagne Perzik met de dubbelde bloem; ook is by eenige de Bloed-Perzik, de Kaale Perzik, de Engelse Nektarin, en d'Orange-Perzik nog al in agting en waarde.

De deugdzaamheid der Perzikken is eigentlyk geleezen in de goede hoedanigheeden dieze moeten hebben.

Waar van de eerste is dat haar vleesch niet vast en steevig zy, maar smeltende en nogtans aangenaam; dat blyken moet als men 'er de schil afhaald, die dun, doorschynend en geelagtig moet wezen, of zo dun, dat men die daar niet aftrekken kan, of men schend de zelve, en het lekkere sap loopt dan meest weg, of zy moet 'er heel gemakkelyk laten schillen, of anders is de Perzik nog niet regt ryp.

Maar dit is in alle Perzikken juist niet waar, want een schoone Lak-Perzik, wel op de Zon staande, is dikwyls dik en hart van schil, en nogtans zeer smaakelyk, ja meerendeelen beeter van sap en geur, als die dunne schillen hebben, en het schynt, dat het sap in deeze beeter als gedistilleert en gerafineerd is; ja wy hebben niet eens, maar meermaalen, by zeker groot en aanzienelyk Heer dito Perzikken met verwondering geproefd dat de dikschillige zonder weergade waaren, en de dunschillige, niet meer als gemeen.

De tweede goede hoedanigheid van de Perzik is, dat het vleesch als gezeid is straks smelt, zo ras als het in de mond komt, en inderdaad het vleesch van de Perzikken is niet anders als eigentlyk een wel gedistilleerde vogtigheid, die in vloeibaar sap veranderd is, als ze maar eenigzints met de tanden of iets anders gekneust werd.

Ten derde zo moet dit sap in het smelten zoet en gesuikerd zyn, heel doordringende van smaak, en wynagtig, ja zelf in sommige wat muskeerende; ook willen wy de steen heel klein hebben, want hoe grooter steen, hoe minder vleesch en sap, (ten waare het een extraordinaire Perzik waare, of dat de Perzikken, na datze haar steen in vogtige voor-jaaren sterk wassende hebbende gemaakt, maar in haar rypen zeer grootte en langduurige droogte krygen, als konnende dan zo veel nat niet na booven geperst werden, datze haar volkoomen grootte en genoegzaam sap kan bekoomen;) en dat de Perzikken niet glad, maar zo taamelyk ruig val-

len;

len; no
wis te
wassen,
maar ha
zikken, en
gewassen.

Eindelyk
van de Per
de zelve
men in 't
zen om 'e
te groot
den; e
daar zy
te koem
naafte ja
aanbinden

Deze
Vrugten,
Thun he
belde Bre
en vroege
schooten
te kryge
occulce
een Pe
ven m
gelyke
vroeg
Dog
moeten
werden
voort
gewe
M
der s
lekk

len; nogtans is de overgrootte hairigheid van een Perzik een gewis teeken van haar kleine deugdzaamheid, als zynde niet wel gewassén, of niet genoegzaam uitgedyd, ofte nog niet volkoomen ryp; maar haar ruigheid moet schier heelendal af zyn van de goede Perzikken, en wel voornamentlyk van de geene die in de ope lugt zyn gewassén.

Eindelyk zo reekenen wy voor een der beste hoedanigheeden van de Perzik, datze groot is, want kleine Perzikken aan een en de zelve Boom, zyn gemeenelyk smaakeloos, en daarom moet men in 't voor-jaar, als de Perzikken gezet zyn, niet gierig weezen om 'er een goet deel af te trekken, op dat de aanblyvende des te grooter, en dienvolgende zo veel te lekkerder moogen werden; en zo doende behouden met een de Boomen haar kragt, daar zy anders vermaageren, dunder hout maaken, en in 't kortte koomen te sterven, voornaamentlyk, zo men dan in 't naaste jaar nog te gierig op het hout is, en al te veel daar in laat aanbinden.

Deeze zo uitmuntende en byna alle Fruiten te booven gaande Vrugten, moet een Liefhebber zo wel vroege als laater in zyn Thuin hebben; en daarom dezelve op enkele Princesse of dubbelde Bredaasse Abrikoos geocculeerd hebben, en om lekkerder en vroeger, als op Winkrooft, of Boere Witte Pruum doorgeschooten, om wat laater te hebben; ja om die uitmuntende groot te krygen, moetenze op Witte Eyer-Pruum of Violet-Pruum geocculeert werden; maar zo iemant een dubbelde Montagne op een Pedagrond-Pruum gelieft voort te teelen, zal dezelve zo booven maaten lekker en geurig hebben, dat geene daar by zyn te vergelyken; en dog de occulatiën willen zelden daar op vatten, 't zy vroeger, laater of op zyn tyd daar op gezet.

Dog, *let wel*, uit dito Perzikken op Abrikoos enz. gewassén, moeten in 't voor-jaar altyd de dunne en teere takjes uitgesneeden werden, anders verarmd den Boom, en brengt kleine Vrugten voort, ja sterft in korte jaaren, gelyk reets booven breeder is aangewezen.

Men zegt dat een Perzik op Amandel geocculeert, een byzonder schoone en sterke Boom maakt, maar of de Vrugten wel zo lekker zyn, kunnen wy met waarheid niet zeggen, als hebbende

dezelve nooit geproeft; echter leerd ons de ervarentheid, datze van de Moer, daarze op staan, veel na haar-trekken; dienvolgende konnenze zo lekker niet zyn op een drooge Amandel, als op een sappige Abrikoos, Wyn-krooft, of een andere zeer sappige en lekkere Pruim gewassen; maar datze schielyk en sterk waft op een Amandel is zeker, want dat bewyft den Amandel boom zelfs genoeg, hoe schielyk het een groote en sterke Boom werd.

ZEEVENDE KAPITTEL.

Van de PRUIMEN.

De goede begaaftheid van de Pruimen is aangenaam van vleesch te wezen, murw en heel smeltende, overzoet van sap en doorsuikerd, doordringend en aromatiek van smaak, en in eenige muskeerende; de goede Pruim is ook het eenigste Fruit dat geen suiker van nooden heeft, om raauw gegeten te werden; eenige Pruimen tieren best op Stam-boomen, als de Boere Witte Pruim, de Quetsen en andere, dog dewylze teer van bloem zyn, geevenze ook by koude voor-jaaren weinig Vrugten, maar by goede, overvloedig.

Van al de Pruimen met goede hoedanigheden voorzien, befluiten wy volgens ondervinding, dat'er niet booven de zes of zeevenderhande soorten van zyn, die verdienen om teegens Lattingen of Schuttingen aangezet te werden, te weeten de Pedagon, de dubbelde Witte-Boere, de groote Violette, de Sinte Kataryne, de Abrikoos-Pruim, de Mirabelle en de Pruim Royaal.

De Liefhebbers dienen wel te letten, dat de Pruimen nooit by Perzikken, Abrikoozen of Kerffen moeten geplant werden; maar altyd by malkanderen aan Lattingen, Heiningen of Schuttingen; de reden is, om dat de Pruimen, zo zeer de groene Luis onderworpen zyn, en dan ligt de gezeide Boomen daar meede besmet werden, en haar groey en Vrugten bederven; wil iemand deeze Pruimen grooter, lekkerder en draagbaarder hebben, hy gelieve de zelve maar te occuleere op de Princesse of Bredaasse Abrikoos, en

op de Peers-
ben, en
Boomen.

Van de A-
smaak by al
éante en gr
Abrikoos, d
een muske-
rauw was.

De Abrik-
Abrikoos,

Steen voor
nen en me

witte Abri-
ders zeer d
ren Schynen

of Stam dan
In het fr
dat het zw
haald hebbe

Vrugt niet
ze voort;
meer vru

ken (na t
zien, d
len, rug

der fyn
vermaak
men de

hout er
talen.

Wat
waardig
de pla
mooge
weege

Onze
op

op de Peerſſe of Violet-Pruim, en hy zal wat uitneemens hebben, en zig altyd des bedanken: maar zy maaken nooit zo ſterke Boomen.

Van de Akrikoozen behoeft men weinig te zeggen; dewyl de ſmaak by al de Weereld bekend is, zo wel als haar kouleur, gedaante en groote; het is wonderlyk dat het vuur en de ſuiker de Abrikoos, die geconſyt, geſtoofd of in Taarten gebakken werd, een muskes-geur byzet, die men zo niet gewaar wierd toenze raauw was.

De Abrikoozen hier meeft bemind, zyn de enkele of Princeſſe Abrikoos, de Bredaſſe Abrikoos, de Kloofter Abrikoos, uit een Steen voor eenige jaaren in Braband gewonnen, zeer rood van binnen en met een zeer geurig aromatiek ſap begaafd, en de groote witte Abrikoos, welke om haar droogte en weinig ſmaak, anders zeer draagbaar is, en meeft diend om te conſyten; meer ſoorten ſchynender te zyn, maar dat komt meeft van de grond, ſtant of Stam daarze op ſtaan.

In het ſnoeyen van de Abrikoozen diend aangemerkt te werden, dat het zwaarſte hout (gelykwe zo dikwils van te vooren aangehaald hebben) dat anders Waater looten werden genaamt, zo veel Vrugt niet geeft; maar alleen het middelmaatige dunne hout brengtze voort; dog indien deze ſterke en doorschietende Boomen wat meer ruimbaan werd gegeven, dat men haar genoeg zwaare takken laat behouden, en wat langer als na gewoonte; zo zal men zien, datze meer plaats vindende om haar heevigheid te ſpilen, niet meer zulke groove takken zullen ſchieten, maar meerder fyn en vrugtbaarder hout maaken, en by gevolg ons meer vermaak geeven; dog by aldienze nog eeven ſterk groeid, men den Boom in 't na-jaar of heel vroeg in 't voor-jaar met hout en takken verzetten, en dan zal hy al zyn agterſtal betaalen.

Wat 'er nu werd vereiſcht in ieder vrugt-draagende Boom, die waardig is om uitgekoozen te werden, en geſchikt op een goede plaats in den Fruithof, zullen wy zo kort en duidelyk, als 't moogelyk is, en de ervaarentheid tot nog toe geleerd heeft, overweegen.

Onzen Thuin aangeleid zynde, bemest, opgeſchikt, verdeeld,

Q 3

en

en rontom gereed om beplant te werden, en elk het getal der Boomen weetende, die hy van doen heeft, na maate van de groote van zyn Thuin, en zig ook bepaald hebbende omtrent de keur der foorten en de overeenkomst van yder slag; zo wel ten opzigt van de hoedaanigheid zyner gronden, als van elk Saizoen des Jaars, zo komt het 'er thans op aan, eerst om de Stammen der Boomen uit te zoeken die fraay en wel gesteld moeten zyn en zo waardig geplant te werden, als hoope geevende van een gewinsten uitslag.

Maar deeze verkiezing van Boom-Stammen geschied, of terwylze nog in den grond staan van de Queekeryen, of na datze daar van daan zyn opgenoomen; in het eene en andere geval moet men letten, voor Eerst op de gestalte van elken Boom; ten Tweeden op de dikte, en ten Derden op het fatsoen van zyn figuur of maakzel, en indien de Boomen uit der Aarde zyn, zo moet men naauw agt geeven op de Wortels, en op de Bast, zo van de Stam, als van de Takken, en voor al ook wel de Boomen, eer men die opneemt te teekenen hoeze gestaan hebben, dat is om dit wel te begrypen, de zyde die na het Zuiden zag, weeder na het Zuiden te planten; dat na het Noorden zag, weeder na het Noorden te zetten; en dan zal altyd een Boom, voor al een Peere-boom beeter en regter, en nooit zo gedraaid van Stam werden; 't geene wy hier zeggen, bevestigt Zonneklaar de ervaarentheid; wy verzoeken derhalven dat één Liefhebber in een Boomgaard gaande; maar eens let op quarrelende Peere-boomen, hoe als verdraaid, ja als geheel omgedraaid de Stam is gegroeid; nu leerd de reeden, dat wanneer de sappen door zo gedraaide buisjes der Boomen moeten passeeren, die nooit zo gemakkelyk kunnen doorvloeyen, als door regt opgaande Kanaaltjes of Buisjes; 't zelve ziet men ook in sommige Quee en Mispel-boomen; 't geene dan met zo weinig moeite kan voorgekoomen werden, behoord een Liefhebber die gaarne schoone en wel wassende Boomen be-oogt, ook wel waar te neemen; en 't geen wy hier zeggen, zullen de Liefhebbers ook zo bevinden, indienze maar eens twee hooge Peere-boomen Merken (want in laage kan men dat zo nietdoen) de eene dus geteekend, enden anderen contrarie, en die naaft malkanderen gelieven te planten, zo zullen zy binnen eenige Jaaren 't zelve alzo zien; want niet
als

als het geene wy hebben ondervonden , werd de Liefhebbers hier meedegeedeeld.

A G T S T E K A P I T T E L.

*Van de Uitkiezing der BOOMEN in de Queekeryen
of eige Enteryen.*

Zo de keure der Boomen geschied in de Plantagien , of Entereyen , dat moet voor half September geschieden , als wanneer men best van 't gewas der zelve kan oordeelen ; derhalven de Boomen dienen dat zelve Jaar met kragt te zyn gewassen , en 'er gaaf en gezond uit te zien , zo wel aan het blad als derzelve top-enden , en gladdes blinkende bast ; want veelyds is haar uiterste of boovenste top reets verdort , gekankert en van blaaderen beroofd ; of van de Enteniens reets afgesneeden , dewyl het dor en vergaan was ; 't welk een zeeker teeken is , dat de Boom in zyn wasdom is gestuit geweest , of dat hy nog een onbekend gebrek onderworpen was ; dat meer is , het zyn en blyven meest altyd zwakke of ziekkelyke Boomen , welke by de minste teegenspoed van droogte of byzondere koude Zoomers , altyd in haar wasdom zullen stuiten , en dan des Winters de booven-toppen , of de Boomen zelfs ten laatsten dood gaan , of ten beste genoomen , zullen het altyd , voornaamentlyk , hoewel men die toppen in 't voorjaar afsnoeit , of in de Zoomer wel gegroeid zynde , zo zullen zy echter omtrent St. Jan of kort daar na sterven : wy ontkennen wel niet , dat een wel-ervaaren Thuin-man altemet 't zelve heeft overwonnen , byzonder in Land daar nooit zulke of diergelyke Fruit-boomen gestaan hebben ; zulke Boomen zyn ook van zwakker aart , die voor den ordinairen tyd van het afvallen der blaaderen , of reets in de Zoomer geel van blad werden , of kleender als het behoorde te wezen , waarom men die ook nooit moet verkiezen ; zo ook niet de geene wiens top-eind van de Spruit zwart is of verstorven , of raauw en schrompelig van bast of vol Mosch , of

daar

daar de Kanker in is, of daar men Hars aan de Stam of aan de Takken vind, welke alle, als zynde ziekkelyke Boomen, men moet afkeuren. Booven deeze zyn 'er nog eenige aanmerkingen van groote aangeleegtheit voor de geene, die een Thuin wil aanleggen; als by *Exempel*

De Perzik-boomen die langer als twee Jaar geocculeert zyn geweest, en niet genoeg van onderen zyn uitgelopen, moet men niet verkiesen, zy hebben veel moeire om op haar oude hout lot te schieten; waarom de Perzikken dat zelve Jaar doorgeschooten zynde, de verwagting der Liefhebbers best zullen voldoen met wassen, en daar na Vrugten voort te brengen: Zo moet ook in't voor-jaar die sterke occulatie op Abrikoos of Wyn-kroost geschieden en op de helft afgetneeden werden; ten waare iemand de plaats van een uitgegaane Boom wilde vullen, dat ziet men wel aan een Perzik of Abrikoos, al was hy een Jaar of vier oud, met hout met al, de Aarde eerst ververst zynde.

De Pruiim-boomen en Abrikoozen, behoeven ook niet al te dik te zyn, maar de Peere- en Appel-boomen ten minsten van derde-halve duim; maar van drie en vier duimen zyn de besten, alsze maar de hoedanigheeden bezitten die wy reets aangewezen hebben, al is de Enting van een, twee, of van drie Jaaren, maar die moet altyd wel omgezoomd zyn, dat is, wel met den Stam of Takken daar de Enten op staan vereenigt; ook zyn de Vrugtbaarste, die tweemaal Ge-cent zyn, niet op wild, maar op vrugtbaare Boomen.

De Boomen die binnen een Jaar of twee braaf dik werden, zyn gemeenelyk puik goed, om datze een overschoone Stam belooven en haar Vrugten volkoomen groot en overvloedig kunnen voortbrengen.

De laage Appel-boomen op Parady en de vroege Kerffen, als de Velfer Kers, de Praagse Muskadel en veele andere zyn goed, anderhalve of twee duim dik gegriffeld, of geocculeerd op Kers uit de natuur, of Scheur-Kers; welke wel zo sterk niet wassen; als op Kriek, maar geeven meer en grooter Vrugten.

De opgaande Boomen moeten geheele gladde en regte Stammen weezen; en ook weinig knobbelig van bast zyn; maar in teegen-deel glinsterig, als een teeken van haar Jongheid en van haar goede

den gro
Wat de
zo agten w
ringen ge
scheuten op
gebonden
ook Vrugt
bers dat te
den of ond
wassen, d
maar zy
tyd, da
wel toe
niet als
plaats w
hebbert
zien; ja
aangebod
als men w
schoone
wel niet k
raakt veel
foeci-
ker loot
en het
Maar
afgefin
dat de
het u
het ou
groot
lyder
lang
O
dat
en b
den,

den grond daarze geteeld zyn.

Wat belang de wyze van Stel die de Boomen moeten hebben, zo agten wy het beeter voor alderlei laage Boomen, of die aan Lattingen gezet werden, datze maar met twee of ten hoogsten drie scheuten opgaan, om dat die takken daar aan blyvende en wel aangebonden, meest altyd het Jaar daar aanvolgende, bloem, en zo ook Vruchten geeven zullen; wy weten wel dat veele Liefhebbers dat teegenspreken, maar meer uit een vooroordeel, als na reden of ondervinding: het is wel waar, datze dan zo sterk niet en wassen, dat is, zulke zwaare en sterke looten niet zullen schieten, maar zy zyn dan ook straks vrugtbaar, en blyven zulks meest altyd; daar de andere zo kort afgesneeden, straks in die nieuwe en wel toegemaakte grond, zwaare waterlooten zullen maaken, en niet als na veele jaaren aan het draagen koomen, hoewel zy haar plaats wel rasser vervullen; (maar wy vraagen, waar is'er een Liefhebber, die niet gaarne ras Vruchten van zyn arbeid zoude willen zien;) ja ook de nieuwe Spruitjes die dan van de zo aangeleide of aangebode Takken koomen uitschieten, zyn bekwaamer om zo als men wil geboogen te kunnen werden, om aldus in 't kort een schoone en netten Boom te maaken, daar de andere gemeenelyk zo wel niet kunnen aangebonden werden, en daarom veelyds genootzaakt veele van die, glad en al weg te snyden, en haar by gevolg snoei-kwetsuuren te geeven, en zy zullen het jaar daar aan nog sterker looten schieten, 't welk is teegen de fraayigheid van den Boom, en het ras Vrugtdragen des zelfs.

Maar de Takken van de Perzikken moogen altyd wel ten halven afgesneeden werden, zo ze te lang en te dun zyn; maar (*let wel*) dat de knoppen nooit moeten afgebrooken zyn, want dat is haar het uitspruiten beneemen, om dat 'er zelden nieuwe Takken uit het oude hout willen uitloopen; ja daarom als 'er twee of meer groote takken zyn, doet men best de kleinste en zwakste weg te snyden en daar van de overige aan te binden, en zo behoud men lang een Perzik in zyn kragt en stant.

Om hooge Stam-boomen in de ruime lugt te planten, is het best datze eenige zy-takken in 'er kroon hebben, die men eerst afsnyd, en behouden zooze te veel of te dwers loopen alsze geplant werden, en zo kan men de schoonheid en vrugtbaarheid der zelve

R

heb-

hebben, want die zy-takjes zullen ras bloem-knoppen maaken en een nette kroon geeven: ook behoord een Liefhebber naauwkeurig te letten, op de fraayigheid der laage Boomtjes, al is't aan geen Lattingen of Heiningen.

N E E G E N D E K A P I T T E L.

Van het verkiezen der BOOMEN buiten de Enteryen.

Indien de Boomen alreeds zyn opgenoomen, zo moet men niet alleen al het booven gemelde in agting neemen, zonder iets daar van te verzuimen, maar men moet daar-en-booven toezien, of die Boomen niet al te lang zyn uit de grond geweest, zo dat haar bast gerimpeld is, en het hout droog, of de schors veel gefchild en gefchonden, of de plaats daar het Ent of Occulatie van de laage Boomtjes komt, ook te laag gezet is, en dit voor al ten opzigt van de Perzik-boomen; zo dat men om de wortels wel te leggen, gelyk zulks volstrektelyk moet geschieden, genootzaakt zoude zyn om in het planten het Ent of Occulatie onder de Aarde te graaven, 't geen altyd moet gemyd werden; of datze al te hoog gegriffeld zyn, en dan zoudenze al te diep moeten geplant werden, dat altyd ondervonden is de Boomen schaadelyk te zyn, en datze geen aanvang van een fraay Latwerk of cierelyke Heining zouden konnen maaken.

Dir is het nog niet al; men moet ook voornaamelyk op de wortels letten, want schoon 'er al de andere voorwaardens volkoomen in voldaan waaren, indien 'er echter groote gebreeken in de wortels zyn te vinden, zo moet men den Boom voor ondeugend houden, of hy zal zekerlyk niet wel wassen.

Dog om te konnen zeggen dat een Boom welgesteld van wortels is, zo moeten dezelve voor eerst reedelyk dik zyn, na maate dat den Boom dik is, dat is te zeggen, dat ze niet altemaal klein, dun, veezelagtig, en op de wyze van lang gestrengeld hair door malkan-deren loopen, want dat is schier een onseilbaar teeken van de zwakheid

heid des B
hy gee
Ten Tw
nog gefch
want de w
maar glad,
Derhalve
zorgvuldig
ten dien e
trekken in
geeden w
wonden
vrugten,
zelden ag
men treu
dis ras fr
En by a
re beroor
gehan het
pen werde
ben geleeg
bekoomen
Booven
verkieze
omkri
ve We
danig
fnyden
dezelve
verffe
malkan
derven.
De
en ge
't beg
Stam
vallen d

heid des Booms of dat zyn uitgaan naby is, of voor het minste dat hy geen goede uitkomst zal geeven.

Ten Tweeden zo moeten de voornaamste niet verrot, geschilderd nog geschild, nog niet te veel beknabbeld, of droogen hard weezen, want de wortels, als den Boom zig wel bevind, zyn nooit verrot, maar glad, gaaf en glinsterig.

Derhalven moeten de geene die Boomen opneemen ongemeen zorgvuldig zyn om het behendiglyk en met verdrag te doen, en ten dien einde goede gaaten graaven, om die niet met geweld te trekken in het uithaalen, anders zullenze niet missen van eenigen goeden wortel te scheuren, te schilferen, of te breeken; en die wonden werden zo ligt niet geneezen, inzonderheid van de Steenvrugten; en by aldien het effen booven de Aarde is, zo zal de Gomen zelden agter blyven om zig daar te zetten, en zo zullen uw Boomen treuren en ten laasten sterven, want de booven-kroon werd dus van haar genoegzaam voedzel beroofd.

En by aldien eindelyk ook de wortels droog zyn, het zy om dat ze bevrooren, het zy om datze al te lang uit de grond en in de lugt gestaan hebben, en zo verdord zyn, zo moet dien Boom verworpen werden, indien dezelve na eenige uren in 't water te hebben geleegen niet weder sweld en gaaf werd, en hy niet weer bekoomen zal.

Booven dit alles zo is het noodzaakelyk dat den Boom, die men verkiezen moet, zo wel gestelt van wortels is, dat men daar eenen omkring van zeer goede in kan vinden, en vooral van nieuwe gaave Wortels, en dat dien Cirkel eenigerwyze volmaakt is, zodanig dat men 'er geen, het zy hooge, het zy laage behoefd uit te snyden, en zo wel geplaatst, dat men den Boom plantende, dezelve van malkanderen rondom kan uitgebreid leggen, altyd versse Aarde tusschen beide latende vallen, op dat de wortels malkanderen raakende, niet koomen te schimmelen en zo te bederven.

De Liefhebbers maaken veel werks van wortels die rood of wit, en gaaf zyn, dat is te zeggen murw, die in 't voor-jaar, of in 't begin van den Herfst uitloopen, zy koomen gemeenlyk uit de Stam of wortel die effen booven de grond leid, want de oude, die vallen doorgaans knobbelig, en in 't stuk van Peere-boomen, Prui-

me-boomen, Wilde boomen enz. zynze zwartagtig, dog in Veen-
gronden, zynze echter goed, alsze maar glad en gaaf zyn; maar
in Zanden Kleygronden zyn zwarte altyd kwaad; dog aan de Moer-
beyen zynze geelagtig, en aan Karffen en Abrikoozen uit Steen ge-
teeld, altyd uit den rooden.

T I E N D E K A P I T T E L.

*Van de manieren om een BOOM te behandelen die
geplant zal werden*

Hier differeeren meest al de Liefhebbers van malkanderen, zo
ten aanzien van 't affnyden der wortelen, als de takken; den
eene wil, dat men de wortelen nog takken, alsie maar niet door
malkanderen loopen zal affnyden; andere wederom oordeelen, dat
men alle kleine zo wortelen als takken immers moet affnyden, op
dat men een beeter en welwassende Boom, en op den zelven een
schoone en volmaakte kroon mogten bekoomen. Laat ons eens
zien wat 'er de Fransse Liefhebbers van zeggen, en het onze dan
daar by doen, zo wy na veelvuldige ervaarentheid beft hebben on-
dervonden.

Deeze Voorbereiding is van veel aangeleegentheid voor het wel
groeyen, en naderhand het draagen der Boomen, ja dikwils de-
zelve schoon en goed van Gewas zynde, nogtans niet wel willen
opneemen, om datze niet na de regte konst behandeld zyn geweest,
eer zy geplant wierden; ja dikwils ook wel opneemen, schoonze
de beste van gewas niet en waaren, maar een schoone kroon maa-
ken, en vrugtbaar zyn en blyven; een zaak, derhalven van de
grootste aangeleegentheid, en het welk verzuimd zynde, dikwils
oorzaak is, dat veele Liefhebbers het werk laten steeken, als
niet ziende de gewenste Vrugten van al haar gedaane onkosten en
moeiten; derhalven zullen wy over deeze zo aanmerkelyke en ten
hoogsten aangeleegene zaak, zo niet (gelyk het spreekwoord is)
bist als een Haan over de haete koolen heen loopen, maar alles net en
zeer naauwkeurig genootzaakt zyn te verhandelen; en daarom zal
het

het den reg-
loopiger, als
handelen.

Hier zyn a-
moet; het een
en het Twee-
den voet, dat

Aangande
opgaande Bo-
anders op aa-
brengt.

Het Eer-
Boom die n-
altoos voor
minderd, en
ontlasten, ab-
heim van plaas-
die te veel of
of die verrot-
al noodzaak-

Het twee-
langer Stam-
daar een B-
geheel om
staan, der
opgaande
om laag w-
hoog te
volg een
men de ee-
voor en al
ken en we-
en het gez-

Voor h-
hobbelagt-
den, en d-
jeugdige,

het den regten Liefhebber niet verveelen, dat wy hier wat wydloopiger, als ordinaar, alles overweegen en wel verftaanbaar verhandelen.

Hier zyn dan voor Eerft twee dingen die men voor af bereiden moet; het eene van minder belang, en dat is het hoofd of de kroon; en het Tweede van de alderuitterfte aangeleegendheid, en dat is den voet, dat is te zeggen, de wortels.

Aangaande de kroon daar steekt niet veel geheims in, het zy van opgaande Boomen, het zy van Arbrenyns, het komt hier nergens anders op aan, als dat men zig deeze twee stellingen te binnen brenge.

Het Eerste is, dat, gelyk men groot nadeel toebrenge aan een Boom die men uit den grond opneemt, waar door men zeekerlyk, altoos voor eenigen tyd, zyne kracht en werking verzwakt of verminderd, en daarom moet men hem zo veel van zyne kroon ontlasten, als men hem neemt met deeze opneemig, en dit geweld, hem van plaats doende veranderen; en ook de wortels, naamentlyk, die te veel over malkanderen loopen, en die gekweft of gebrooken, of die verrot zyn, wat affnydende, dat is een grondreegel die overal noodzaakelyk en nogtans geen bewys van nooden heeft.

Het tweede daar men om moet denken, is, dat men hem geen langer Stam moet laten behouden als die het gebruik vereifcht, daar een Boom toe gefchikt is; want de eene moet zyne werking geheel om laag doen, gelyk die aan de Heiningen en Lattingen itaan, derhalven moet menze vry kort affnyden, te weeten de opgaande kroon-tak of takken; de laage wel bewaaren, om die om laag wel te kunnen leiden; de andere is om zyne werking vry hoog te doen, aan dat opgaande Boomen zyn, daar men by gevolg een merkelyke hoogte aan moet overlaaten; maar zelden kort men de eene nog de andere ter hoogte daarze op blyven moeten, voor en al eer men alles heeft uitgewrogt, wat 'er aan de zy-takken en wortels te doen is: *en let eens hoe men daar meede leeven moet, om het gezide goede einde te erlangen.*

Voor Eerft, zo moet men al de over malkander loopende rotte, hobbelagtige, zeer oude, gefchide en gebrooke wortels wegsnyden, en dat digtby daarze uitloopen of gefchonden zyn; maar de jeugdige, friffe en welgeplaatfte bewaarende, en dan aanftonds in

't water afgespoeld zynde, planten; of zooze te lang uit de grond geweest zyn, bevindmen meenigmaal de wortels, hoe wel goed en gezond, te veel verdroogd en als gekrenkt, dan moet men in zulk een geval dezelve zeeven of agt uren lang in 't waater laten weeken en dan eerst op zyn plaats zetten.

Let ook wel (gunstige Leezer) dat de Aarde nooit te vast op de wortel moet gestampt wezen, en het is genoeg, dat dezelve over al tusschen de welgeschikte en net uitgespreide wortels, en die niet over malkanderen leggen, invalt; of met de vingers tusschen ingestooken, op dat dog geen holligheeden blyven, als waar omtrent de fyne wortels dan des Zoomers ligt verdroogen, of door de vogtigheid schimmelen, of des Winters vol waater raaken en bevrozen; en zo zal dikwilseem Boom koomen te treuren of dood te gaan, daar geen Hovenier de reeden naaderhand van kan vinden, waarom zo een gaaven Boom sterft.

Een Boom met de gezeide voorbereidzels geplant zynde moet nieuwe wortels maaken, of uit de Stam, dat de sterkste zyn, of ook hair-wortels aan de afgesneedene top-enden, anders sterft hy, en al de oude wortels zyn hem onnut, indien 'er geen nieuwe uitloopen.

¶ Hier disputeeren de Liefhebbers, welke wortels uit Stam of afgesneede top-enden koomende, beeter of slegter zyn; eenige beweeren (en by ervaarendheid is het reeds ook zo ondervonden) dat alle welwassende Boomen, zo in 't na-jaar, als de wasdom of het schieten der takken is gedaan, zo wel als in 't voor-jaar het gezeide zullen uitwerken; nu leerd de reeden en de ervaarendheid, dat hoe sterker en dikker wortelen een Boom maakt, hy ook des te sterker zal wassen, want door de wortels moet hy zyn voedzel hebben; derhalven dikker wortelen, maaken ook dikker en zwaarder takken, waar uit volgt, dat dan dien sterk wassenden Boom zo ras geen Vrugten zal voortbrengen, als die zyne wortelen heeft gemaakt, want die schiet dan niet als zyn draagbaar hout; daarden anderen in teegendeel veel Waater-looten en groove takken in overvloed zal uitwerpen, en zo zal men dan eindelyk genootzaakt weezen, de zelve wortels (als in het Neegende Capittel getoond zal werden) te moeten afflaan, of den Boom moeten verplanten, om hem zo tot draagen te krygen.

De

De zware wortels van de Arbrenyns, hoe dik zy ook moogen weezen, dienen nooit booven de vyf, zes of zeeven duim te zyn, en van opgaande Boomen zelden meer als van eene voet; maar aan de Moerbezien en de Amandelen eenige duimen langer, als daar van maar het gefchondene, rotte, enz. afgefneeden is, om dat de eerste heel zagt, en de tweede zeer droog en hart van wortel zynde, ligt, gevaar loopen van uit te gaan, indien menze te kort afnoeid, of zo ras geeft nieuwe Wortels uit de afgefneedene willen maaken.

't Is niet noodig dat een Boom een grooten omkring van wortels heeft; 't is genoeg datze maar wel geplaatst zyn, dat is rondom de Stam eenige hebben, 't welk als zo veel strecken zyn, die uit het middelpunt koomende, na den omtrek schieten.

Maar in 't planten der hooge en slaage Boomen, in de open lugt of aan Lattingen, of ook aan Muuren en Schuttingen, is omtrent het affnyden der wortelen onderscheid; want van de Boomen aan Muuren en Schuttingen te planten, moeten altyd de wortels afgefneeden werden, die na de Muur of Schutting zien; en de andere na de Aarde, of Zon-zyde wat langer gelaaten werden; ja men zoude die Boomen, met zulke lange wortels zo dicht aan de Muur of Schutting niet kunnen zetten, als die nogtans staan moeten.

Ten hoogften is 'er een Liefhebber zeer aangeleegen, (zulende een Thuin aanleggen) dat hy weet hoe diep dat hooge, en hoe ondiep dat laage Boomen moeten geplant werden, 't welk wy zo kort als doenlyk is zullen verhandelen: in Holland, en in alle laage Landen, moeten geen hooge Boomen te diep geplant werden, als zynde de wortels straks in het water, en dan sterven zy in 't korte booven aan de toppen, of de Boomen begroeyen in 't korte met heel veel Most en blyven zo staan treuren, dikwils tot datze sterven; wanneer die booven op den grond geplaat en de wortel met goede Aarde wel bedekt is, (als maar den Boom door sterke winden niet om verre kan waayen, nu wel bezorgd zyn) zo zal hy beeter tieren en de gezeide ongemakken niet onderworpen zyn; ja dito Boomen nu al te diep geplant zynde, moet men altemet doen ryzen, en zo geneezen meenigmaal de voorgezelden gebreeken; ja onvrugtbare boomen, werden op deeze wyze vrugtbaar gemaakt, gelyk de ervaarendheid nu zo dikwils heeft geleerd;

leerd; dog in hooge Landen, werd het contrarie gemeenlyk onder-
vonden.

Wat aangaat de laage Boomtjes of Arbrenyns, zo op Paradys de Appelen, als op Quee de Peeren, als ook de ge-ente of gegrif-
felde Peeren, die moeten onzes oordeels, tot aan de griffie of oc-
culatie by na toegeplant werden; de reeden daar van zyn voorna-
mentlyk drie; Eerst, om dat de Ent of Occulatie sterker wast, en
geduurig nog in dikte aanneemt, als wel de Stam daarze op staan
die gemeenlyk dunder blyft; Ten Tweeden, om dat de Paradys
en ook de Quee, hoe diep zy geplant werden, echter tot booven
toe wortel maaken, en dienvolgende eeven sterk, zo niet sterker,
Jaar voor Jaar blyven groeyen; by gevolg de Vrugten ook meer en
grootter; En ten Derden, dat dan met sterke winden de kroon zo
ligt niet kan afgeslaagen werden, nog in 't snoeyen of aanstooten
minder kunnen afgestooten werden; de verdere reedenen zyn boven
aangewezen, of zullen naaderhand getoond werden.

De ervaare Fransse Liefhebbers en onder anderen de Hr. Quin-
tenie heeft wel vyftienderley Boomen uitgekoozen en by ondervin-
ding geleerd, welke dus of zo, aan haar wortels, takken, enz.
moeten gesnoeid zyn, op datze goede, schoone en vrugtbaare Boo-
men moogen werden, maar dat alles, zo veel het Climaat en de
grond in Holland en in andere laage Landen zulx niet toe en laat,
is reeds getoond, en zal hier en daar nog naader aangewezen
worden.

Maar in een woord gezegt, zo moet men de Boomen zodanig
planten datze in de Zoomer niet te veel koomen uit te droogen; en
ook in natte na-jaaren en des Winters niet geduurig met haar wor-
tels in 't nat of water koomen te staan, nog ook in 't snoeyen niet
te veel geschud en daar door los werden, nog in 't schoffelen, haar
booven staande fyne wortelen afgestooken, en zo in haar wasdom
gestuit werden.

Dus dan de Boomen geplant hebbende, behoeft men niet ver-
leegen te zyn, dat in 't snoeyen effen voor den Winter, de takken
of botten effen onder de afnydinge door de Vorst ooit zullen be-
derven, ja zelfs geen Wyngaard, als't maareen, twee of drie daagen
te vooren geschied is.

Hier by diend waargenoomen te werden, dat men de laage tak-
ken

ken niet zo
de wortel op
beschynen, w
daar konnen ze
of gantsch smaa
ren den Boom
ten haar behoo
Men moet
datze booven d
de Bot-knopp
vaar lyden va
meer, of zul
Jaar daar aan

Van de M
de

Hier valt
die el
ber al, tot a
de Boomen
te Lande d
Boomen be
voornaam
aan de Star
en op het
planten get
bekommen
superstitie
ongemakke
delyk voor
ligt niet te
hier of daar

ken niet zo overvloedig om laag moet laten blyven, dat de Zon, de wortel op de Aarde onder dito takken geenzints zoude konnen beschynen, want alzo zoude de bloemen ligt afvallen, of niet ligt daar konnen zetten; of de Vruchten zouden naauwlyks ryp werden of gantsch smaakeloos zyn; want de Zon en des zelfs stralen, moeten den Boom doen groeyen, debloemen doen zetten, ende Vruchten haar behoorlyke groote, geur en smaak geeven.

Men moet ongemeene voorzorg draagen met de Perzik-boomen, datze booven de occulatie drie, vier, vyf of meer, na haar sterkte goede Bot-knoppen hebben moeten en behouden, anders zoudenze gevaar lyden van niet als aan de wilde Stam uit te loopen; en ook niet meer, of zullen zeer zwak hout maaken, en zo onbekwaam om het Jaar daar aan goede en groote vruchten voort te brengen.

ELFDE KAPITTEL.

Van de Manier om BOOMEN te Planten die reeds op de gezeide Manier daar toe bereid zyn.

Hier valt dan waar te neemen, dat in den tyd van het planten, die elk weet dat is van September, October of half November af, tot aan April toe, als wanneer met het ryzen van de Zon de Boomen op nieuw weer wortelen beginnen te maaken, en hier te Lande dan in het na-jaar de tyd te weezen dat de blaaden van de Boomen begin en aftevalen, als wanneer ook dan de Boomen, voornaamentlyk zo 'er wat veel reegen vald, haar wortelen, als ook aan de Stam zyne fyne wortelen weder beginnen uit te schieten, en op het punt zyn om geheele nieuwe te maaken: zo moet het planten geschieden in een droogen tyd, zonder zig enigzints te bekommeren met agt op de Maan te geeven, gelyk men eertyds al superstitieus plag te doen, want reegenagtig weer is hier niet alleen ongemakkelyk voor de Tuin-luiden die arbeiden, maar ook schaadelyk voor de Boomen, die men plant, om dat de Aarde dan zo ligt niet tusschen de wortelen kan inzakken, en zo blyven 'er ligt hier of daar eenige hollen, en 't kwaad dat daar in ontstaat is bo-

ven al aangeteekend, daarom is het noodig dat zulks belet werde; dog hoewel al deeze maanden evengelyk bekwaam zyn om te planten, zo is het evenwel best lang voor den Winter, in hooge Landen, (welke anders in 't voor-jaar ras koomen uit te droogen) maar in 't leest van February in koude en vogtige Aarde, om dat die teere wortelen des Winters, als nog niet wel zynde gevat, en nog nieuwe hair-wortels hebbende uitgeschooten, dezelve ligt koomen te rotten en zo den Boom doen kwynen, welke dan veeltyds niet voor in 't midden van den Zoomer, ja in 't na-jaar eerst koomen uit te schieten, 't welk de ervaarendheid zo meenigmaal tot der Liefhebbers schaade heeft geleerd.

d'Oppgaande Boomen in de ope lucht, moeten zo lynregt als doenlyk is op 'er middel-punt geplant werden, anders zou deeze Stam altyd krom blyven, of met de winden na deeze of geene kant ligt over hellen en zo koomen te groeyen, ja die dan kwaalyk met geweld te regt konnen gebragt werden; (*maar let wel Leezer*) dat men altyd den hoogen Stam-boom moet planten zo als hy in de Entery gestaan heeft, hem daar teekenende, welke zyde na 't Zuiden, en welke na 't Noorden stond, waar van elders de reeden is gezegt en nog werd gegeven, en by gevolg een leelyke figuur zoude maaken; en indien men de Mest, of liever Mest met bladeren gemengd en nu vergaen met gemak op die tyd kan krygen, dan legt men die rontom den Stam van elken geplanten Boom, de wortels met goede Aarde effen bedekt zynde, dan een laag van twee of drie duimen dik van dito Mest en vergaane bladeren daar op geleid, en straks weder met wat Aarde bedekt, als waar in de nieuwe wortels wel willen inschieten, en ook om in de Maanden van April, Mey en Juny, te beletten dat de hitte van de Zon niet tot aan de wortels toe doordringende, en by gevolg droog doen werden, en haar zo verhinderen zoude te werken, dat niet minder als de dood der zelve zoude veroorzaaken.

Dog indien iemand zulke Mest ontbreekt, zo vergenoege zig een Liefhebber, zo lang als deeze gevaarlyke Maanden duuren, by de Stammen der Boomen potten te zetten half vol waater, en des avonds die altemet te vullen, of op de grond flabben uit de Slooten of natte krooft daar op te leggen, op dat de zelve niet al te veel van de Zon koome uit te droogen, en die altemet des avonds met een

een Gieren
staadige groe-
schieten stuit
Sommige
nieuw geplan-
die om den d-
begind te reg-
vonden, om
en niet dan e-
water in de

een Gieter dan wat bevogtigende; zo blyft den Boom in een geftaadige groey, en zal in 't begin van Juny, veel min in Mey, zyn doorfchieten ftuiten.

Sommige maaken wel by drooge Zoomers by de wortel van de nieuw geplante Boom een holle grep, rontom den Stam, en gieten die om den derden of vierden Avond vol water tot dat het genoeg begint te reegenen; maar wy hebben de voorgaande manieren beft bevonden, om dat daar door de grond altyd even zagt en vogtig blyft, en niet dan eens overvloedig, en dan weeder weinig, als men het water in de gezeide greppen giet.

VIERDE DEEL.

VAN HET
SNOEYEN

DER

FRUYT-BOOMEN.

VOOR-REDE.

Het is niet genoeg een Boom wel geplant te hebben, de zelve wel, ja overvloedig te doengroeyen, en dat hy wyd en zyds veel takken komt uit te schieten, maar de zelve moeten ordentelyk staan, den eene den anderen niet te drukken, nog belemmeren; en om dat zelden de natuur dat doet, zo is het noodzaakelyk, dat een Liefhebber of zyn Thuinman zulks na de konst en lange ervaarendheid waarneeme, want een nette en welgesnoeide Boom, is een groot cieraad in een Hof, daar de wildernis en onordentelykheid alle plaizier van 't gezicht beneemt en verderft; en daarom is al vanouds af, het snoeyen der Fruitboomen voor een Proefstuk gehouden van het Hovenieren; in waarheid, het is by onzen tyd alleen niet in gebruik beginnen te raaken, maar al over veele Eeuwen maakte men daar een grondreegel van, gelyk als blykt uit de getuigenis onzer Voor-ouders; zo dat wy (om de waarheid te zeggen) thans niet anders doen als het geene by onze Voor-vaaders al lang in zwang is geweest, dog wy zullen indien het moogelyk is, 't zelve tragten wat te verbeteren, ja te volmaaken, want de eene dag leerd den anderen; en indien ooit Liefhebbers in voorrige tyden naauwkeurig zyn geweest; zeeker de voorgaande en nu als beginnende Eeuw, is zeer overvloedig om veele nieuwe dingen uit te vinden,

den, en re
deld te wor
Dit gebruik
boomen, het i
naam van Na
latting-boomen
Stam-boomen n
naamelyk met
geschikte in 'e
die al te vol t
kanderen zo v
wel als de bu
gedaante, in
baar kroon t
snyden, die
maaker, en
zakelykheid.

Beschryv

Het Sno
lyka
tyd die 'e
toe: E
gende ta
of aan de
Ten T
gebruik v
Ten D
al te lang
En d
hem e
reiden
brengen.

den, en reeden waarom zulks op deeze en geene wyze behoorde behandeld te worden, aan 't ligt te brengen.

Dit gebruik van snoeyen is niet algemeen voor alderley slag van Fruit-boomen, het is maar voor de geene die in de Thuinen bekend zyn met de naam van Nanus of Dwerg-boomjes of aan Latting-boomen, Hoeklatting-boomen, Muuren en Heiningen, want die men opgaande hooge Stam-boomen noemd, daar moeid men zig tegenwoordig zo veel niet mee, naamelyk met dezelve te snoeyen, ten waare dat het eens of tweemaal geschiede in 'er eerste jaaren, om een goed fatsoen te maaken, of om dat die al te vol takken zyn, wat ligter te maaken, op dat de takken makenderen zo niet zouden koomen te schuuren, of om de Binne-vrugten zo wel als de buitenste te doen rypen; het zy om de eerste kring eener ronde gedaante, in de opening die men haar diend te geeven alsze beginnen haar kroon te maaken; het zy om eenigen tak van water-lot weg te snyden, die metter tyd deeze kroon zoude kunnen belemmeren of mismaaken, en waarlyk deeze snoeying is dan ook van een volkome noodzakelykheid.

EERSTE KAPITTEL.

Beschryving van het Snoeyen der gezeide BOOMEN.

Het Snoeyen is eigentlyk het werk van een Hovenier, dat jaarlyks aan deeze Boomen gedaan moet werden, in den tusschen-tyd die 'er loopt van de Maand November af tot het einde van Maart toe: Eerst is 't haar heel en al te ontblooten van al haar ondegende takken, of die schaadelyk kunnen weezen aan de Vrugten, of aan de fraayigheid van den Boom,

Ten Tweeden, van al de geene te bewaaren, daar men een goed gebruik van kan maaken.

Ten Derden, verstandiglyk te korten die te lang zyn, en die niet al te lang zyn in haar geheel te laten blyven.

En dat alles met inzicht om een Boom lang te doen duuren, hem cierelyk te maaken en zo te behouden, en met een te bereiken om hem wel haast veel schoone en goede Vrugten voor te brengen.

Door ondeugende takken, verstaan wy zulke die waterlooten zyn, en waar uit zulke naamaals gemeenlyk schieten, en alzo door haar groote kragt geen Bloem nog Vrugt geeven; of ook die welke te dun en zwak vallen, en derhalven zo veel sap niet hebben, dat de Bloemen kunnen zetten, en ofze al gezet zyn, nogtans koomen af te vallen, of zo onbekwaam gemaakt om goed vrugtbaar hout te maaken.

Schaadelyke takken zyn ook die, welke de fraayigheid van een Boom, of de deugd en veelheid der Vruchten bederven, en het Fruit te veel verdonkeren, dat haar de Zon met haar stralen zo wel niet kan bykoomen, of die 't sap van den Boom te veel weg nemen; derhalven de Vruchten dan klein blyven, als te zeer met hout belaaen zynde, en zo niet alles konnende voeden.

Takken daar men een goed gebruik van maaken kan, zyn de gene, die zo wel gesteld zyn, dat menze bekwaam vind om een aangename zwier aan een Boom te geeven, en om zo onfeilbaar in 't korte Vruchten voor te brengen.

Al te lange takken zyn, die over de neegen of tien duim loopen, en bygevolg noodig dienen gekort te werden, of anders zal het fatsoen van den Boom ras weg gaan, en hy zo te wilt groeyen; zodanige zyn als nu gezeid is, al de zwaare water-looten, en die de Fransse hout takken, maar de dunne of liever korte Vrucht-takken hieten; welke zyn.

De kleine takjes en van een middelmaatige dikte, en die aan haar Top-Enden doorgaans dikker of bloem-knoppen hebben, of in staat zyn om het aankoomende Jaar dezelve te krygen, welke men in Holland bloem-hout noemd, en sterk genoeg, om zonder breeken de Vrucht te draagen dieze zullen geeven.

Dit gezeide is van zo grooten aangeleegentheid, dat men 't zelve uitvoeriger zal verklaaren, in de Kapitelen die van de manier van het snoeyen, en hoe en wanneer te snoeyen spreken.

De reeden
naamhe
te meenige v
niet wel inoe
Vruchten kry
De Twee
eerze Vrug
den zyn.

Dog de r
lyke uitgebr
een afgerigte

En den ov
Eerst af van
moeten, om
welke laatst
goede zorg
geraaken.

Ten Tw
zyn: maar
overvloed
Ten D
om te in
toe.

Ten e
veel gele
vrugtbaar

T W E E D E K A P I T T E L.

De reedenen van het Snoeyen.

De reedenen waarom men snoeid zyn twee, de Eerste en voornaamste is om te maaken dat men binnen korten tyd een groote meenigte van schoone en goede Vrugten krygd; anders, zo men niet wel snoeid, zal een Liefhebber wel veel hout, maar weinig Vrugten krygen.

De Tweede, om te maaken dat de Boomen in elk Saizoen, zelf eerze Vrugten of Blaaden hebben, aangenaamer voor 't gezigt zouden zyn.

Dog de voldoening van het oog, hangd allcenig af van de zinnelyke uitgebreide, en net in orden geschikte figuur der Boomen, die een afgerigte hand aan elken Boom weet te geeven.

En den overvloed van schoone en goede Vrugten, hangd voor Eerst af van de kennis die wy van elken tak in 't byzonder hebben moeten, om te weten welke goed en welke ondeugende zyn; welke laatste derhalven moeten gekort of uitgesneeden, en de goede zorgvuldig bewaard werden, zal men tot zyn oogmerk geraaken.

Ten Tweeden, die niet al te lang vallen, laat men zo alsze zyn: maar die al lang zyn, snoeid men langer of korter, na den overvloed als ook de figuur van den Boom zulks vereift.

Ten Derden, hangd deeze overvloed af, van den regten tyd om te snoeyen: want alle tyden zyn daar niet eeven bekwaam toe.

Ten opzigt van de kennis en onderscheiding der takken is veel geleegen, welken tak moet weggesneeden, en welken, om vrugtbaare Boomen te krygen, diend behouden te werden.

D E R-

DERDE KAPITTEL.

Van den Snoey-Tyd.

Den Tyd om te Snoeyen is door algemeene toefstemming op het einde van den Herfft of in den Winter, tot den ingang van de Lente, dat is, een weinig eer als de Boomen beginnen te schieten of wanneer haar knoppen beginnen te zwellen om te bloeyen; en de andere uitloopen om takken te werden: dat onfeilbaar geschied als de groote koude die doorgaans de Maanden van November, December, January en February verzeld, voorby zyn, en de lugt be-
gind warm te werden en te verzagten.

't Is wel waar dat het zeer goed is in het leste van February en 't begin van Maart te snoeyen, maar 't is ook een vaste waarheid dat men zonder agt op de Maan te geeven met snoeyen kan beginnen, zo haast als de Blaaden van de Boomen zyn gevallen, (om dat de Boomen dan beginnen of reets al geslooten zyn) en vervolgens daar meê voortgaan, tot dat het werk is afgedaan; maar hier is de vraag, of zwakke en sterk-wassen Boomen op een zekereren tyd moeten gesnoeid werden? de ervarendheid met de reeden overeen koomende, zal hier het oordeel stryken; een zwakke Boom diend voor de Winter gesnoeid te werden, (ondersteld zynde, dat een Boom, hoewel minder, nogtans een heele Winter door, groeid, en daarom werden zyn takken, zelfs in de Winter dikker; en daarom een band om een tak naauw geleid, maakt een keep in de zelve tak, een zeker bewys dat ook des Winters de dikte toeneemt) want dan heeft hy zo veel niet te voeden, en dienvolgende in staat om dan in 't voor-jaar dat weinige, en dat zwakke te beeter en meer te kunnen voeden; maar best is het een sterk gewassen Boom na de Winter te snoeyen, om dat hy den geheelen Winter al die takken heeft moeten voeden, en dan in 't voor-jaar veel sap verliest door de wonden hem gegeeven, in het snoeyen: hier op zoude iemand kunnen zeggen, dat den zwakken Boom voor de Winter gesnoeid, ook veel wonden krygt, en waassend ook sterk uit door de zelve, derhalven moet hy meer verzwakken; maar boven is reeds getoond, dat

dat het al-
ter nooit sch-
gaarden toeb-
ja of dood geg-
overvloediger
na den top des
zo weinig is,
tyd niet, of g-
warm werd,
een zeker b-
overvloed,
gevaar ja m-
van April al
snoeid: en
Vragt te do-
tel, of het
minderen.

Dit heeft
mentijk, da
men het vo-

W
hebben.
De E-
ger als
hebben.
En
het ge-
niet de
Want

dat het affnyden der takken in de Winter, of effen voor de Winter nooit fchaade aan eenige Boom, zelfs de Perzikken en Wyn- gaarden toebrengt, want niet eene in de boovenfte zal dood gaan, ja of dood gegaan in die laafte felle koude Winters, doet hier tot overvloediger bewys van 't gezeide by, dat weinig fap des Winters na den top der Boomen werd geperft, om dat de warmte over dag zo weinig is, en daarom groeyen de knoppen der Boomen op die tyd niet, of gansch weinig; maar in 't voor-jaar, om dat de lugt warm werd, neemen dagelyks de knoppen hand voor hand toe; een zeeker bewys, dat de fappen dan met meerder vigeur, kragt en overvloed, daar na toe geperft werden: zo dat men zonder eenig gevaar ja met meerder voordeel een fterke Boom beeter in 't laaft van April als in November, December, ja February of Maart snoeid: en dit is het befte middel voor weeldrige Boomen om die Vrugt te doen geeven, byzonder ook zo men met een zyn wortels, of het getal der zelve wat koome af te fteeke, en te verminderen.

Dit heeft de ervarendheid zo meenigmaal nu bevestigd, voornamentlyk, dat het snoeyen der zwakke en fterke Boomen raakt, dat men het voor altoos behoord te onthouden.

VIERDE AFDEELING.

Van de reedenen waarom men Snoeyen moet.

Wy hebben twee voornaame reedenen die ons aanleiding geeven datwe moeten Snoeyen en die klem en nadruk hebben.

De Eerfte is reeds gezeid, naamentlyk om zeekerlyk en vroeger als anders, een grooter overvloed van fchoone Vrugten te hebben.

En de Twede om den Boom ten allen tyden aangenaamer voor het gezigt en in ftant te houden, alsze zyn zoude, zo men die niet en Snoeide.

Want behalven de Vrugten, is de aardige zwier, die een ervaa-

T

ren

ren Hovenier hem zeer behaaglyk weet te geeven, byzonder aangenaam voor het oog van een Liefhebber.

V Y F D E K A P I T T E L.

Van de Fraayigheid der BOOMEN aan Heiningen.

Twee dingen behooren 'er tot de fraayigheid der Boomen aan Heiningen; Eerst dat de Stam, en het andere dat de kroon raakt; volgens het eerste zo moeten de Heining-boomen laag van Stam weezen, en volgens het tweede, doorlugtig van kroon, net en eierlyk geleid, de eene niet verder van malkanderen als den anderen; waarom men altemet wel eens een middelmatige, ja houttak of water-loot daar moet inbinden, om de nettigheid des zelfs te erlangen; en in 't midden, *let wel*, moet hy leedig van zwaare takken weezen; (anders zouden die in 't kort de meester speelen, en dan geen vrugtbare hout, maar alleen hoe langer hoe meer water-looten maaken) en moeten ook een halve ronden cirkel in 'er omtrek hebben, byna gelyk een uitgespanne Paauwe-staart, en op de zyden wel gestoffeerd weezen.

De Heiningen moeten niet booven zeeven of agt voeten hoog zyn, anders slaan de winden al te sterk daar teegen, en zo zouden de Bloemen te veel geslaagen werden, de Vrugten afflaan, of zo wel niet rypen kunnen, ja andere de Zon ook te veel beneemen.

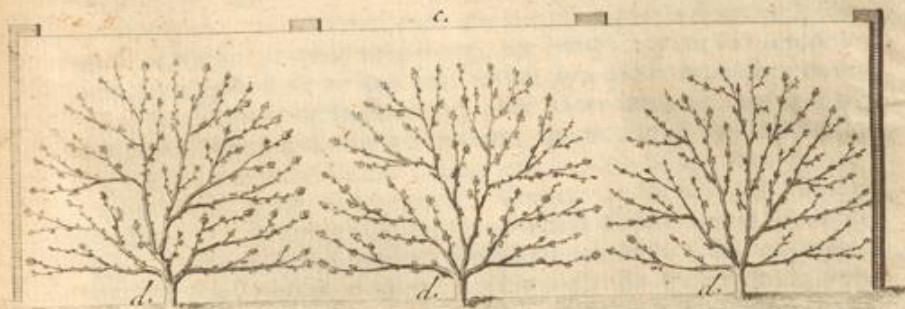
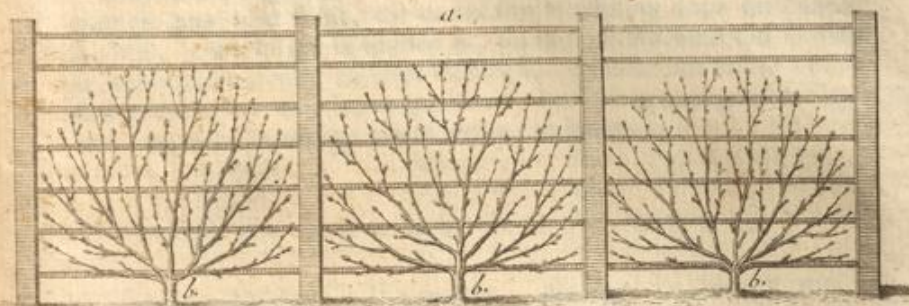
S E S D E K A P I T T E L.

Het schoone der Latwerken en de Grond-reegels om de Boomen daar aan te leggen.

Om te maaken dat de Latting-boomen haar behoorlyke fraayigheid hebben, zo moeten de takken zodaanig uitgespreid en aangeleid werden, dat men in haar geheelen omtrek, van het begin of midden tot aan de top-enden van 'er hoogte en rondte, geen gedeelte

Vertoond bue lange Appelen zo laag van Stam
Bovenstet, eenige an
vrugtbare hout. c. E
gezeide manier beh
vervojd, dig vol van

toond hoe laage Appelen of Peeren aan Lattingen moeten aangebonden worden. *b b b.* Moeten zo laag van Stam zyn, en nergens in dezze, als een Pauwestaart aangebonden zynde romtjes, eenige andere opening, nog dikke waterlooten hebbende, maar overal, dun, vrugtbaar hout. *c.* Een Schutting met drie laage Stammetjes Appel of Peer. *d. d. d.* Op dat de zeyde manier behandeld en aangebonden, van al haar zwaare takken en waterlooten nu roojsd, dog vol van vrugtbaar hout.

deelte van
dere.
Het is on
men in haar
loopen, 't v
af wel regeer
den komt te
len, om alre

7

Van d

Om die
te we
Eesthlyk
gaan dikw
ten, eenig
zo te spre
lyk, zo w
ra ontbl
takken
wassend
Jaar,
moeter
voorko
de voo
takken
de, w
sen, e
Te
reede
raikke
van die

Faint, illegible text or bleed-through from the reverse side of the page, located below the second sketch.

deelte van den Boom leediger, of volder van hout is als het andere.

Het is onaangenaam voor 't gezicht, byzonder eer de Boomen in haar blad staan, dat de takken kruifeling door malkander loopen, 't welk ligt te myden is, als men de Boomen van eersten af wel regeerd; maar in oude Boomen, of indien een tak in 't midden komt te sterven, is het geoorloft, kruisweegs eenige aan te leggen, om alzo de leedige plaats weeder te vullen.

Z E E V E N D E K A P I T T E L.

Van de Takken in 't gemeem, die wel te kennen eer die aangebonden werden.

Om die wel te kennen, dienen drie voornaame zaaken verstaan te werden.

Eertelyk, de takken die uit een nieuw geplante Boom schieten, gaan dikwils de eene reegel-regt om hoog, andere aan weerkanten, eenige ook na vooren enz. en dat zyn de voornaamste, en om zo te spreken de eerstgeboorne, of de Moer-takken; voornamentlyk, zo iemand den nieuw geplanten Boom van al zyn takken by na ontbloot heeft; (maar indien iemand den zelve met zyn zy-takken plant, om des te eerder Vruchten te hebben, en zo sterk wassende Boom niet en begeerd, zo maakt zulken Boom het eerste Jaar, zo zwaare takken niet) welke nu aan beide zyden uitloopen, moeten wel bewaard werden, als uit welke de andere goede weer voorkoomen, zynde zo als de Dogters van deeze Moeders; maar de voor en agter uitschietende takken, zo den Boom genoegsaame takken op de zyden heeft, die moet men by tyds, nog klein zynde, wegneemen, op dat de zy-takken des te sterker moogen wassfen, en dan op ordre aangeleid werden.

Ten Tweeden, uit het ligchaam van elken tak, zo den Boom reedelyk wel wast, koomen alle Jaaren aan zyn top-end nieuwe takken en altemet bloem-knoppen voort, na de kragt of zwakheid van dien tak, die men gemeenlyk de Moeder-tak noemt in verge-

T 2

lyking

lyking van de nieuwe en teedere dieze voortbrengt.

Ten Derden, weet, dat deeze nieuwe takken niet altyd koomen in een geschikte ordre, maar meenigmaal, dan aan de eene een of twee, dan aan de andere zyde drie of vier, ja somtyds, alle maar aan eene zyde: de beste zyn zo ze aan beide de kanten, en even verre van malkanderen, de eene niet korter of langer als de andere, uitschieten; welke dan alle zorgvuldig dienen bewaard en op zyn tyd, (zelf in de Zoomer, om van de sterke winden niet afgeslaagen te werden) moeten die ordentelyk of reegel-maatig, als boven nu getoond is, aangeboden werden, en dus zal men in 't korte een zeer nette en fraaye Boom bekoomen; maar dewyl gemeenlyk de eene tak langer, en de andere korter uitschiet, zo moet men om de gezeide reegelmaat wel te behouden in 't aanbinden, die eene lengte maaken te hebben, of in 't korte zal men zien, dat de regterzyde met de linker of de linker met de regter zyde niet even verre van 't midden staan; altyd derhalven wel lettende, dat de midden of Moer-tak niet te sterk werde of te hoog en loopt, maar die altyd wat inkorten, want die Moer-tak latende geworden, zal in 't korte de Meester speelen, en de dunne zytakken ligt verarmen en doen vergaan; en zo zal die regte reegelmaat gebrooken zyn, en de Vrugten Jaar voor Jaar minder werden, en ten laatsten den Boom dan dikwils moeten uitgeroeid werden.

Ja dit is de reeden dat zo meenigen Perzik en Abrikoos-boom aan Schutting, Muur of Heining staande, in twee a drie Jaaren gansch bederfd, om dat men zulke sterk wassende takken of water-looten daar in laat aanbinden en hoog laat wassen, en zo daar na geen vrugtbaar hout om laag meer zullen uitschieten.

En dus ziet men meenigmaal, dit in 't begin niet waargenoomen zynde, dat 'er zwakke takken zyn ter plaats daar zwaare moesten weezen; en in teegendeel dat 'er zwaare staan daar de teedere behoorden, of daar 'er moogelyk geen moesten weezen.

A G T S T E K A P I T T E L.

*Om het onderscheid van goede en kwaade Takken
wel te kennen.*

Indien iemand dit niet en weet nog waarneemt in 't uitsnoeyen der takken, zo kan hy ligt in plaats van een goede, een ganfch onvrugtbaare krygen; en daarom is het ten hoogften noodzaakelyk, dat iemand die wel weet te onderscheiden.

Daar zyn twee zekere en onfeilbaare kenteekenen om zo veel als de Fruit-boomen aangaat, met gewisse keure haar goede van de kwaade takken uit malkander te onderscheiden. Het eene deezer kenteekenen werd genoomen uit de verscheidentheid van haar stantplaats en oorsprong. En het andere, uit het onderscheid van haar hout-knoppen.

Raakende dan Eerst, de stantplaats der goede en haar oorsprong, zo zyn de takken om goed of vrugtbaar te weezen of te zullen werden, die geene welke alleenig voortkoomen uit de dunde takken of top-enden der geene die met de aanvang van de Lente op den Boom waaren overgebleeven, 't zy datze in 't laatste jaar, 't zy datze eenige Jaaren te vooren zyn gewassen.

Maar die uit den dikken Stam, of uit eenigen anderen ouden tak voortkoomen, 't zy dik of dun, is een kwaade en geen vrugtbaare tak, gelyk hier na nog breeder zal getoond werden; maar *gunstige Leezer*, en vat dit zo niet op, dat van zulken tak niet goeds zoude kunnen werden, of goede en vrugtbaare takken daar na zoude kunnen uitgeeven; want dus zouden wy ons zelve en de ervaarentheid teegen spreken, als welke (zo gezeid hebben,) men altemet die daar moet inbinden, om zo de reegelmaat niet alleen te behouden, maar om dat zulke takken, wel behandeld werdende, ten laatste goed en vrugtbaar hout zullen voortbrengen.

Ten Tweeden, moet men besluiten, dat alle booven of top-tak die dikker, zwaarder en langer werd bevonden als de geene die vlak daar onder staat, dat zulk een tak ondeugende is, en die moet der-

halven afgesneeden werden; want de bovenste reets sterker zynde, zal al het voedzel na zig trekken; en de onderste reeds zwakker weezende, zal kwynen en dikwils dood gaan; doet daar by, dat teere takken, als booven beweezen is, eer bloem-knoppen zullen maaken, als ooit de zwaare en dikke, want al het sap der dikke gedyd tot hout; te weeten, zoze overmatig sterk zyn, en die doen zo de onderste byzonder zwak en teer werden; ook moeten alle booven takken niet afgesneeden werden, want zo zoude men nooit een volmaakte en vrugbaaren Boom krygen, derhalven, zo moet men dikke, zwaare en meenigvuldige booven-takken afnyden of inkorten.

Het kenteeken der goede knoppen, is, dat langs de geheele tak deeze knoppen dik, wel gevoed en heel dicht by malkander zyn; maar der ondeugende, is het onderreinde der knoppen plat, kleinder, ja spitzer, niet doorvoed, en zyn heel wyd van malkander verspreid.

De zwakke goede, dat is, de geene die wel geplaatst zyn, en maar middel-maatig van dikte en lengte vallen, zyn om zo te spreken d'eigentlyke en zekere werktuigen om spoedig schoone en goede Vrugten te maaken; zo ziet men de bloem-knoppen, vroeg in 't voor-jaar zwellen, en de andere klein blyven en naauwlyks dikker werden, voor datze beginnen lof te maaken.

NEEGENDE KAPITTEL.

Wat eigentlyk sterke en zwaare Takken enz. zyn.

Elke reis als hier van sterke takken gewaagd werd, dat zyn de dikke en steevige takken, uit den Stam zelve of een zeer zwaare tak voortspruitende; en de zwakke, zynde de teere en dunne, als welke byna geen hout onder haar schors hebben; zo ook een sterken Boom, is een weeligtierende Boom, die veel schoone zwaare takken uitschiet; en zo een zwakke Boom is een kwynende, dat is, die heel weinig en schier altemaal niet dan kleine en teere lootjes schiet.

Ge-

Gelyk het nu zeker is, dat 'er in alderlei slag van Boomen niet evenveel sap na al de deelen toefchiet, darze door groeyen moeten, om dat alle de takken inderdaad niet van dezelve dikte en lengte vallen, dat is te zeggen dat 'er sommige onder loopen die ongelijk zwaarder zyn, en die bygevolg sterker moogen genoemd werden, als de andere van haar buuren; desgelyks dan zeker zynde dat 'er op die zelve Boomen sommige takken ongelijk dunder zyn, als krygende minder sap en voedzel, en bygevolg zwakker moeten werden als haar na-buuren.

Wy hebben booven reeds aangeroerd, dat 'er schier nooit vrugtknoppen aan zwaare en sterke takken koomen, voor en alcer dat zy zy-takjes maaken, welke dun, en strax, dat is het Jaar daarna, niet alleen Bloemen en Vrugten, maar dikwils grooter en zwaarder, ja meerder zullen voortbrengen, als andere takken; by voorbeeld, een Peereboom die niet anders als zulke takken schiet, zal doorgaans in 't geheel geen Peeren aan dito takken draagen; en in teegendeel gemeenelyk veel Vrugt aan dunne en zwakke takken, dat zelfs zo verre loopt, dat indien eenigen Boom somtyds de eene heele zyde gelykt te kwynen, om dat 'er geen nieuw nog sterk hout is uitgelopen, of anders niet als zeer zwakke takjes, wy dan gemeenelyk zien, dat die kant overvloedig bezet is met Vrugtknoppen, terwyl 'er aan het overige van den Boom, die door de meenigte zyner fraaye en groote takken heel gezond en weelig scheen te weezen, dikwils maar weinig, of in 't geheel geen te voorschyn koomen.

Deeze aanmerking heeft ons twee a drie dingen in het werk doen stellen, daar wy ons ook zeer wel by bevonden hebben; het eerste is, dat als een Vrugt-boom eenige Jaaren lang bykans niet anders doet als zulk slag van takken van ongemeene dikte en lengte te maaken, en dat hy bygevolg weinig Vrugt geeft, zo is in dat geval geen beeter nog spoediger hulpmiddel om zulken Boom aan de gang te brengen van vrugtbaarheid, als Eerst dezelve, naamentlyk laag of heiningboom in 't na-jaar met al zyn hout op te neemen en te verzetten; of ten Tweeden, in 't begin van de Lente al zyn groove en dikke wortelen met een beitel digt aan, ja als in den Stam af te slaan, of rondom met een Spaa dezelve af te steeken, en zo zyn overvloedig sap te beneemen; en in plaats van zulke dikke wortelen,

len,

len, zo zal hy nu niet als fyne hairworteltjes maaken en hem zyn sterk groeyen belet werden; en zo zal dan zulken Boom het Jaar daar na gemeenlyk vol bloem zyn, en vervolgens naaderhand veel Vruchten geeven; dit heeft niet alleen plaats in Appel- en Peereboomen, maar vooral in Abrikoozen en Pruimen, maar geenzints in Kerffen nog Morellen.

Iemand zoude kunnen vraagen, hoe kan men weeten, waar dat die groote en dikke wortelen leggen? 't welk strax blykt, aan de dikke en zwaare takken, want alwaar een zeer dikke tak is, daar onder, 't zy hooge of laage Boomen, zultge die zwaare wortels vinden, die dan zo dicht aan de Stam moeten weggenoomen werden, en dan zal de Boom dunder, fynder en draagbaarder hout dat zelve Jaar maaken: de Oude hebben al weeten te zeggen; *zo de kroon is van den Boom, zo zyn ook de wortels*; dit ziet men in een Peere-boom die recht en hoog opschiet, zyn wortels zyn ook penagtig; een Appel daar-en-teegen spreid zig breed uit, aldus zult gy ook zyn wortels ver uitgespreid vinden.

Of ten Derden, zal men in de Maand van Mey, als hy overmatige zwaare takken begint te maaken, het zy in eenen ouden geplanten Boom, het zy in d'eerste Jaaren na het griffelen, de middelste of kroon-tak (zo van de oude Liefhebbers genaamt) dat uit al te veel saps in dien tak schietende van daan komt, en zo doende de andere te zwak blyven; daarom zo moet men, zo men daar meester van wil zyn, die kroon-tak daar uit neemen, en de sappen in 'er loop verdeelen, op dat in de plaats het alles maar alleen werd aangeleid om eene zwaare tak voort te brengen, af te leiden, en als te dwingen om de andere teere en zwakke takken sterker en vrugtbaarder te maaken, die anderzints ligt koomen te sterven, verdorren of te vergaan, en zo zou dan zulken Boom lange Jaaren na malkanderen wel vol hout, dog onvrugtbaar blyven, of maar weinige Vruchten voortbrengen.

Maar raakende andere zwaare takken, die moet men in de Maand van Mey met de naagel de toppen afknippen, even booven de derde of vierde knop; wel lettende, dat altyd de laatste knop na buiten ziet, anders zullen de nieuwe uitschietzels na binnen groeyen, en zo de kroon van de Boomen mismaaken: ja hier steekt nog meer als een voordeel in, want terwyl dat zwaare takken in haar groey voor

voor twee
te beeter en
of takken,
tyd is de on
in geen twee

Hier zullen
delen der Bo
de verdere Ja
enz. by te v
byzonder K

Om takke
Beitel en h

Dunne
den, dikke
en altemer
Mes of By
kwesten of

In het ko
moet altyd
die toe rond
zullen altyd
ten groeyen
afstaan, en
gen aan u
ten nooit

Zo ee
om dat
groene
in zyn v
begind z
Boom te
dat zo d
geplante
mently
de bed
In g
groen ge

voor twee a drie weeken stuiten, zo groeyen de andere zwakke des te beeter en de bloemen zetten te ligter, ja aan dito afgekneepde tak of takken, koomen dan twee a drie dunne takjes voort, en meesten tyd is de onderste nog een bloem-knop, die anders aan zulken tak in geen twee of drie jaaren zoude groeyen.

Hier zullen wy nu eenige aanmerkingen byvoegen, in 't behandelen der Boomen, zeer nootzaakelyk om geweeten te werden, om de verdere Jaaren der Boomen en haar onderhouding van Snoeyen enz. by te voegen, zonder nogtans van ieder aanmerkingen, een byzonder Kapittel te maaken.

Om takken of wortels wel te snoeyen, diend een Snoeimes, Zaag, Beitel en Houde haamer.

Dunne takken en wortels kan men met het Snoei-mes ligt affnyden, dikker zynde, moet met den Bytel en Haamer geschieden, en altemet best met de Zaag, om door het hard doortrekken, het Mes of Bytel geen andere takken, die behouden moeten werden, te kwetsen of af te snyden.

In het korten en affnyden der top-enden in het na- of voor-jaar, moet altyd de boovenste knop na buiten staande, bewaard en tot die toe rond, en geenzints lankwerpig afgesneeden werden, anders zullen altyd de takken, dien Zoomer zullende uitschieten, na binnen groeyen en zo langwerpig gesneeden zynde, ligt met de wind afflaan, en zo zoud gy nooit goede kroonen nog nette uitspreidingen aan uwe Boomen krygen; maar in teegendeel de wortels moeten nooit rond afgesneeden nog gebeiteld werden.

Zo een Boom weinig of geen lot het eerste Jaar geschooten heeft, om dat hy zeer ziek of bykans dood is ('t welk niet zo zeer aan het groene hout van deszelfs top, als wel aan de Stam of digt by, of in zyn wortels blykt, en alzo ten laatsten het ge-ente of de Stam begind zwart te werden of in te krimpen) het dan best is dat dien Boom ten eersten uitgeroeid werde, ende plaats wat omgespit, op dat zo de Aarde aldaar op nieuw als ververscht werde, en den nieuwen geplanten Boom des te meerder zoude kunnen groeyen, voornaamentlyk zo de wortels des Winters een weinig teegen de felle koude bedekt werde.

In gevalle dan dat deezen Vrucht-boom de geheele Zoomer door groen gebleeven is, en nogtans weinig of geen lot geschooten heeft,

zo werd zo een Boom meenigmaal ras vrugtbaar in het toekoomende, zo hy maar het naastkoomende Jaar fraaye looten komt te schieten, wel lettende, dat by tyds de uitloopzels aan de wortelen, die meenigmaal dan overvloedig veel bevonden werden, en meest altyd de oorzaak van dat zwak gewas zyn, geheel en al werden weggenoomen, maar niet (*let wel Leezer*) de zelve, gelyk meest alle Thuinlieden doen, booven affnydende; want zo zullen in 't korte driemaal meer van dito uitspruitzels voor den dag koomen, en zo moet het boovenste 't voedsel missen, dewyl de onder-dieven, dat alles na haar haalen, maar de Aarde wat weg nemen en geheel uit-trekken.

Om hier van verzeekerd te weezen, en met een dien Boom het Jaar daar aan te doen wassen, zo moet men dien Boom in 't begin van November zyn wortel ontblooten, en zo dan eenig beginsel van goede wortels uit den Stam of wortel zig vertoonen, zo smyt daar op versse en frisse wel-gemeste en wat gezande Aarde, en gy zult uw verwonderen zulken schoonen gewas den aankoomenden Zoomer daar aan te zien: maar zo 'er geheel geen goede of nieuwe wortelen gevonden werden, zo smyt den zelve liever uit, want hy zal altyd blyven krukken en nooit een welgemaakte Boom werden; mits dat men in de naastkoomende Zoomer wat meer als gemeen zorg draage dat ze nu en dan eens begooten werden, of wat flabben uit de Sloot daarom leggen, of een pot half vol Aarde gedaan zynde, daar by zette, en altemet met water die vulle, indien naamentlyk de Zoomer heet en byzonder droog, en zo de grond uitgedroogd of zeer hoog is: en dan zal dien Boom zyn schaade ligt vergoeden en wel ras meer Vrugten voortbrengen, als zyne buuren, hoewelze al een Jaar voor uit waren.

Dit is het geene men aan de onder-stam en by de wortels doen moet, dog omtrent zyn teer of weinig gemaakt hout, moet een Liefhebber ook wat in 't werk stellen, zo derhalven de takken dun en zwak zyn en wat uit den geelen, hoewel altemet met eenige bloem-knoppen verzeld (om dat haar groeyen vroeg, dat is al voor St. Jan gestuit was, anders zoudenze langer doorgeschooten hebben) zo snyd de zelve op een a twee knopjes naa, tot de Stam toe af, en laat 'er niet meer als een aan ieder took of tak blyven.

By

By aldien den nieuw geplanten Boom, het zy voor Heiningen, 't zy voor Latingen aan het top-ent maar eenen dikken tak maakt, zo moet die in zyn top-end noodzakelyk al vroeg, dat is in 't laatst van Mey, gekort of afgeknipt werden, op dat hy niet al te hoog groeye, en dan zal hy veele en verscheidene schoone zy-takken dien Zoomer daar uit voortbrengen, waar uit blykt, dat hy goede en sterke wortels heeft geschooten en nog schiet, ja hy zal byna een geheele kroon maaken, of op ordre aan Heiningen en Latingen genoegzaame zyscheuten, om nog in 't laatst van de Zoomer te kunnen aangebonden werden: dit zy niet alleen gezegd van Peeren, maar ook van Appelen, Perzikken en Abrikoozen, zoze vroeg dikke water-looten koomen te schieten.

Dog men moet in dit aanbinden der zy-takken ook voorzigtig zyn, dat is, men moet juist niet alle de kleine takjes bewaaren, die daar uit zyn voortgekoomen, maar alleen de dikkere, de sterke, de heel dunne en overvloedige, daar uit wegneemen; want die dunne, teere, al waarenze vry lang die zullen dog kwynen, en dood gaan, of den goeden groey en wasdom van de andere eenigzints beletten: wy zeggen de beste zyn de dikke en de kort-leedige, want zo de knopjes verre van malkanderen staan, is 't een zekker kenteeken, dat het meer een water-loot als een vrugtbare zy-tak weezen zal; 't welk niet alleen in Peeren, Appelen, Kersfen, Perzikken, Abrikoozen, maar ook altyd in de Wyngaarden plaats heeft, en door de ondervinding nu zo meenigmaal is bevestigd.

By aldien nu den Boom na wensch vast, en vier, vyf of meer fraaye sterke takken en zwakke daar onder geschooten heeft, zo zal men de sterke en korte dikke bewaaren, en die beide de kanten van den Stam aan Latingen enz. aanbinden, om zo aanstonds een goede kroon en een ordentelyke Boom te krygen, maar de dunne en zwakke takjes, aan een Stam-boom, die moeten op een of twee knopjes na in 't voor-jaar afgesneeden werden, en de sterke zo die byzonder lang zyn, een weinig inkorten, op dat deezen of geen Boom zyn volmaakte schoonheid in 't korte mag bekoomen, en uit de afgesneedene dunne takjes, of overgebleeve knopjes, haast dikwils het volgende Jaar bloem-knoppen moogen koomen; wel lettende, dat altyd, zo 't mogelyk is, aan beide de zy-

den evenveel takken geleid werden, en de knoppen, aan het uiteinde van de sterke looten na de nog leedige plaatzen zien, want daar heenen schiet altyd een tak uit, en die kan dan gemakkelyk daar aan gebonden werden; dat anders of niet gemakkelyk kan geschieden, of altyd zo gedwongen zynde, aan Heiningen en aan Stam-boomen zeer misstaat, en zo zouden dezelve takken na binnen, en niet na buiten schieten, en de cirkel der Nanus-boomtjes en aan Heiningen straks gebrooken zyn, of naaderhand de regte kroon niet als met meerder moeite kunnen verkreegen werden; ondertusschen altyd wel bewaarende, de dikke en kortleedige, als zynde de beste en op zyn tyd de regte vrugtdraagende takjes, de dunne en teere tot op een a twee knopjes na, als gezegd is, afsnyden; en zo moet een Liefhebber van Jaar tot Jaar voortgaan, tot dat de cirkel van deeze en geene Boom volkoomen volvoerd is.

Dog indien de eene tak merkelyk dikker is, als den anderen, zo moet men altyd den minderen, zo veel moogelyk is, helpen, met den dikkeren wat meer af te snoeyen, en in zyn doorschieten, als booven is getoond, in Mey wat uit te knypen, op dat alzo aan beide de zyden van den Boom even veel en even sterke takken moaangeleid weezen, en zo een fraayen en ordentelyken zwier verkrygen; de vrugt-takjes, (booven aangewezen) altyd wel spaarende, want anders zoude een Liefhebber wel schoone en nette, maar ganfch geen vrugtbaare Boomen krygen, nettigheid met vrugtbaarheid, is het grootste vermaak van een regt Liefhebber.

Dog indien een Boom het eerste Jaar, maar aan eene kant alle de takken komt te schieten, zo moet den Thuin-man, de dikste en sterkste nog groeyende, na de andere kant, langzaam en alle twee a drie daagen een weinig meer buigen, en met een Muskovies matje of droog biesje aanbinden; 't welk dan zo ras wend, dat men de zelve in 't voor-jaar geheel en al kan op zyn regte plaats brengen: veele agten het beeter, dat men die tot op de dikte van een Ryksdaalder aanstonds afsnyd en op nieuw laat uitloopen, maar de ervaarentheid heeft het boovenste verre voor goed gesteld, want dikwils gaan dan de Boomen dood, of willen aan beide de kanten echter niet uitloopen, en zo verliest men meenigmaal al zyn verwag-

wagting e

In h
aan een d
doen, om
maar na d
gen; want
moet noot
hout en kr
om hebber
een zeer g
men; ech
fneede ta

Behalv
dat de d
te spruite
ben, ni
getoond
gebonden
de, moet
te zien; b
en zo die
haft van
zien wez

Altem
Bloem-
kerwyt
buiten
zwaar
als dik
in zyn
takjes
loop g
vieren

Da
Jaar
en be
aange

wagting en zelfs den Boom.

In het affnoeyen der gezeide takken, het zy aan den Stam, of aan een dikke en sterke tak, moet men altemet een schuinze snee doen, om zo te beletten, dat de nieuwe scheut niet regt voor uit, maar na de kant, daar men niet veel hout heeft, ziet heen te krygen; want den tak daar uit zullende wassen, kan niet regt, maar moet nootzaakelyk schuins groeyen, om dat alleen aan die kant hout en knop is, en omzoomende daar heenen geperft werde; daarom hebben nu veele geoordeeld, dat deeze nieuwe uitvinding van een zeer groot en nuttig gebruik is, zo voor jonge als oude Boomen; echter gaat het niet altoos vast, dat uit de zelve schuins afgesneede tak, zulke en na die kant takken zullen uitspruiten.

Behalven het gezeide, moet een Liefhebber voorzigtig zyn, dat de dunne takjes die van Jaar tot Jaar uit de takken koomen uit te spruiten, van de Thuin-luiden, om juist alles zo gelyk te hebben, niet werden weggenoomen, want dus doende als booven getoond is, zouden de Boomen wel net in ordre staan en aangebonden weezen, maar den Boom nu zyn kroon byna hebbende, moet men alles wel waarneemen, om Vrugt van zyn arbeid te zien; best dan is het dat die kleine kortleedige takjes bewaard, en zo die wat dun en lang zyn, wat gekort werde, zo zal den Boom haast van onderen tot booven vol Bloem-knoppen en Vrugten gezien werden.

Altemets gebeurd het dat een tak, die lang gelaaten was om Bloem-knoppen en zo Vrugt daar aan te krygen, en die natuurlykerwyse altyd teeder moest blyven, evenwel ongemeen in dikte buiten verwagting komt toe te neemen, en wel een of verscheide zwaare takken uit zyn top-end uitschiet, terwyl men een andere als dik zynde, kort afgesnoeid hebbende om hout te maaken, schier in zyn oude staat ziet blyven, en niet anders als zwakke en teere takjes voortbrengt, het sap, om zo te spreken, eenen anderen loop genoomen hebbende, eeveneens byna als het met sommige rivieren gebeurd.

Dan moet men zig schikken na deeze verandering, in het eerste Jaar na deeze omkeer, zo moet die tak alseen hout-tak aangemerkt en behandeld werden, na de manier booven alreede genoegzaam aangetoond; hem dan inkortende, en den andere ter contrarie be-

waarende, op dat alzo dien hout-tak weder een Vrugt-tak werden mag, 't welk op de gezeide wyze in een of twee Jaaren de ondervinding heeft geleerd.

Maar den weetgierigen Liefhebber moet nergens meer voor vreezen, als dat een Boom naar omlaag bloot en kaal werd, dat de plaats is daar hy best voorzien moet weezen, gelyk wy booven van de Perzikken en Abrikoozen reets hebben aangetoond, waaromze zo ras vervallen en sterven; en daarom dringen wy het met zo veel naadruk aan, dat men nooit of zelden zyne hout-takken heel lang moet laten in het snoeyen, het zy zo hier of daar eene enkelde, om haar een Jaar of twee het sap te laten, na zig neemen of om een leedige plaats te vervullen, ja de zelve na maals weg te neemen, als den Boom zig gezet heeft om Vrugt te maaken.

Deeze manier om zwaare takken lang te snoeyen, is een misflag daar meest alle Thuin-luiden in vervallen, en zulks by gebrek van kennis, of van in agting te neemen, dat men de plaatzen zo wel van booven als beneden moet vervuld houden, maar zy zoeken ras om hoog te klimmen, en ook ras een grooten Boom te hebben, en dus doende, zo moet het onseilbaar gebeuren, dat het benedenste van den Boom, dat rykelykst gestoffeerd moeste zyn, het minst zal weezen, want de zwaarste takken, ja alle die, willen altyd om hoog, daarom moet gee Thuin-man ooit verleegen zyn, dat hy booven geen hout genoeg heeft of krygen zal, maar hy moet altyd zorgvuldig zyn, om maar beneden houts genoeg te houden, anders zo zal het boovenste hout half de meester speelen en het onderste in 't korte sterven en vergaan, en zo moeten dezelve Boomen afgeknot, of ver-ent of uitge-roeid werden.

Men moet derhalven altyd heel zorgvuldig zyn met het zelve te stuiten, en die zwaare takken t'elkens kort genoeg af te snoeyen.

Hier leid nog een andere groote zwaarigheid, daar schier niemant zig voor wagten kan: waarom wy in plaats van zyne snoeying te doen op die zwaare lange tak uit eene andere dikkere gesprooten, men liever de snoeying op die oude doe.

Dog zo zulk een oude tak al te lang mogt weezen, kan men hem tot

tot een f
sprooten
dunne tak
neemt men
dur gants
andere wel
welke dan
len weezen.

Men moe
in fleur en
zynet kru
wil zegge
ken laten
niet is.

Kortom
nen jongen
of snoeying
vonden heb
zien van het
wegens de
lyk voor h
slag van V
de erwaer
stigd, en
gen vind
is, gans
dit alles

Maar
werden,
ontrent
de van d
zels gele
takken
op Que
der voo
klein is
Het z

tot een stomp knotten dicht aan de plaats daar die dikke was uitgesprooten, en dan zullen uit dien stomp, het volgende Jaar veel dunne takjes weeder uitspruiten; maar indien 'er te veel koomen, neemt men eenige derzelve zeer dicht aan den Stam weg, op dat aldaar gants geen nieuwe uitspruitzels weeder mogten koomen, de andere wel bewarende, voornaamentlyk die kort-leedig zyn, als dewelke dan het volgende Jaar, gemeenlyk vol Bloem-knoppen zullen weezen.

Men moet altyd en geduurig gedagtig zyn, zal men de Boomen in fleur en vrugtbaarheid behouden, dat de zwaarte van de dragt zyner kruin met de kragt van de Stam overeen koomt; dat wil zeggen aan eenen weelderigen Boom meerder en langer takken latende, en wat minder en korter aan eenen die zo tierig niet is.

Kortom, als men volgens deeze beginzelen en opmerkingen eenen jongen Boom heeft onderhanden gehad tot aan zyn vierde Jaar of snoeying toe, zo zal men onfeilbaarlyk by de uitkomst ondervonden hebben, die wy 'er van beloofd hadde; zo wel ten aanzien van het schoon gezigt dat overheerlyk moet voortkoomen, als weegens de treffelyke Vruchten; dit zo zynde moet men waarschynlyk voor het toekomende bekwaam genoeg weezen om alderley slag van Vrucht-boomen, net en ordentelyk te behandelen, dewyl de ervaarentheid en reeden de zelve zo meenigmaal hebben bevestigd; en wy derven daarom zeggen, dat niemand zig zal bedroegen vinden, indien hy het nu gezeide geliefd op te volgen; daar is, *gunstige Leezer*, al meenig Boomtje in de asse gebrouwen, eer dit alles zo net is ondervonden.

Maar hier moeten nog eenige aanmerkingen niet voorby gegaan werden, als zynde van te groote aangeleegentheid; en wel eerst omtrent de Peere-boomen; daar zynder, die jaarlyks met het einde van de Zoomer te byster geel werden en dat zonder fraaye spruitzels geschooten te hebben, ook eenige waar van de top-enden der takken ook alle Jaaren versterven: en dat zyn doorgaans Boomen op Quee of Doorn geocculeert of ge-ent, daar, en waar van eenige der voornaamste wortels dood en verrot zyn; Boomen die niet als klein in 'er omtrek schieren.

Het zelfde valt 'er ook meenigmaal te zeggen van de Perzik-boomen

men

men die in haar eerste Jaaren aan het meerendeel van haar Knoppen of Stammen met gom beladen te voorschyn koomen, die werden zo zwak en teer groeyende, geweldig van Luizen en ook van Mieren geplaagd; zulke Perzik-boomen hebben zeekerlyk eenige rotte wortelen, welke in 't na-jaar dienen afgesneeden, en met nieuwe Aarde, ook wel met vers Zand gemengd, dan bedekt te werden, en de nesten der Mieren, daar gemeenlyk by weezende, gestoord te werden, anders zullen de zelve byna nooit aan haar oude jeugd en groeyen weder geraaken; en als dan zal men in 't toekomende zo geen Luizen, en dienvolgende geen of maar zeer weinige Mieren, als haar aas, daar aan vinden.

Eenige Liefhebbers, inzonderheid nu tot Jaaren gekoomen zynde, en die nogtans gaarne ras van haar arbeid Vruchten willen zien, die planten de laage Boomtjes byna met al haar hout, en ondervinden datze het Jaar daar aan volkome en rype Vruchten krygen, inzonderheid in Boomen die anders luy en traag Vrucht voortbrengen, zoze maar het eerste Jaar wel wortel, en dienvolgende goed hout aan haar top-enden, en in 't midden veel Bloem-knoppen hebben geschooten, maar die moeten om dit te erlangen in een nieuwe frisse grond geplant werden; 't geen de ervarentheid zo meenigmaal nu heeft bevestigd, dat niemand daar aan meer twyffelen kan; ja wy zullen meer zeggen, dat zulke Boomen meest altyd vruchtbaar blyven, en byna nooit water-looten zullen maaken.

Wy weeten wel, dat dit veele Liefhebbers geheel mishaagd, want meenen zy, dat konnen nooit schoone en wel uitgestrekte Boomen aan Heiningen nog Lattingen maaken, of ten minsten niet dan weinige en kleine Vruchten voortbrengen; maar het contrarie is in deeze laage Landen waar, als men maar Boomen uitkieft om te planten, die aan alle kanten goede en ordentelyke takken hebben uitgeschooten, daar uit zynde gesneeden alle overvloedige en malkander drukkende of over malkander loopende takken, en zo de ordentelyke figuur van den Boom behoud.

Maar dat heeft zo wel geen plaats in hooge Stam-boomen, Appelen of Peeren, hoewel men nogtans ook ondervindt, dat een Stamboom, (dog niet al te groot nog te oud) met takken met al, een weinige maar uitgedund, en van desselfs dwers of door malkanderen heen loopende takken zynde ontlast, meenigmaal wel begint te draa-

draagen
het Jaar
voort te br
Veel
boomen na
takken uit
Jaar, als wa
en dan voor
Van on
en herdaan
of Latting
het volge
In on
Griffelen
ben gell
maaken,
of om dat
len uit wa
dat men de
oordeel v
hebben.
Maar o
Eerit in
Eene op
als die te
ging de
na buit
Eenen
een fra
vlugt n
Inseyin
mooye
pen la
moet
ten,
gaan
Te

draagen, die van te vooren geheel als onvrugtbaar scheen, en zo het Jaar na de verplanting veel beeter en meerder Vruchten begind voort te brengen.

Veel oude en heedendaagze Liefhebbers laaten de hooge Stam-boomen na haar welgevallen groeyen en opwassen, zonder eenige takken uit het midden weg te neemen, als op het derde of vierde Jaar, als wanneerze dan de zelve tot een ordentelyke kroon Snoeyen, en dan voorts laaten opwassen.

Van onze eerste behandeling in het Enten door insplyten, gedaan en herdaan op oude Boomen die geplant staan, 't zy aan Heiningen of Lattingen, of laage en hooge Stam-boomen, daar van valt nog het volgende te zeggen.

In onze Thuinen is niets gemeender als het weder-Enten of Griffelen by insplyting op oude Boomen die eenige Jaaren nu hebben gestaan, het zy om zig wat ondeugende Vruchten kwyt te maaken, die niet zo smaakelyk zyn en die men daarom moede is, of om datze niet draagbaar zyn; het zy ook om voordeel te haalen uit wat nieuws, dat ons aanmerkelyk is voorgekoomen; zo dat men derhalven altemets eenige soorten niet ontziet, of dat men oordeeld van die soort van Boomen genoeg of liever te veel te hebben.

Maar over die manier van Enten valt al vry wat te zeggen; voor Eerst indien den Boom zo dun en klein is dat 'er niet meer als een Ente op staan kan; gelyk men 'er in 't gemeen geen Ent op zet, als die ten minste twee of drie knoppen heeft, om of de eene dood ging de andere het konde voltrekken, zo moet altyd de eerste knop na buiten staan, en zo kan het ligt geschieden dat elke knop deezer Enten een schoone tak schiet, die bequaam is om het beginsel van een fraayen Boom te geeven, en in dat geval moet men zyne toevlugt neemen tot het geene wy hier booven wegens de eerste snoeying van een Boom gezeid hebben, die in het eerste Jaar drie mooye uitspruitzels gemaakt had; men zouze ook twee of drie knoppen langer konnen laaten, indien, (gelyk zulks waarschylyk moet gebeuren) het hout heele weelderige takken heeft gescho-ten, en vooral indien den Boom scheen te neigen om zig te gaan sluiten.

Ten Tweeden, als den Boom die men zal griffelen groot en dik

X

Bc-

genoeg is, dat is meer als twee duim in zyn omkring, zo zetten sommige Liefhebbers, daar twee Enten op, en dikwils zo wassen ook wel beide die Enten met twee of drie fraaye takjes, maar dan moet men wonderlyk op zyn hoede weezen, om de verwarring te myden, daar men hier meede gedreigd werd, door de nabylie van de Erten, en derhalven moet men by tyds te werk gaan om opening te maaken, op dat alzo te takken niet verward door malkanderen heen groeyen.

En met nog meerder, ja kragtiger reeden, indien den Boom verscheide zwaare en dikke takken heeft, die altemaal vry digt by malkander staan, en alle bekwaam zyn om in haar top eenige Enten te krygen, zo op die allegaar Ge-ent werd.

In zulke gevallen moeten nieuwelingen en onkundige haare handen t'huis houden, hier is al de voorzigtigheid van een ervaren Hovenier ten hoogsten van nooden, om een goed gebruik deezer tierigheid en weelderigheid der takken te maaken, om door een wyze bestiering in weinig tyds een Boom te krygen van deftigen stal, kroon en ongemeene vrugtbaarheid; niets is 'er gemeender als zodaanige Entingen kwaalyk behandeld te vinden, en bygevolg is een Liefhebber ongelukkig, dat zulken Boom voor de eerste maal onder handen van een onkundige Thuin-man valt.

In het tweede, derde en vierde Jaar, en zelfs nog langer, indien 't zo voorvald, moet men op den voet te werk gaan dieve voorgedraagen hebben, tot dat den Boom ons begind Vrugt te geeven, en als dan staat men niet alleenig toe, om ses of zeeven duim van elken tak af te snoeyen, maar ook zal men van Jaar tot Jaar hier en daar eenige der voorgaande oude takken daar uit wegsnyden, om dien Boom om laag altoos wel voorzien van hout en takken te houden, anders zal den zelve om laag en van binnen haast ontbloot van genoegzaam vrugt-hout weezen.

Waarom eenige Liefhebbers liever een, als twee Enten op een Stam of Takenten, want niet alleen zyn deeze ongemakken zo ligt dan niet te wagten; maar voornaamelyk, om dat een Ent op een wat schuins afgesneeden of afgebytelde tak of Stam ge-ent, altyd rasser omzoomd en met de Ent ligter vereenigd, en nooit zo ligt inwaaterd, ja doet hier by, dat als men de spleet maakt, om maar een Ent daar in te zetten, nooit den heelen Stam nog tak zo verre be-

bchoef

Den

ren geit

Boomen

Appelen,

waarom z

dig hebbe

lelle van

jingen m

men en z

Liefhebb

alleen v

met een

aan gele

te beete

ten voor

Deeze

der Perzi

der bloer

dienstig

ziet dat

sommige

zyn gew

Wa

waar v

datze

weete

het fr

ze ve

ter-jo

werde

Ee

merk

de V

gete

tal

keu

behoefd op te splyten en zo de andere zyde geslooten houd.

Den overvloed van takken, is men gemeenlyk in nu eenige jaaren gestaan hebbende en op nieuw ver-ente of op nieuwe afgekorte Boomen onderworpen, die het gezeide ongemak veroorzaaken, zo Appelen, Peeren, als inzonderheid Perzikken en Abrikoozen; waarom zy onzes oordeels ten hoogsten een tweede snoeying noodig hebben, somtyds wel een derde, behalven de eerste die in het leste van den Winter of voor-jaar werd gedaan; deeze laatste snoeyingen moeten om half Mey geschieden, naamelyk als de bloemen en zo de Vruchten beginnen te zetten, en wy kunnen de Liefhebbers verzeekeren dat als dan de tweede snoeying niet alleen voordeelig, maar ook heel noodzaakelyk is; men moet met een ook sommige knoppen afbreken, daar niet minder aan geleege leid als aan deeze manieren van snoeyen, op datze te beeter hout moogen maaken, ja grooter en smaakelyker Vruchten voortbrengen.

Deeze leste werkingen, naamelyk de tweede en derde snoeying der Perzikken en Abrikoozen, en het afbreken van den overvloed der bloemen en knoppen van alderhande Boomen, zyn zo wel dienstlig om eenige takken sterker te doen werden, die men voorziet dat men in het toekomende van doen zal hebben, als om 'er sommige heelendal van uit weg te neemen die onnut of overlastig zyn geworden.

Waarde Leezer, hier volgen eenige algemeene Aanmerkingen waar van wel reets eenige hier en daar zyn aangeteekend, maar om datze van veel belang zyn, derhalven ten hoogsten noodig om geweeten te werden, en dat over zekere byzondere gevallen die het snoeyen van alderhande Boomen raaken, want zo iemand deeze verzuimd, zo zullen de Boomen haast vervallen of vol water-looten, of alhoewel reets vrugtbaar, t'eenemaal onvrugtbaar werden.

Eenige naauwkeurige Liefhebbers hebben deeze byzondere aanmerkingen zeer wyd uitgebreid en wel tot tagtig of neegentig; de Hr. Quinteny heeftze tot neegen-en-zestig of zeeventig toe opgeteld, maar wy zullen 'er weinige ten aanzien van dat groote getal en alleenlyk de principaalste en zo kort als moogelyk is aantekenen, op dat het den weetgierigen Liefhebber niet en verveele,

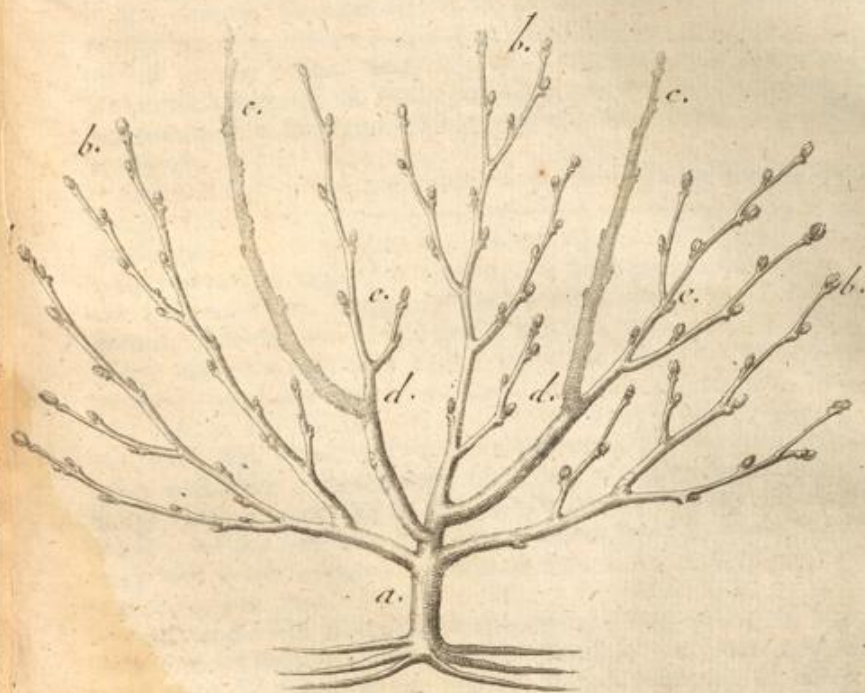
die dingen te leezen, die van minder belang zyn.

Indien 'er uit eenige plaats van een Stam of Tak naamentlyk van het ge-ente of geoculeerde, reets al een goede en nu of haast draagbaare zy tak, (welke voor een goede en draagbaare tak by de Liefhebbers gehouden werd) geleid en gedwongen teegen Lattingen, Heiningen of Muuren, eenige water-looten koomen te schieten, daar geenerley dienst in steekt, als booven is getoond, zo snyd men die op de dikte van een Ryksdaalder toe glad daar uit, of in de schuinte weg, anders zal dit water-lot het goede hout komen te bederven, of ten minste zal de verdere tak tot het top-ent toe, dunder blyven en zo ten laastten sterven; om dit zonnelaar te zien, zo gelieve een Liefhebber maar een tak van een Abrikoos of Perzik te bezien, daar een zwaare tak of water-lot komt uit te schieten, in 't midden van een andere goede en vrugtbare tak, alhoewel met Vrugten nu belaaen of niet dien tak tot de water-lot toe zal dik en sterk zyn, na het uit-einde, zal men de verdere tak eens ja tweemaal zo dun, en niet als met kleine en teere takjes voorzien vinden, en dikwils dat zelve na jaar nog, of ten langsten in 't volgende voor-jaar dood zyn; ja wy derven zeggen, dat de ervaartheid het altyd zo bevestigt heeft, waarom men ook in het voor-jaar, zulken uitsteekende dikken knop, of in 't begin des Zoomers de beginzels en aangroey zulker looten gewaar werdende, dezelve aanstonds moet wegneemen.

Van gelyken moet men wegneemen alle dikke takken en knobbelagtige steelen, daar de Peeren enz. aan gestaan hebben, dewyl zodanige takken daar uit voortgekoomen, zelden bekwaam zyn om Vrugten daar na voort te brengen, en derhalven zullen de Liefhebbers ook die des Zoomers aftrekken.

Zo doen veele ook met de takken die voortkoomen uit de zyde van een Doorn als een spoor, welke gemeen zyn in d' Ambretten, Virgilleuse, Bergemotten, enz. welke sporen men maar effen haar steekelige scherpte affnyd, en dan maakenze zo veel te eerder kleine zy-takjes, ja bloemknoppen.

De snoeying van zwakke en lange takken werd wel des Zoomers gedaan, met de top-enden af te breeken, beeter als met het snoeiemes te snyden, eensdeels om dat het veel rasser gedaan kan werden;

WKEURGE
zyn.
of Tak tusschen
gecte en nu of
en dragbare tak
wongen tegel
water-koeten
als booven is
selder toe gal
het goet
sere tak toe in
sterten; om is
maar een tak
ware tak of wat
ander gecte en
de of met die
het af-eind, zal
en, en met als
dikwijls die zelve
voor-jar dood zyn; j
en altyd zo bevestig
maken uitteekna
beginzels en sargen
alstonds moet sy
dikke takken en
gestaan hebben, die
telken bekvan
en derhalven alle
voorkomen al de zyle
en zyn in d'insten,
booren om met effen
alstende so red te erke
en werd wel de zonne
beter als met het
raffer godan in
;

den; en om dat het sap eerder opdroogd, ja zo de ervaarendheid ook geleerd heeft, het zelve eerder en meerder vrugtknoppen voor den dag doet koomen; daar het met het Mes glad afgeineeden, eerder en meerder takken koomen uit te schieten; dog hier van zal in het 14. Capittel nog meer gesproken werden.

Een ervaren Hovenier en die net op zyn werk is, moet nooit eenige dorre en doode top-enden in de Boomen gedoogen, maar die tot in het leevend hout afsnyden, behalven in de Abrikoozen en Perzik-boomen, als welke het Gommen wat onderworpen zyn, waarom best in het dorre zelfs, en niet in het leevend hout die af te snyden.

Dikwils ziet men dat een oude en nu kwarrelende Boom, die in eenige Jaaren niet als kleine en zwakke takjes heeft voortgebragt, na het mesten en eenigzints vernieuwing van Aarde, nieuwe en goede zytakken begint te maaken, 't welk een zeker bewys is, dat hy nieuwe en beeter wortelen heeft geschooten, dan snyd men de oude en zwakke takjes allengskens, maar niet op eene reis weg, anders zoude men in het korte een Boom vol water-looten en geen vrugtbaare takken krygen; het gezeide ziet men voornamentlyk in Perzik-boomen die wat aan de oude kant beginnen te werden, dog diend ook wel waargenoomen te werden, dat het geen volkooime water-looten zyn, nog ook geen heele dunne en lange takjes, want dat is gemeenlyk een teeken van dat dezelve haast, dat is, het Jaar daar aan te zullen sterven, ja meenigmaal nog dat zelve na-jaar; maar reedelyke dikke en kort geknopte, het zy ze wat langer of korter zyn, 't zyn echter altyd vrugtbaare takken die wel moeten bewaard werden; dog indien 'er water-looten onder loopen, moet men die hoe eerder hoe beeter weg neemen want die zouden al het voedzel na haar trekken; of liever is het sap daarna toe geperst, en daarom groeyen zy ook zo veel sterker als de andere, want die missen dan haar genoegzaam sap, en blyven derhalven in haar doorschieten steeken, of blyven teer en dun, of sterven, zo haast de Winter aankomt, dezelve water-looten, behalven het booven gezeide, zyn eigentlyk die teegen de gewoone ordre der natuure uit de Stam of tak voortkoomen.

De ordre die de natuur gemeenelyk hier in houd om takken voort te brengen, is, dat de tak die uitspruit, nooit zo dik moet we-

X 3

zen

zen, als die daar hy uitgesprooten is; dog indien deeze order werd omgekeerd, en de takken die uitloopen dikker zyn als de geene waar uit zy zyn gesprooten, dat zyn eigentlyk water-looten; wel verstaande zulke die schaadelyk aan de figuur van den Boom en des zelfs Vrugten kunnen weezen.

Men moet ook nooit een Boom beginnen te snoeyen zonder alvoorrens de uitwerking van de voorgaande snoeying regt onderzocht te hebben, de gebreeken, indien zy 'er zyn, daar van verbeteren, en 'er naauwkeurig de fraayigheid, zo ze daar in is, bewaaren.

In het stuk van Heiningen daar het geen gebruik is de takken te binden, gelyk men doet aan Lattingen, diend men altyd overleg te maaken, hoe veel bloemknoppen dat men aan een zwakke vrugt-tak moet laten blyven, en of die wel magtig is zo veel bloemen te voeden, en zo zyn Vrugten voort te brengen, ja dit is onzes oordeels meenigmaal de oorzaak, waarom kleine en zwakke Boomen, of die al te veel bloemen hebben, haar Vrugten eer die ryp zyn laten vallen; of meenigmaal met haar half gewasse Vrugten dood gaan; en ziet men dat ook niet in veel Kerffen? gelyk aan de oude Kers Royaal of Praagse Muskadel-Kers, dat al haar meenig vuldige bloem verdord, en geen Vrugten voortbrengen anders, zo van der zelve overvloed maar twee derde van de bloemknoppen, eerze bloeyen in het voor-jaar afgetrokken werden, en geeven zy dan niet overvloedig Vrugten? wat is de reeden dat een Franse Keizerin, zo weinig draagd? als om datze met te veel bloemknoppen is voorzien, maar ook daar van meer als de helft afgeplukt zynde, draagd driemaal zo wel; of indien de bloemen wel zetten en een meenigte van Vrugten voortbrengen, hoe klein hoe smaakeloos zyn niet de zelve? daarze anders grooter en smaakelyker bevonden werden; wie weet ook niet, hoe smaakeloos en klein een Perzik en Abrikos is, zo te veel Vrugten aan de zelve gelaaten werden, en daarom moet een regt Liefhebber het gezeide wel waarneemen.

Veel Liefhebbers als haar Boomen wat oud werden, en zo geen jeugdige takken meer uitschieten, slaan hier en daar een oude tak uit, op hoop van nieuwe en beeter daar uit te zullen verkrygen, 't welk ook meenigmaal wel succedeerd, behalven in heel oude

oude Perzikken, Abrikoozen en Pruimen, dewyl dezelve zo harde en overal zo geschrompelde bast hebben, en het sap daar zo niet kan doordringen, om nieuwe looten te maaken; of indien het al gebeurd, zo gaat gemeenlyk dan dien Boom met zyn nieuw gemaakte takken, dat, of het volgende Jaar dood; best daarom is het de dunne wat uitgesneden, op dat dan de resteerende wat sterker moogen wassen.

De Takken, onzes oordeels, van Boomen nu eenige Jaaren oud zynde en afgeknot, koomen voort op de plaatzen daar van te voren kleine takjes, blaaderen of knopjes gestaan hebben, dog door de sterkere overwonnen, afgestooten of afgesneden, waarom altyd daar een quasje in het hout gevonden werd, als nu een dikke en oude tak werd weggenoomen, zo moet het sap, dat nu zo niet na boven; maar op de zyden overal geperst werd, tot dat die doorstraald tot in die oude buisjes, zo werden die op nieuw als geopend, en dan groeide daar weder een tak uit, dunder of dikker, na de opening en meerderheid van het aangeperste sap; maar de schors te oud en te hart zynde, kan daar door geen sap voort gedrongen werden, en daarom zullen aldaar geen takken groeyen.

Gelyk wy nu getoond hebben, dat men aan zwakke takken, niet veel knoppen moet laten, zo moeten ook aan zwakke Boomtjes in 't generaal altyd weinig Vruchten gelaaten werden, of zullen anders altyd zwakke en teere Boomtjes blyven, want haar zwak en teer Gewas, bewyft genoegzaam haar zwakke, weinige en teere wortelen dieze hebben, dienvolgende ook weinig sap; en daarom verciffchen gemelde wat sterker en verser, dog geenzints zeer scherppe Aarde, om haar wortels.

In alderhande Vrugt-boomen die wel tieren, schieten somtyds uit eene enkele knop twee, drie en viertakken, de alderbekwaamste twee moet men behouden; en die van malkander zyn afgezonderd, die na een leedige plaats schieten; men neemt 'er somtyds eene uit het midden van de drie weg, en dus krygen de overige des te beeter voedzel; 't welk niet alleen in de snoey-tyd, maar voor al als men in het afbreken der knoppen doende is, in de maanden Mey en Juny.

Aan Lattingen kunnen de takken gemakkelyk na de eene of de

an-

andere zyde toe geboogen werden, terwyl dezelve nog jong, of nog niet geheel uitgeschooten zyn.

Booven is reeds getoond, hoewel het eenigzints onaangenaam voorkomt in Schutting- of Latting Boomen, dat de takken kruiseling loopen, nogtans is 't meenigmaal zeer dienstig dezelve te bewaaren om eene der zyden te bekleeden, die buiten dat zoude leedig weezen, vooral zo het vrugt-takken zyn.

Zo de takken zwak en laag blyven, die men nogtans van nooden heeft, om een opening van den Boom te vullen, zo moet men die versterken, met de sterkere, booven die zwakke staande, af te snyden, op dat alzo die zwakke ondertak al het voedzel alleen van dien geheelen tak mag hebben, want de boovenste te hoog zynde voor ons oogmerk, zal anders hoe langer hoe hooger werden, en de onderste zwak blyven of vergaan.

De Perzik-boomen die weelderig doorwassen, moeten voor de eerstemaal niet gesnoeyd werden, voor datze op haar bloeyen staan, want anders Gommense wat ligt om haar overvloedig sap; best is het alsze nu aan het groeyen en uitloopen zyn, om dat straks in 't voorjaar de bloemen, blaaderen enz. weeder groeyen, en zo blyft het sap nergens zitten, nog uit te bersten tot een Gom, opeen of meer plaats, waar doorze anders ligt sterven.

Men ondervind daagelyks dat de Vrugt-knoppen, die aan de top-enden der takken koomen, in het gemeen grooter en beeter gevoed zyn als de andere, om dat het sap altoos overvloediger na de booven-enden toeschiet; daarom is het vooral goed voor zwakke Boomen, dezelve by tyds te snoeyen, om niet onnuttelyk het sap na de top-enden toe te laten loopen; zulks leerd ons ook (als booven getoond is) dat des Winters de takken en knoppen dikker werden, en de bandjes om de takken in de voor-winter geleid, in February al, ja voeger vry beginnen om de zelve te klemmen.

Veele Liefhebbers, en niet buiten reeden, zullen een Latting-boom nooit beginnen te snoeyen eer hy volkoomen is los gemaakt, eensdeels om dat men gemakkelyker en en rasser snoeid, en anderdeels om dat men de takken naar het snoeyen, in beeter order kan schikken, vooral zo in 't begin dezelve kwaalyk geplaatst, of de andere wat sterker gewassen zyn.

Ja men moet dikwils eenige takken los maaken, om dat 'er altemet

met et
de Per
al sterf
datze beg
de zelve
gen hebbe
te zeeke
wat late

De me
teeken va
dat is ee
het raad
lasten,
breeken

Want
oud is,
schynd h
te snoey
eeven vr
zo hande

Om v
heid of
den, al
daar de
maakt

gelyk
het z
echte
zynde

De
verzu
takke
kier
oora
ken
een

A

met een tak dood gaat, zelfs in de Maand van Mey, gelyk in de Perzikken dikwils geschied, dat een heele tak met bloem en al sterfd; waarom ook eenige Liefhebbers, haar Perzikken, niet voor datze beginnen te bloeyen, aanbinden, en dat niet alleen, om de zelve net en wel aan haar Schutting des Zoomers dan te moogen hebben, maar ook, op datze wat later bloeyende, zo veel te zeekerder Vrugten zouden hebben; maar dan rypenze ook wat later.

De meenigte van takken in het eerste Jaar is juist altyd geen teeken van kragt en friffigheid, want indienze altemaal zwak zyn, dat is een teeken van zwakheid in de wortelen, en daarom is het raadzaam den Boom by tyds van eenige der zelve te ontlasten, die aan den Stam of Takken, daarze uitspruiten, aftebreeken of af te snyden

Wanneer een Boom, het zy aan Heining of Latting, groot en oud is, dan maakt hy schier geen zwaare takken meer, en dus schynd het dat 'er geen mislag meer begaan kan werden met hem te snoeyen, als hy maar reedelykerwyze is aangeleid; of zo maar even vrugtbaar en zo goede Vrugten als te vooren geeft, anders zo handeld men hem, als nu van de Boomen gezeid is.

Om van takken wel te oordeelen, aangaande haar zwaarlykvigheid of zwakheid, zo moet men 'er geene voor dik en sterk houden, als in vergelyking van de geene die op den zelve Boom daar dicht by staan, want de naabyheid van een heele zwaare, maakt dat deeze die het minder is, voor zwak moet doorgaan, gelyk als de naabyheid van veele zwakke, maakt dat deeze, die het zo zeer niet en is, voor een zwaare moet aangezien werden; echter is hy geen water-loot, dat afgesneeden moet werden, als zynde een goede en vrugtbare tak.

Deeze aanmerking is van groote aangeleegentheid om niet te verzuimen somtyds eene ongemeene lengte te geeven aan eenige takken, die anders zwaar genoeg zyn, en die men evenwel hier voor zwakke en dunne moet reekenen, deeze lankheid veroorzaakt zynde uit aanmerking van andere daar na by staande takken, want anders zoude men daar meede dienen te doen als met een water-loot.

Als de zwakke takken aan haar top-enden heel dun vallen, dat

Y

is

is een wis teeken van overmaatige zwakheid; derhalven moet men ze inkorten, tot in het dikker en geslooten hout.

Hoe verder dat een zwakke tak van het hartje des Booms afstaat, hoe kwalyker hy ook gevoed is; in teegendeel hoe verder een zwaare van het midden afstaat, hoeze meer voedzel krygd, en daarom moet menze wegneemen om de kragt van de Boomen en dunder en teerder takken te behouden.

In sommige Boomen zo oude, als nieuwelings geplante, en booven al in Peere-boomen, koomen somtyds eenige takken zydelings van middelbaare dikte uitschieten, derhalven moet men zorg draagen zo die onvoeglyk geplaatst zyn, dezelve weg te snyden.

Wanneer een Boom, het zy aan Heining, het zy inzonderheid aan Lattig, vooral de Perzikken en Pruimen, niet langer nieuwe en jeugdige takken schiet, zo moet men hem voor een Boom reekenen die haast zal gaan sterven, en derhalven een andere voor het toekomende Jaar gereed maaken (ten waare hy, met in het na-jaar zyn takken te verminderen) in 't voor-jaar weder jeugdiger takken kwaame te maaken.

Men moet nooit eenigen zwaaren tak alleen om een goede figuur van een Boom te krygen, houden, daar men geen hout van nooden heeft, want hy zal in 't korte de meester speelen, en daarom is het best, dat die by tyds weggenoomen werden.

Maar by aldien op een kragtig wassenden Boom men twee sterke takken aan het top-end vind, bediend men zig best van de eerste of laagste, hem half afnydende, en dat voor een jaar, of twee, met inzicht om hem heel enal weg te neemen, zo ras als den Boom zal beginnen Vrugt te draagen, of genoegzaame zy takken, dat is, vrugtbaare takke zal gemaakt hebben.

Men moet wel onderscheid maaken tusschen de water-looten uit een dikken Tak of Stam gesprooten en tusschen de zwaare takken uit nieuw gesteecken griffels, op een oude afgeknotte Boom gewassen, die gemeenlyk zeer sterk groeyen, om datze alle het voedzel van zulken sterk gewortelden Boom alleen ontfangen; welke zwaare takken van zulk een griffel gewassen, men niet moet wegneemen, maar alsze omtrent een hand breed lang in de voor-zoomer geschooten zyn, kan men die met de naegel afknypen, en

zo zullenze dien Zoomer veel en overvloedige schoone zy-takken geeven, die dan binnen een jaar of twee bloem-knoppen maaken.

En indien uit dien half afgekorte dikken tak geen vrugtbaare zy-takken het eerste Jaar voortkoomen, moet men den zelve, zelfs in 't laaft van de Zoomer wegfnyden, op dat de andere te meer kracht moogen krygen, en haar bloem-knoppen des te sterker moogen werden.

Indien een ouden Boom, die nog krachtig genoeg is, maar welke heel in wan-orden geraakt is met water looten te schieten door 't kwaalyk snoeyen, om dat jaarlyks geen tak of twee daar van weggenoomen is geweest, dan is het raadzaamst hem geheel te korten het Jaar daar aan, de middelmaatige takken, de zwaarste en dikste in 't begin van Juny met de naagel afgeknipt, en als dan veel zy-takken daar uit voortgeschooten zyn, die aan de Lattingen in ordre te binden, of wel en ordentelyk tot een Heiningboom uit te dunnen, en zo krygt men in 't korte weeder een schoonen Boom; maar indien hy van een slegte soort is, zo knot men de zelve af, en griffeld hem op zyn Takken of Stam een Vrugt van beeter soort, of die iemand meer behaagd, en zo krygt men dan in twee a drie Jaaren een schoonen en volkoomen Boom; dog indien alle of de genoegzanme Enten niet wassen, dan occuleerd men op de nieuw uitgeschoote takken de zelve Vrugt, en zo heeft men den Zoomer daar aan een nette en welgeconditioneerde kroon: maar hier moet een Liefhebber wel onthouden, dat hy alle de uitloopzels, van dien Boom, niet straks weg neemt, want dan zoude ligt den geheelen Boom sterven, of geen Looten uitschieten, om daar op te kunnen occuleeren.

Altemets zyn 'er Boomen zo weelderig in 't groeyen, datze niet kunnen getemt werden, men moetze dan, het zy in de hoogte, maar het best is op de zyden, de ruime loop geeven, (of anders zal men niet anders als water-looten krygen) tot datze zig beginnen te schikken tot Vrugt te draagen; zodanig zyn gemeenelyk de Virgilleuse, Quisse Madame, St. Lezyn, Robine, Rozelet, enz. dog men kan ook ook in 't begin van November of in 't voor-jaar wel eenige van zyn zwaarste wortelen met een beitel afslaan, en zo zyn sterk groeyen beletten, om niet dan Vrugt-takken in 't toekomende Jaar voort te brengen; wy zeggen,

zyn zwaarste wortelen, want die zyn oorzaak van haar sterk was-
fen, welke dan afgeslaagen of afgestookten zynde, niet dan dunne
hair-wortelen maaken, en zo dan ook niet als dunder en kleinder
takken zullen voortbrengen.

Maar iemand zoude konnen vraagen, hoe kan men weten, waar
zulke zwaare en dikke wortelen leggen, de ervarentheid en zelfs
de oudheid heeft al geleerd, dat daar de dikste tak of takken zyn,
daar is, of leggen de dikste zwaarste wortelen; men behoefde
dan niet lang te zoeken, want de Aarde onder zo een dikke tak
ontbloot zynde, zo vertoonen zig aanstonds de zelve, die men dan
afsteeken of afslaan moet.

Maar een Boom die wel groeid en tierd zoude niet te veel tak-
ken byna konnen hebben, (zo het maar geen water-looten zyn,
waar van de kenteekenen booven reets zyn aangewezen) mits
dat ze ook wel gesteld zyn, en geenderley verwarring maaken.

De waater-looten van Perzik- en Abrikoos-boomen, en andere
Steen-vrugten zyn doorgaans zo gebrekkelyk niet in haar knoppen,
als de geene die op de Korl-vrugten, als Appelen, Peeren, enz.
uitloopen, maar zy sterven ook ligter, door de gom, welke ziek-
te haar eigen is, wat het snoeyen der zelve belangd, die behan-
deld men als de waater-looten van Peere-boomen, maar (let wel
Leezer) is 'er een of twee beneden aan den Boom, zo zynze nut
en dienstig om dien Boom als te doen herleeven, inzonderheid zo
men in 't voorjaar met de naagel haar top afknypt, want dan zul-
lenze veel goede zy-takken maaken, bekwaam om de holligheeden
of leedige plaatzen te vullen, om zo weeder een vollen schoonen
Boom in korte te maaken.

In alderlei geslagt van Boomen is 'er altyd een tak of twee
die de meester spelen, maar het mag geen kwaad alsze wel
verdeeld zyn.

Een hout-tak, (dat is, een tak die haast Vrugt beloofd, of
die van goeden aart is, om Vrugten in 't korte te geeven) die bin-
nen in een Heining komt, die is altyd wellekom; en desgelyks ook
alsze geplaatst staat, om een leedigen hoek te vullen, en die moet
daarom altyd wel zorgvuldig bewaard werden, want die houden
een goed postuur en figuur van een Boom.

De vrugt-knoppen van Appel- en Peere-boomen, werden wel
som-

somtyds in het zelve Jaar gevormd als de tak daarze op staan is uitgelopen, gelyk in 't algemeen alle knoppen van de Steen-vruchten doen, maar daar zyn 'er altemets die twee, drie en nog langer Jaaren werk hebben eerze volgroeid en tot haar volkoomentheid geraaken; daar zyn 'er zelfs die in het begin van de Lente voltooid werden, zo dat men 'er dikwils in de naa-zoomer nog ziet bloeijen, voornaamentlyk zo de Lente wat buiten gewoonte warm is, of indien iemand voor St. Jacob zyn Boomtjes te veel inkort; want dan schieten op nieuw de knoppen deur, en dan geevenze nog bloem, maar altyd met verzwakking van den Boom: ja zelfs de top enden der takjes, of de uitspruitzels die zo al diep in de Herfst te voorfchyn koomen, zyn ook altoos ondeugende; haar koleur die met het overige van de tak verscheeld, en haar top als nooit sluitende, vertoon het genoeg, en daarom moet men die weg snoeyen, en dat nog voor de Winter, om reeden, hier booven van de zwakke Boomen geeven.

Wy hebben ook hier booven gezeid, dat aan die met de naagels afgeknipte dikke takken altemet bloem-knoppen gevonden werden, dan zo snyd men de boovenste weg tot de zelve bloem-knop toe; Ik zegge

Even booven de zelve knop die beeter geplaatst staat voor de figuur, zo kan men daar affnyden en voor een vrugt-tak bewaaren, zoze geen verwarring kan maaken, want dat moet men altyd voorkoomen.

Men moet om geenerlei reeden, onnozele dunne takjes bewaaren, zelfs die geene niet, die op een kragtige tak gevonden werden, want zy vergaan gemeenlyk van zelfs, om dat de andere meer sap krygen, of zy zullen haar Vrugten niet kunnen tot rypheid brengen.

De ervarentheid heeft geleerd, dat zo dra als de Bureés aan Heiningen beginnen Vrugt te draagen, dat menze in het gemeen korter mag en moet snoeyen als de andere Peeren; om dat, gelyk ze heel veel Vrugt geeven, en dat deeze Vrugt groot en zwaarwichtig valt, zy onderheevig zyn, al te ope-lugtig te werden, want zy dan veel dunne takjes verliezen, of zo veel hout niet meer maaken, dat men een vollen Boom kan behouden.

Als een Boom veele takken, ten deele sterke, ten deele zwakke

Y 3

maakt,

maakt, zo zal hy waarschylyk op de zwakke wel haast Vrugten geeven; maar indien hy een klein getal en niet als dikke takken heeft gemaakt, zo zal hy geen Vrugt geeven, tot 'er tyd toe dat zyne groote kragt eeniger maaten werd gebrooken, door de meeningte van kleinder takken voort te brengen, die men hem moet laten behouden, of met de dikke wortelen af te stooten, of ook wel met den geheelen Boom op te neemen, en met hout met al een weinig maar uitgedund, te verplanten; of opgenoomen zynde, weeder op de zelve plaats te laten neederzakken.

Wanneer een Boom, het zy Heining of Latting-boom, op de eene zyde uitsteekend sterk en kragtig is, en zwak en schaars van hout voorzien op de andere kant, dat den Boom mismaaft, zo steekt 'er veel moeite in, om die tot een plaazierige figuur te brengen; men helpt echter dat met aan die sterke zyde al die zwaare takken uit te neemen tot digt aan de Stam toe, op dat alzo de zwakke meer groei mogten krygen; maar dat gelukt niet altoos wel, ten zy men met een, (als booven nu al getoond is) men een sterke en dikke wortel, schuilende onder die sterk gegroeide tak of takken, met een beitel enz. afflaa, en dan hebben wy niet eens, maar meermaalen ondervonden, dat binnen twee Jaaren, de beide zyden eeven sterk groeiden en een schoone figuur hadden gemaakt.

Men moet altoos bedagt weezen, om in alderlei slag van Boomen minder lengte aan een tak te geeven, die wat zwak is, als aan eene die zwaar en sterk is, want anders zal de ligte tak vermaageren of in 't korte koomen te sterven.

In alderhande Boomen, voornaamentlyk als ze wat oud, en haare wortels hier en daar wat beginnen te vergaan, ziet men dikwils eenige zwakke takken, die nooit Vrugt gegeeven hebben, welke als van armoede schynen te sterven, en geen bloem-knoppen te maaken; in zulken geval moet men alle Jaaren naarstiglyk bezorgen, dat zulke takken niet zonder voedzel blyven, en dus moet men ze voor eerst korter houden en haare getal verminderen; of indien zulke zwakke takken na datze gebloeid hebben, die zonder letzel laten afvallen, dan moet men den grond of aarde tot op haare wortel ontblooten, de verrotte affnyden en nieuwe frisse en welgemeste en gezande Aarde daar op smyten.

Als

Als men een tak, die vry dik was, kort genoeg afgesnoeid heeft, en zy niets als dat zwak is op haar top-enden voortbrengt, dat is een teeken dat hy uitgaat, en dat de Natuur het onderhoud datze beschaarde ten voordeele van een andere, heeft ingetrokken.

Wanneer een treffelyke Vrugt-tak veele andere takken schiet, die ook bekwaam schynen om Vrugt te maaken, zo moet men die ook bewaaren indienze maar geen verwarring geeven, dat is, de takken niet dwars door malkanderen loopen.

TIENDE KAPITTEL.

Eenige byzondere aanmerkingen over de eerste snoeying die jaarlyks in February en Maart gedaan moet werden op Boomen van Steen-vrugten, en vooral aan die van Perzikken en Abrikoozen, zo aan Heiningen als aan Lattingen.

Op dit Articul van de eerste snoeying zal niet veel te zeggen zyn, dewyle reets in het algemeen de reegels op alderhande manier van snoeyen wydloopig genoeg verklaard zyn, men diend alleen bedagt te wezen, dat de Vrugt-takken van dit slag van Boomen, daarwe hier meê te doen hebben, meest kort van duur zyn, om dat die dikwils ras draagen en zo verlooren gaan, 't zy door de gom, of door de ruk-winden, of door de Vorst die vroeg in de Lente nog blyft, en dat zo zynde, moet menze heel en al weg-snoeyen, ten minste indienze niet merkelyk dikker zyn geworden; of zo ze niet eenige fraaye takken geschooten hebben, die bekwaam zyn om in het naastvolgende Jaar Vrugt te geeven; maar voor af moeten wy zeggen, dat de Perzik-boomen uit steen geteeld, van langer duur zyn, als die op Abrikoos uit steen voortgekoomen, of die op gemeene Abrikoos, of op wyn-krooft of andere Pruimen geocculeerd zyn, maar ook datze langzaamer aan het draagen koomen; indien een Liefhebber een goede en smaakelyke Perzik haast en gaarne groot zag, die occuleere hem op een Perzik uit steen geteeld, maar (let wel) die byzondere groote en sterke,

sterke, dog niet die dunne lange en teere blaaderen heeft, en hy zal zig over de zelve verwonderen; dog altemet, gelyk wy onder-vonden hebben, zo is de smaak niet beeter.

Anders leid het werk geleegeen met de Vrugt-takken van Appel- en Peere-boomen, en ook zelfs met die van Pruimen.

De manier derhalven van snoeyen, in het eerste ja tweede Jaar van zulke Boomen, is best bevonden dat de kleine middel-takjes weggenoomen, en de andere een goed deel ingekort werden, en dan zult gy niet alleen altyd overvloed van schoone Vrugten hebben, maar ook sterke en goede Boomen behouden; dog echter nooit meer takken bewaarende als zy haar na behooren voeden konnen, 't welk altyd blykt, zo den Boom continueerd eeven sterk te blyven groeyen.

Dog als men in de Maanden van February en Maart de eerste snoeying doen wil van de Perzikboomen, en dat men bevind, na het wegsnyden der oude verdroogde takken, of gegomde; of der geene die door haar uitnemende zwakheid onnut zyn, dat is onbekwaam om Vrugten of goede takken voort te brengen; om dan met oordeel te beginnen, zo moet men klaar en onderscheidentlyk weeten dat 'er niet meer als tweederhande slag van goede takken zyn, en die men houden moet, waar van eenige wel zwak zyn ten aanzien van de andere; maar (let wel Leezer,) die nogtans niet al te dun moeten wezen, als welke byna geen hout hebben, en van binnen niet als merg, waarom zy ook des Winters of dood gaan of in 't bloeyen sterven; ja, behalven het gezeide, zo is ook aan zulke zwakke dunne takjes over al niet meer als een bloemknopje, daar de sterkere takken, ten minsten twee bloemknoppen neffens malkanderen (met een hout of spruit-knopje in 't midden) hebben; welke twee bloemkoppen dan haar bloemen, ja gemeentlyk ook haar Vrugten niet alleen, maar ook in 't midden ordinair, nog een goeden vrugtbaaren tak voortbrengen: het geen 'er dan aan deeze goede dog zwakke takjes te doen valt, is, zorgvuldiglyk die te bewaaren, maar die niet te veel nog al te dicht by malkanderen aan te binden, nog heel lang te laten blyven; wel verstaande, dat de lengte met haar kragt moet overeen koomen; daarbooven moet men die afsnyden eeven booven een spruit-knopje, op dat aldaar een tak mag uitspruiten, anders zo zullen gelyk gezegd

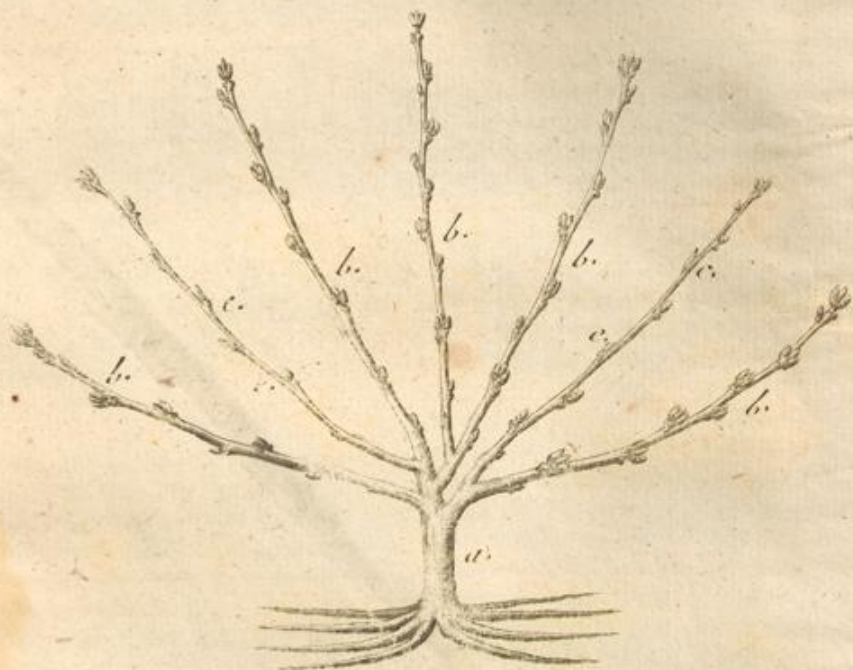
KEURIGE

landem leet, en by
mer, gelyc wy nie

ing-takken u appi-
ruimen

eerste ja niet jar
de kleine milde
el ingekort veen, o
schoone Vrucht is
behouden; dert
a behooren veen
ontuueerd even he

ry en Maer de eel
die men beval, o
of gegende; of de
niet ry, dat u on-
te brengen; om dat
u onverschidenly
slag van goede takke
enige wel twak te
er, die nogras se
men hout hebben, o
des Winters of des
en het gezide, te
niet meer als een bloe
des twee bloemknop
in-knopje in 't midde
ar bloemen, ygen
ak in 't midde van
ngen: ligen in dan
te valt, is, verpog-
nog al in d'ly mit-
naten blyen; wt re-
overeen komen, da-
ven een fruit-knopje
ers zo zullen gelyc

zegt is,
en afvalle
in 't voor
by nog w
Bloemen a
schied, d
af te pluk
werden.

De ster
moet met
datze vol
van twee
hout, en
men zal

Dog
die de pl
ten, die
kenen, v
gemeenly
ten heeft

Maar
zwaarlyk
middel
hebben
een la
om dat
knopp

Vrug
He
doorg
gema
men v
ginn
vaar
(wa
zyn
wyze

zegd is, de Vruchten aan dat takje voor haar rypheid ook vergaan en afvallen; het kenteeken van zulk een hout-knopje is, dat het in 't voor-jaar wel de helft dunder is als een bloem-knopje: waar by nog wel diend waargenoomen te werden, zo zig al te veel Bloemen aan 't zelve takje tot Vruchten zetten, gelyk veeltyds geschied, dat men die noodzaakelyk wat moet verminderen met af te plukken, of zy zullen klein en byna smaakeloos bevonden werden.

De sterke en zwaare takken, echter geen water-looten zynde, moet men alleen voor het toekomende aanmerken, met inzicht datze volgens den loop der natuur weer andere zullen voortbrengen van tweederlei soorten, dat is te zeggen, sommige zwaare tot hout, en veele dunne tot Vrucht, dat zelden in wel wassende Boomen zal missen.

Dog boovenal moet men zig met een wel voorzien van takken die de plaats van deeze kleintjes het volgende Jaar vervullen moeten, die men zo het schynd niet langer als voor dood moet rekenen, want de kleine na het geeven van de Vrucht, moet men gemeenlyk wegsnyden, by aldien maar den Boom andere geschootten heeft.

Maar indien de Perzik-boomen te sterk groeyen, en zo bezwaarlyk aan het draagen raaken, dan laat men de takken van middelmaatige dikte lang blyven, schoon zy niet eene vrucht-knop hebben; dog men moet ook lange takken en die niet al te dicht by een laten aanbinden, hoewel ontbloot van alle waarschyndlykheid om dat Jaar Vrucht te geeven; om dat men daar door haar tot bloemknoppen als dwingd, en zo het volgende Jaar meenigmaal schoone Vruchten en een meenigte doet voortbrengen.

Het gommen is de Perzik-boomen, gelyk al de Weereld weer, doorgaans onderworpen, meer als andere Vruchten; en om dat ongemak wat voor te koomen, is het beste na veel onderzoek, dat men wat lang wagt met snoeyen, dat is te zeggen, tot datze beginnen te bloeyen en te botten, 't welk ook (behalven de crvaarendheid) de reeden eenigzints leerd, want dan werd het sap (waar meede een Perzik-Boom booven veele andere vol is, gelyk zyn overvloedige takken en vol sappige Vruchten genoegzaam bewyzen) al aan de knoppen, blaaderen, bloemen en top-enden

Z

voort

voort en uitgeperst; dienvolgende, kan dat sap hier en elders zulke uitborstingen niet maaken en zo gommen.

Maar iemand zoude kunnen zeggen, zo laat in 't Jaar de Perzikken te snoeyen, maakt dat de Vrugten wel agt of veertien daagen laater aankoomen in 't rypen, en immers zyn de vroegste Perzikken, om dat dan het saizoen des Jaars warmer is, altyd het aangenaamste, en de latere Vrugten, als zynde van haar zelfs koude en natte Vrugten, niet zo begeerig: daarom is het best, gelyk wy eenige Jaaren nu met veel genoeg en plaizier gedaan hebben, dat men eenige Boomen wat vroeger, en die het gommen nog niet onderworpen zyn, vroeg laat snoeyen en aanbinden, en de andere, wat zwakker zynde door het gommen, niet snoeyen voor datze beginnen te bloeyen, en zo zal men langen tyd, dat is, en vroege, en middelmaatige, en late Perzikken hebben, en nogtans zyn Heiningen of Schuttingen vol vrugtbare Boomen behouden; altyd met een wel in agneemende het spreekwoord der oude, *Die zyn Perzikken wil behoude, Zet de jonge by de oude,* en dan kan men zyn Schuttingen, Heiningen enz. vol houden en hebben, schoon een oude of zwakke Boom kwaame te sterven, en de jonge dan van eersten af aan, wel sterk snoeyende; maar uit een oude Boom moet altemet een ouden tak, alhoewel die veel Jaaren wel gedraagen heeft, eens uitgesneden werden, of de gierigheid zal de wysheid bedriegen; want anders gebeurt het meenigmaal, dat dien ouden voor deeze veel Vrugt gedraagen hebbende tak, geen kragt meer heeft om nieuw en goed hout voort te brengen, en zo sterft hy dikwils met zyn Vrugten, in de mond, of half ryp gaat hy dood; en op die plaats wil dan daar na geen Boom meer wassen, ten zy iemand het booven gezeide waarneemen, naamentlyk een ander soort van een Boom enz. aldaar te planten.

Als de Muuren, of Schuttingen heel laag zyn, en de Abrikoos of Perzik-boomen weelig wassen, zo moet men in de twee eerste Jaaren de zwaare takken, nogtans geen water-looten, die de zyden bekleeden moeten, al vry wat lang houden, anders snoeid menze kort, en zo krygd men niet als water-looten, die haast nooit Vrugten geeven; altyd moet men de zwaare en regt opschietende takken, om reeden booven getoond, weg neemen, en

en booven de opperste takken een voet of twee van de Muur of Schutting vry laten, op dat in 't naaste voor-jaar, de andere daar aan kunnen gebonden werden.

E L F D E K A P I T T E L.

Byzondere Aanmerkingen op het tweede en derde Snoeyen; inzonderheid van Steen-vrugten.

Deeze tweede en derde snoeying zyn eenigzints van een nieuwe uitvinding, en nogtans niet min noodzaakelyk als de eerste, zy moeten omtrent half Mey geschieden, en raakt maar eene soort van takken, naamentlyk de zwakke of liever Vrugt-takken; in de Winter-snoeying waarenze heel lang om datze vol bloem-knop waaren gelaaten, met inzicht om veel Vrugt te hebben, maar gelykze aan zekere omstandigheeden zyn onderworpen, die wy hier gaan onderzoeken, hebbenze eenige Liefhebbers doen bedenken, om de voordeelen en de noodzaakelykheid van een tweede werking, en somtyds van een derde.

Wat belangd de zwaare takken die men in February en Maart kort gesnoeid heeft, die hebben genoeg van het Mes geleeden; zy hebben dat niet meer van doen, haar ampt en pligt niet zynde, om iets anders als hout en bloem-knoppen voor 't volgende Jaar voort te brengen; dienvolgende behoefte nu ter tyd niet meer en weer uitgesnoeid te werden, maar in teegendeel om veele Vrugt-takken te maaken die kostelyk zyn, en wel verdienen met groote zorg bewaard te werden.

Deeze laatste snoeyingen dien wy hier verklaren, winnen veel uit voor de groote snoeying van het aankoomende Jaar; om datze een Boom zuiveren van alle onnutte en half-dooode takken, die noodzaakelyk den aanstaande Winter moeten uitgesnoeid werden, en zo versterkt men zeer de takken die men in het gevolg van noozal hebben; ja zy bevorderen dan de deugd en schoonheid van de Vrugten, en zo maakenze dat een Boom altyd gelykmatig van hout gestoffeerd zal zyn. En deeze takken zyn 't die wy dan in-

zonderheid moeten waarneemen met inzicht om in 't kort daar Vrugt van te zullen hebben.

Eerstelyk, zo snyd men dunne zwakke en half-doodte takjes, of die haar bloemen niet genoeg groeyen, of geen middelmaatige hout-takjes maaken, geheel weg, en zo maakt men, als booven gezegt is, dat de andere sterker werden, de Vruchten der zelve beeter zetten, eerder groot en zo zwaarder en smaakelyker werden.

Ten Tweeden, zo kan het zyn dat deeze Vrugt-takken, alhoewel wat lang gelaaten, als booven gezegt is, geen Vrugt hebben als alleen aan het uit- of booven-einde, zonder nogtans in 't midden of elders takken geschooten te hebben; een zeker teeken van groote zwakheid, en daarom neemt men die ook weg.

Ten Derden, hebbenze in haar top-end dikwils maar eene tak alleen en die nog dun met kleine en geele blaaderen voorzien, dog vol op met kleine Vruchten beladen, of zonder de zelve, 't welk alles genoegzaam bewyft, dat het zwakke en geen duurzaame takken zyn, dienvolgende weg gesneden moeten werden, als onnut langer aan den Boom te blyven, want hoe langer zulke en de gezegde daar aan blyven, hoe minder voedsel de andere zullen krygen.

Ten Vierden, zo nu een dikke tak, ja water-loot komt uit te schieten, en die nogtans noodzaakelykheid heeft om een leedige plaats te vullen, of omtrent een oude tak, die de dood dreigd, zo moet men dien tak al in 't laaft van Mey of het begin van Juny met de naagel de top uitnypen, en zo zal de zelve in 't korte drie, vier, ja meer zy-takken, niet zonder hoop van Vrugt den aankoomende Zoomer uitschieten, om alzo het leedige te vullen, en weer een sierlyken Boom te maaken; maar by aldien zulken tak komt uit te schieten, op plaatzen booven aangeroord, is het best dien aafstonds, en dat voor Juny uit te snyden: of zo men ook met eenige verwarring gedreigd werd door de meenigvuldigheid van nieuwe uitgeschootte takken, zo kan men daar eenige der geene die de minste fraayigheid hebben en alderkwaalykft staan, dat is niet na buiten schietende, geplaaft, of die te dun en te zwak zyn, uitsnoeyen; altyd maar wel bezorgende, dat de eene niet ongelyk dikker, sterker of kragtiger werde, als de andere, want die sterkere zoude

in 't

in 't korte teegen u wil de meester speelen.

Indien de Vrugt gelyk nu meer als eens gezegd is, vry talryk is met goede en schoone takken tusschen beide voorzien, zo snyd al de slegte en dunne takjes niet alleen weg, maar dund ook uw Vrughten om reeden booven gegeeven.

Men voege hier ook by, dat de takjes in het laatst van July of 't begin van Augustus eerst uitgeschooten, altyd zwakke takjes niet alleen zyn, maar daar na ook blyven zullen, waaromze ook gemeenlyk des Winters dood gaan; en daarom moet een regt Liefhebber die met den eersten, als hy die gewaar werd, afbreeken, (ik zegge afbreeken) om dat die afgesneeden werdende, die aldaar ligtelyk beginnen te Gommen, als waar na toe op die tyd, als de andere takken in haar groeyen stuiten, of reets al ophouden in haar groei, (als in de vroege Montagne Perzikken) gestuit zyn, echter daar na toe eenig sap geperst werde, door welke wonde dan, met het Mes glad afgesneeden, dat sap vloed, door de lugt en Zon stold, en zo Gomagtig werd; dog afgeneepen, zyn die buisjes gekneust en drooge ligt door de Zon enz. op, en koomen dan nooit te Gommen, gelyk de ervaarentheid nu zo meenigmaal ons heeft geleerd.

Indien een Perzik door veel Vrucht te draagen, niet dan teere en zwakke takjes heeft geschooten, zo moet men noodzaakelyk zo een Boom byna tot de helft toe inkorten, en zo ook aan een tak, naar advenant de andere, daar aan gewassen, en zo zal men het volgende Jaar weeder een goede en sterken Boom, en wel met goede vrugtbaare takken voorzien, bekoomen; te meer zo iemand om zyn wortelen nieuwe, wel gemeste en gezande Aarde, of byna vergaane krooft, in plaats van de oude of mufte grond, een hand of twee dik geliefd te leggen: maar (*let wel Leezer*) dan moet men niet gierig zyn, om die schoone Looten alle te wille bewaaren, maar beeter die byna ten halven korten, of anders zult gy niet meer als een of twee Jaaren plaizier en Vrucht daar van hebben, en uw Boom zal dood gaan.

Zie daar, wat men doen moet in het tweede snoeyen: dog indien men het om half Mey niet heeft gedaan, zo kan men 't nog doen tot half Juny toe, maar niet later, om reeden booven gegeeven; ook een derde kan men doen, dog zelden is deeze derde van

nooden, of de Boomen moeten wonderlyk sterk groeyen, en om zo de lengte van een tak nog wat af te nypen en sommige Vrug-nog voor haar rypheid af te plukken, om de reſteerende zo veel grooter te krygen, en den Boom niet te veel te vergen; met een de kleine lompen van takjes die haar blad geel werden, weg te ſnyden.

Dog alhoewel zulken behandeling van de uiterſte noodzaakelykheid is, werdze nogtans meeft verzuimd, het zy door agteloosom dat de Boomen wel groeyen, het zy by gebrek van tyd, om daar aan te beſteeden, of om dat men moogelyk met al te groot een meenigte van Boomen belemmerd is, of om ander werk, daar een Thuin-man geduurig beezig in moet weezen.

T W A A L F D E K A P I T T E L.

Van de verſcheide Manieren waar na de Pirzik-Boomen, dog kwaalyk, van eenige in de Zoomer behandeld werden.

Onder de Hoveniers ziet men in de Zoomer drierlei behandeling van ſnoeyen aan de Perzik-boomen, voor zo verre het de kleine takken belangd, ja dikwils ook aan wat voor ſlag van Boomen het moogen weezen.

De eerſte die ſnoeyen zonder onderscheid weg al wat 'er voor en agter in handen komt, en laaten 'er weinig andere takken aan overblyven, als dieze in 't laaft van July of Augustus aanbinden; deeze dunkt ons dat zeer te berispen zyn, en het beroep onwaardig zyn datze hanteeren; want veel van die takken gaan in een ſterke Winter dood, om datze des daags door de Zon ontdooyen, en dan des nagts weeder bevroezen; en dan konnenze de plaatzen niet vullen; waarom men om dit perykel te ontgaan, men matten moet binden in de ſterke vorſt een voet verre van de Boomen, en die eerſt af doen als de zelve wat is geminderd, of nu al wat heeft opgehouden, en zo zal men zelden Perzikken, Abrikoozen, Moerbeyen enz. aan Muuren of Schuttingen ſtaande, of ook Wyn-gaarden koomen te verliezen.

De

De tweede, snoeyen al deeze takken tot op de derde of vierde knop toe af, en maaken dus doende veel struiktakjens en voddens, waar aan te mets wel eenige Vrugt groeid, maar dat is raar genoeg, behalven dat deeze manier van doen de Boomen leelyk en ongezien maakt.

De derde doen beeter, en bewaaren in de Zoomer alle goede takken, die netjes aanleggende, of niet aanleggende, dan wagten om in de snoei-tyd de beite uit te zoeken.

D E R T I E N D E K A P I T T E L.

Van het Afbreeken der Knoppen.

De snoei-tyd duurd, zo als wy gezegt hebben, van November af tot in het einde van Maart of 't begin van April toe, en die snoeying moet alle jaaren ordentelyk werden waargenoomen; daar het afbreeken van knoppen gemeenlyk geschied in Mey en Juny, ook sommyds wel in July en 't begin van Augustus, het werd ook dikwils niet, of niet vroeg genoeg gedaan: want booven hebben wy de reeden gegeeven waarom, en aan wat Boom het geschieden moet.

Het valt niet ligt om net en slyptelyk aan te wyzen welke takken men moet afknippen, of wat knoppen men diend af te plukken; want een ervaaren Hovenier, die nu ten naasten by weet wat voor takken men heeft te houden, om niet alleen elken Boom zyn zwier en fraayigheid te geeven, maar ook om vrugt te maaken; zulken Thuin man, zeg ik, moet ook aanstonds (aangaande de takken, die geene wel kennen, welke onvocglyk uitkoomen, de zelve moet hy in haar geboorte smooren, aftrekken of uitnypen, zo ras als hyze gewaar werd, en vooral eer de Zoomer nog ten einde loopt, dat is te zeggen, eer de Boomen hebben opgehouden met verder voort te schieten, of anders moet het tot de snoei-tyd toe aanloopen; in het algemeen gesproken, hy moet vooral die verward zyn, hoe eer hoe beeter weg neemen, en welke die zyn, is in het begin al getoond.

Wat

Wat de veelheid der bloem-knoppen aangaat, is booven ook alreede aangewezen, naamentlyk in de Kerffen, om dat anders alle die bloem-knoppen aan Kerffen en eenige Peeren, gelyk de Fransse Keizerin, daar aan blyvende, minder zullen zetten, en byna geen Vrugten voortbrengen, daarze in teegendeel, van de veelheid verloft zynde, overvloedige schoone en grooter Vrugten zullen draagen.

Zo dra als de Maand April aankomt, moet men byzonderlyk agt geeven op de Peeren en Appel-boomen, ten einde indien 'er by een schuinse snoeying, die een hout-tak in ordre brengt, dat is, na buiten staande, om zo een goede kroon te maaken, dog een dikke binnen in den Boom gewassen, welke zeekerlyk een waterloot zoude geeven, zo moet die aanstonds daar van daan genoomen werden, of anders zullen de bystaande teere takjes verdorren of allengskens vergaan of op zyn best, in 't groeyen niet of weinig toeneemen.

Men moet ook de takken wegneemen, welke beletten dat andere, die beeter geplaatst staan en die ons meer te pas koomen haar voedzel niet zouden kunnen krygen; by voorbeeld de booven-takken aftesnyden, ten behoeve der andere die laager staan en beeter zyn.

Het afbreeken van bloem-knoppen en takjes, geschied zo wel aan jonge als aan oude Boomen, zo ze maar meerder hebben, alsze met fatzoen en behoudens de natuurlyke wasdom kunnen voeden.

Indien 'er uit een knop, van wat Boom het ook zy, twee of drie takken schieten, zo moet men eenige daar van afknoppen, om de andere, al was het maar eene, in beeter stant te brengen, en zo het verwarren voor te koomen.

Dog zo die tak kragtig genoeg groeid, zo laat men 'er gemeenlyk twee takjes aan, maar die moeten na buiten schieten.

Geilgroeyende Boomen moet men dus in het afbreeken der knoppen eenige van haar sterkste takken beneemen, en altoos bewaaren de geene die zo kragtig niet doorschieten, als welke gemeenlyk het Jaar daar aan vrugtbaare takken bevonden werden; altyd voorzigtig zynde om zulke Boomen niet al te zeer te ontblooten, die om haar geweldige weeligheid schier niet als zwaare takken

ken

ken schieten; in teegendeel van Boomen die zo geil niet wassen, moet men het geringe hout affnoeyen, op dat het andere te better en sterker mag groeyen.

Het gebrek van verstandelyk te toppen, zienwe dikwils dat 'er onder de meenigte van takken cenige over lange dunne takjes doorschieten, die de Liefhebbers gemeenlyk scherminkels noemen, welke men moet wegfnyden, of tot op eene of twee knoppen na afkorten.

Het gebeurd doorgaans dat een tak van een Perzik-boom die wat sterk wass, in de na-zoomer nog andere schiet, welke men moet afbreeken, waarze ook gevonden werden, om reeden booven aangeeteekend; maar zynze van bekwaame dikte, en hebbenze doorgaans twee of liever drie knoppen, en bygevolg in 't midden een vrugt-tak, zo moet menze bewaaren, indienze in 't eerst van July en niet laater zyn uitgekoomen.

Men moet echter nooit sterk snoeyen in de Zoomer, dewyl 'er al veel sap door de afgesneede plaats verlooren werd; men ziet het zonne-klaar in de Meloenen, dat de gefnoeide tak meer nieuwe schiet als die ongefnoeid is gebleeven, en dat is de reeden, waarom wel gewasse Boomen wat laat behooren gefnoeid te werden.

Wanneer een tak die goed geleck, doen men hem snoeide, teegen valt, en in 't groeyen stuit, of ook geele blaaderen krygt, by gebrek van genoegzaame toevloed van nieuw sap, zo is het best dien aanstonds weg te snyden; ook zyn 'er somtyds cenige lorretjes of zeer dunne takjes die gestorven zyn of nu nog dood gaan, welke men ook straks moet uitsnoeyen.

VEERTIENDE KAPITTEL.

Byzondere Aanmerkingen over eene andere behandeling van belang, welke in de Zoomer aan sommige Boomen, en haer nieuw geschoote takken geschied met afknypen.

Het afknypen, in het stuk van Hovenieren, is een nieuw geschooten tak, van wat plant het ook weezen mag, met de

naagels van twee vingeren zonder eenigerlei werk-tuig, de top af te knypen; deeze manier van afbreeking is wel van ouds in gebruik geweest omtrent de uitspruitzels van Meloenen, Comcommers, enz. maar wy hebben die voor meer dan zes-en-dertig Jaaren met gewent succes al in 't werk gesteld aan Vrucht-boomen: voornaamentlyk, aan Appelen, Peeren, Perzikken en Abrikoozen, die zeer weelige en sterke takken uit haar hout, of uit de occulatiën of griffels hadden uitgeschooten.

Wy hebben booven genoeg getoond, dat de Vrucht zelden aan heele zwaare takken komt, maar gewoonlyk aan de dunne; dienvolgende moet een Liefhebber zyn best doen, om aan zyn Boomen veel dunne en ordentelyke takken te krygen, 't welk niet wel zal gelukken, by aldien zyn Boomen Jaar voor Jaar niet als zwaare en dikke takken hebben uitgeschooten; om dan het laatste te verhinderen, en het eerste te bevorderen, is nooit beeter gevonden, gelyk nog de daagelyke ervaarentheid leerd, als die sterke met de naagels af te knypen; want indienze met het Mes aan de Stam of tak afgesneeden werden, zo groeyen daar na weer andere en sterkere daar by uit; of laat men de zelve staan, zo sterven de dunne en vrugtbaare takjes; dienvolgende is het oorbaarst, als ze maar een hand breed lang zyn geschooten, die af te knypen, en zo schietenze binnen een week of drie, als booven gezeid is, twee, drie, ja meer dunder takjes, die het Jaar daar na vrugtbaar zyn of haast zullen werden; waar by wy nog zeggen, dat zo een tak niet te veel gelyk kan voortbrengen, zo ze maar niet dwars door malkanderen loopen, of eenige verwarring aan de andere koomen te geeven. Onder de takken uit zulken afknyping geschooten, konnen ook wel al te dikke en zwaare voortkoomen, inzonderheid de bovenste, welke men dan nog dat na-jaar of in de voortyd wegneemd; of anders zullen de dunne en onderste, welke de beste zyn, allengskens zwakker werden en sterven.

Deze afknyping werd zelden gedaan, als aan de bovenste zwaare, maar niet aan de laage of korte takken; om datze pas zo veel saps hebben als haar noodig is om goed te blyven of bloem-knoppen te maaken, of indienze al weer kwaamen uit te schieten, zy zouden niet als kleine en teere takjes voortbrengen, die des Winters gemeenlyk dan dood gaan.

VYFTIENDE KAPITTEL.

*Wat 'er vorder aan zekere Boomen te doen is, die
geweldig geil wassen, en nogtans niet vrugt-
baar werden.*

Nu restteerd 'er nog hoe men handelen moet met sommige Boomen die ongemeen weelig opgroejen, zo datze altemets lange Jaaren staan, en nogtans niet als een meenigte van hout schieten, dienvolgende geen of weinig Vrugt geeven; en dat zyn doorgaans Appel en Peere-boomen op wilde Stammen ge-ent; om dit te stuiten, booren eenige aanstonts dwers door de Stammen van zulke Boomen een gat, en slaan daar een eyke pen in, op dat alzo het overvloedig of dikwils stinkend en vuil sap, daar uit vloeye en zo de Boomen in haar overvloedig groeyen meenen te kunnen temperen; andere klooven een of twee van de dikste wortelen, en leggen daar een steen in, op dat alzo het weelderig groeyen belet werde, en dan den Boom niet als in 't afgaan van de Maan snoeyen. Dat zyn de wonderlyke geheimenissen van de onnoozele eenvoudigen die de oude weg volgen, en luiden zyn die weinig kennis van de groeizame dingen hebben, en zig met een kleintje laten vergenoegen; maar deeze en meer beuzelingen voorby gaande, zo hebben wy nooit beeter bevonden, als de zwaarste en dikste wortels, het zy twee, drie of vier, (en waar die leggen is booven getoond) tot aan de Stam toe af te slaan, en zo zullen de andere kleine overgebleeve wortels nog bekwaam genoeg zyn, den Boom niet alleen in 't leeven te behouden, maar nog zo veel sap na booven te kunnen brengen, dat 'er bloem-knoppen met meenigten, in plaats van zwaare en dikke takken, of aan de zulke die lang geschooten zyn, kunnen komen: wel waarneemende, dat die Boomen van haar meeste hout niet moeten beroofd, maar alleenlyk wat uitgedund werden, of dat niet helpende, moeten zulke Boomen heelendal uit de grond opgenoomen en verplant werden, en dat geheel met zyn wortelen en takken, het zy op de

A a 2

zelve

zelve Steede , het zy ergens anders ; als maar diergelyke Boom dat zelve Jaar daar niet is uitgeroeid.

S E S T I E N D E K A P I T T E L .

Van de manier om Boomen te Snoeyen , die weegens ouderdom beginnen te kwynen.

O vermits het snoeyen gehouden moet werden om 'zo te spreken , als een foort van een genesmiddel voor de Vrugtboomen , omze in een goede groey en draagbaarheid te houden ; en om zulks in het werk te stellen aan de geene die oud en niet zo draagbaar meer zyn als te vooren , zo moet men weeten ; dat veel van haar oude wortelen , buiten twyfel zyn , of beginnen te verrotten , en daarom zo sterk niet meer de gewoone takken haar Vrugten kunnen geeven ; waarom ze dan ook heel anders als sterke en welwassende Boomen moeten behandeld werden.

Best is het derhalven , dat men eerst en vooral zyn wortelen ontbloot en wel examineert , ofze niet vergaan en verrot zyn ; en ten anderen , of de grond omtrent zyn wortelen niet al te muf en stinkende enz. is.

Zoze dan rot of bedorven zyn , die moet men met een scherpe beitel , tot in het gezonde afflaan , en zo 'er weinig goede gevonden werden , moeten die met een scherp Mes wat ingekort werden ; en ten laatsten met nieuwe welgemeste , vers-ruikende Aarde en vergaane krooft gemengt , gedekt en aangehoogt werden ; en dat alles in 't laatst van October of in 't begin November , op dat hy alzo eenige nieuwe en goedé wortelen mag uitschieten , en daar booven op , moet men teegen de Vorst , een hand dik half vergaane blaaderen leggen , voornaamelyk van Appelen of Peeren ; maar is de grond heel laag , en nat en koud , zo is het best vroeg in 't voorjaar ; dog wel te onthouden , dat men dan , zo de zelve Boom vry goede takken komt te schieten , niet te veel van de zelve laat houden , maar die wat uitdunnen , op dat hy in zyn kragt en viguer kan en mag blyven.

Indien

Indien dan een Boom oud en zwak is, zo is dikwils het beste middel dat men hem uitroeid, en een jonge in de plaats zet, na dat men daar de noodige voorbereidzels, booven aangeroord, toe maakt heeft; dog eer men daar toe komt, moet men den zelve eerst by uitneemendheid kaal snoeyen, nogtans hem een behoorlyke figuur latende, en de lompen van kleine takjes uitsnyden.

Wy zeide dat men een goede figuur, zo veel moogelyk is, moet bewaaren, niet alleen in zulke oude, maar 't geen ook in alle Heining-boomtjes moet geobserveerd werden.

Let dan Leezer, zo het een Heining-boom is zo moet hy deeze hoedanigheeden hebben; Eerst, laag van Stam; Ten Tweeden, in het midden en doorgaande wat oopen; Ten Derden, rond in zyn omtrek; Ten Vierden, gelyk als uit eener hand met veele goede takken gestoffeerd; Ten Vyfden, dat hy van binnen geen verwarde takken heeft.

Z E E V E N T I E N D E K A P I T T E L.

Van de gebreeken die meenigvuldig begaan werden in het Snoeyen van Heining-boomtjes.

Meenigmaal ziet men in nieuwe en oude Thuien de laage Appel- en Peere-boomtjes wonderlyk mismaakt, of datze wel goede kroonen, sterk hout, maar heel verward zonder Vruchten staan.

Dog booven is nu reets getoond dat een Heining-boom nooit te hoog van Stam, dat is, booven de zes of agt duim booven de aarde moet weezen; waarom een Liefhebber als hy een Thuin aan leid, en niet dan een hooger Stammetje van de zelve soort van Appelen of Peeren, die hy hebben wil, kan krygen, die doet best de zelve tot die hoogte af te snyden, al was het zelfs, dat de Boom al een of twee Jaaren gestaan hadde: hy moet ook nooit toehaten, dat 'er verwarring van takken in zy, maar liever uit het midden een of meer zwaare takken tot aan haar beginsel uitslaa, op

dat den Boom van binnen lugt hebbe en zo tot vrugtbaarheid gebragt werde.

Maar men moet bedagt zyn, dat 'er een goede ronde of langwerpige kroon behouden werd, en altyd de zwaare takken, die na de eene of na de andere kant uitschieten, en die de meester daar na zoude koomen te spelen, by tyds weggesneeden werden, en dus zal men altyd een nette figuur van een Boom behouden.

Dit gebrek van rondheid ontstaat dikwils, om dat den Hovenier den Boom met een zwaare tak voorzien, niet genoeg in 't begin heeft weggenoomen of ingekort, en de andere zwakke, minder voedzel krygende, zo de meester hebben gespeeld; 't welk zo niet te verhelpen is, ten zy dien tak nog werd weggenoomen en de dikke wortel aan die zyde, als booven nu getoond is, met een beetel werde afgeslaagen, en zo zal in 't korte een goede kroon verkreegen werden.

Maar indien echter jaarlyks uit die zwaare tak nog eenige van dieergelyke dikte voor den dag koomen, die moet hy in de eerste en tweede snoeying zo handelen, als booven is aangewezen, op dat hy zo met 'er tyd die ronde of langwerpige figuur verkrygen mag; altyd wel waarneemende, dat de top-enden van dikke takken vroeg werden uitgeneepen; dog indien eenige dunne takken, na die plaats koomen toe te schieten, die moeten altyd zorgvuldig bewaard werden, als welke dan in 't korte Vrugten zullen voorbrengen, en zo zal met een deeze mistant allengskens t'eenemaal weg werden genoomen, en den Boom zyne rondte in volkomenheid verkrygen.

AGTIENDE KAPITTEL.

Van de fouten die begaan werden in 't Snoeyen van oude Latting-boomen.

Een Latting-boom in de eerste Jaaren niet wel behandeld zynde, dat is, dat hy aan bei de zyden niet eeven eens met hout voorzien is, maar aan de eene kant sterk, en aan de andere zyde zwak; of

of eenige takken van de zelve zwak zynde , en ondertuffchen de andere de meefter fpeelen , als krygende al het fap en voedzel , zo werd het een leelyke en fchaadelyke ongefalte , die niet wel is te herftellen , om dat men daar meede te lang gewagt heeft , mifchien , om dat dien zwakken tak Jaar voor Jaar vry veel Vrugten gaf , en daarom in ftaat is om in 't korte te fterven ; zo men in 't voor-jaar en in de Zoomer ; dat is in de eerfte en tweede fnoeying dat niet tragt te verbeeteren ; eerit met de dikke wortel aan de zyde van de kragtige takken af te ftaan , en die dikke tak tot op agt of tien duim toe in te korten , in de eerfte fnoeying ; en wanneer die eenige takken gefchooten heeft , die alle haar top-enden met de naagels af te nypen , en de andere of zwakkere zyde , van al zyn bloemen te berooven , hem ook inkortende in de eerfte fnoeying ; maar al zyn takken , die hy in de Zoomer komt te fchieten , moet hy behouden , en zo zal men in korten tyd die mifftalte kunnen verbeeteren , maar (let wel Leezer ,) het is niet genoeg , dit eens te doen , men moet een Jaar of drie daar meede continuëren , tot dat den Boom na de reegel maat zig zet en zo groeid.

De zwaare takken , die een Thuinier al te lang heeft gelaaten , veroorzaaken veele wanorden , om dat hy de top-enden niet genoeg gefnoeid heeft , en daarom komt 'er om laag , gemeenlyk een leedigheid , die heel en al van hout ontbloot is , 't welk niet alleen mifftaat , maar maakt dat een Boom of dood gaat , of ten laaften uitgeroeid moet werden , zo men dat op de wyze booven gezegd , niet by tyds en helpt.

Ten Tweeden , ziet men meenigmaal dat de eene kant te vol hout is , terwyl de andere niet genoeg daar meede voorzien is , 't welk veelyds ontftaat uit de oude kleine takken , die half verdroogd en onnut zynde , door onbedreevene Hoveniers daar in gelaaten werden , om dat men twee , drie of vier dikke takken die heel dicht aan een en dezelve zyde by malkander ftonden , daar heeft ingelaaten , en de andere onderwyle gebrek lyden ; want het is zeker dat 'er uit zulke dikke takken , veele nieuwe moeten voortkoomen , terwyl het ander gedeelte van den Boom , by gebrek van genoegzaam fap , jammerlyk verlaaten werd , en om zo te fpreken als van honger komt te fterven.

Het werd thans tyd om te zeggen wat my dunkt dat 'er gedaan moet

moet werden tegens de ongemakken, die de oude Boomen staan over te koomen.

Hier uit volgt genoeg van zelfs, dat men altyd de zwaare takken moet mistrouwen, als die nooit nalaaten van over al den Baas te speelen en alles te bederven; zy zyn het, die al de gebreeken ken reets aangewezen, veroorzaaken; derhalven is het eerste, als een Boom de fraayigheid van een figuur verliest, en de eene zyde begint te verzwakken, dat men die straks versterke door het afneemen of inkorten der zwaare takken of tak, die daar booven staan; want de eene zyde zal niet ligt verzwakken, of de andere werd ter zelve tyd sterker, zo maar den Boom in zyn gewas voortgaat of niet gestuit werd; dog den sterken afgekort zynde, moet noodzaakelyk sijn dat na de eene kant stuit, na een andere plaats geperst werden, en zo werd de zwakke zyde dikwils nog het zelve Jaar sterker en kragtiger, en de andere zal in tegendeel minder werden.

N E E G E N T I E N D E K A P I T T E L.

Van het voortteelen en snoeyen der Wyngaarden.

De Wyngaarden werden op vierderlei wyze voortgeteeld; Eerst met de ranken in de Aarde te leggen; Ten Tweeden, met een rank te leggen in een mandje van tienden gevlogten en met Aarde gevuld; Ten Derden, van stek; en Ten Vierden, van karrel.

Wat het Eerste aangaat, men buigt en legt in 't voor-jaar, eer de Wyngaard uitbot, een rank van den zelve omtrent anderhalf of twee voet lang, en dat een half voet diep onder de Aarde, en men laat den tak drie, vier of meer knoppen aan zyn uit-einde behouden, en zo zal hy dien eigen Zoomer wel wortelen en meest altyd schoone Vrugten voortbrengen, welke men in den Herst opneemt en verplant.

Raakende het Tweede, dat verschilt niet veel van het Eerste, als dat het mandje in de Aarde met een, of booven op de zelve werd gezet, of men hangt het aan een Muur enz. tot het na-jaar
toc,

toe , en dan snyd men de rank onder het mandje af , en zet zo 't zelve ter plaatze daar men het begeerd : alleenlyk in heete en drooge Zoomers is het goed , dat het mandje altemet des avonds nat werde begooten , op dat de teere worteltjes nu reeds geschooten , niet en verdroogen , want anders gebeurt het wel dat hy geen wortelen heeft gemaakt , of alle verdroogd zyn.

De Derde manier is , een stek van deeze of geene Wyngaard te steeken ; na veel onderzoek hebben wy nooit beeter als deeze manieren ondervonden ; neemt een goede en sterke tak , van vier of vyf leeden of knoppen , daar onder aan wat oud hout van het Jaar te vooren is , legt dien tak veertien daagen tot de helft toe in 't water ; daar na een groote halve voet diep op goede wel gezande en gemeste Aarde , de Aarde een weinig neergetreden , dan met dezelve Aarde aangevuld , en daar booven op een onverglaasde vloersteen ; (een efferik in Holland genoemd ,) op dat alzo de onderleggende Aarde van de Zon niet uitdrooge , en zo belet werde dat hy geen wortelen zoude kunnen schieten , nog ook door de overvloedige reegen , die misschien zoude vallen , en die jonge worteltjes zoude koomen te verrotten ; booven de Aarde alleen een knopje latende , en dan behoeft men hem niet te verzetten ; want door 't verzetten verliest men altyd wel een Jaar of twee eer hy weder wel wortel maakt en wassen wil ; en zo zal hy dat zelve Jaar , alwaar hy teegen een Muur of Schutting aan de Zon-zyde staat , niet dood gaan , maar dan een of twee sterke Looten schieten , van de welke wy het Jaar daar aan meer als eens rype Druiven hebben geplukt.

Dog sommige Liefhebbers , steeken dezelve stekken uit de Zon , en wassen ook wel , maar nooit zo sterk , en zy zyn ook altyd teeder van gewas , en konnen ook het Jaar daar aan zo wel niet teegen de Zon en hitte , als zynde meer in de koude en buiten de Zon geschooten , en daarom ook nooit zo wel geslooten van hout , dat nogtans in een Wyngaard-rank vereist werd , of gaat des Winters ligt dood.

Ten Vierden , men steekt of zaaid op een warme plaats de karrels van een schoone rype Druif , of van een uitsteekende Rozyn ; wy hebben na twee Jaaren rype Druiven daar van gehad , maar menigmaal accordeerd de Vrucht niet , met de geene daarze van gekoo-

Bb

men

men is, en dienvolgende meenigmaal de moeite niet eens waardig het zelve te beginnen.

In het planten van een Wyngaard, groot of klein moet men hier in Holland altyd dien gezeiden voet houden, nooit dieper, en dat schuins, op dat de wortelen zo ligt niet na de natte koude grond zouden schieten, en zo byna niet als water-ranken, van eenige ellen lang koomen voort te brengen, en zo moeten de Druiven altyd minder en laater ryp werden; daar in teegendeel die ondiep gezet, niet dan fyne hair-wortels en kortleedig hout maaken en vroeger rypen; ja zo een Wyngaard zulke lange waater-looten Jaar voor Jaar maakt, steekt men de regt-neerschietende wortelen met een Spaaf, bewarende alleen de fyne, even onder de vlakke van de Aarde leggende; en zo zal een Liefhebber, dit waarneemende, zien, zyn Wyngaard vol grooter, schooner en vroeger rype Druiven voorzien en gelaaden.

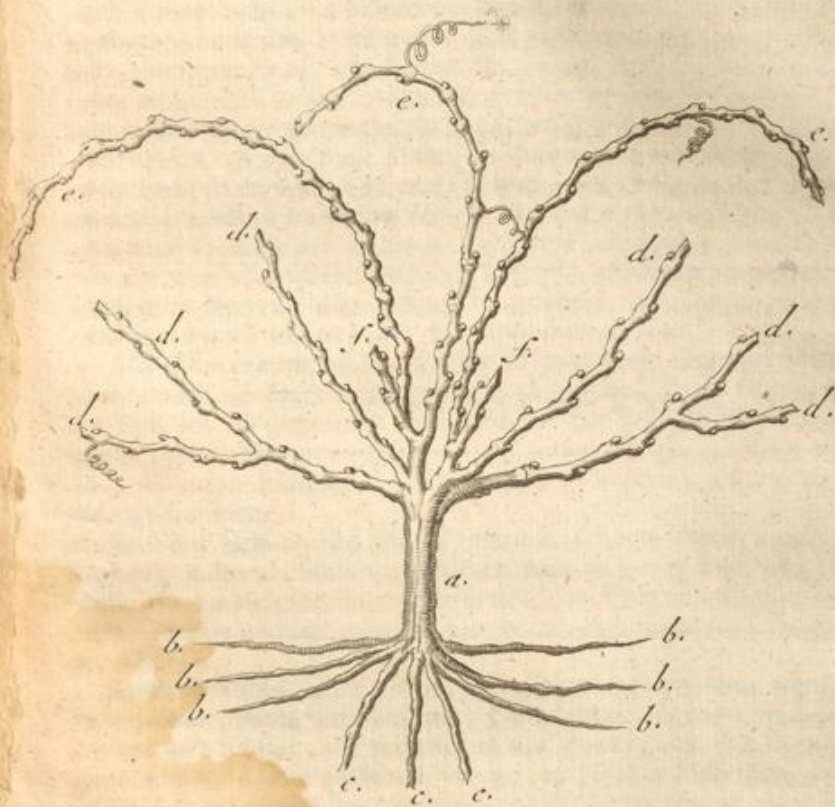
Wat nu het snoeyen van een Wyngaard aangaat, onder alles dat in de Land-bouwerij het snoeyen onderworpen is, en dat men in der daad niet alleen gewend is, maar alle Jaaren noodzaakelyk doen moet, is de Wyngaard, om dat hy alle Jaaren zo veel overvloedige takken maakt, die hy niet zoude kunnen voeden, en dienvolgende geen schoone Druiven voortbrengen.

Want ook by mangel van gesnoeid te werden, zo zoude hy zeeckerlyk binnen korten tyd verlooren zyn, niet wel ten opzigt van den stronk, die altoos na gewoonte werkzaam blyft (of moet door overgrootte koude dood gaan, als over weinig Jaaren in veel Landen is geschied) maar in de ranken en de Vrucht, dat is te zeggen dat ze die Vrucht niet opleeverd, nog zo schoon, nog zo wel gevoed, en bygevolg zo goed niet als de geene die men ordentelyk snoeid, om dat ze vol levens en saps is, en moogelyk meer als eenige Plant, die wy hier te Lande kennen, alsze maar fris en in haar fleur is, gelyk zyn overvloedige takken genoeg bewyzen.

De heele kleine takjes in de Wyngaarden, zyn van geen goede uitwerking, maar sterven gemeenlyk des Winters of des Zomers daar aan, en daarom moetenze of geheel, of op een knopje na afgesneeden werden.

Maar sterke ranken, en, (let wel Liefhebber,) die kort-leedig zyn, die zyn de beste en moeten echter gesnoeid werden.

Hier

WKEURGE
...met een v...
...of klein...
...moet...
...de...
...water...
...en, en...
...dus...
...en...
...zulk...
...ge...
...e, even...
...hebb...
...en...
...ang...
...pen...
...aren...
...en...
...oode...
...den...
...den...
...niet...
...blyft...
...ing...
...Wragt...
...choon...
...ene...
...en...
...en...
...en...
...en...
...des...
...cheel...
...hebb...
...ocid...
Hier

Hier doet zig een groot disput op; eenige Liefhebbers laten weinig ranken aan een Wyngaard, andere wederom veele; die weinig ranken beminnen, laten ten minsten twintig ja dertig knoppen aan een rank, en binden het boovenste deszelfs wat krom na beneden; maar dan kortenze de naaft aanstaande takken op twee of drie knoppen na af, op dat daar uit weeder sterke looten die Zoomer mogten uitloopen, want die werden dan het Jaar daar aan, in de plaats van die gedraagen hebben, aangeleid; de oude afgesneden zynde, zo zyn 't alle Jaaren wederom nieuwe ranken: de andere snoeyen de takken of ranken wat kort (volgens het spreekwoord, *maakt my arm van Hout, ik maak u ryk van Vrugt,*) daar aan maar latende zes of zeeven leeden of knoppen; want de eerste en tweede knop zyn gemeenlyk dood, of loopen zo niet uit om Vrugt te geeven; dog van dit onderscheid van snoeyen, zal nog wel een woord of twee daar na gesproken werden.

Uit allen deezen blykt, dat wy in onze heele Bouwery niets en hebben dat noodiger diend gesnoeid te werden, als de Wyngaard; ja van den Wyngaard is misschien het eerste beginsel van de verdere snoeikonst voortgekoomen: hoewel eenige mislaagen aan den Wyngaard begaan, nooit zo gestraft werden, als aan andere Vrugt-boomen.

Daarom zien wy dat de Wyngaard, schoon kwaalyk gesnoeid zynde, indien de Stam van onderen maar in goede stant is, niet mist, van veelschoon hout en overvloed van Vrugten voort te brengen; waarom eenige zeggen, dat 'er niet ligter is als de Wyngaard te snoeyen.

Omtrent de tyd wanneer een Wyngaard moet gesnoeid werden, zyn de Liefhebbers het niet eens; sommige doen het in 't voor-jaar, andere in 't na-jaar, als wanneer zo zeer geen sap na de takken geparft werd; andere wederom vroeg, en dat al in February; sommige daar-en-teegen laat, en niet voor dat hy nu begint uit te loopen of de botten beginnen te zwellen; maar op dat een Wyngaard in 't voor-jaar niet zo zoude loopen of traanen (dat altemet eenige weken agter malkanderen duurd, en zo den zelve zeer verzwakt, om dat hy in zyn hout niet omzoomd) is ver de beste en zeekerste manier van snoeyen, die de Heer Munting, in zyn oeffening der Planten heeft gerecommandeerd, naamentlyk in de Maand van De-

cember, met een afgaande Maan, zo het niet al te sterk en vriest, maar al begon het een dag of twee na de snoeying nog zo sterk te vriezen, zal nogtans de bovenste knop, veel min de andere, daar eenig kwaad van lyden of schaade toebrengen.

Dog om ze met goed beleid te behandelen, moeten twee voornaame dingen waargenoomen werden; voor Eerst, de kragt van den geheelen Stam die 'er te snoeyen is; en ten Tweeden, de groote of kragt van elken tak, daar de snoeying op gedaan moet werden.

Ten opzigt van het Eerste punt, daar 't hier op aankomt, naamentlyk de kragt van de Stam (die bekend werd door de dikte en door 't getal der nieuwe goede looten) is, dat men veel ranken die zeer kragtig zyn moet laten, zo men de zelve kort wil snoeyen, of zo iemand weinig ranken daar wil aan laten, dat ze dan byzonder lang, wel tot twintig ja dertig litten en meer moeten blyven, altoos met die belasting dat 'er geen verwarring overblyft; en op de zwakste in teegendeel diend men minder ranken te laten, het zy lang het zy kort.

Ten opzigt van het Tweede punt, moet men altyd neemen die best geplaatst staan, om zo alle verwarring voor te koomen, en de zwaarste takken zo ze maar kortleedig zyn, bewaaren, want dat zyn waarlyk de beste, en ook wel onthoudende dat men in 't laatst van Mey of begin van Juny, alle kleine, dunne en onnutte takjes moet afbreken, om reeden booven aangehaald, en zo zullen de Vrugten altyd grooter werden en eer rypen.

In het snoeyen zyn nog twee dingen waar te neemen; de Eerste is, dat men een goede duim lengte booven de bot moet blyven, daar de affnoeying geschied; en de Tweede, dat die snoeying of schuins zy, of afloopende na de agter zyde van de laatste knop, op dat het traan-water, dat men gemeenlyk het loopen van de Wyngaard noemd, uit de gesnoeide plaats, als het sap in 't voorjaar begind om hoog te schieten, niet op deeze leste knop valle, want daar door bederfd eenigzints deeze bovenste knop; bygevolg zo zoude daar uit geen Vrugten (daar anders hier uit de grootste en beste trossen koomen) gelyk uit de derde, vierde en verdere botten een, twee of drie trossen druiven, dienvolgende ook geen nieuwe goede takken voortkoomen.

Men

Men moet booven dien altyd tusschen de draagende ranken, als gezegd is, een rank op twee knoppen na affnyden, op dat daar uit nieuwe goede ranken moogen uitspruiten, die het volgende Jaar, de plaats der draagende weer moeten vervullen, of anders zal een Liefhebber zyn Wyngaard al te veel en te verre van zyn Stam geschooten, moeten inkorten, en zo zyn lekkere Vrugten voor een Jaar of twee moeten missen.

Om dat in deeze Landen, als de Druiven beginnen te bloeyen, de nagten nog vry koud zyn, of het des nagts altemet nog rypt, zo hebben de Liefhebbers ondervonden zeer goed te zyn, dat men of een dekzel des avonds over de Wyngaarden spand, of dat men daar matten voor rold, en die des morgens dan weder weg neemt; maar alderbest, dat'er glaaze raamen, dog niet zonder lugt te krygen, voorgesteld werden, en die daar zo lang voor te laten, tot datze wel gezet, en nu al reedelyk groote Druifkens geworden zyn; maar nooit altyd voor die, welke muskeeren, want zy rypen wel vroeg agter glaazen, maar verliezen meest haar muskeerende geur, en de ranken daar agter gegroeid, moet men altyd weg neemen, want zy zouden het Jaar daar aan niet bloeyen; en daarom moet men altyd nieuwe ranken agter glaazen leggen, en nooit de zelve.

Daar-en-booven als de Muskadellen en alle andere vaste Druiven bloeyen, zo is een reegentje niet kwaat, want dan zullen eenige mislukken te zetten, en zo krygt men in plaats van vaste, losse bosfen, en die zullen dan te beeter rypen.

Wanneer de rank daar Druif aan is, niet byster sterk en groot is, dan snyd men wel in de Maand van July die rank tot by de Vrugt toe af, of dat de Vrugten des te grooter moogen werden, maar de Druif moet echter door middel van eenige omstaande blaaden gedekt zyn voor het vinnig steeken van de Zon, want anders zal de schil zeer hard en dik zyn, en laater ryp werden.

De Druiven in Holland meest bemind, als by goede Jaaren hier best rypende, zyn de blaauwe Muskée, de Leipziger, de Franke-daalder, de Catalonier, de vroege of losse Frontenjak, de Haantjes Muskadel, de Kanari Druif, de Candiaasse Druif, de Peerel Druif, de vroege vander Laan, de Waaterzoet, de witte Stinkert en de regte Kattepis: van welke de eene Liefhebber, de mus-

keerende, een ander weeder de niet muskeerende booven alle de andere bemind; wy oordeelen de beste, het zy muskeerende als anders, die altyd wel rypen, dun van schil zyn, weinig karrels hebben, en zo wel by slegte en natte, als by zeer heete Zoomers.

T W I N T I G S T E K A P I T T E L.

Van de Aalbessen en Kruisbeyen, en haare behandeling.

Wy oordeelen het niet ondienstig te zullen zyn, datwe ook wat zeggen en aanteekenen van de Aalbessen, van welker uitgeperste sap met zuiker en water gemengt en uitgift, een soort van Wyn, voor eenige Jaaren in Holland en andere Landen, met meenigte wierd gemaakt en gedronken; ja van de Moer een soort van Brandewyn wierd gedistilleerd, die geen Fransse Brandewyn behoefde in veel gevallen te wyken, maar na dat 'er een belasting is opgezet, en de Fransse Wyn weeder te bekoomen was, is men daar van uitgescheiden.

De Aalbessen zyn voornaamentlyk vierderlei, als de Roode, Witte, Zwarte en Bonte, maar de laatste zyn van weinig waarde, als zynde de slegtste van smaak, en werde daarom ook byna niet meer aangeteeld.

Men kweekt dezelve aan van uitloofsels, of wel best van stek, maar dat uit een vrugtdraagende tak, en niet die uit de Stam of wortel is voortgekoomen, en dat met dezelve te steeken in 't voorjaar; dog men kan het ook in October doen, als wanneer de zelve in ordre en op de plaats daar een Liefhebber die begeerd te planten, komt te zetten, want in de tyd van veertien daagen of wat meer, krygen zy dan wortelen, en zo die dan op haar plaats blyven staan, geeven grooter en schoonder Vrugten; dog de Aalbessen zo Roode als Zwarte en Witte, gelyk ook de Kruisbeyen, loopen gemeenlyk van onderen by de wortel van Jaar tot Jaar, ja hoe langer hoe meer uit, welke men dan genoodzaakt is een en andermaal af te steeken, op dat de Vrugt grooter en den Boom in 't leeven en in zyn groey mag blyven, dog dat kan men voorkoomen,

WKEURIGE

makende boort die
het zy makende
lichte yze, wong kar
na by zeer innelamen

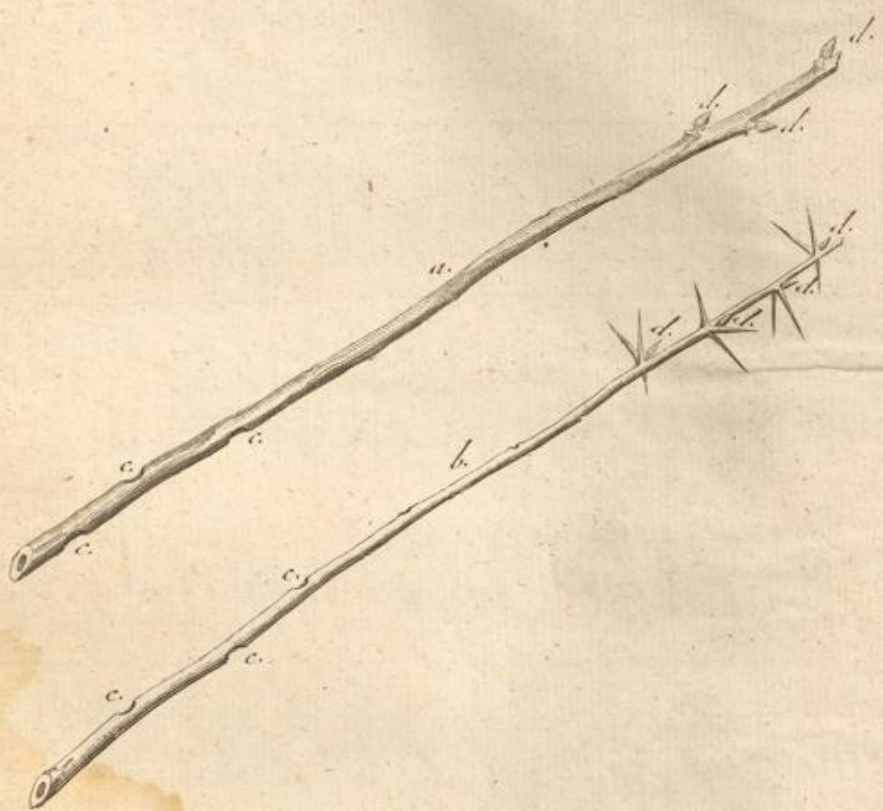
KAPITUL

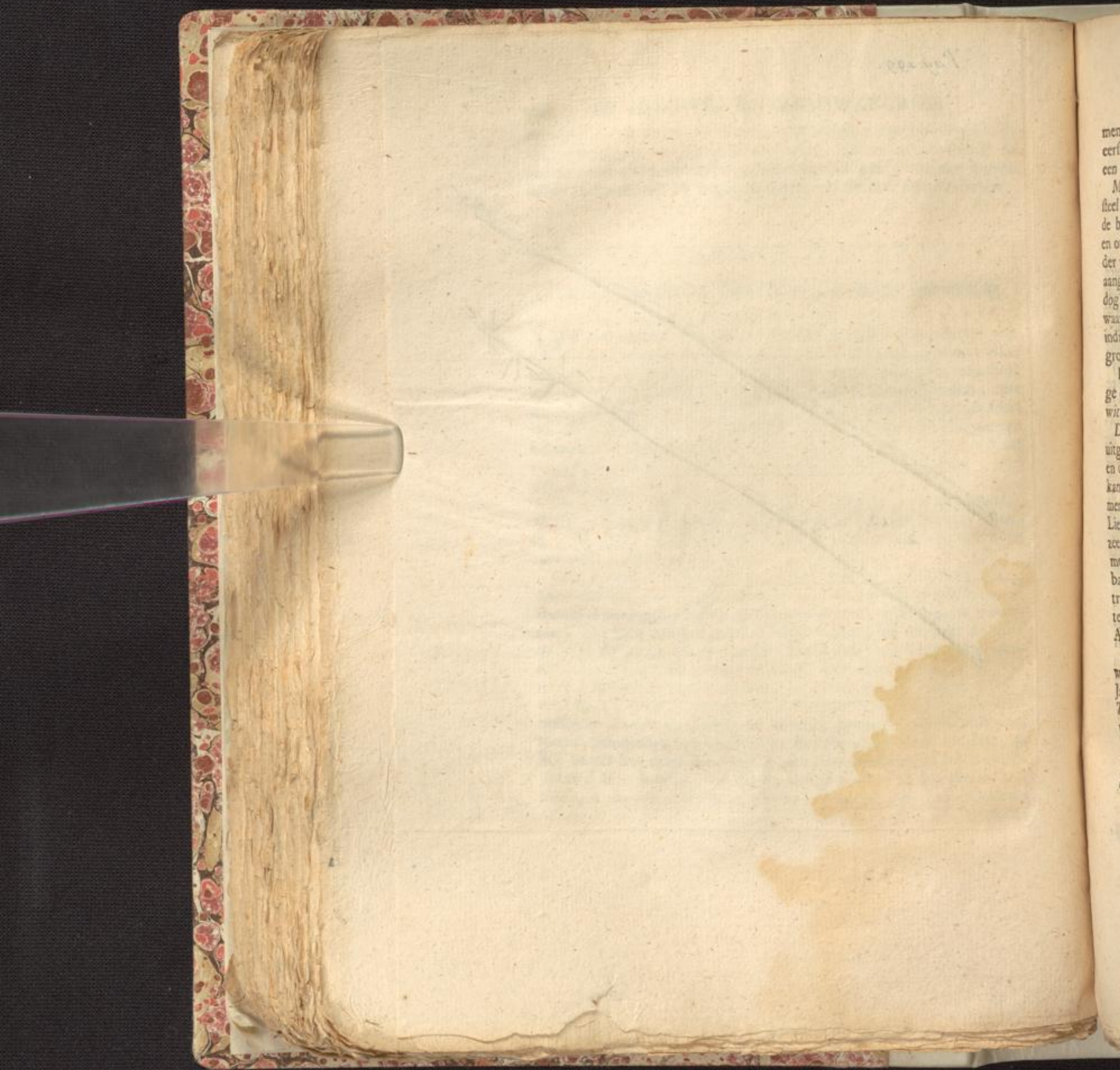
en haare kinde;

te vallen yze, lere
de Asbesten, van v
mogen en ungel, en in
of en andere Landen, n
ja van de Moer een lo
geen Franke Brandw
mar na dat 'er een belaf
te bekoomen was, is z

anderlei, als de Root
ste yze van weinig
en worde daarom oel

is, of wel best van
en niet die uit de Sma
ensive te streken is 't
doen, als wanneer de
hebbet die begint te
van voertien dagen is
die dan op het plan by
der Vragen, die de Al-
geelyk ook de kindey
wortel van jaar tot jaar, je
genoodtraat men te
grooier en den Boom in
g dat kan men verho
nen,

men
eer
een
M
steel
de b
en o
der v
aang
dog
want
ind
gro
D
ge o
witt
D
uitg
en d
kan
men
Liet
acc
me
ba
tre
te
A
w
Ja
Z
v

men, zo maar, eer de stek van deeze en geene gesteecken werd, eerst de knopjes daar dat Jaar de blaaderen gestaan hebben, met een fyn Mesje tot in het merg toe rond uitsnyd en zo plant.

Men moet nooit stek neemen, van Aalbessen, die groen van steel zyn, want die werden nooit zo zoet nog goed van smaak: de beste zo van de Rooode als Witte zyn altyd, die geel van steel en onder en booven aan haar risten eeven groot en helder zyn, onder welke de Engelse uitmunten, als de Heer Munting wel heeft aangemerkt, als zynde neffens haar zoetigheid byzonder geurig, dog kleinder, als die hier te Lande in gebruik zyn, dog dat wel waargenoomen moet werden, der zelve stek zal zelden wassen, indien in 't na-jaar niet gestookten zyn; de beste Zwarte zyn, die groote ronde, maar geenzints ingesneede blaaderen hebben.

De Kruisbeyen zyn byzonder drie of vierderlei, de kleine, lange en ronde, die meest om te kookten werden geplant, de groote witte, niet onaangenaam van smaak ryp zynde, en de roode.

De snoei-tyd is gemeenlyk vroeg in 't voor-jaar, en hoe meer uitgesneeden hoe beeter, men snyd de kleine dunne takjes aan de Stam en de takken af; want daar koomen niet als kleine en dicht op malkanderen, aan de takken vyf of zes vingeren lang latende; maar men diend wel te letten, dat altyd de dikke knoppen, (die de Liefhebbers ook dikkoppen noemen, die alleen aan de Stam of zeer dikke takken koomen) in 't voor-jaar wel werden weggenoomen, als zullende altyd water-looten maaken, en de andere vrugtbare takken daar door verminderen of ligt koomen te sterven, trekkende byna al het voedzel na haar, en zo zullen dan de vrugten klein en nooit zo smaakelyk weezen. De takken van zwarte Aalbessen, moeten altyd wat langer blyven als de roode.

Die de witte Kruisbeyen, welke in de Thuinen meest geplant werden, Jaar voor Jaar zeer groot willen hebben, die moet alle Jaar het oude hout wegneemen, het nieuwe, dat is, dat dien Zoomer te vooren geschooten is, wel uitdunnen, en ten halven affnyden.

Wat de Vrouwen met de onrype Vrugten al doen, om die te bewaaren, en wat al met de Aalbessen en haar sap verder gedaan werd, laten wy aan de Keukens en Apoteekers bevoolen.

EENENTWINTIGSTE KAPITTEL.

Van de Moerbeye-Boomen zyn behandeling.

Hoe veelderhande Moerbeyen dat 'er gevonden werden, laaten wy aan de Liefhebbers der Planten en Kruiden over; die hier te Lande eigentlyk in Hooven of agter Huizen bemind werd, is de zwarte, welke van de uitloopzels aan de wortel of mandjes of potren, als de Wyngaard daar aan te hangen, of uit zaad, (maar dat gaat langzaam) werd voortgeteeld; zo een Liefhebber een byzondere regte Stam beoogd, moet hy niet na de gewoone wyze te werk gaan, met zo veel Jaaren die aan te teelen, en aan stokken te binden, omze regt te krygen, waar doorze dan veeltyds leelyke kneepen krygen; maar de ondervinding heeft ons geleerd, dat men de zelve rasser en regter Stammen met een nette kroon kan krygen, zo men de uitloopzels op een voor- namiddag Zon in een gruis of steenagtige grond geplant, een of twee jaaren nu van de Moer genoomen, gestaan hebben, dan tot by de grond, op een knopje na (zo alle de mindere en dunder scheuten die daar uitichieten wegneemende, en maar een over latende) affnyd, zo zal dan dat Jaar die scheut eenige voeten hoog groeyen, ja dikwils haar behoorlyke hoogte krygen; om nu te beletten, dat die niet krom en komt te wassen, moet men die scheut, alle vier of vyf dagen door de hand heen trekken, en regt buigen, eenige reizen na malkanderen, tot dat die Scheut ten laastten regt blyft staan, en dat zo meenigmaal, tot hy daar na dan regt blyft, dat dan in 't korte geschied, en dus zal men in twee of drie Jaaren een gewenste regten Boom met een goede kroon hebben.

Deeze Boomen willen best opneemen en draagen agter de Huizen in de Steeden, als buiten in opene plaatzen, konnende niet veel sterke Winden lyden: voornaamentlyk zo draagen zy wel, zo de grond wat puinagtig is, waarom ook een Moerbey, die niet wel wil wassen of draagen, men met oude kalk of puin van een oude Muur effen onder de boovenvlakte van de Aarde omlegt,

legt, welke dan in 't korte veel schoonder hout zal maaken als anders, en zo vrugtbaar werden.

Maar zelden zal een Moerbey draagen, voor dat hy zyn ingesneeden blaaderen verleid en groote ronde krygt; by zwaare en langduurige Winters sterven meenigmaal dezelve, alhoewel zy agter de Huizen lang genoeg gestaan hebben; wanneer veel Liefhebbers dezelve aan Muuren planten, met dit voordeel, dat de Vrugten beeter, grooter en eerder rypen, de Boomen sterker groeyen en zo ligt niet dood gaan; voornaamentlyk, zo iemand een hand breed maar van den Boom van booven tot aan de Aarde een Muskovise mat of matten daar voor spykerd, en die niet wegneemd, voor Maart of 't begin van April; en dan die eerst begint te snoeyen of de langste takken wat in te korten, en altyd de kleine dunne kwarrel-takjes wat uitsnydende, welke ook van zelfs of sterven, of niet als kleine en half rype Vrugten voortbrengen.

TWEE-EN-TWINTIGSTE KAPITTEL.

*Van de Quee-boom, Haazenooten en Mispelen, en
baare behandeling.*

De Quee-Peeren werden hier te Lande voor de Quee-Appelen ge-ettimeerd, voornaamentlyk de vroege Portugaalse, als ook die uit Hongaryen koomen; men Entse of zoogtze gemeenlyk op Doorn, of men laat de Quee zelve tot een halve hooge Stam groeyen. De latere die nooit haast ter deegen rypen, werden van niemand haast bemind.

De Enteniers leggen zo een geheele Boom, met al zyn takken wat verre van een, eene halve voet of daar omtrent onder de Aarde, de toppen omtrent een hand breed latende uitsteeken, welke takken alle dat Jaar wortel schieten, en bekwaam zyn om te verplanten, daar op zy dan Peeren occuleeren of griffelen, of tot Stammetjes laten groeyen.

Men plantze gemeenlyk langs de waterkanten, op datze wat meer vogtigheid zouden hebben en grooter Vrugten draagen; de

Liefhebbers snoeyen dezelve gemeenlyk in 't voorjaar, en neemen de dwers-takken en de heele dunne en teere takjes in 't midden weg, de langer takken wat, of ten halven omtrent inkortende; maar zy groeyen en draagen ook zeer schoone Vrugten aan Lattingen en Schuttingen op een Oost of Wester Zon geplant; maar zo veel niet als dezelve aan een Noorder Schutting gezet zyn.

Men moet altyd wel letten, dat de Quee-Boom zelve, of die op Doorn gezoogd is, onder aan de wortel geene uitloopzels en behoud; welke uitloopzels booven alle andere Boomen dezelve onderworpen zyn; de Haazenooten, zo wel de wilde als de tamme, dat is, die maar van uitloopzels aan de wortel zyn voortgeteeld, als die gezoogt, geocculeerd of gegriffeld zyn, die zyn 't zelve meede onderworpen.

De beste Haazenooten zyn, die in Vlaanderen, inzonderheid Lamberdynse genoemd werden, zo die roode, als die witte pitten hebben; lang van stuk en heel bedekt met haar groene buite schil; als ook de byzondere groote Zeeuwse, niet heel en al tot haar uiteinde gedekt; zy draagen wel zeer groote trossen Vrugten en digt by een, dog zyn byzonder hart van hout, dog vol van pit; de slegtste zyn korte, harde en ook niet wel gedekt, dat gemeenlyk wilde van de Liefhebbers werden geheeten; hier by diend gewee- ten, dat de Haazenooten met zoogen en enten groot werden.

Men snoeidze zelden veel, zo wel de eene als de andere, en het is niet genoeg, als maar alle dwers-loopende en warrende takken werden weggenoomen, om zo in 't begin en altyd een goede kroon te bewaaren.

Van de Mispelen zeggen wy niet, om datze van weinige werden bemind, zy werden meest op Doorn gezoogd, men zetze gemeenlyk langs de water-flooten, zy zyn of zuur of zoet, de beste is de groote zoete, in welkers kruin of blaadjes men een halve Dukaton met gemak kan leggen, en is ook vry draagbaar, maakt zwaarder hout, grooter blaaderen en veel grooter bloemen.

DRIENTWINTIGSTE KAPITTEL.

Van de zorg die men draagen moet om de Vruchten af te breeken, als'er te veel aan zyn.

Dewyl elke Vrucht-tak gemeenlyk is bezet met een groote menigte van knoppen, en die altemaal digt op malkander staan, zo volgd'er uit, dat hier door ieder van deeze takken een overmatig getal van kan wassen, en derhalven kan men hier dezelve reedenaaveling maaken, als over de knoppen, der Korlvrugten, Kersfen enz. is gezegd, naamentlyk, dat hoe'er in deeze meer Vrucht op eene knop komt te zetten, zy ook zo veel kleender moeten vallen, dat in het schieten van de steel uit deeze knop aan elk van deeze vrugten werd toegeleid. Zo dat indien'er min waaren, elks deel van de geene die daar over gebleeven zyn, zeekerlyk ruimer zouw omkoomen, en bygevolg de Vruchten beeter gevuld zynde, zouden daar door grooter en doorgaans beeter en smaakelyker weezen, waarom booven dit reets zo ernstelyk is gerecommandeerd, en de reeden daar by gegeven.

Hier uit volgt, dat een ervaren Hovenier, niet meer Vruchten op elken Boom moet laten, als naar maate dat hy oordeeld dat'er de tak zoude konnen voeden, omze schoon en goed te hebben; en met een dat den Boom daar door niet mogte verminderen in zyn groey, en ook om takken te maaken.

Het is dan zeeker, dat men weinig Vruchten op elke knop, en aan ieder tak moet laten, indien men hebben wil datze altemaal grooter, schoonder en smaakelyker moogen zyn, derhalven zo moet men niet nalatig zyn, na dat de Vruchten zyn gezet, om een naauwkeurige monstering te doen, en op, of aan elke tak niet meer te laten blyven als behoorlyk is.

Dan moet men wyders nog wagten, tot dat de Vruchten byna groot zyn, en die nog te veel of beeter met een schaaftje tot aan de steel affnyden, de schoonste en welgemaakste alleen maar bewaaren.

Op de Perzikboomen zo de takken reedelyk sterk zyn, formeer

ren zig de bloemknoppen doorgaans twee aan twee, deeze heel dicht by malkander staande, zonder andere tusschenscheiding als van een klein hout knopje, dat het beginzeltje van een tak is, die zig tusschen haar beiden inzet; indien dat middel-knopje sterk uitloopt, en een vry schoone tak maakt, dan is het zelve noodig om eene deezer Vrugten af te plukken, die aan wederzyde deeze tak gezelschap houden, zy zullen door haar natuurlyke stant genoeg van malkander afwyken, en ongetwyffeld zullenze alle beide schoon en groot weezen; dog indien het Spruitje maar zwak en teeder is, dat moet niet verhinderen eene der twee Perzikken af te plukken.

Als men op de takken van Perzik-boomen zo veel bloem-knoppen heeft gelaaten als men raadzaam oordeelde, en dan uit die geen vrugbaare tak of takken koomen schieten, zo moet dan niet alleen een gedeelte der Vrugten, hoewel reets gezet zynde, wegneemen, maar zelfs ook den tak tot aan de plaats daar men een goeden Telg ziet uitloopen; anders zal den Boom zeer verarmen, en gy zult gehouden zyn u Boom het Jaar daar aan veel in te korten.

VIER-EN-TWINTIGSTE KAPITTEL.

Hoe men Vrugten die te dicht of te zeer bedekt staan, lugt zal geeven.

De kouleur voor sommige (maar niet alleen, als van de Druif is getoond) Vrugten is van ongemeene aangelegendheid, welke kouleur in het ryp werden zy niet kunnen verkrygen, indienze niet door de stralen van de Zon bescheenen werden; en zo komt het wel te pas op zekere tyden dat men 'er eenige blaaderen afplukke, die haar al te zeer bedekt houden, en by gevolg zo verre als deeze kouleur belangt bederven; zelfs zynze schaedlyk voor het aankoomen van de meer of minder rypheid deezer Vrugten, zeker gaande dat een Vrugt, in het algemeen gesproken, geweldig overdekt met blaaden, vry wat laater ryp werd, minder kouleur heeft, en doorgaans zo goed van deugd of smaak niet en is.

Laa-

Laaten wy nog eens van deeze kouleur spreekē, die in het meereendeel der Vrugten is te wenschen, en zeggen datze binnen weinig daagen voor haar rypen gemeenlyk eerst te voorschyn komt, om dan die kouleur leevendiger te maaken, en nog uitsteekender; zo is het niet ondienstig, dat men volgens het gevoelen van de Heer Quintenye met een spuit, in den onder Appel derzelve verscheide kleine gaatjes hebbende, gelyk de gieters hebben, twee- of drie-maal daags de Vrugten, nu ontbloot zynde van de blaaderen, die haar eerst dekten, begiete, en dat in het vinnigste steeken van de Zonne, want van zulk een begieting verzagt de schil, welke dan zo hard en dik niet werd.

VYF-EN-TWINTIGSTE KAPITTEL.

Van de rypheid der Vrugten, en de ordre die de Natuur daar in houdt.

Alle Vrugt die omtrent haar steel ryp werd, die is het volkoomen overal, het zy wat vroeger, of het zy wat laater, na de Zoomers of na-jaaren zyn; want dikwils is een Vrugt aan de Zon-zyde ryp, en van agteren in teegendeel niet; men moet derhalven die niet afplukken, voor datze aan haar steel haar rypheid vertoonen; doet hier by dat Winter-vrugten altyd beeter zullen zyn, als die wat langer aan den Boom hebben gestaan, als zo even ryp afgeplukt zynde, om dat de laatste altyd zullen min of meer rimpelen; daar de andere in teegendeel gaaf, glad, ja smaakelyker bevonden zullen werden; wel waarneemende in het plukken, datze niet veel behandeld werden: hoe de zelve te bewaaren, is boven getoond, en ook van andere Liefhebbers, vooral door de Heer Munting, nu meer als eens aangehaald, genoegzaam is aangewezen, en daarom de korthed ons bevltygende, en eenigzints buiten ons bestek zynde, gaan wy dat voorby.

ZES-EN-TWINTIGSTE KAPITTEL.

Van de Ziekte der Vrugt-boomen.

Vermits onze Boomen, voor al die uit andere Landen koomen, veele ziekzens onderworpen zyn, zo oordeelen wy, dat men daar voor, zo veel moogelyk is, zorg moet draagen, om die te geneezen, indien zy reets daar meede besmet zyn, of om die besmetting voor te koomen.

De gemeene ziekzens bestaan of in een gebrek van kragten, welke maakt dat de Boomen gelyken, en te willen kwynen, of datze van enige dikke, witte, groote wormen, die dikwils in de Aarde, zo men rund heel dik by de wortels leid, voortgefokt werden, en zig aan de wortels gelyk als hegten, en haar de buitenschors afknabbelen, of ook de bast van denabystaande Stam; meenigmaal maaken de Mollen ritten by en langs de worrel of onder de Stam der Boomen, door welke dan des Winters de Water-rotten koomen, en knabbelen de gansche schors af, en zo gaan die Boomen in 't voor-jaar dood; (deezee kan men zeeker vangen, zo men een groote melk-kan onder en booven aan een stok vast gebonden, half vol water doet, en daar in vyf of zes schyven van een witte wortel snyd, en die alle drie dagen ververst, aan de kant van de float op een hand breed booven 't water steekt, zo zal men haast de zelve alle vangen) en zo beletten de gezeide onheilen, ook dat in het na-jaar, langs de Muuren en Schuttingen alle holligheeden wel werden neergetreden en gevuld.

De byzondere ziekzens zyn de wolf en de kanker, nu eens aan de Stam, en dan in een gedeelte van de takken, welke ongemakken meest alle de Fransse en de meeste Engelsse Vruchten hier te Lande, gelyk gezegd is, onderworpen zyn; voornaamentlyk de graauwe en geele Renetten, 't zyze ge-ent zyn op Paradys, die het ook onderhaavig zyn; of andere Boomen, die het uit de natuur niet hebben, en gemeenlyk dat deel daarze plaats grypen doenze sterven, het zy de takken, het zy de Stam, ja zo men niet by tyds dat weg neemt, zal het den heelen omtrek van het Ent in-

nec-

neemen, en den Boom sterven, hoewel hy fraai en wel gesteld ge-lykt te weezen, zo zal hy nogtans meest schielyk uit en dood gaan.

Daar-en-booven werden sommige Abrikoos en Perzikboomen zeer aangeranst van groene Luizen, en daar dan straks een ontallyke meenigte van Mieren opzitten, die nu eens de jonge uitspruitzels bezetten, en haar groeyen beletten; en dan eens de nieuwe blaadjes altemaal toewringen, die dan daar na verdroogen en afval- len; en om dit te helpen, snyd straks alle die takken met een scherp Mes of schaartje af, over een wyde kom met water gevuld, en zo wel omgeroerd in de Sloop gegooten, en dat zo dikwils, als men 't bespeurd.

Dikwils staat ook een Boom al te diep; welke dan moet geligt werden, of hy zal nooit wel tieren.

Als de Boomen van de wolf of kanker werden aangetast, zo moet men alle het kwaad dat 'er in is met een Mes uitsnyden, tot op het leevend hout toe, want men zal daar in vinden een meenigte van rond wit zaad, uit welk eenige beesjes groeyen, die het zetten der bloemen en het groeyen der Boomen in 't voor-jaar beletten, en dan bestrykt men de plaats met het smeerfel, booven genoemd, of een lap met versse Verkens-drek gevuld zynde, daar over heen ge- bonden; maar vooral zo men Koe hair onder dezelve drek mengd, zo zoomd de bast vry ras weeder om, en de wonde geneest haast, dog nooit geheel toe: maar de ervaarendheid heeft geleerd, dat zulks eenigzints kan voorgekoomen werden, want eer de kanker zig o- penbaar, vertoed zig een bruinagtige plek wat gespleeten en opge- heeven, en daar onder zit dat witte zaad, als eyertjes, aan de een of de andere gaave tak of Stam, en by aldien iemand by tydstot in het leeven uitsnyd, en op de gezeide manier bestrykt, zo zal nooit de kanker nog wolf zo groote wonde nog bederf veroorzaken, in- zonderheid, zo men met een fyn en scherp Mesje aan de andere zy- de, of regt daar onder, de schil tot in het hout in de lengte door- snyd, alwaar dan het kwaade sap dikwils oorzaak zynde van de wolf, uitzypeld.

Maar onder de byna ongeneesselyke ziekten onzer Boomen, is de wolf, (zo als men die in Vrankryk noemd) zynde een soort van Wormen, zo het schynd, die zig agter de blaaden van de Peere- boomen aan Lattingen zig onthouden, en die af-eeten, of doen ver- droe-

droogen en afvallen; waar toe reets veelderhande scherpe wateren, dog te vergeefs gebruikt zyn, gelyk als van Roet, Tabak, Zout, Azyn, enz. en wy weeten naauwlyks iet, dat daar toe, dog vergeefs, niet is in 't werk gesteld.

Wy hebben hier ook iets desgelyks, dog daarze zyn, daar zynze zeer meenigvuldig, van kouleur zwartagtig, groen, en stinken ook zeer, waartoe wy nooit beeter hebben kunnen uitvinden, als wanneer het in een tak oft twee begint, (want zo bevind het een naauwkeurig Liefhebber) dat men die dan aanstonds geheel en al affnyd, zonder die tak veel te beweegen; want zo die sterk beweegd werd, zo vallenze op andere blaaderen en takken, en teeren die ook haalt uit, en zy groeyen dan voort in ongelooflyke grootte meenigte.

Voor een byna ongeneeslyke ziekte, is ook de Gom, daar de Perzik-boomen en andere Steen-Vrugten meede besmet werden; voornaamentlyk wanneerze onder aan de Stam komt; waar toe ik nooit beeter middel heb gevonden, als aan de andere kant van die plaats een sneetje in de lengte eeven door de schil te geeven, tot op het hout toe, om reeden nu gezegd; dog indienze aan een tak, door het dringen of vryven aan een spyker zig komt te vertoonen, zo moet men die tak slegts twee of drie duim onder de plaats, daar het kwaad zit affnyden, en door dat middel belet men dat de besmettelykheid niet verder voortkruipt, gelykze anders doen zoude.

ZEEVEN-EN-TWINTIGSTE KAPITTEL.

Van de bekwaame tyd om te Griffelen, zo Appelen, Peeren als Kerffen, en te Occuleeren, zo Kerffen, Perzikken, Abrikoozen, ja ook Appelen en Peeren.

De Maanden February of Maart is voor de Kerffen, als eerder uitlopende; en een weinig daar na voor de Peeren; en de Maand April bekwaam om alderlei slag van Appel-boomen door splyting te enten of te griffelen; maar gelyk als booven gezegd is, nooit voor dat een Boom zyn sap begint na booven te schieten, op dat de ingestookten Ent mag sap krygen en groeyen, maar ook niet
laa.

laater, om
daar van
jen; maar
vliesje op h
malkanderen
van den Boe

Een Ent
zen, eer m
met een sch
gladde pla
werden, e
ook moet
ders zalze
iemand er
Boom of
en styve
zwaare St
werden, n
wiggetje
maar mag
daar-en-bo
van de Ent
ders zalze
hier by
overblyv
de tak
Het
een gr
en da
wel te
kander
ras do
occule
van de
de va
inzo
stijf

laater; om dat dan de schil door het splyten van den tak of Boom, daar van zoude scheiden, en zo zoude de Ent niet vatten nog groeijen; maar altyd ook wel lettende, dat de schors, en vooral het vliesje op het hout zo wel van de Boom als Ent leggende, wel met malkanderen over-een moogen koomen, anders kan de Ent geen sap van den Boom of tak, daarze opgezet werd, verkrygen.

Een Ent moet altyd eenige daagen van te vooren gespeend weezen, eer men die steekt, en ook booven wat dik, en onder dun met een scherp Mes glad gesneeden werden, en in de spleet op een gladde plaats gemaakt, de takken rondom staande, wel afgesneeden werden, en ook wat geperst staan, of den arbeid zal te vergeefs zyn; ook moet de Ent wat gelyken na den tak daarze opgezet werd, anders zalze niet genoeg toegeneepen werden; als by exempel, als iemand een dikke Ent op een dunne tak zet, zo ook als een oude Boom of een dikke tak opgespleeten werd, zo moet daar een dikke en styve Ent ingesteeken werden; maar om dat in zulke dikke en zwaare Stammen, een gemeene Ent, zonder in stukken geperst te werden, niet kan gezet werden, zo slaan de Liefhebbers een klein wiggetje van het zelve hout in de gemaakte spleet, op dat de Ent maar maggedrukt, maar ook niet in stukken of uitgeperst werden; daar-en-booven diend wel onthouden te werden, dat het boovenste van de Ent in zulke dikke takken wat binnewaars gezet werde, anders zalze zeekerlyk in 't groeyen na buiten geperst werden; doet hier by dat nergens tusschen de Ent en de spleet eenig opening mag overblyven, maar moet alles wel sluiten, en dan zalze niet ligt van de tak afstaan.

Het occuleeren, geschied meest altyd in 't na-jaar, en dat met een groote T te maaken, de schil zagjes van het hout afscheidende, en daar dan het schilletje of occulatie inbrengende; maar ook altyd wel te letten, dat het schilletje met de boovenste wel aan malkanderen raaken, en dan gebonden werden; men moet dit alles zo ras doen, dat het hout van den tak, nog ook het binnenste van de occulatie rood werde, anders zal de tak van de eene, zo wel als van de andere in zyn groey komen te stuiten, want de occulatie zoude van zyn hout niet afgaan, nog met de andere saamen verëenigen; inzonderheid ook wel lettende, dat de band om de occulatie niet te styf werde gebonden, en die moet na een week of drie dan wat los

D d

gemaakt

gemaakt werden, om dat de tak groeyende dikker werd, anders zo zal daar een diepe kneep koomen en veroorzaaken, dat die dan ligt van de Wind enz. zoude afflaan.

Men kan ook in 't begin van Juny occuleeren, op een lot, dat in dat voor-jaar doorgeschooten is; en een week daar na de zelve een duim booven de occulatie afgesneeden zynde, zo zal de occulatie in 't korte koomen door te schieten, en in dien Zoomer nog een bekwaamen tak voortbrengen; ik heb het wel gedaan met Perzikken, en had de volgende Zoomer rype Vrugten daar aan, en won zo een heel Jaar daar meede uit.

De beste Enten zyn altyd de kortleedige, en die aan de Zuid-zyde van den Boom gegroeid zyn, ter lengte van twee of drie knoppen, liever bloem als tak-knoppen, om dat dan die Boomen gemeenlyk getemperder hout maaken, en dienvolgenden eerder Vrugten voortbrengen; en altyd moet de eerste knop ook, tot aan welke de Ent moet ingezet werden, nabuiten staan, (om reeden booven reets al aangehaald) en dan aanstonds de afgesneeden tak, en het boovenste van de Ent, met het smeersel booven genoemd, de spleet vol gestreken werden; op dat geen nat of koude het groeyen haar beneemen, of ook in de spleet den Boom of tak zoude inwaateren konnen, en zo bederven.

Aan onze beschryving ontbreekt nog dat men te kennen geeve, dat indien de spleet niet net en regt gemaakt is, gelyk zulks meenigmaal genoeg gebeurd, dat men dan met het Snoey-mes die moet bekwaam maaken, wegneemende het geene dat het Ent beletten zoude, om 'er gemakkelyk in gezet te werden; maar zo de tak zeer dik en zwaar is, zo snyd men zo veel van beide kanten van de gemaakte spleet af, dat de Ent daar netjes in past, en die wat drukt, en nogtans niet ligt kan beweegt werden, want anders zoude dezelve geen sap krygen, en dienvolgende noodzaakelyk dood gaan.

Ten laatsten men zet op een dikke tak wel twee Enten, waar van ook booven al ietwes is gezegd, maar de ervaarendheid heeft geleerd, dat een Ent, op zo dikken tak, schuins afgebeiteld, of gesneeden beeter wagt, en ook beeter en fatzoenlyker Boom maakt, als twee of drie te zetten op eene tak; maar daar-en-booven zyn eenige van oordeel, dat op veele takken van een oude Boom niet zonder reeden Enten gezet werden, als maar een alleen op den dikken Stam.

DE

DE
VOORNAAMSTE
GRONDEN
VAN HET
AANKWEEKEN
EN
BEBOUWEN
DER
BOOMEN
TOT
ESPALJERS.

Dd 2

DE
VOORNAAMSTE
GROONDEN
VAN HET
AANKWETEN
EN
REBOUWEN
DER
BOOMEN
TOT
ESPAALJERS.

D
AAN

E S

Een ge
te beslute
De Pee
dig hebbe
rangje,
man,
Deer
en Gee
Schur
Ver
meer d
en pla
zeeven
hoek
De
moet
De
de hoog

DE VOORNAAMSTE GRONDEN
 VAN HET
 AANKWEEKEN EN BEBOUWEN
 DER
 B O O M E N
 TOT
 E S P A L J E R S.

Daar is my in den 'zin gekoomen, dat 'er nog iets ontbreekt daar veel aan geleegeen is; tot een goede behandeling der Boomen, om daar door aan de beste Zoomer-Vrugten de volkooime rypheid te verkrygen, dat het nodig is tegen Muur, Schutting of Latwerk, dat men Espaljers noemd, te planten.

Een gelyk-zydig Vierkant, (eeven lang als breed) kost minder te besluiten dan een ongeschikte Grond.

De Peeren die meest het behulp van de Muur of Schutting noodig hebben, en waardig zyn, dat zyn de Bon Cretien, de laate Orangie, de Colmar, Virgouleuse, de Amanfuette, de Sint Germain, en de Crafaan.

Deeze Vrugten dienen in een welge-oeffende Entery aangekweekt, en Geënt te worden drie of vier Jaar, eer men de zelve teegen de Schutting, Muur of tot een Espaljer steld.

Verkiest de Boomen van een enkelde Stam van een duim of iets meer dik (in zyn diameter,) omtrent anderhalf voet hoog van Stam, en plant dezelve in 't laatst van Oetober of begin van November, zeeven of agt voet van malkander, zodanig dat de Stam een driehoek maakt, met de grond der Aarde.

De wortels moeten niet gekwest, of geknot zyn, (dat is men moet de wortel zo veel behouden als moogelyk is.

De Scheuten die voor of agter de Stam koomen, moeten tot op de hoogte van zes duim, booven de grond, weggenoomen worden,

214 DE NIEUWE, EN NAAUWKEURIGE
die welgeplaaft koomen, moet men behouden.

Op het tweede Jaar, in April, legt men een eerste ry van Latten, op de voorgemelde uitstekken, die men oliën of verwen kan, om daar de eerste takken aan te hegten, ten getal van tien of twaalf voor ieder Boom, die men in de Maand van Juny nog een voet hooger aan een spyker kan vast binden, met even weidige afstand van malkander, indien zy sterk doorgroeyen.

De knoppen die voor en agter de takken koomen, moet men afknypen, indien men merkt dat zy hout zouden schieten, booven de eerste blaaden.

Men zal maar dertig takken laten voortkoomen die de Boom moeten uitmaaken, en het best geplaaft zyn, na mate dat zy haar zullen vertoonen onder de derde Lat.

Om 't vereifte getal der takken te verkrygen, diend men de sterkste op de hoogte van een voet, aftenypen.

Gaat dan voort indien 't noodig is, met nog een ry van Latten en Spykers, een voet hoog booven dezelve; en met binden en afnypen der takken die tot daar toe zullen gekomen zyn.

Laat de takken niet hooger dan een voet of twee op een Jaar groeyen, volgens haar kragten, op dat zy niet verlopen, en eidel van knoppen worden, 't gevolg van dit werk is, een bladknop voort te brengen, by ieder lit der takken, daar een blad is; en van deeze bladknop, een vrugtknop te maaken, indien dezelve niet tot hout schiet. In dit geval moet men die aanstonds uitnypen, booven de eerste blaaden.

En laat niet na op zodanigen wys de takken weg te neemen, die boven 't vereifte getal gaan.

Als de Vrugt te hoog in den top der tak groeid, moet men die wegneemen tot op een knop die 'er onder staat, zonder aanzien van de Vrugt, anders zullen deeze knoppen die nader aan den Munr of Schutting, en aan de takken zyn, die beeter zyn, hoewel dat Jaar niet dragende, verlopen, en de Boomen zullen mismaakt werden.

Als eenige Tak een duim dik word, onder de derde Lat, zal men een nieuwe tak in des zelfs plaats stellen, ten dien einde aangekweekt tusschen de takken, der eerste of tweede Latten.

Laat op 't einde van Mey, maar eene van de beste Peeren, op ieder tros, en vier of vyf op ieder tak, volgens des zelfs kragt, zodanig dat 'er maar omtrent honderd Peeren op een volkooime Boom moeten blyven, en minder op een andere.

In

DE NIEUWE, EN NAAUWKEURIGE 315

In Maart zal men de takken op nieuws opbinden, indien 't nodig is.

Men zal geen andere Planten of Kruiden te dicht by den Espaljer zetten, ten waar eenige toekruiden, als Postelyn, Kervel of Stamboontjes, twee voeten van de Muur of Schutting, en een enkele ry Aardbeziën.

Men kan in de Maand November, den Espaljer mesten, een wagen Mist in de roe, in 't geheel of ten deelen, min of meer, na goedvinden of noodzakelykheid.

Men moet de Rype-nesten des Winters naauwkeurig opzoeken en wegdoen; die men niet heeft kunnen vinden, en ander soort van Ongediert, als Slakken enz. zal men des Zomers wegdoen.

Het gezegde omtrent de behandeling der Peeren, kan meede waargenoomen werden aan Appelen, Abrikozen en Pruimen, uitgenoomen dat deeze laatste meer en overvloediger Vrugt geeven

De voornaamste Appelen zyn de Reinetten, Calvilles, Passpomme, Goud- en Wyker-Pipping enz. Men kan die Enten op Paradys, en stellen die om laag tusschen de Peeren die boven de zelve zullen toelopen. Andere Vruchten dienen beeter op een andere plaats geplant te werden.

Van de Abrikozen, is de groote soort, de eenige die 't meest verdiend aangekweekt te werden.

Van zo veel Pruimen als 'er bekend zyn, zyn de groene Damast, de witte Perdrigon en Violette, de voornaamste by ons de dubbelde witte Boere Pruim.

Onze beste Perzikken zyn die het eerste ryp zyn, als de Magdalene, de Minjonne, de Royale, en de Violette Brunjon met groote bloem, en de dubbelde Montagne, enz.

De Perzikken kunnen niet goet blyven, hooger dan vyf of zes voeten, en zo veel breed. Zy hebben het gebrek van niet vol te zyn.

Als zy wel geworteld en sterk zyn, laat men haar in de snoeying van April, twintig of dertig nieuwe takken, die alleen Vrugt dragen.

Men laat maar vier of vyf Perzikken op ieder tak.

Men behoud een nieuwe Scheut tusschen ieder der twee takken, voor het volgende Jaar.

Men topt tot op eenige duimen de Scheuten die Vrugt dragen, en de anderen, booven de eerste blaaden.

In 't volgende Jaar neemt men de takken weg die gedragen hebben; en dit zo alle Jaar.

De beste Druiven van ons Climaat, zyn de Gryze en Blaauwe Muskée

kée, de Lypziger, de Franquedaler, de Catalanier, de vroege vander Laan, de vroege of losse Frontenjak, de Haantjes Muskadel, de Kanari Druif, de Peerel Druif, enz.

Een Espaljer van Wyngaarden in kragt, moet op ieder vyf voeten een stok hebben, zo hoog voortgaande als hy kan; wiens leeden ieder een Scheut zullen maken, die in de Maand van Mey moet afgekneepen worden tot aan de stok, indien dezelve geen Vrugt heeft, en tot op eenige blaaden booven de Vrugt, indien die Vrugt heeft, en aangebonden, zo 't noodig is.

Deeze Scheuten zullen tot op twee of drie leeden gesnoeid werden, in Maart.

In de Maand van Mey zal men niets bewaren, dan Vrugtknoppen; de andere moeten weggenomen worden.

Als deeze voorname stok, eenige Jaaren zal hebben gediend, zal men die vernieuwen, door middel van een nieuwe, die in de plaats zal koomen, en op dezelve manier behandeld werden.

De Kerffen hebben genoeg aan de ruime en ope lugt, geënt op Stammen van vyf voeten hoog.

Als gy een Plantagie verkrygd, wiens Espaljers al reeds tot volkomenheid zyn, twyffeld of schreumd niet dezelve in Maart, tot op drie voeten booven de grond af te snoeyen, in 't geheel of ten deelen, om de zelve tot deeze manier te brengen, indien zy dat niet zyn.

Voor het overige of men begrypt of gewaar word, of niet, de andere reedenen, waar op deeze opmerkingen, of waarneemingen zyn gegrond; men zal voorzeeker wel doen als men zig daar na voegd, en meede over-een-komt. Nadien zy gemaakt zyn op een zeer langdurige ondervinding, vry van gemeene vooroordeelen, of opinien van veele anderen, die verscheidentlyk over deeze zaak hebben geschreeven.

En naar maate dat het roeden Land heeft, tusschen vier Muren of Schuttingen, en het zodanig bebouwd is, zullen aan een bek waam Thuinman onderhoud genoeg geeven: en zullen overvloedig genoeg uitleeveren, om zyn kosten niet te beklagen, die hy zoude hebben mogen gemaakt, na zes Jaaren in het bebouwen van zyn eigendom zonder te rekenen dat indien hy daar lust en vermaak in neemend, andere verdrietige bezigheeden zal versmaaden, die met zo veel iever en kosten, van de Menschen word gezogt. Indien hy by deeze vreedzaame genegtheid kan voegen, die der Edele Wetenschappen, de groote voorwerpen zullen hem Kinderspeelen zyn; de hoogmoedige bedriegers en nydigaars zullen zyne ruste niet verstooren.

NAAUW.

KEURIGE
... , de vroege re-
... M... , e
... op ieder of v...
... want in...
... van...
... V... , in... op
... V... , n...
... de...
... , dan...
... zal hebben...
... , de...
... id werden.
... en ope...
... al...
... rative in...
... 't geheel of...
... zy dat...
... ar word...
... of wa...
... g daar...
... op een...
... , of op...
... hebben...
... tuischen...
... allen...
... en over...
... by...
... z...
... , and...
... we...
... de...
... , de...
... moedige...

NAAUW

NAAUWKEURIGE
BESCHRYVING,
HOE DAT MEN ALLE
ONGEDIERTEN
EN
RYPEN,

Welke in het voorjaar de Knoppen en Bloemen
der Fruit-boomen in de Hoven en Thuin
bederven en af-eeten , zal overwinnen
en voorkoomen.

*Alles na een veel-jaurig Onderzoek ondervonden ,
na dat de Hulpmiddelen daar toe in 't
werk gesteld werden , en hier
werden aangewezen.*

E c

NAUWKERIGE
BESCHRYVING.

HOE DAT MEN ALLE

ONGEDIERTEN

EN

RYPEN.

Waar in het roofter de knoppen en bloemen
der fruit-boomen in de bloes en Thuisen
bedruwen en el-cien, val overwinnen
en rookken.

Waar na een ver-jaring Oudheit overdruden
na dat de blomvelden den tot in 't
vrij gewild van 't en hier
vrij den overwinnen.

En

BE
Om all

zik haast
ciend, en
Appelbo
Hoe n
na zo ve
zo schoo
ten over
in den W
dentely
als kle
den E
blyft
hoe
nauw
den lo
of twee
les in
krim
ten
daar
queld

N A A U W K E U R I G E
B E S C H R Y V I N G,

*Om alle Ongedierten uit zyn Hof; of Thuin te kon-
nen Verdryven : enz.*

HET aangenaam Saizoen, de zoete Lugt, en 't kweelend Pluim Gedierte roept ieder als met open mond en keelen toe, Op! Op! van 't hoekje van den Haart, en komt van 't logge Bed na de open Lugt, om de Weiden weer gegroend, de Boomen vol Botten, de Perzik haast in Bloem, den Hof vol Bloem-cieraad aan alle kanten verciert, en 't weergalooze, ja overschoone Hof-tapyt, (ik meen de Appelboom) nu haast in volle Bloem te zien.

Hoe zeer verheugt zig niet een Liefhebber omtrent deeze tyd, na zo veel aangewenden arbeid en moeite? dat hy zyn Boomtjes zo schoon ziet staan, die als met vollen monde belooven alles met een overvloed van gewenste Vrugten te zullen vergelden; al wie in den Hof kooft, vermaakt zig te aanschouwen dat alles zo ordentelyk gefnoeid, zo net aangebonden, alle de Boomtjes zo groot als klein overal wel geknopt, en als met de Bloem in de mond den Eigenaar toelagchen, (zo maar het Saizoen wat gunstig is en blyft) haast te zullen vertoonen een Aards Paradys; dog, helaas! hoe ligt gebeurd het, dat ach! heel onverwagt, de Zon, nog naauwlyks Zuid-west gedaald, betreft, de Wind na 't guure Noorden loopt, en straks het kouder werd, met een koude nagt en dag of twee daar op, niet zonder stinkende vuile Zeedamp en Mist, alles in 't begin van zyn groeyen steuit, ja alle Bloem en Knop als inkrimpt, en dan nog van binnen werd opgegeeten, en van buiten met meenigte van 'groene en zwarte Luizen haast werd bezet; ja daar na nog met meenigerhande Rypen en andere Ongedierten gequeld en afgegeeten; welke alle, dewyle zy veel en zo verscheiden

Ee 2

zyn,

zyn, heeft den verstandige Hovenier niet ondienftig geoordeeld, dezelve in haar begin, nog Uiltjes zynde en Eijertjes, in haar groei-
 jen te befchryven, om de zelve in den dop als te konnen fmooren,
 of voor te koomen, eer zy kwaad doen; want als ieder een die
 zien kan, is het gemeenlyk te laat, want dan zyn de Bloemen en
 Knoppen van binnen meeft al weg, uit, of opgegeeten, en daarom
 hoognoodig geagt, dat hy na zo langen en veelvuldige ondervin-
 ding dit als een na-banket hier nog by voegde, om zulke beklaa-
 gelyke rampen voor te koomen; wy zullen juist niet deeze Onge-
 diertens befchryven, na die ordre, als zy eerst of laater koomen,
 maar zo als zy in 't voor-jaar, of eerst in 't midden, en zo voorts
 voor den dag koomen, en dat zo kort als moogelyk is; ja die alle
 zo klaar vertoonen, dat een Liefhebber in ftaat is, om die bytyds
 te kennen, en zyn Boomen van dezelve rampen te bewaaren.

De Rypen, zyn de grootfte Vyanden der aanftaande Vrugten,
 en werde hier te Lande veelderhande gevonden, zullende derhalven
 die alle niet naauwkeurig befchryven, maar alleen, die meeft in
 Holland omtrent de Vrugten en Boomen werden gevonden; ja in-
 dien ergens, zo zyn wy die hier in Holland onderworpen, en dat
 meeft onderheevig wegens de veelvuldige Zeedampen, die men hier
 onderheevig is; waarom men ook zelfs de Wilde boomen na de
 Zeekant als afgeknot en afgefchooren ziet ftaan, maar na de Land-
 zyde wel ziet waffen; ter contrarie effen onder Duin, als waar over
 de dammen heen waayen, derhalven die niet befchaadigd werden,
 nog in haar groey, nog ook haar vrugtbaarheid hinderen.

Het zaat der Rypen fchuilt meenigmaal in de most der Boomen,
 waarom ook de jonge Boomgaarden, dikwils zo lang en als van
 Jaar tot Jaar even draagbaar zyn en blyven (daar men in oude
 Boomgaarden, alhoewel naaft aangeleegen ter contrarie ziet) tot
 zo lang zy ook beginnen moeftten; zy zyn ook draagbaar om dat
 de wortels overal genoegzaam overvloed van voedzel vinden, en
 konnen derhalven in 't voor-jaar te beeter doorgroeyen, maar heb-
 ben ook ganfch geen most, waar in dit zaat van Ondgedierte of Ey-
 ertjes konnen huisvesten of neftelen.

Daarom zo doen uitmuntende wel en voorzigtig die Land-heeren
 en Boeren, datze haar Boomgaarden des Winters voor Vrouwen-
 dag gieren, dat is met Koe-pis geheel en al begieten, welke Boom-
 gaar-

gaarden van Ongedierten zelden of nooit werden gekwelt, om dat de scherpe Koe-pis of Gier; niet alleen de most van de Boomen afbyt, maar ook alle zaat, eyertjes en Wormtjes in de zelve most huisvestende, hier-door in 't voor-jaar als het begint te reegenen, alle van de Boomen afvallen.

Best dan dat de Boomen 't klein of groot gegiert, of van haar most al vroeg in 't na-jaar bevryd en gezuiverd werden, en daar gy van te vooren veel ongediert en weinig Vrugten gehad hebt, zult gy met veel plaizier veel Vrugten en weinig ongedierte bevinden.

In 't na-jaar vind men omtrent de digte Boomen een meenigte van witte Uilen, inzonderheid zo het wat sterk waaid, en die schuilen onder tegen de blaaderen als een klompje ros-agtig glimmend wol vol eyeren, en zo vast daaraan gehegt, dat men met de hand dezelve van de bladeren naauwlyk kan afkrygen; welk zaad daar in gekoesterd en ryp geworden zynde, nog dat na-jaar uitkooft, en straks een zeer groote meenigte van kleine, zeer ruige Rypjes by malkanderen aan de blaaderen en toppen der Boomen by een gaan zitten, het boovenste der blaaderen afeten en door haar ruigte ras alles byeen haalen en toetrekken, en maaken zo een digte pop waar inze digt byeen des Winters teegen alle reegen, sneeuw en vorst be- waard blyven, tot dat het Saizoen wat warmer werdende, dan daar uitkruipen, en alle jonge blaaderen der Boomen opeeten, zo wel van Wilde als Vrugt-boomen; zo ziet men ook meenigmaal in 't Haag- sche Bosch, dat alle de Boomen in 't voor-jaar vol poppen, en dan in de Zoomer t'eenemaal blaadeloos staan, niet anders dan of het in 't midden van de Winter was.

Indien 'er by ongeluk of verzuim een of meer van deeze poppen aan de Boomen zyn gebleeven, die zullen zig hier of daar by een zetten, die men, zo dikwils den Thuin-man haar verneemt, aan- stonds moet wegneemen; maar (let wel) zo zagt als het moogelyk is, want indien de tak maar even gestooten werd, zo laten zy haar zelve straks vallen, hangende als aan een zeer dunnen draad, en dan zullen zy haar verspreiden door den geheelen Boom, alle blaaderen, bloemen of pas gezette Vrugten afeten of schenden; ja by aldien zy op de Aarde vallen, zo kruipen zy daadelyk den Boom op, en doen het gezeide kwaad, waarom men zyn hoed of een kop met water daar onder moet houden, en dan eerst vangen.

Deeze poppen moet men met een Ryp-haak of Snoei-beitel tot de

kleinste toe, (al schein het maar een enig blaedje aan een takje te hangen) vroeg in 't voor-jaar wegneemen, en in 't vuur werpen; want blyft 'er maar een hier of daar hangen, of in de palm leggen, zo weest verzeekert, zy zullen daar uitkoomen en het gezeyde kwaad doen.

Deeze poppen zyn het eene Jaar zeer overvloedig, het andere Jaar weeder zeer weinig, ja altemet in een Jaar oft twee ziet men 'er weinig of geen; het geen ook werd ondervonden in de Ring rypen, die eenige Jaaren weinig, andere Jaaren ter contrarie zeer overvloedig en byna onoverwinnelyk gevonden werden; gelyk gezien is na myn onthout, voor omtrent vyf of zes-en-dertig Jaaren, doen alle de Boom-gaarden; en dat in alle de Provintien zo meenigvuldig en ook eenigfints Fenynig waren, gelyk de zeere handen der Thuinluiden genoeg beweezen.

Deeze Ringe-rypen, alzo genaamt, om dat haar Eyertjes aan de takjes der Boomen als vaste ringetjes wonderlyk en ordentlyk net zyn gekakt, maar nooit als aan takjes dat Jaar, of dien Zoomer geschooten, zo heb ik de zelve ook gezien aan de steelen van de Peeren, en dat zo vast, dat menze van de takjes kwaalyk zonder snyden kan afkrygen; altemet vind menze ook naast malkanderen, onder teegens een droog blad, met rag zeer vast daar aan gekakt. Men vindze aan alle zoorten byna van Fruit-boomen, Perzikken, Abrikozen, Kerffen, Morellen, maar inzonderheid aan de Appelen en Peeren, ook wel, maar zelden aan de Aalbessen, Kruisbeyen en Pruimen.

Ik heb veel moeite gedaan by dag en by avond om die Uiltjes eens te zien en hoe het geschiede; ten laatsten na veel moeite ondervonden, dat het is een graauw dog zeer schielyk Uiltje, 't welk zo ras het maar het minste ziet of een mensch verneemt, al blyft hy straks stil staan, zyn werk verlaat, en vliegt dan zonder eenige ordre herwaards en derwaards schielyk weg, dat het met het oog niet is na te speuren; want verbergt zig straks hier of daar onder een blad enz. en het komt niet ligt weeder te voorschyn; en echter voltrekt het zy werk by nagt.

Deeze ringetjes zullen niet sterven hoe sterk het ook mag vriezen, maar op de grond gesmeeten, betreden of onder de Aarde en zo altyd nat blyvende, zo sterven zy alle; dog best in 't na-jaar, als de bladeren van de Boomen zyn, daar na gekeeken, afgesneeden of af-

gebrooken met takjes met al, en zo in 't vuur gesmeeten en verbrand: maar dewyle men des Winters, vooral in groote en hooge Boomen die niet zien nog vinden kan, zo moet men die in 't voor-jaar alsze uitkoomen vangen en dooden.

Zy koomen voor den dag en kruipen uit haar eyertjes, als de straal- len van de Zon warm, en de bladeren aan de Boomen groot werden, gelyk als een klein Leeger met Generaals of Gidsen; en zo waar die Gidsen heen kruipen, volgenze aanstonds alle; haar Leeger betrek- kenze altyd dicht by een, vast in een dunne, daar na in een dikker mik van den Boom; zy rusten dicht by malkanderen, en teegen mal- kanderen aan, tot teegen den avond voor dat de Zon onder gaat; tot aan den morgen omtrent zes uren, als wanneer haar Generaals weeder beginnen te marcheren en de kost te zoeken, en straks ook het heele Leeger tot des middags toe, wanneer zy weederom gaan rusten; al- tyd een ander Leeger-plaats betrekkende, op welke tyden haarer ruste in de mikken, men haar moet vangen en aldaar dooden of wegneemen, zonder eenige over te slaan; of indien maar een van haar Generaals over blyft, zal hy het verstrooide Leeger weeder byeen vergaaderen, en zy het zelve kwaad doen of haar makkers nog by hen waaren: maar by aldien de Boomen al te groot, te hoog, of de mikken al te zwak zyn, om daar by te klimmen, zo neemt maar een lange stok, en men bind aan het einde een brandende pik-krans, en verbrandze dan zo leevend in haar Leeger daarze rusten.

Daar-en-booven moet men dit zo niet maar eens of andermaal doen, maar men diend die zelve Boomen alle daagen eens na te zien, of niet hier of daar nog een klein Leegertje is na gebleeven; en daarom ondervind men zo meenigmaal, dat men in een dag of twee niet een meer en ziet; en dus drie of vier daagen daar na, weer even groote nes- ten van dezelve ruige verwoesters: dog van zelfs sterven zy ook, zo zo dra maar als den Honing-daauw des nagts begint te vallen, dan zo hangenze als dieven aan de galg, half of heel dood.

Deeze Ringel-rypen zyn naauwlyks weg, of ziet daar koomen an- dere Vyanden, maar meest in de Appel-boomen, en dat wel meest in 't midden van de zelve; haar eyertjes koomen van kleine gryze of wit- agtige Uiltjes voort, wat gespikkeld, welk zaat in 't korte uitkoomt, en kruipen ook altyd by een, nalaatende veel rag, waaromze rag-ry- pen genaamd werden, geduurig van tak tot tak voortkruipende, en onder-

ondertweg alle blaaderen afeeten, haar rag altyd nalaatende; zy zyn gemeenlyk drierhande, ruig-zwart-agtige en wat dun, en deeze zyn de vlugtste; en dan geele loome, die als met geele Oly zyn bestreken, die maaken ook nooit zo veel rag, en zyn heel loom in 't beweegen; de derde zyn kleinder, dunder, maar ruiger en zwart, waar van men ook die dood doende, ligt eenige ontsteeking aan de handen krygt: deezer aller ryk is gemeenlyk kort, maar altemet ook zo overvloedig, dat ik gezien heb, dat geheele Boom-gaarden van de zelve kaal waren gegeeten; zy zetten zig in korten tyd en ordinaar in de mikken der Boomen, dicht by een, en ieder werd een lang wit tohnetje en een paapje daar in, die tot een onnoemelyk getal daar zitten; waar uit dan koome kleine gryze Uiltjes met zwarte spikkeltjes, welke, zoze door harde winden niet wegestormd of door hooning-daauw koomen te sterven, diergelyk zaad in de most dier Boomen nalaaten, zo datze eenige Jaaren na malkanderen onvrugtbaar, ja blaadeloos blyven staan tot aan St. Jan toe, gelyk ik voor eenige Jaaren omtrent Maasland-Sluis in meer als een Boomgaard zelfs gezien hebben.

Om dan dat ongedierten in den dop te smooren, moet men, zo dra den Thuinman in de laage Boomtjes de zelve rag verneemd, dat aanfonds niet alleen wegneemen, maar hy diend ook wel te letten en na te speuren waar zy nog eten en de blaaderen afbyten, en die dan zo dooden en wegneemen; dan zult gy meenigmaal in een of twee reizen haar alle opvangen; maar hoe veel rag zy wegneemt, en gy vind haar dan niet, zo is het alles te vergeefs.

Zy zitten nooit lang aan een en de zelve zak, maar kruipen geduurig van den eenen tak na den anderen; dan om hoog, dan om laag, dan na het Oosten, dan na het Westen, en zo voorts.

Weetgierige Leezer, alle deeze vyanden van u plaizier met alle neersligheid te boven gekoomen zynde, zo zult gy altemet in 't midden van de Zoomer een tak of twee, al was hy een elle of anderhalf lang, van alle zyne blaaderen in een nagt zien beroofd, ja kykt en zoekt met alle neersligheid na dien verwoelter, gy zult in 't minste hem niet zien nog vinden; het zyn gemeenlyk twee zeer groene harde, kaale Rypen, ieder omtrent een vinger dik en lang, welkers couleur met de blaaderen en alles wel overeen komt, en daarom zynze niet wel te vinden, als van de geene die dit volgende weet; zy zitten vast teegen het hout of onder teegen het blad aan, haar des daags geheel stil houdende, altyd manneken

en

en wyfken; ik heb 'er altyd twee niet verre van malkanderen, en ook nooit meer als twee aan een Boom gevonden; zy gaan des nagts zo greechtig voort met eten, datze nagt voor nagt zo een groote tak of twee van al zyn blaaderen berooven: men kan deeze vreemde gasten straks vinden, als men maar ziet onder dien tak wiens bladeren afgegeeten zyn; waar onder gy op de grond van de Aarde, zult vinden een groote meenigte van rosagtige dikke stronten, gelyk als van groote Zy-wormen, vooral de vers-gescheeten, en kykt dan maar om hoog, en gy zult dezelve dicht aan een tak of onder teegen 't blad vinden zitten; ik heb de zelve in een doos bewaard, en daar kwaamen na eenige weeken twee zwarte tonnetjes uit, waar uit in 't voor-jaar twee groote graauwe Uilen met groote roode oogen enz. kwaamen, welke heedsdaags by de Lief hebbers in haar doosjes met terpentyn van binnen bestreeken, nog bewaard werden.

Behalven alle deeze, weetgierige Leezer, zyn nog andere ongediertens, welke weinig tot nog toe zyn bekend, en nochtans de grootste oorzaak zyn van meest alle de ongemakken, dat men zo weinig Vrugten Jaar voor Jaar dikwils van zo veel Boomen plukken kan; deeze zyn een soort van kleine Wormtjes, huishoudende en woonende in een zeer klein geelagtig strootje van gedaante als een zeer klein half maantje, en daar uit komt de regte wolf, met regt zo genaamd, om dat hy als een verslindende Wolf; alle knoppen en bloemen verslind, en van binnen op-eet, en zo kunnen altemet heele Boomen in 't voor-jaar blaadeloos staan, als ofze vanden Blixem geslaagen en verzengt waaren, en naauwlyks nieuwe jonge blaaderen krygen voor St. Jan in de Zoomer, gelyk in de Zoomer op verscheide plaatsen gezien is.

Laat ons dan eens naauwkeurig zien en onderzoeken wat dit eigentlyk voor een Ongedierte is, waar het schuuld, wat het doet, en hoe het te voorschyn komt, en wanneer het tot in het binnenste van de zelve koppen zit; hoe men het ook kan voorkoomen, intyds fluiten, en hoe men dat grootste kwaad, zo weinig tot nog toe bekend, ligt zal kunnen weeren: *de omstaande Figuur verdoondze zeer net.*

In deeze kleine halve maantjes huisvesten geel-agtige Wormtjes met zwarte knoppen: al vroeg in 't na-jaar vind menze, en dat in, of tusschen de mikjes of takjes, voornaamentlyk tusschen veel bloemknoppen in; zo hebben wy dezelve nog den 19. van November

1712. aan verscheide Liefhebbers getoond, en den 1. December drie in een mikje gevonden en zo laten snyden, en de leevende Wormen daar uit geperst, in welke mikjes zy altyd blyven tot na de Winter, als wanneer zy voortkruipen uit haar mikjes, tot op de bloemknoppen in welke zy inkruipen, en laten dan haar huisje, dat is dat strootje dat half maantje vallen, enj eeten dan die knoppen van binnen uit, zo het Zaaijen kout en guur blyft; dog zo ter contrarie zeer zagt en groeizaam weeder werd, zo groeyen die bloemen en knoppen, waar in zy nog zo lang niet hebben gehuisvest, of van binnen weinige of geene der zelve nog geschonden hebben, zeer sterk door, bloeyen heerlyk, zetten wel, en staan wel gelaaden aan alle kanten vol Vrugten.

- a. a. Het geel-agtig strootje of strootjes, als een half maantje nog in het mikje van een Vrugtbaar takje schuilende.
- b. Nu hangende aan een bloem-knopje in Februario, om daar in te booren, als wanneer straks dat half maantje weg waaid of afvalt.
- c. c. De Wormen, zittende in de zelve half maantjes, of liever nu al in de bloem-knopjes ingeboord, en van binnen de bloem-knoppen uit-eetende en verderven; zynde Wormen, nu met een zwarte knop dan geel-agtig graauw en rouw.
- d. Een zwart gekronkeld strootje, aan een takje of knopje nog hangende, waar in een pik zwarte Ryp of Worm huisvest.
- e. Een dun strootje, omtrent een halve vinger lang, waar in een graauw Rypje zit, hangende nog aan een dun takje, of reets al aan een bloemknopje voortgekroopen, om ook daar in te booren, en alzo de bloemknoppen enz. op te eeten, gemeenlyk aan een Appel of Peer, maar zelden aan een Perzik als zynde bitter van knopen blad.
- f. De Spuit van blik of koper, lang drie voet en een half.
- g. Het voorste plaatje, met ontalylke kleine gaatjes doorboord, om zo veel te meer dunne straaltjes daar door, sterk geperst zynde, door te konnen geschooten werden.
- h. De Zuiger en Perffer, een voet langer als de Spuit, om het Toebaks-water opgehaald en in de Spuit getrokken, met des te meerder geweld en hoog over de toppen van de hooge Boomen gebragt te konnen werden.
- i. De Zuiger met Vlas bewoeld en met Zeem-leer omleid, om zo veel te beeter en meerder quantiteit van water te konnen ophaalen, en niet meerder geweld uit de Spuit te konnen geperst werden.

Om deeze tot nog toe zo onbekende kwaad-doenders in haar wisse Leeger-plaats te vangen, zoude een al te grooten arbeid, ja een onmogelykheid zyn, die alle in die mikjes op te zoeken en uit te schrappen; maar de konst en veelvuldig onderzoek heeft drie dingen uitgevonden, die ook genoegzaam zyn om die alle te overwinnen.

Het Eerste is het gieren, of met Koe-pis die Boomen in de Winter daar meede te begieten, vooral zo het straks daar op vriest; want zo doende byt de scherpe pis niet alleen de most der Boomen af, die dan in 't voor-jaar door den reegen met most en al het ongediert, daar in nestelende, dood, en zo deeze half-maantjes, welker Wormen, door de scherpte der Pis haar kopjes als inhaalende, afvallen.

Het Tweede is, dat men voor February en niet laater, ja eer, deeze Wormen met haar huisjes uit de mikjes na de knoppen toekruipen, met tabaks-water uit een lange Spuit van blik of koper met veel kleine gaatjes voorzien begiete, daar men in eene reis de hoogste en breedste Appel- of Peer-boom mede kan bespuiten, dat alle de takken druipen; maar (*let wel Leezer*) dit moet altyd geschieden by droog weeder, op dat dat bitter en scherp Tabaks-water aan de knoppen mag droogen en in de mikjes te langer blyven hangen: of men kan ook by reegen-agtig en stil weêr, met stof van Tabak de laage Boomtjes bestrooyen.

Het Derde is, de Boomen voor de Winter met kleine boendertjes van al haar most te zuiveren, als waar in zy huisvesten, en op deeze manier kan men dit groote kwaad voorkoomen; en werd ook onderhouden by veele Buite-luiden, die alle Jaaren haar Boomen gieren, en eenige Liefhebbers, die ik kenne, welke in de tyd van zeffien of agtien Jaaren, of van de tyd datze zo vroeg haar Boomen met Tabaks-water hebben bespuit, van die tyd af altyd haar Thuinen vol Vrugten hebben gehad, hoewel haar naaste buuren, gansch niet en hadden, welke dog te laat, dat is na February ook haar Boomen, en dat hoewel dik wils met het zelve water hadden bespuit.

Behalven alle deeze schaadelyke ongediertens is 'er nog een als een lang dun strootje en hangd altyd aan een blad-knopje, omtrent een half lit van een vinger lang, kruipt ook in het knopje, en laat zyn huisje vallen, zo dra daar is ingekroopen; gelyk nog een zwart gekronkeld Rypje, maar altyd werden deeze Ongediertens op de zelve wyze met spuiten enz. overwonnen; booven deeze komt 'er nog te voorschyn

in de Fruit-boomen, (voornaamentlyk in de Kerffen) de trekmaade, 't is een groen-agtige Worm met een bruin rood agtige kop, zeer rat, trekt alle blaaderen die daar omtrent zyn, by een, byt aan de steel de zelve niet alleen af, maar ook zelf de Vrugten, 't zy Kerffen, Appelen of Peeren welke hy uit-eet, en zo sterven zy en vallen af; zo ras men dat ziet, is niet beeter als maar heel agter aan, by de steeltjes, alwaar zy huisvesten, met twee of drie vingeren haar wat persen, en dan sterven zy aanstonds, als zynde zeer teer en dun van vel, of de Worm kruipt strax daar uit, valt op de Aarde en sterft, want hy kan niet weer teegen den Boom opkoomen, zy sterven ook van zelfs, zo draden hooning-dauw maar begint te vallen; even gelyk de groene Mey-ryp in de Kerffen en Moerellen in 't begin van Mey, welke eenige Jaaren dik wils zeer overvloedig zyn.

Nog hebben wy alle de kwel-geesten van onze Liefhebberij niet beschreeven, hoe meenigmaal ziet men in 't voor-jaar alle Boomtjes schoon staan om te bloeyen, geen Ongedierte, geen rampen kan men als nog merken, ieder verheugd zig met een schoone bloey-tyd; maar zie daar! het weér veranderd teegen den avond, daar komt een zwaren damp en mist uit den Noord-Westen op, uit de Zee, niet zonder stank als een heele smoor, en dat zo den heelen nagt door, zo dat de Boomen druipen van dezelve, echter des morgens, het weér klaard wederom op, de Zon begint te schynen, maar teegen den avond ontstaat wederom het zelve mistend weér; weetgierige Leezer beziet dan eens u Boomtjes en haar knoppen, en gy zult die vinden bezet met een ontal-lyk getal van groene Luis; dog die alle Jaaren niet evenveel schaade toe-brengen, zo ze maar niet al te lang aan de knoppen huisvesten, want dan doenze altyd kwaad, voor al zo ze koomen als de knoppen beginnen van malkanderen te gaan, want dan kruipenze daar in, en eeten al het teedere gewas af en op: deeze groene Luizen zyn meenigmaal zo overvloedig, dat men niet een knop kan zien of onderkennen, en zyn in twee of drie daagen zo dik van gat, en vol van eyeren of jonge Luizen tot berstens toe, ja het was anders onmoogelyk datze zo zouden in korten tyd vermeenigvuldigen kunnen, alsze doen, zo het niet op die wyze geschiede: zo nu maar de minste hooning-dauw valt, of zagt en veel begint te reegenen, vergaan of sterven de zelve, hoewelze haar wonderlyk alle, en tot een toe, regt onder een knop weeten te verbergen, zeer dik op een kruipende, om alzo van de zelve reegen bevryd

te zyn; en daarom is ook een van de beste middelen, met de zelve Spuit de kleine Boomtjes met Tabak-water te spuiten en dat twee of driemaal op een dag, en zo verdwynenze dan ras.

Alle deeze vyanden ten laatsten zynde van zelfs, of door neerstigheid overwonnen, zo doet zig in 't begin van de Zoomer nog een ander Ongedierte op, naamentlyk een zwarte stinkende Schalle-byter, omtrent anderhalf lit van een vinger lang, een groote schryf-pen dik met lange pooten en twee zwarte lange zeer beweeglyke hoorens, zo dra verneemd hy geen Mensch of aanstonds geeft hy zulken vervaarlyken gooren of zuuren stank van hem, dat men het in de neus niet veele kan, ja kwalyk werd, en byna van zyn zelven valt, dog hy blyft stout zitten, zyn hoorens heen en weer geduurig beweegende.

Dit Ongedierte schyt op stam of takjes van de klein Appel-boomtjes, ik zegge Appel-boomtjes (om datze nooit op Peertjes of andere heb gezien) vooral op graauwe en geele Renetten, Zoomer Kalevilles en Citroen Appeltjes, een soort van platte, harde en kleine Schalle-bytertjes en dat in zulken meenigte, dat in twee of drie daagen alle de takken vol zyn, met een ongelooflyke stank, zo men maar de Boom of een der takken aanraakt; deeze Boomtjes haar blaaderen werden als kleinder, krullen om, en vallen in korten gelyk ook de teere Vrugten af, en haar takken groeyen blyven en staan als een hoepel, en zo het in tyds, dat is in 't korte niet werd geremedieerd, denkt vry, dat u Boom in een Jaar of drie geen goede Vrugten zal voortbrengen, en alle de takjes, gelyk gezeid is na om laag als een hoepeltje zullen wasfen; maar waar dit Dier zyn oorspronk uit heeft, heb ik nooit, zelfs na veel aangewende moeite, kunnen uitvinden; ik heb met een vergroot-glas de kleine gezien, maar vondze gelyk gezeid is plat, glinsterende, en als met een harde schild op haar rug, dog loom en op mal-kanderen, als geperft en stil, ten zy men dezelve met een scherp priemtje prikkelde.

Dewyle dan dit Ongedierte zo veel schaade doet, moet men op alle middelen bedagt zyn, om dit voor te koomen; *Eerst*, zo men hem ziet, aanstonds de zelve te dooden, niet ontziende voor dat oogenblik de gezeide goore stank, want gaat gy weg zonder hem te dooden, hy blyft dan ook niet lang zitten, maar verhuift na een andere plaats, en na een anderen Boom; hy dan gedood zynde, beziet en roert maar met u hand de takken van de naaste Boomtjes, en

Ff 3

daar

daar die stinkende jonge huisvesten, daar zult gy die zelve goore stank vinden, die men *ten Tweeden*, aanstonds met een Mes als in haar dop moet smooren met die afte schrappen, die zodaanig kraaken of honderden Luizen en Neeten met de naagel wierden gedood; dan wast men dat Boomtje en die takken, die daar meede bezet waren, met warm Tabak-water af, en indien zy alle dood gedaan zyn, zult gy geen stank ter weereld meer verneemen, maar zo eenige nog zyn overgebleeven, zult dien zelve goore en zuure stank echter ondervinden, anders zullen u Boomtjes nog dat Jaar byzonder wel tieren, bladen knop maaken, en het Jaar daar aan, zo veel als andere Vrugt draagen.

Zo iemand begeerig is de oorsprong der rypen, haar eyertjes, paapjes en Uilen te weten, leeze de boekjes van den zeer naauwkeurigen Onderzoeker der zelve de Hr. Goedart, en zal daar uit ligt leeren, hoe men die Ongediertens zal kennen, en als in haar dop ligt kunnen smooren.

Dog booven de reets genoemde en beschreeve Ongediertens, zo koomen nog een groote meenigte van Vyanden als een heel Leeger aanvliegen, ten tyde als de Kerffen en Morellen staan bloeyen, naamentlyk de groote en kleine zwarte vlieg, deeze behoef ik niet zeer naauwkeurig te beschryven, dewyle zy yder een genoeg bekend zyn; de Bloemen der Kerffen, en inzonderheid het binneste open uit-eetende, byzonder de kleine, die binnen in de Bloemen met twee, drie, vier te gelyk kruipen, ende jonge Kersjes alle op-eeten, en zy dan weg zynde, zo staan de Boomen wel met volle bladeren, maar van haar Vrugt geheel beroofd: om deeze vreemde gasten te verdryven, is het best dat men alderhande ruigte, blaaderen en met vuil stro aansteekt en laat smooken, op de plaats, waar na de wind is, dat die smook den geheelen Thuin berooken en vervullen kan, en dan vertrekt gemeenlyk dat geheele leeger; en dat is de reeden waarom men by de kalk-ovens en onder den rook van de Potte-bakkers of andere stinkende smooken, deeze gasten niet of zelden vind: men klopt ook des Avonds wel tegen de Boomen, en dan vallen inzonderheid de kleine daar uit op de Aarde, en de nagten dan kout of nat zynde blyven zy op de grond leggen en sterven; zo ook verdwynen zy haast; zo maar de minste hooningdauw des nagts begint te vallen; ja verdwynen dan meenigmaal zo ras, alsze gekoomen zyn.

Men disputeerd onder de Liefhebbers waar van daan zulken meenig-

nigte van
andere
met een
zo meenig
de Staalen
poort-aard
landen daa
manier is
menze da
neer de K
het klimm
manier als
te, ont
uit een b
ik stond
wolk van
voor de w
gezien, t
poort-aar
dat'er du
daar-en-b
Staalen d
Boove
eenige
ten, en
in 'Lee
dikke
zelve
schaad
nog d
der de
een leg
val een
het zo
den ein
daar je
nigte

nigte van zwarte vliegen zo schielyk koomen, de eenen deeze, den andere geene bewyzen voor zyn gevoelen bybrengende; maar ik zal met een woord zeggen, waar nu meer als een of twee Jaaren, ja nu zo meenigmaal, en nooit contrarie heb ondervonden; zy koomen uit de Staalen, die men van Mest en veelderhande vuiligheid, als bagger, poort-aarde enz. maakt, en een Jaar of twee laat leggen om de Weylanden daar meede toe maaken, gelyk door gantsch Holland de goede manier is om de Landen te verbeteren of goed te houden: daar koomen dan, (als de gronden beginnen warm te werden, gelyk wanneer de Kersten beginnen te bloeyen, en het Zaisoen warm werd door het klimmen van de Zon) met een ontallyke meenigte uit (op dezelve manier als het oever-aas, anders haft genaamt, wegens zyn meenigte, omtrent Gornichem en Dort, op een zeer heeten dag, even als uit een bruin strootje dat over end staat) en zo schielyk, dat 'er daar ik stond, geen oogeblyk byna passeerde, of ik beyond my als in een wolk van dezelve zwarte zo groote als kleine Vliegen, die straks alle voor de wind heenen vloogen, die heb ik niet alleen op dezelve staalen gezien, maar zelfs ook in myn eigen Thuin, voor de Winter met poort-aarde en mest myn rabat voor de Perzikken hebbende ververst, dat 'er duizenden op de middag, op de gezeide manier uitkwamen, daar-en-booven hebben eenige Liefhebbers, op die tyd na dezelve Staalen daarom gegaan, en op dezelve wyze het also ondervonden.

Booven alle deeze en nu beschreevene kwel-geesten, zyn hier nog eenige Ongediertens in de Aarde, die de Angier en Auricul-planten, en meer andere Gewassen van booven, gelyk de Veen-mollen in Zeeland, de Planten van onderen af-eeten; het zyn graauwe dikke Wormen als Hemelten, schuilen altyd onder de blaaderen der zelve Planten die zy af-eeten of onder de naafte; deeze ongenooede schaadelyke Gasten, kan men zeer ligt vangen, maar niet als tot nog de gemeene manier geweest is, dat men rondom de plant onder de blaaderen de Aarde wat wegneemt, haar daar vind rond in een leggen, en die dan wegneemt en dood; maar ik heb by geval een beeter en gereeder middel uitgevonden, naamentlyk, ik liet zoeken na Wormen of Pieren, met een drietandige vork, tot den einde toe in de Aarde ingestooken zynde; juist in een bed daar jonge Auriculen stonden, en van waar zy een groote meenigten hadden afgegeeten, wel eenige van die op de gemeene manier

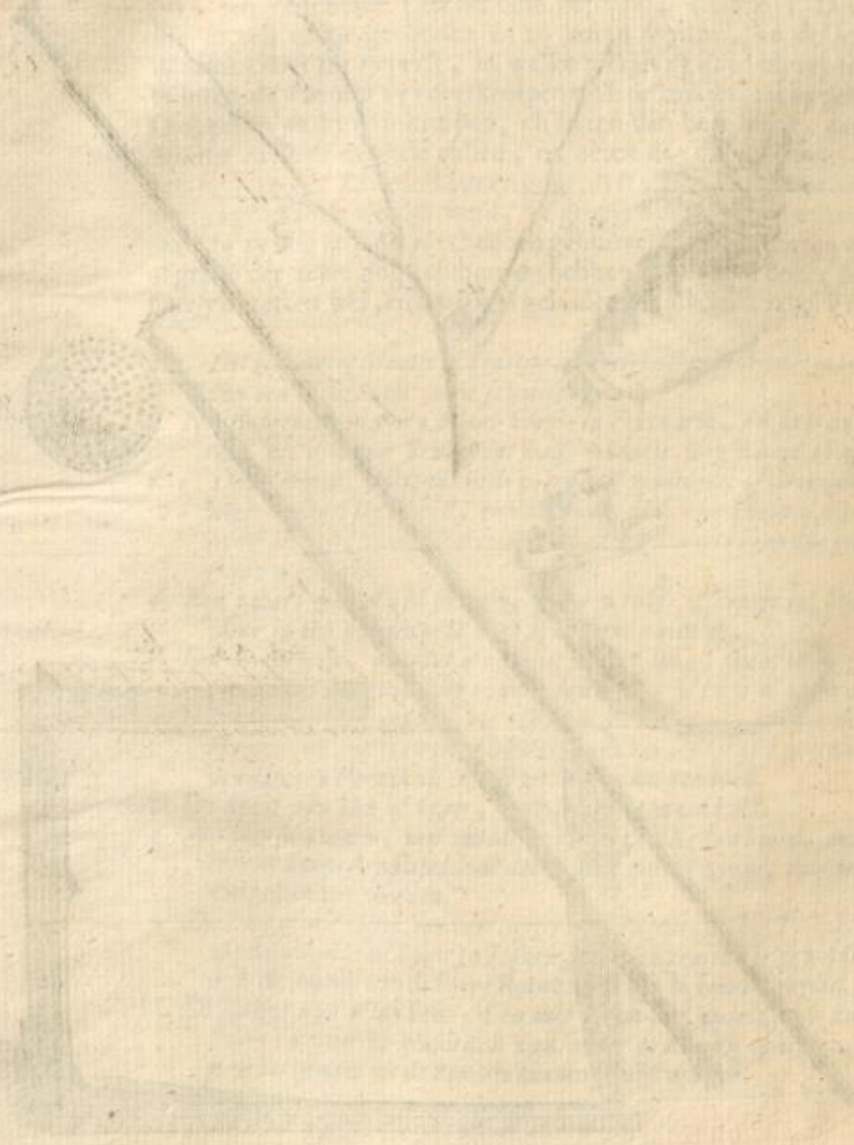
nier gevangen en nu gedood zynde, maar de meenigte was zo veel, dat 'er geen overwinnen aanscheen te zullen weezen; den ingestookten vork met de hand en zo de Aarde bewoogen zynde, gelyk de Mollen met vroeten doen, zag men niet alleen de Wormen straks voor den dag koomen en wegkruipen, maar wat langer schuddende met de zelve vork, kwaamen aan alle kanten, dezelve graauwe Wormen als Hemelten voor den dag, zo dat op een Rabat alleen over de honderd in een quartier uurs opvang, en bevryde alzo myn Bloemen van dit alverslindend Ongedierte; naaderhand heb het zelve, daar Angieren en andere gewassen stonden, gedaan, en kreeg in 't korte dezelve al.

Dit is, Waarde Leezer, het na-banket dat de Naauwkeurige Hovenier oordeelde niet ondienstig hier nog by te voegen, en zo alle vyanden van Flora en Pomona voor te koomen, of te vangen en te dooden en den Liefhebbers te verschaffen een vol en ongeschonden vermaak van den Hof.

E I N D E.

REGIS-

1711

O
Lege
gelyk
mar d
die ook
Het
daar w
doend
in't v
neftel
de fch
He
ze W
met
klein
breed
ken d
weede
mag
by re
betre
He
van
man
ho
ce
tie
w
be
we
dik
E
lang
lit v
vall
Ryp
spate

G E N E R A A L
R E G I S T E R,
Van WOORDEN en ZAAKEN in dit Werk begrepen.

A.

Aalbeffen hoe een wyn uitleeveren. 198.

— uit dezelfs moet een goede Brandewyn gedistilleerd. *ibid.*

— hoe veelerley zyn. 199

— hoe aangeteeld werden. *ibid.*

— welker ſtek goed is *ibid.*

Aanmerkingen over het tweede en derde Snoeyen, inzonderheid van Steen-vrugten. 179

— omtrent het ſnoeyen van Boomen. 163. & ſeq.

— omtrent Peer- en Perzik-boomen. 160

— over de eerste ſnoeying in February en Maart, over Boomen van Steen-Vrugten. 175

Aarde hoedanig is beſchreeven. 17. & ſeq.

— alle niet bekwaam voor Vrugten. 19

— welke in een Thuin bekwaam is. 3

— hoe diep moet zyn. 4

— hoe geſpit en bemest moet werden. 4

— hoe behandeld moet werden om goed te zyn. 24.

— welke aan malkanderen kleeft, kout en nat is. 27

— om die te verbeteren, drie dingen van nooden. 28

— hoe deugdzaam word. 28

— welke in deeze, 'en welke in geene Landen goed is. 29

— welke kleur de beſte is. 39

— hoe ligtvoerig gemaakt. 32

— hoe vrugtbaar gemaakt. *ibid.*

— nooit te vaſt op de wortel geſtampt. 134

— waar door vrugtbaar gemaakt.

41

— met welke hoedanigheid geſchaapen. *ibid.*

— wanneer niet omgeſpit. 34

— welke bekwaam zy voor elk ſoort van Vrugtboomen. 55

— wanneer en hoe bebouwd. 37

Abrikoozen welke de beſte. 6

— te ſterk droogende, hoe te behandelen. 56

— welke bemind werden. 125

— hoe geſnoeid werden. *ibid.*

Abrikoos en Perzik-boomen, dikwils van de Luis aangetaſt. 207

Abrikoos-boomen aan Schuttingen heel laag zynde, en die te weelig waſſende, hoe behandeld moeten werden. 179

Afknypen in 't ſtuk van Hovenieren hoe geſchied. 186

— omtrent welke Vrugten gedaan werd. *ibid.*

— aan welke Boomen gedaan werd. *ibid.*

Akkerbouw wanneer geſchieden moet. 34.

— beſchreeven. 31

— waarom geſchied. 31

Ambret-peer hoedanig is. 89

Angober-peer beſchreeven. 110

Appel-boomen welke in de harde

Gg

win-

GENERAAL

winter gefchonden, en welke niet geraakt waren. 116
 Appelboomen welke de beste zyn. 127
 Appelen welke goed zyn om raauw of geſchoofd te werden gegeten. 117
 — welke de beste zyn. 7
 — welke het meest geplant moeten werden. 112
 April, een maand, waar in moet agt gegeven werden. 184
 Arbrenyns wortelen hoe dik moeten zyn. 135
 Avant-Perzikken waarom bemind werden. 121
 Augustus, een maand, leeverd aange-naame Vruchten. 69
 Aurea Libertas-Appel welke is. 120.
 B.
 Bon-Chretien Peeren, waarom ſchoon en heerlyk. 79, 80
 — wanneer in deeze Landen uitmuntende zouden zyn. 81
 — waarom Bon genoemd. *ibid.*
 — de Eté Muskée-Peer beſchreeven. 107
 Bon-Chretiens-Peeren welke een middelmaatige deugd hebben. 81
 Bon-Chretiens d' Espagne Peer hoedanig is. 111
 Bergemot-Peer zeer geroemd. 90
 — waar van daan dezels gebrek. *ibid.*
 Bergemotten welke en waarom laate zyn. 86
 Befidery-Peer hoedanig is. 110
 Blanket-Peer beſchreeven. 103
 Boom welke waardig om gekoozen te werden. 6
 — uit de Aarde zynde, hoedanig weezen moet. *ibid.*
 — hoe behandeld moet werden. 7
 — welke wel geſfeld van wortel is. 130, 131
 — de geheele Zomer groen geble-

REGISTER.

ven, en weinig lot ſchietende, wat daar van te verwagten, en hoe te behandelen. 153
 — in het andere Jaar te doen waſſen, hoe geſchied, *ibid.*
 — die aan het top-end maar eene dikke tak maakt, hoe behandeld moet werden. 155
 — welke wel waſt, hoe te behandelen. 156
 — die het eerste Jaar aan eene kant alle takken komt te ſchieten, hoe te behandelen. 157
 — na om laag bloot en kaal, niet goed. 158
 — oud en quarrelende, wanneer nieuwe en goede zy-takken beginnend te maaken. 165
 — wanneer moet gefnoeid werden. 166
 — aan Heining of Latting, waar uit afgenoomen, dat haalt ſterven zal. 169, 170
 — op de eene zyde ſterk en kragtig, en zwak en ſchaars hout op de andere kant, hoe te helpen. 174
 Boomen, die laag zyn, hoe geent moeten werden. 6
 — te ſnoeyen, hoe en met wat omzigtigheid geſchied. 10. & ſeq.
 — wanneer men teegen Muuren enz. aanlegt. 14.
 — der zelve gierlykheid aan Schuttingen, waar in beſtaat. *ibid.*
 — waarom zonder omſpitten groejen. 38, 39
 — te bemesten, of het goed is. 52
 — welke moeten bemest werden. *ibid.*
 — welke in een kleine Thuin moeten zyn. 65
 — uitkiezing in Kwekeryen of eige Enteryen. 127
 — welke gemeenlyk puik goed zyn. 128
 — wel-

GENERAAL REGISTER.

— welke stel moeten hebben. ib.
 — Stamboomen, die hoog zyn, in de lugt te planten, hoe geschied. 129
 — hoe moeten opgenoomen werden. 131
 — die hoog zyn, hoe geplant moeten werden. 135
 — die laag zyn, hoe geplant moeten werden. ibid.
 — die opgaan in de ope lugt, waarom lyn-regt geplant moeten werden. 138
 — die zwak of sterk wassende zyn, op zekere tyd moeten gesnoeid werden. 144
 — waar in de fraayigheid aan Heiningen bestaat. 146
 — aan Lattingen hoe aan te leggen. ibid.
 — hoe in zyn fleur en vrugtbaarheid te houden. 159
 — welke weelderig groeyen, hoe worden getemt. 171
 — die geil groeyen, hoe behandeld moeten werden. 185
 — die weelig opgroeeyen, hoe behandeld moeten werden. 187
 — van de kanker of wolf aangetast hoe te behandelen. 207
 Boomtjes, die laag zyn, hoe geplant. 160
 Bourdon-Peer beschreeven. 109
 Bure-Peer zeer geprezen. 85
 — waarom zo genoemd. ibid.
 — een van de beste Peeren. 90
 Burées wanneer men korten mag, en moet als andere Peeren snoeyen. 166
 C.
 Citroen de Zirene-Peer al lang bekend in Holland.
 D.
 Dantzicker Kant-Appel beschreeven. 12
 Daufine-Peer hoedanig is. 99

December wat Vrugten heeft. 72, 73
 Double Fleur-peer beschreeven. 110
 Doyonne-peer hoe genoemd. 107
 — beschreeven. ibid.
 — waarom gehouden voor de Poire Sinjora. ibid.
 — wat in haar byzonders is. 108
 Druiven hoe bewaard kunnen worden. 71, 72
 — welke in Holland de beste. 197
 Dubbelde geele Krappe-kreun, welke is. 119

E.

Ent. een beeter als twee op een Stam 162
 — hoe lang gespeent moet wezen, eer men die in de Aarde steekt. 209
 — hoedanig zyn moet. ibid.
 Enten welke de beste zyn. 210
 d'Epine d'Hyver wat voor een Peer is. 89, 93
 d'Epine d'Hyver-peer hoe behandeld moet werden. 93
 Espagne, anders de Saint-Sanson-peer, hoedanig is. 109

F.

Fyn-Noljet of Pomme d'Anis-Appel, welke is. 118
 Fleur de Guigne-peer hoedanig is. 106
 Frank Royaal-peer hoedanig is. 110
 Frankryk waarom lekkere Peeren heeft. 118
 Fruiten van alderhande slag te hebben binnen twintig dagen, hoe geschied. 76
 Fruiten wanneer beginnen te minderen. 74
 Fruitekamer hoedanig wezen moet. 90

G.

St. Germain-Peer een goede Peer. 97
 Gieten van de Aarde somtyds meer schaade als goed doende. 34
 Gom, een byna ongeneeselyke ziekte
 G g 2 in

GENERAAL REGISTER.

- in de Perzik-boomen en Steenvrugten. 208
 — hoe te helpen. *ibid.*
 Griffelen by insplyting op oude Boomen waarom geschied. 161
 — wat daar omtrent aan te merken. 162
 — der Boomen wanneer geschied. 208
 — hoe en wanneer gescheid. 16.
 — der Karstjanje-boomen, wanneer in Vrankryk geschied. *ibid.* (41
 Gronden welke gebreeken hebben. 40,
 — die vogtig zyn, waar toe bekwaam. 61
 Gros Oignonnet, wanneer ryp. 110, 111
 H.
Haazenooten, welke de beste zyn. 202
 Heining-boom welke hoedanigheden hebben moet. 181
 Heiningen in Thuienen te planten, waarom goed. 65
 Herfst-bergemot, inzonderheid de Muskée, waarom haar lof verdiend. 85
 Herfst-vrugten welke zyn. 114, 115
 Hovenieren wat vermaak in zig heeft. 1. 3.
 Hoveniers op hoe veelerley wys de Perzik-boomen behandelen. 184
 Hout-tak welke is. 172
 Hout-knopjes kenteeken welke is. 176
 I.
January wat Vrugten heeft. 74
 July, de maand der blozende Fruiten genaamd. 68
 K.
Kaneel-peer, inzonderheid de dubbele, zeer geurig. 105
 Kanker in de Boomen hoe zig openbaard. 265
 Karakter-Appel hoedanig is. 119
 Kassolette-peer hoedanig is. 103, 104
 Knop, zo twee of drie takken schie-
 hoe moet behandeld werden. 184
 Knoppen, die goed zyn, welke. 150
 Knoppen af te breeken, wanneer geschied. 183
 Kolmer-peer hoedanig is. 97, 98.
 Korpendu-appel beschreeven. 118
 Koude gronden wanneer omgespit. 34
 Krazane-peer, waarom Bergemot-Krazane genoemd. 96
 Kruisbeyen hoe veelerley. 199
 — wanneer moet erfnoeid worden. *ibid.*
 — hoe witte kunnen verkreegen worden. *ibid.*
 L.
Lak-perzik zeer goed. 122
 Latting-boom hoe een leelyke en schadelijke ongestalte krygt. 190, 191
 — wanneer moet gefnoeid werden. 168
 Liefhebbers hoe handelen met Boomen, die oud werden. 166
 Louise Bonne-peer hoedanig is. 98
 M.
Marquizin-peer beschreeven. 97
 Martin-sec-peer beschreeven. 99
 Mees-Kops-zoet Appel uit een karrel gewonnen, beschreeven. 119
 Merikaton Perzik zeer goed. 121
 Mest waar by vergeleeken. 42
 — by zout vergeleeken. 43
 — wat is. 44. & seq.
 — uit welke dingen bestaat. 45
 — hoe vergaderd word in Brabant. 46
 — welke eigenschappen heeft. 46
 — welke deugd bezit. 47
 — wanneer gebeezigt moet werden. 48
 — hoe wel gebruikt word. 48
 — hoe veel moet geleid worden. 49
 Mesten waarom geschied. 39, 40
 — op

GENERAAL REGISTER.

- op den peilflok hoe geschied. 48
 - hoe gevoeglykft geschied. 50
 - Messire-Jan-peer hoedanig is. 100
 - wanneer wel groeid. *ibid.*
 - Mispelen waar op gezoogd en waar gezet. 202
 - Moerbeyen-boom welke de beste. 200
 - hoe een rechte Stam kan verkreegen werden. *ibid.*
 - waar best opneemt. 200
 - wanneer draagd. *ibid.*
 - Moeskruiden waarom kwaad by de Stam van de Boomen. 39
 - Muuren of Schutting zeer goed in een Thuin. 120
 - Muskaat Fleury-peer zeer voortreffelyk. 107
 - Muskaat Robert hoe lang Vrugten beschaard. 105
- N.
- November, een maand, welke Vrugten voortbrengt. 72
- O.
- Occuleeren wanneer en hoe geschied. 209
 - October, een maand, hoedanige Vrugten geeft. 71
 - Omspittingen der Aarde, veel geschied, goed en nut. 35, 36
 - Ondervinding van de Fruiten, hoe veel dingen leerd. 74, 75
 - Orange-Verte-peer hoedanig is. 107
- P.
- Paas-appel waarom zo genoemd, hoedanig is. 119
 - Paradys-appel, waar toe bekwaam, en waar tierd en groeid. 118
 - Peeren welke de beste zyn. 7
 - op welke wyze lang bewaard kunnen werden. 58
 - welke hoedanigheeden hebben moeten. 62. & seq.
 - welke lekker zyn, gegroeid in Nederland, 83. 84
- te vroeg afgeplukt of afgevallen, hoe haare ryphed krygen. 91
 - welke zyn, zonder welke nooit een Tuin moest wezen. 93
 - op Quee geënt, waarom blyven teedere Boomtjes. 100
 - zeer verscheide opgehaald. 101. 103
 - welke het meest geplant moeten werden. 112
 - hoe gegriffeld en geocculeerd. 113
 - om te braden en stooven, welke zyn. 115
 - Peere-boom kwynende, welke is. 54
 - waarom in een Thuin goed. 65.
 - welke uitgekoozen moeten werden, om alleen tot een Heining geplant werden. 79. & seq.
 - die opgaan, hoe te planten. 113
 - waarom in groote Thuiten te planten. *ibid.*
 - waarom op de kant van de groote wandel-paden gezet, *ibid.*
 - welke de beste. 128
 - Perzik-boom schietende teere en zwakke takjes, hoe behandeld moet werden. 181
 - Perzik haast en groot te zien, hoe geschieden kan. 176
 - Perzikken welke de beste. 6
 - te sterk dragende, hoe behandeld moeten werden. 56
 - op Abrikoos geocculeerd, hoe te behandelen, op dat lang zouden dueren. 67
 - die klein zyn, overtreffende in smaak de groote. 94
 - deugdzaamheid waar in bestaat. 122. & seq.
 - hoe behandeld moeten werden. 123
 - op Abrikoos, hoe daar omtrent zig te gedraagen, *ibid.*
 - en Abrikoozen waarom ligt bederven. 148

GENERAAL REGISTER.

- wanneer aangebonden. 169
 — laat in 't Jaar te snoeyen, wat omgemakken baard. 178
 Petit-oin-peer hoedanig genoemd. 98
 — beschreeven. 99
 Piramiden welke zyn en hoe waardig. 65
 Planten wanneer en hoe geschied. 8
 — welke vogt willen hebben. 33
 — in wat Maanden, en wanneer geschied. 137
 Poire Sinjora-peer op Quee staande, zeer aangenaam. 105
 Poire de Vigne-peer beschreeven. 105
 Poire d' Angleterre-peer hoedanig is. 111
 Poire Portaal-peer beschreeven. 100.
 101
 — roodagtig plekje krygende is lekkerder. *ibid.*
 Poire Magdaleene-peer hoedanig is. 109
 Poire de Roseline beschreeven. 111
 Poire Sans Peau peer zeer goed. 106
 Pome d'Api hoedanig is. 118
 Pome de Jeruzalem welke is. 118
 Pruimen behaafdheid welke is. 124
 — hoe veel soorten goed. *ibid.*
 — waarom nooit by Perzikken enz. mogen werden geplant. *ibid.*
 Q.
 Queeken door Occulatie wanneer geschied. 16
 Quee-peeren voor Quee-appelen gegagt. 201
 — waar en waarom geplant. *ibid.*
 Quisse-Madame-peer hoedanig is. 102
 R.
 Ranken aan den Wyngaard veel en weinig gelaaten. 194
 Reegen waarom schaadelyk voor de Boomen, die men plant. 138
 Renetten met hoe veel naamen onderscheiden. 117
 — waar van daan een kwaade reuk krygen. 117
 Robein-Peer welke naamen heeft. 96
 — haar gedaante. *ib. d.*
 Roode Zoomer of Herist en Winter-Kalevilles-appelen beschreeven. 117
 Rozelet-peer geroemd en beschreeven. 94, 95
 — ligt beurzigt geworden. 95
 Ronville-peer beschreeven. 110
 S.
 Saffery-peer beschreeven. 89, 92
 Schapendrek, en welke zeer goed om te messen. 50
 September, een maand, brengt voort schoone Vruchten. 70
 — waarom de Appel-dragende Herist genoemd. 71
 Sneeuw op welke gronden goed is. 38
 Sneeuw-water dringt zeer diep in de Aarde. 38
 Snoeyen der Boomen wanneer en hoe geschied. 141
 — waarom gedaan word. *ib.* 143.
 — voor de tweede en derde maal, waarom dienstig. 179.
 — sterk in de Zomer, waarom niet geschieden mag. 185
 — der Boomen, die wegens ouderdom beginnen te kwynen. 188
 — waar toe geschied. *ibid.*
 — van Heiningboomtjes, welke gebreken daar omtrent zyn. 189
 — van Latting-boomen, welke gebreken daar omtrent begaan worden. 190
 — der Wyngaarden, wat dingen daar waargenomen moeten werden. 195
 Snoeying van zwakke en lange Takken hoe best gedaad. 164
 — van Perzik Boomen wanneer geschied, en hoe gedaan moet werden. 176
 — die

GENERAAL REGISTER.

- die de derde is, waarom moet
gedaan werden. 183
- Snoey-tyd welke is. 144
- Somer-peeren welke zyn. 114
- Soorten van Appelen en Peeren, hoe
veel 'er wel zyn, en welke de over-
lekkerste. 57
- van Vruchten, wat haar aart be-
langd, hoe veel zyn. 58
- Spitten wanneer zorgelyk. 36
- T**ak, die oud en al te lang is, waar
geknot en wat voordeel geeft. 23
- Takjes, die dún zyn, hoe daar mede te
doen. 157
- die onnozel en dun zyn, waar-
om te bewaaren. 173
- in't laatst van July of begin van
Augustus uitgeschooten, waarom
altoos zwakke takjes zyn. 181
- Takken die ondeugend en schaadelyk
zyn, hoedanige. 142
- hoe wel te kennen. 147
- hoe goed en kwaad wel te ken-
nen. 149
- die zwak en sterk zyn, welke.
150
- wel te snoeyen hoe geschied.
153
- die zwaar zyn, lang te snoeyen,
een misflag. 158
- van Boomen oud en afgeknot
zynde, waar voorkoomen. 167
- wanneer kruisseling moeten
loopen. 168
- die zwak en lang blyven, en
noodig zyn, hoe te versterken. *ibid.*
- wel te oordeelen, wat diend
aangemerkt. 169
- die dun en ordentelyk zyn,
waarom te zoeken. 186
- Thuin goed te maaken. 20
- hoe veel teekenen van een goe-
de Aarde 'er zyn. 21, & seq.
- tot vrugbaarheid hoe aan te
leggen. 60
- Thuinen met Fruit-boomen hoe be-
handeld worden. 31
- hoe bearbeid werden. 32
- die tameelyk groot zyn, hoe te
beplanten. 106
- Thuinluiden misflag omtrent mesten.
52
- Thuinier hoe zyn Thuin kan ordon-
neeren. 2, 3.
- wat doen moet om een goede
Aarde te hebben. 24
- hoe zig moet gedragen in war-
me Jaaren omtrent de Vruchten. 68
- Thuiniers-toeleg omtrent Vruchten,
welke is. 66
- V.
- Virgilleuse-peer heeft verscheide na-
men. 112
- beschreeven. 87
- waar en hoe best tierd. 88
- welke hoedanigheden heeft. 89
- of andere Franse Peeren, waar-
om een maffe en vieze smaak kry-
gen. 90
- Vrucht-boomen welke ziekte onderhe-
vig zyn. 206
- Vruchten deugd welke is. 206
- welke vroeger rypen. *ibid.*
- welke in verscheide maanden
rypen. 68
- waarom weinig aan zwakke
Boomtjes gelaaten. 168
- die te veel zyn, hoe afgebroo-
ken moeten werden. 203
- die te dicht of te bedekt staan,
hoe lught te geeven. 204
- Vrucht-en Moes-thuinen hoe geschikt
moeten werden. 5
- Vrucht-knoppen waarom niet aan
zware en sterke Takken komen. 151
- waar toe dit aanleiding heeft
gegeeven. *ibid.*
- knop-

GENERAAL REGISTER.

— knoppen van Appel- en Peere-
boomen, wanneer gevormd. 172
— knoppen aan de top-enden der
Takken koomende, waarom groo-
ter en beeter gevoed als andere. 168
Vrugt weikersyp werd. 205

W
Waarneemingen omtrent de Boo-
men, welken zyn. 126
Waterlooten van Perzik- en Abri-
koos-boomen hoe behandeld wor-
den met snoeyen. 172
Winter-vrugten waarom niet te lang
aan de Boomen mogen blyven. 73
 — vrugten welke zyn. 114
 — vrugten altyd beeter; als die
wat langer aan den Boom hebben
gestaan. 205
Wyngaard wanneer en hoe gegrif-
feld. 2
 — te planten hoe gedaan moet
werden. 194
 — waarom gefnoeid moet wer-
den. *ibid.*
 — wanneer moet gefnoeid wer-
den. 195

— omtrent dezelve te snoeyen,
wat dingen waargenoomen. 196
Wyngaarden niet sterk te bemesten
50.
 — op hoe veelderley wyze voort-
geteeld. 192.
 — hoe in de koude bewaard wer-
den. 197
Wolf zeer fchaadelyke ziekte onder
de Boomen. 206
 — hoe te helpen *ibid.*
Wortelen, die dicht zyn, waarom af-
gettoken. 36
Wortels uit Stam of afgefneede top-
enden komende, welke beeter of
flegter zyn. 134
 — wel te snoeyen, hoe gefchied.
153
Z
Zafferaan Zomer-peer zeer geroemd.
81
Zomer-peeren waarom ligt beurs
werden. 103
Zon hoe veel Muuren of Schuttingen
befchynd. 120
Zwolfe Perzik hoedanig. 121

E I N D E.

— waarom welk en welke
boom en fchiet. 108
 — die te veel van hoe afge-
kormt worden. 109
 — die te dicht en te dicht aan
nooget te weeten. 109
 Vrugt en bloem- en hoe gefchied
moeten weeten?
 Vrugt- en bloem- waarom niet aan
zware en fterke takken hangen?
 — wat voor dit anftelling beeft
gegeven. *ibid.*
 — knop

— waarom welk en welke
boom en fchiet. 108
 — die te veel van hoe afge-
kormt worden. 109
 — die te dicht en te dicht aan
nooget te weeten. 109
 Vrugt en bloem- en hoe gefchied
moeten weeten?
 Vrugt- en bloem- waarom niet aan
zware en fterke takken hangen?
 — wat voor dit anftelling beeft
gegeven. *ibid.*
 — knop